

אספקלריא לפרשת ויקהל פקודי - החודש תשפ"א

אספקלריא לפרשת ויקהל פקודי - החודש תשפ"א
פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף

חינוך

חידות

פולמוס

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

9797@okmail.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת ויקהל פקודי - החודש תשפ"א.....ז

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר.....ז

"כי אם בתורת .. ובתורתו" – "בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף

נקראת על שמו". מהו פירוש 'נקראת על שמו'?.....ז

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר

ירושלים.....ט

"החודש הזה לכם" וכיבוד הורים כקבלת פני השכינה (קידוש לבנה הוא

עדות על חידוש העולם).....ט

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים.....טו

"ויבא את הבדים בטבעת".....טו

"ביום החדש הראשון באחד לחדש".....טז

"ויברך אתם משה".....יח

"כאשר צוה ה' את משה".....כ

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ'

בב"ב, מח"ס באר צבי.....כד

חיוב נשים בבנין בית המקדש.....כד

בואי שבת / הרב חיים שולביץ.....כט

'לא תבערו אש'.....כט

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר.....לד

נשאו ליבו.....לד

הלכות החג / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' 'תפילה כהלכתה' 'הליכות

בת ישראל'.....לז

לקראת חג הפסח תשפ"א.....לז

שלש השלכות ל"שלושים יום קודם הפסח" - הלכה למעשה.....לח

ערב ראש חודש ניסן (מוקדם) - יום חמישי כ"ז אדר.....לט

שבת 'ויקהל' - פקודי" - פרשת החודש - כ"ט אדר "שבת מברכים וערב

ראש חודש ניסן".....לט

ברכת חודש ניסן.....לט

ראש חודש ניסן - יום ראשון א' ניסן.....מ

ברכת האילנות.....מ

קריאת פרשת הנשיאים.....מא

מבצע פסח כשר ושמח תשפ"א - ניקוי הבית לפסח.....מא

<u>מדברי הגאון רבי חיים פנחס שיינברג זצ"ל בנוגע לניקוי וההכנה לפסח</u>	
<u>בימינו</u>	מב
<u>מה הוא ה"חמץ"</u>	מג
<u>הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק.....</u>	מה
<u>האם מותר לטלטל תו ירוק בשבת לצורך תפילה בציבור</u>	מה
<u>הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב</u>	
<u>זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק</u>	נ
<u>"קידוש במקום סעודה", נוגע מאד ל'ערב פסח שחל בשבת'</u>	נ
<u>השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'..</u>	נג
<u>פניני עיון בפרשת ויקהל</u>	נג
<u>פניני עיון בפרשת פקודי</u>	נד
<u>התורה ומצוותיה / הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון, מח"ס סימני המצוות ושא"ס,</u>	
<u>דומ"צ באשדוד</u>	נז
<u>נתינה לצדקה בכל מצב - אף בשעת הדוחק</u>	נז
<u>מהו ביאור 'ויקם משה את המשכן'?</u>	נט
<u>ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון</u>	
<u>מרוגוטשוב</u>	סא
<u>למה נלמדו הל"ט מלאכות דוקא ממלאכת המשכן</u>	סא
<u>ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן</u>	
<u>מלכים ושא"ס</u>	סד
<u>חכמת החיות שהיתה במשכן</u>	סד
<u>חמדת משה / הרב משה שמואל דיין, מח"ס 'חמדת משה', בני ברק</u>	סו
<u>בענין הנאה בשבת ממלאכה שעשה יהודי בחו"ל דרך המחשב</u>	סו
<u>חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת</u>	
<u>סופרים</u>	פ
<u>בני ישראל "נדבו", החכמים "עשו", ורק משה רבינו בנה את המשכן לבדו -</u>	
<u>מדוע?</u>	פ
<u>כפטיש יפוצץ / הרב פינחס טרויבע, ראש כולל 'אבן ישראל' בירושלים</u>	פג
<u>"א טעמים אמאי הקדים משה רבינו שבת למלאכת המשכן</u>	פג
<u>להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב</u>	פז
<u>שבת ומשכן - עולם שנה נפש</u>	פז

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה', מאנשעסטער... פט
איך מצליחים לייצר יותר זהב ממה שיש כבר?.....פט

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', מגיד מישרים ויו"ר
מכון 'למעשה' אשדוד.....צד
למה הוצרך לחזור שני פעמים ולומר שמלאכת המשכן אינה דוחה את
השבת.....צד

מאור שעשועי - מלה ושתיקה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'
צז
המטנף פיו נזוף ומנודה ואין תפילתו מקובלת.....צז

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' 'שערי
בית המדרש' ושא"ס קא
העבודה הזאת לנו היא.....קא

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לויקווד קג
שבת - יום מנוחה ובטחון.....קג

מעמקי הלכה / הרב יצחק אברהם, כולל 'תורת ה' חפצו' (בית שמש) קז
לימוד התורה כשיודע שיזדקק להפסיק באמצע.....קז

מצוות הארץ בפרשה / הרב אברהם יוסף חבצלת, מרבני 'בית המדרש להלכה
בהתיישבות'..... קיב
ברכת האילנות על עצי ערלה.....קיב
ברכת האילנות על עץ אגסים.....קיב

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית קיד
התקדמות - או קידמה.....קיד

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח
החדשות', מודיעין עילית קכב
הטעם שבאו עם הנשים.....קכב
טעם טוית הנשים את יריעות העיזים על העיזים עצמם.....קכב
בביאור סדר נתינת הכפורת ונתינת הפרוכת.....קכג

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל קכד
תזכו למצוות.....קכד

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי..... קכח
בזכות שמירת שבת.....קכח

פרשה למעשה – בירור הלכתי בפרשת השבוע / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית
הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית..... קלא
עשיית מלאכה בראש חודש..... קלא

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט
מישראל', מנשעסטער..... קלו
קדושת בית יהודי..... קלו

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק... קמב
בניית בית המקדש, דווקא ע"י ציבור, ע"י נשים וקטנים, האם המצווה עצם
הבנייה או התוצאה..... קמב

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל
על הש"ס, אלעד..... קמט
מעלת השבת..... קמט
דין אמירה לגוי בשבת ע"י מלאכה בשינוי..... קנב
המשכן הוא נצחי "לעד ולעולמי עולמים"..... קנד

תבונות שורש – הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר. קנח
חשן, משפט, אורים, תומים – עבודת התפלה..... קנח

פינת ההלכה מאת מרן הראש"ל"צ בעל ילקוט יוסף.. קס

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף.
נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי..... קס
קדיש בבית הקברות..... קס

חינוך..... קסד

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
קסד.....
התחדשות..... קסד

חידות..... קסו

חידות – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס
לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ..... קסו
שאלות בפרשת ויקהל..... קסו
שאלות בפרשת פקודי..... קסו
חידותא דאפטרטא פרשת החדש (יחזקאל מה-מו)..... קסו

תשובות לחדוותא כי תשא.....קטז
חדוותא דאפטרותא פרה (יחוקאל לו).....קסט

כתב חידה / הרב אשר קופולוביץ.....קע
כתב חידה לפרשת ויקהל פקודי.....קע
פיתרון כתב החידה לפרשת כי תשא: 'מחשבה'.....קע

פולמוסקעב

פולמוס / הרב משה יוחאי רז – רב ק"ק "תפילה למשה" ומו"צ שכונת נאות יצחק לוד, ורבני ולומדי אספקלריא.....קעב
האמנם יש ראייה מההגדה שצריך להסב בקריאת ההגדה?.....קעב

אספקלריא לדרך היומיקפב

אספקלריא לדרך היומי – הארות במסכת פסחים.....קפב
הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים.....קפב

סיפורקפז

סגולה מהמגיד מקוז'ניץ לצרכי הפסח בהרחבה לספר שלשת סיפורים אלו / אוצר ישראל.....קפז
צרכי הפסח בהרחבה.....קפז
מעשה הראשון.....קפז
מעשה השני.....קפז
מעשה השלישי.....קפז

"מתוך ההפיכה" – סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק.....קפט
פרק נ"ח "חיים שלום לא שועה לאזהרות".....קפט

סיפור / נמסר ע"י הרב פנחס זרביב.....קצז
"תפילתו של נהג האוטובוס".....קצז

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר
"כי אם בתורת .. ובתורתו" – "בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו". מהו פירוש 'נקראת על שמו'?

אספקלריא לפרשת ויקהל פקודי - החודש תשפ"א

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

"כי אם בתורת .. ובתורתו" – "בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו". מהו פירוש 'נקראת על שמו'?

חז"ל דורשים במסכת ע"ז (יט, א) את הפסוק "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה": "ואמר רבא בתחילה נקראת על שמו של הקדוש ברוך הוא ולבסוף נקראת על שמו".

*

משנתו של פלוני

על פי מדרש שוחר טוב (בובער), כוונת המלים "בתחילה" ו"לבסוף" הינה: "אחר שלמד ועמל". וזה לשון המדרש:

"ר' אבא אומר אם חפצת בתורה סופה שנקראת על שמך. אמר ר' יודן, ובתורת ה' אין כתיב כאן, אלא ובתורתו, שאם יגעת בה נקראת על שמך, כגון משנתו של ר' חייא ומשנתו של ר' הושעיא, ושל בר קפרא, וכיוצא בחן. ולמה נקראת על שמך, לפי שיגעו בה, תדע לך שכן הוא, שהרי התורה של הקב"ח, שנאמר תודת ה' תמימה, ועלה משה למרום, ועשה שם ארבעים יום וארבעים לילה, ונתן נפשו עליה, לפיכך נקראת על שמו, שנאמר: זכרו תורת משה עבדי".

במדרש זה מבואר 'נקראת על שמו' כפשוטו, שהתורה שלמד נקראת "משנתו של פלוני".

*

נעשית קנין בנפשו ואינו שוכח אותה

המהרש"א מבאר עומק ענין "נקראת על שמו":

אחר שעמל בתורה נחשב כאילו קיבל את התורה במתנה, שמרוב לימודו נעשית התורה שלמד לקנין בנפשו ואינו שוכח אותה.

ענין שם שלשם כך צריך שיתקיימו בו שני החלקים הנזכרים בגמרא שם, ש"ילמד" מרבו דוקא, שאז אינו שוכח את מה שלומד, וש"יהגה" בה, כלומר שיעיין בה הוא עצמו.

*

”כי אם בתורת .. ובתורתו” – ”בתחילה נקראת על שמו של הקב”ה ולבסוף נקראת על שמו”. מהו פירוש ‘נקראת על שמו’?

כיוצא בו כותב המגיד ממעזריטש^א בביאור ‘נקראת תורתו’: ‘כלומר נחקקו בו הדברים כנתינתן מסיני, חקוק וחרות על לוח לבו’.

*

קולט שהתורה משלימה אותו והיא חלק ממנו

מהר”י אבן-שועיב מבאר בפירושו לתהלים ”נורא תהלות”:

בשלב הראשון האדם לומד כביכול רק מחמת הכרח ציווי ה’ (”תורת ה’”), כי אז הלימוד דורש מאמץ רב, ואז רבות המניעות המעכבות אותו מללמוד. אבל בהמשך, כשממשיך בקביעות לעמול בתורה, נעשה הלימוד קל יותר, ואז קולט שהתורה משלימה אותו והיא חלק ממנו (”תורתו”)^ב.

*

ניתנת ההכרעה בידו להורות לאחרים

בספר ”תולדות אדם” לבעל ”מרכבת המשנה”^ג, מבאר:

אחר שלמד היטב את חלק ה”גירסא” שתהיה התורה שלמד שגורה על פיו, אז ניתנת לו התורה במתנה, כלומר: אז ההכרעה בידו להורות לאחרים.

עי”ש שזו גם הכוונה בדברי הגמרא בהמשך ”בראש מרומים ולבסוף עלי דרך”, ועיין רש”י, והכוונה: בתחילה, קודם ששגורה גירסת לימודו על פיו, אינו יכול להורות הוראה, ואחר כך בידו ההכרעה.

ועיין שם עוד שזו גם כוונת הספרי (עקב פיסקא מח) ”כשם שאין הראשונים מתקיימים וכו”^ד.

*

ניתנת לו רשות להלביש רעיונותיו הקדושים ברמיזה בתורה

בספר ”אור ישרים”^ה מובא בשם המגיד מקוז’ניץ:

אם לומד לשמה ניתנת לו התורה במתנה, כלומר שאז יש לו רשות להלביש את כל רעיונותיו הקדושים בתורה הקדושה, אף ברמז כל דהו ובאסמכתא בעלמא.

^א מובא בספרי תורת המגיד: ”אור תורה – רמזי תורה” (פרשת בראשית, ד”ה ‘במדרש וכל אשר יקרא לו’, קה”ת: אות יד); ”מגיד דבריו ליעקב – לקוטי אמרים”, אות מא.

^ב ותהליך זה קיים גם בקניין שאר המעלות הטובות.

^ג ספרי עקב פיסקא מח, רמד”א טרויש-אשכנזי, בעל ”מרכבת המשנה” על המכילתא.

^ד מירא דכיא הערה יט.

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים

**"החודש הזה לכם" וכיבוד הורים כקבלת פני השכינה
(קידוש לבנה הוא עדות על חידוש העולם)**

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים (שמות יב, ב)

(א) בגמ' בסנהדרין (מב, א) אמרו: "כל המברך על החדש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה, כתיב הכא "החדש הזה", וכתיב התם "זה אלי ואנוהו".

ועוד שנינו שם: "תנא דבי רבי ישמעאל, אילמלי לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהן שבשמים כל חדש וחדש דיים, אמר אביי הלכך נימרינהו מעומד".

ועלינו לבאר, מה המיוחדות בקידוש לבנה שנחשב כ"קבלת פני השכינה"?

ומבאר הלבוש (תכו, א): "וניתקנה, מפני שרואים בה בתנועת הלבנה מעשה השי"ת וגבורתו יותר מבכל הכוכבים, שאין תנועתם נראית כל כך לעין כל, כמו תנועת הלבנה, שהכל רואים שהיא מתנועעת ומקפת כל הרקיע בכל חדש, והיא לנו כקבלת השכינה בכל חדש שרואין בה גודל מעשי".

והדברים סתומים, הן אמת שהלבנה שונה משאר כל הכוכבים, אבל מדוע זה נחשב ל"קבלת פני השכינה"?

ופתח הדבר מבואר במאירי שם שכותב, שזה כקבלת פני השכינה מאחר "שזה הערה והתבוננות לחידוש הבריאה".

וכ"כ הרבינו בחיי (שמות יב, ב): "וידוע כי כשיראה האדם הלבנה בחידושה ומברך עליה, הנה הוא מעיד על חידוש העולם שהוא עיקר האמונה, ומודה על אלהותו של יוצר בראשית שחדש העולם, כשם שמחדש הלבנה בכל חדש וחדש".

מבואר מדברי הראשונים, שברכת הלבנה היא עדות על חידוש העולם. ונבוא לבאר את הדברים.

(ב) נקדים בדברי הרבינו יונה (ברכות כא, א בדה"ר) שכותב: "מפני שהקב"ה אע"פ שאינו נראה לעין, נראה הוא על ידי גבורותיו ונפלאותיו, כענין שנאמר "אכן אתה אל מסתתר אלקי ישראל מושיע", כלומר אע"פ שאתה מסתתר, אתה הוא אלקי ישראל שעשית עמהם כמה נפלאות, ואתה מושיע בכל עת ובכל שעה, ועל ידי תשועתך רואים אותך בני אדם, ואתה מתגלה להם ומכירים אותך. וגם כן בכאן, על ידי מה שמחדש החדשים, הוא מתגלה לבני אדם, והוא כאלו מקבילין פניו עכ"ד.

ומבואר מדבריו, שבהתחדשות הלבנה, הקב"ה מתגלה לבני האדם, ועי"ז יש פחות הסתר פנים.

וביתר ביאור מבאר רבינו יהונתן (סנהדרין שם): "והטעם, לפי שלא נשאר במלאכת השמים והארץ דבר ניכר ומפורסם לכל מי שהוא חכם לב, ולמי שאינו חכם לב שיהיה העולם נברא מזמן מועט ולא היה קדמון, כי אם בחידוש הלבנה הוא ניכר, שהשם בכחו מחדשו פעם אחת בכל חדש וחדש, ומכלה אותו מעט מעט עד שלא נשאר בו שום אור בעולם, וזהו לעד ולאות כי יוצר הכל יוצרו מתחלה מאין ויכול להחזירו לאין כשירצה.

וממשיך: ומי שמברך להקב"ה על חידושו, מודה לעין כל רואהו, שיש לעולם כולו יוצר. וזהו כל האדם, כי כשיאמין האדם בזה ויכיר, יפחד ממנו ולא יסור ממצותו ימין ושמאל, הילכך הואיל ונחשב כאילו מקבל פני שכינה כו" עכ"ד.

ומרחיב בזה הכתב סופר (פר' בא) עפ"ד הרמב"ן (סוף פרשת בא) שהובא במאמר ס, ונחזור כאן בקצרה על יסוד הדברים, שמעת היות עובדי גילולים בעולם מימי אנוש, החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית, ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון (תהלים עג, יא). ומהם שיודו בידיעה ומכחישים בהשגחה, ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח האל בהם ואין עמהם עונש או שכר, יאמרו עזב ה' את הארץ.

אולם האמת היא, שאין העולם הולך כמנהגו מצד הטבע, אלא הקב"ה מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית. וגם, שמן הנסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בנסים הנסתרים, וזהו מה שאנו אומרים "ועל נסיך שבכל יום עמנו".

וממילא המברך את החודש בזמנו – היינו שמברך לו יתברך, שהוא מחדש עתה בכל חודש בחדשו, ולא שהוטבע כן תחילה בשעת הבריאה, נמצא שהמברך כן, הוא מודה ומצהיר שמאמין בהשגחה שהכל בידי שמים, שהוא הבורא והמנהיג ומשגיח על בני האדם תמיד.

וכבר הבאנו במאמר פב, שרק מכח הניסים ביציאת מצרים, יש לנו עדות על בריאת העולם והשגחתו יתברך שמו. ולכן "החודש הזה" שבו יצאו ממצרים וראו את קריעת ים סוף, שאז באו לידי השיא של "ויאמינו בה'", הוא ראש חדשים שמאמינים שהוא יתברך המחד בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית.

ולכן אמרו חז"ל, ש"כל המברך את החודש כאילו מקבל פני השכינה", כי על ידי הברכה הוא מורה שמאמין בהשגחה ועומד תמיד לפני ה', וכתוב "זה קלי ואנוהו". ולכן החודש הזה לכם ראש חדשים, שבו הראו באצבע שרואים השגחת ה' ומקבלים פניו שעומדים נגדו תמיד עכ"ד.

ומוסיף הסבא מקלם זצ"ל: שהנה טבע האדם אינו מסוגל להתעורר ולהתפעל מדברים וענינים שהורגל בהם, ורק מחדשות יכול להתרשם מאוד! ובאמת הרי האדם היה יכול לראות ולהכיר אמונה מעצמו, על כל צעד ושעל, והסיבה שהאדם לא מתעורר, זה רק בגלל שהורגל בכך בכל יום. ולכן דוקא ממהלך הלבנה שאינו תמידי כל יום, שהיא

מתחדשת כל חודש, נקל יותר להכיר את גדולתו יתברך (אור יחזקאל דרכי העבודה עמ'
כב).

נמצא שכל "קידוש לבנה" הוא ברכה של הצהרה והכרה, שאין כל טבע בעולם, והקב"ה
מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית.

קבלת פני השכינה

ג) עתה נבוא לבאר את הביטוי שזה נחשב כ"קבלת פני השכינה".

נקדים בדברי האור החיים (בראשית מו, ד) הידועים שכותב, שדרגות השכינה רבים
המה, שהרי מחד גיסא שנינו ש"עשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהם",
ומאידך אפילו שנים ואחד אמרו שמצויה שכינה. וכן מצינו שלא ירדה שכינה אלא אחרי
שעשו המשכן אחרי כמה וכמה הכנות, מה שאין הרגש כן ולא כיוצא בו בשעה
שעוסקים בתורה.

אלא ודאי שיש דרגות אין מספר להשראת שכינה, ויתרבה האור בהשראתו כפי בחינת
הסובב השראת השכינה.

והביאור בזה הוא, כי הנה המושג של "השראת השכינה" מבאר הגרח"פ (דע"ת עיונים
51) שזה הקשר של כבודו יתברך עם התחתונים. ולכן ככל שיש לאדם דביקות גדולה
יותר בקב"ה, יש יותר השראת השכינה.

והנה המלבי"ם (ישעיה נט, ב) עה"פ "כי אם עונותיכם שהם הבדילו בינכם לבין
אלקיכם וחסאתיכם" כותב: "העון הוא בסיבת הכפירה וההכחשה, וזה היה קיר מבדיל
לגמרי עד שאי אפשר שיתקרב ה' אליכם מפני החומה הזאת המבדלת ביניכם, עד
שהבדל הזה מונע הקורבה משני הצדדים, בין מצד האל, בין מצד האדם, אחר
שמכחיש את ה' וכופר בתורתו, וע"ז אמר "ביניכם לבין אלקיכם". אבל החטאים, הם מה
שאדם חוטא מצד התאוה לא מצד הכפירה, וזה אינו מבדיל בין האדם ובין ה', רק שהם
מסתירים פני ה' בל ישמע צעקתם" עכ"ד.

ומבואר מדבריו, שהאדם שחסר לו באמונה בקב"ה, הרי זה גורם ריחוק והבדלה
מהקב"ה. וכפי שמבאר הנפש החיים (ג, ח) את המושג של "חילול השם" הנאמר בכ"מ,
שהוא לשון של חלל ופניית מקום, שמראה ח"ו כאילו המקום שעומד בו הוא חלול, פנוי
ממנו יתברך ואינו חושש מלעבור על מצותיו יתברך. וכע"ז מאמרם ז"ל (חגיגה טז, א)
"כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי השכינה" (וע"ע בספר הזכרון לפחד יצחק
עמ' של).

והנה יסוד כל הנסים זה כדי להראות שקדושתו יתברך מלא כל הארץ כבודו, ואין
חילוק בין קודם הבריאה ובין אחר הבריאה (דעת חכמה ומוסר ח"ג עמ' קצח). וזה הרי

^ה וגם מה שנא' בנוזר (במדבר ל, ג) "לא יחל דברו" ופי' רבינו בחיי "לא יחלל, שלא יעשה דבריו חולין", הכל עולה
לקנה אחד, שעושה את דבריו חולין וחסר משמעות.

כל תכלית הבריאה, וכפי ששנינו (אבות ו, יא) "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא
אלא לכבודו".¹

ולכן האדם שמברך על הלבנה, ומכיר שגם הטבע הוא נס, ומאמין שהקב"ה הוא זה
שמנהל את העולם, זה גופא דביקותו בו יתברך, ולכן זה כקבלת פני השכינה, שהוא
הופך את הלבנה כמנוף לחיזוק האמונה.

איקום מקמי שכינתא דאתיא

ד) עפ"ז ניתן גם לבאר מה שאמרו בגמ' (קידושין לא, ב), רב יוסף כי הוה שמע קל כרעא
דאמיה אמר, "איקום מקמי שכינה דאתיא".

ועלינו להבין, מה השייכות בין כיבוד הורים לשכינה?

ומבאר המהרש"א שם, ע"פ מה שאמרו שם (ל, ב) "שלשה שותפין הן באדם, הקב"ה,
ואביו ואמו. בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה, מעלה אני עליהם כאילו
דרתי ביניהם וכבודוני".²

אך עדיין צ"ב, הן אמת שההורים הם שותפים באדם, וזה גורם שהקב"ה משרה עליו
שכינתו, אבל מרב יוסף משמע, שעצם הכיבוד הורים נחשב קבלת פני השכינה, וזה צ"ב.

אולם למבואר שההכרה בבורא העולם היא הדביקות בו יתברך, ומי שמכחיש את
האמת זה גופא חילול שמו יתברך, ממילא כיבוד ההורים הוא השורש לכך, שמכיר ויודע
מי יצרו ומי בראו.

וכפי שכותב החינוך (מצוה לג) ששורש המצוה הוא: "שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול
חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה, שזו מידה רעה ומאוסה
בתכלית לפני אלקים ואנשים. ושיתן אל לבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל
כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם
יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו".

וממשיך החינוך: "וכשיקבע זאת המדה בנפשו, יעלה ממנה להכיר טובת האל ברוך
הוא, שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון, ושהוציאו לאויר העולם וסיפק

¹ יש לצרף בכל זה, מש"כ הגר"א (שה"ש א, ג) ליישב מה שהקשו כל הקדמונים, מה שלא נאמר בתורה שכר עוה"ב?
ומבאר, "כי עיקר עולם הבא הוא להשיב הנשמה למקורה לדבק בשכינה, ובודאי יותר טוב מזה כשהשכינה דבקה
למטה, כאשר היתה כונת הבריאה כידוע. ושכר זה כתוב בתורה עד אין מספר "ושכנתי בתוכם ולא תגעל נפשי
וכו". וראה גם בצל"ח (ברכות כח, ב) שכותב: "כי עיקר עולם הבא, הוא ההשגה שנוכח להשיג את בוראנו
ולתדבק בו, וכמאמר חז"ל (שם, יז, ב) "עולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם
בראשיהם ונהנין מזיו השכינה". ועל זה קאמר בברכות שבתורת כהנים (ויקרא כו, יב) "והתהלכתי בתוכם"
ופירש"י שאטייל עמכם בגן עדן. ומבאר, שמה שבקשו תלמידיו של ר"א "למדנו אורחות חיים ונוכח בהם לחיי עולם
הבא", שכונתם היתה לזכות כאן בעולם הזה לחיי עוה"ב ע"ש.

² ראה גם ברמב"ן (פר' יתרו) מש"כ: "ולכך אמר במשנה תורה כאשר צויתך בכבודי, כן אנכי מצוך בכבוד המשתתף
עמי ביצירתך, ולא פירש הכתוב הכבוד, שהוא נלמד מן הכבוד הנאמר למעלה באב הראשון יתברך, שיודה בו
שהוא אביו, ולא יכפור בו לאמר על אדם אחר שהוא אביו כו', וכבר אמרו שהוקש כבודו לכבוד המקום כו'. והנה
עשרת הדברות, חמשה בכבוד הבורא, וחמשה לטובת האדם, כי "כבד את אביך" כבוד האל, כי לכבוד הבורא צוה
לכבוד האב המשתתף ביצירה, ונשארו חמשה לאדם בצרכו וטובתו".

צרכו כל ימיו, והעמידו על מתכונתו ושלימות אבריו, ונתן בו נפש יודעת ומשכלת,
שאלולי הנפש שחננו הא'ל יהיה כסוס כפרד אין הביין, ויערוך במחשבתו כמה וכמה
ראוי לו להזהר בעבודתו ברוך הוא.^ח

נמצא שכיבוד הורים הוא ההכרה באמת, מי ברא אותך ומי יצר אותך, והרי כל מטרת
הבריאה כותב הרמב"ן (סו"פ בא) "שאיין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון
חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלקיו שבראו, שיאמרו לפניו בריותיך אנחנו".
וא"כ מי שמכיר בהכרה מי בראו, זה עצמו גורם גם הכרה בקב"ה. ולכן מונח בהכרה
בכיבוד הורים, מנוף להכרה ודביקות בקב"ה, וכאמור זהו "השראת השכינה".

והדברים מפורשים ברבינו יונה (סוף אגרת התשובה) שכותב: "העולם כולו נברא לכבוד
השם יתעלה, שנאמר "כל הנקרא בשמי ולכדבו בראתיו". הרוצה לכבד את השם יתעלה,
יכבד את אביו ואת אמו, אמרו חז"ל (קידושין ל, ב) בזמן שמכבד את אביו ואת אמו,
אומר הקב"ה מעלה אני עליכם כאילו דרתי ביניכם וכבדוני".

ועפ"ז יבואר היטב מה שאמרו בגמ' בסוטה (מט, ב) על עקבתא דמשיחא, "בן מנבל אב"
(ע"פ לשון המקרא במיכה ז, ו). וביאר דודי הגרמ"מ הכהן שליט"א (אביו של אדם כמלכו
עמ' עה) ע"פ מה שנאמר (דברים לב, ו) "עם נבל" ופרש"י "ששכחו את העשוי להם".
והרי יסוד מצות כיבוד אב ואם הובא לעיל מש"כ החינוך ששורש המצוה הוא, "שראוי
לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה".

וזה גם הכונה במה שאמרו שם "פני הדור כפני הכלב, הבן אינו מתבייש מאביו". כי
הנה תכונתו של הכלב שנהנה מזולתו ולא מחזיר טובה, כמבואר בגמ' (נדרים כד, א)
"לאו כלבא אנא דמיתהנינא מינך ולא מיתהנית מינאי", ולכן התכונה הנ"ל היא תכונתו
של הכלב!

מדבר שקר תרחק

ה) נסיים מאמר זה, בדברים נפלאים שכותב השם משמואל (הגדש"פ ענין איסור חמץ;
ויקרא פר' צו), לבאר מה שמצינו בפסח דברים שלא מצינו כמותם בשאר המצות: (א)
איסור חמץ בערב יו"ט משש שעות ולמעלה, ולא מצינו כן בשאר מצוות התלויות בזמן,
שיתחילו מחצי יום שלפניו. (ב) לא מצינו בכל המצוות, שהכנה למצוה תהיה מצוה

^ח ראה גם בכלי יקר (ויקרא יט, יח) מש"כ, שכיבוד הורים נחשב גם בין אדם למקום וגם בין אדם לחבירו, כי מסוף
דברו ניכר שראש דברו אמת, יען כי יוקח קל וחומר מן כיבוד אב ואם אל כיבוד השותף השלישי יתברך שמו הלא
הוא אביך קנך. ומוסיף (שמות כ, יב) לבאר מה שאמרו "בזמן שאדם מכבד את אביו ואמו מעלה אני עליכם כאילו
דרתי ביניכם וכבדוני", שלמדו כן, ממה שמצינו שבכל חמש דברות אחרונות לא נזכר שם ה', לפי שמדברים בדברים
שבין אדם לחבירו, ולמה הזכיר "ה' אלקיך" אצל כיבוד אב ואם, אלא שעשה הקב"ה דירה לשמו הגדול יתברך אצל
אב ואם. ואם הוא מכבד אב ואם בעבור שמהם נוצר החומר, א"כ גם הנשמה חלק א-לוא ממעל תתן כבוד לאביה
שבשמים. וע"ע מש"כ (בראשית כד, כב) שלכן כיבוד אב וכל ה' דברות הראשונות כלולות ב"לא תחמוד" ע"ש.
^ט ומוסיף שלמאן דיליף לה מ"לא תשחט על חמץ דם זבחי", י"ל דנמשך אחר מצות הפסח, אבל למאן דיליף מקראי
אחריני או מן "אך חלק", א"כ נראה דלאו משום לתא דפסח, אלא משום חג גופיה.

שלימה בפנ"ע, כמו שמצינו בפסח לקיחת פסח מצרים בעשור לחודש שהיא רק הכנה
למצות הפסח, ומ"מ באה עליה ציווי מיוחד.

ומבאר ע"פ יסוד גדול ששמע מאביו האבנ"ז שאמר בשם החידושי הרי"ם, דהנה כל
ההרחקות מעבירות הן דרבנן, עשו משמרת למשמרתי, גדר והרחקה שלא יבואו לידי
עבירה, זולת בהרחקה משקר שהוא דאורייתא כמ"ש "מדבר שקר תרחק".

והנה עבודה זרה הוא שורש השקר שנמצא בעולם, ומצות הפסח הוא היפוך מזה כמו
שאמרו חז"ל "משכו ידיכם" מעבודה זרה וקחו לכם צאן של מצוה. ואכן כל החג כולו,
הוא חג האמונה, שבו האדם מגיע לידי ההכרה באמת.

ומאחר שאיסור חמץ והשבתת שאור ענינו הוא סילוק והשבתת השקר, יש לו ג"כ
הרחקה מדאורייתא, ובאה נמי ההכנה למצוה דאורייתא. ויש לומר שלכן טעם חמץ
אוסר גם במשהו, כי בכל האיסורין טעם כעיקר לאו דאורייתא אלא מדרבנן להתרחק מן
האיסור, אבל בחמץ שהוא מהות השקר שההרחקה עצמה היא דאורייתא, שוב מדרבנן
עושין הרחקה להרחקה לאסור אף במשהו.

ומוסיף לבאר מה שאמרו (פסחים ה, א) "תנא דבי ר' ישמעאל בשכר שלשה ראשון זכו
לשלשה ראשון, להכרית זרעו של עשו, לבנין ביהמ"ק, ולשמו של משיח". ויעו"ש ברש"י
ובמהרש"א, שבזכות השבתת שאור דפסח, זוכים להכרית זרעו של עשו. כי הנה אמרו
חז"ל (עי' כלי יקר בראשית כז, כב) ש"עשו" נקרא כן מלשון "שוא שבראתי בעולמי", כי
הוא תכלית השוא והשקר, שעם כל רעתו פושט טלפיו ומראה שהוא טהור, ולכן בזכות
השבתת שאור, שישראל מתרחקין ממהות השקר שלא תהיה להם שום נגיעה בו,
ומרחיקין אותו מרשותם ולעומתו מתדבקים בהקב"ה בשביתת הרגל דפסח, זוכין
להכרית זרעו של עשו שהוא תכלית השקר.

* מאמר זה תמצא בספר "אהל מועד" על "גלות וגאולת מצרים" ו"חג הפסח" ו"ליל
הסדר", שיצא לאור בס"ד לקראת חג הפסח.

לתגובות: 5322906@gmail.com

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

לפרשת ויקהל

"וַיָּבֵא אֶת הַבְּדִים בְּטַבְעֹת"

וַיָּבֵא אֶת הַבְּדִים בְּטַבְעֹת עַל צִלְעֹת הָאֹרֶן לְשֵׂאת אֶת הָאֹרֶן (לז, ה)

-א-

במשך חכמה (ויקהל לו א) הנה בארון לא נזכר "בתים לבדים" (שם ה, ובתרומה כה יד), ובשולחן ומזבח כתיב "בתים לבדים" (תרומה כה כז; תצוה ל ד). משום שבית הוא העשוי לדירה, שפעמים הוא בתוכו ופעמים אינו ויוצא מן הבית, לכן בכל הנך שאינם בו קבועים לעולם כתוב "בתים לבדים", "בתים לבריחים" (תרומה כו כט), ולכן כתיב אחר כך "ויעש את הבדים" (ויקהל לח כח). אבל בארון שקבועים בו לעולם לא כתוב "בתים לבדים". לכן כתוב "ויעש בדי עצי שטים" (ויקהל לו ד) - שלא הזכירם קודם, ולא נאות למיכתב "את הבדים", ופשוט, עכ"ל.

-ב-

במשך חכמה (תרומה כה טו) בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו. ואמרו ז"ל (יומא עב א): המסיר בדי ארון לוקה. והנה במזבח כתיב "והיו הבדים... בשאת אותו" (להלן כז ז), וכן בשלחן (כה ח), מה שאין כן בארון הבדים הם קבועים בו תמיד, הלא דבר הוא. ונראה על פי מדרש (שמות רבה תרומה לד ב) שהארון רומז לכתר תורה שהוא מונח לכל הרוצה ליקח. והנה התלמיד חכם צריך סעד לתומכו, שיהא עשיר מטיל מלאי לכיסו וכתודוס איש רומי (פסחים נג ב), ובוזה תורתו מתקיימת. וכן אמרו ז"ל גם על הארון (ביומא עב ב) כתוב "ועשית לך ארון עץ" (עקב י א) וכתוב "ועשו ארון עצי שטים" (תרומה כה י), מכאן לתלמיד חכם שבני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו. ולזה באו הבדים, שלעולם הבדים הם המחזיקים בה, הם הסומכים ידי התלמיד חכם, שהוא הארון לעדות ה' ותורותיו, ומהראוי שיהיו תמיד אוחזים בארון הברית "לא יסורו ממנו". וכמו שהפליגו חז"ל בירושלמי (פ"ז דסוטה ה"ד) לא למד, ולא לימד לא שמר ולא עשה ולא היתה בידו להחזיק [והחזיק, הרי זה בכלל "ברוך"] לכן באו הבדים קבועים בו תמיד [ומצאתי באלשיך], וכו"י עכ"ל.

^א שם: ועל דרך המושכל, הנה נודע שיטת הרמב"ם דצריך להדליק הנרות גם ביום שזהו בכלל הטבת הנרות לדידיה (תמידין ומוספין פ"ג הי"ב). ושיטתו מושכלת, דכמו שאמרו ז"ל (שבת כב ב) 'וכי לאורה הוא צריך (אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל)'. ולהראות כי הוא אין צריך להאור, רק שזה חוק דתי הוצרך להדליק גם ביום, כמו שההדלקה ביום אינו להאיר כן ההדלקה בלילה, שלשניהם ענין אחד. כן הארון שהוא נושא את נושאי (סוטה לה א), ואין הבדים לשאת אותו - שהוא נושא את עצמו, כי הוא משכן כבוד הנושא העולמים. לכן צוה כי הבדים בל יסורו ממנו, להורות כמו שאין ענין להבדים בעת היותו מונח באוהל מועד, ככה בשעה שנושאים אותו

ומבואר דהאופן הראוי הוא שתומכי התורה יהיו תומכים בלומדים בלא הפסקה "לא יסורו ממנו".

-ג-

בבעל הטורים (במדבר ב ז) מטה זבולון. ולא אמר "ומטה", כדרך שנאמר באחרים, לפי שזבולון היה מפרנס ליששכר (ב"ר צט ט), וראיתי בתנחומא הטעם שלא אמר "ומטה" בזבולון כמו שאמר בכולן, ללמדך שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא ונותן לתוך פיו של יששכר לפיכך לא רצה הכתוב לעשות טפל לו, לומר ששכרו גדול כמותו. וכן הוא אומר "עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר" (משלי ג יח). וכתוב "כי בצל החכמה בצל הכסף" (קהלת ז יב) (עיי' ויק"ר כה ב) לכן חשוב הכל במטה אחד וכאילו אמר "יששכר מטה זבולון", עכ"ל.

ולהמתבאר דבא הכתוב ללמד כי המחזיקים ידי לומדי התורה אינם טפלים ללומדי התורה רק שכרם גדול כמותם, י"ל דלכן גם הבדים שהם מרמזים לתומכי התורה היו בטבעות הארון שהיו עשויים כחלק מן הארון, ולא נעשו כדבר נפרד ממנו.

*

לפרשת פקודי

"ביום החדש הראשון באחד לחדש"

וּתְכַל כָּל עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֱהָל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כִּן עָשׂוּ
(טל, לב)

באור החיים (שם) בד"ה ככל אשר וגו'. נתכוין בזה להסיר החשד מהם כי יראה הרואה שצוה ה' על המשכן ונעשה וקפלוהו ג' חדשים (שמות רבה נב ב), יאמר כי היתה סיבה מצד המעשה שהיה בו דבר בלתי הגון, או שישראל עכבו דבר מכל האמור במצותו, לזה אמר "ותכל וגו' ויעשו בני ישראל ככל", ומה טעם המתין הקדוש ברוך הוא עד חדש הראשון שהוא חדש המשובח שנקרא ראשון, והוא אומרו בגמר המלאכה (לקמן מ ב) "ביום החדש הראשון תקים" וגו', ורבותינו ז"ל אמרו (שם) לצד שנתבשר אברהם ביצחק, עכ"ל.

ולהמתבאר כי הטעם שנצטוה על הקמת המשכן בזמן זה הוא משום מעלתו של החודש. מדוייק שפיר לפי זה מה שאמר הכתוב "ביום החדש הראשון באחד לחדש" ולא אמר בקצרה באחד לחדש הראשון, ללמד שהחודש הראשון הוא הגורם.

על הכתף אין זה ענין הנצרך להכבוד הנשוא כביכול, לכן לא יסורו הבדים ממנו תמיד, כמו שהנרות דולקים תמיד. ודו"ק, עכ"ל.

-א-

"ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד" ע"כ (פקודי מ ב).
בספר אגרא דכלה (שם) ביום החדש הראשון באחד לחדש. הוה ליה למימר בקיצור
באחד לחדש הראשון, והנראה על פי מה שקבלנו דאותן הי"ב ימים הראשונים דניסן ימי
הקרבת הנשיאים, המה כח כללי ל"ב חדשי השנה, כל יום רומז לחדש שלם, כן שמענו
מכבוד אדמו"ר הרב הק' מהרמ"מ זצ"ל, וזכי הראות יכולין להתבונן בכל יום איזה
מאורעות יהיה בחדש אשר הוא נגד היום ההוא. וכבוד אדמו"ר הרב הק' מהריע"צ היה
כותב ברוח קדשו בכל יום מה יהיה בכל חדש, כנודע הדבר בפרסום לחבורתינו קדש,
ובאותו השנה שנתבקש בישיבה של מעלה בחדש מנחם, לא כתב רק עד מנחם, והענין
הוא בפרסום, ואם כן לפי"ז יום הראשון הוא נגד כל החודש הראשון, וז"ש ביום החדש
הראשון, רצ"ל באותו יום שהוא נגד החדש הראשון, היינו באחד לחדש, נ"ל, עכ"ל.^{יב}

-ב-

ראש השנה (ב א) מתני' ארבעה ראשי שנים הם באחד בניסן ראש השנה למלכים
ולרגלים, ע"כ. ובגמרא (שם ד א) ולרגלים. רגלים באחד בניסן הוא, בחמשה עשר בניסן
הוא, אמר רב חסדא: רגל שבו ראש השנה לרגלים ע"כ.

ובפי' רש"י (שם) בד"ה רגל שבו ראש השנה לרגלים - רגל שהוא בחדש הנכנס באחד
בניסן, הוא ראש השנה לרגלים, עכ"ל.

והנה עדיין צ"ב דהא הרגל בט"ו בו ולא באחד בו.^{יג} ולהמתבאר דכל הכח של החודש
הוא באחד בו א"כ מובן שפיר, פי' דהרגל אף שהוא בט"ו בו, מ"מ כבר באחד לחודש
מרומז בו ודו"ק.

בספר בית אהרן (לפרשת החדש סוף דף עב) ואמר בשם הרב הקדוש מלובלין נ"ע
שהי"ב ימים מי"ב נשיאים כל יום מרמז נגד חודש אחד מהשנה הבאה. והרב הק' הנ"ל
היה אומר בכל יום מה שיהיה בחדש שכנגדו. ואיתא בגמרא שהוא ר"ה למלכים
ולרגלים ע"ש, ומסיק בגמרא רגל שבו הוא ראשון לסדר הרגלים לענין בל תאחר, וכו',
שמעון דסבר דבעי כסדרן וכו' ע"ש, עכ"ל. וצ"ב כוונתו ואולי י"ל דכוונתו למש"כ עפ"י
מש"כ בספר אגרא דכלה.

*

^{יב} ובספר משך חכמה (שם) "ביום החדש הראשון באחד לחדש" יפלא דלפי משפטי הלשון היה לומר "בחדש
הראשון ביום אחד לחדש", "ביום החדש" הוא שם על ראש חודש, וכאמור בשמואל "ויהי החדש" (שמואל א' כ
כד), "מחר חודש" (שם יט), ואם כן מיותר לומר "באחד לחדש", וכן ביחזקאל (מו ו) "וביום החדש". לכן נראה
דהפירוש כאן לא על ציון היום שהוא "ערב ובוקר יום אחד", רק המכוון הוא על עצמות יום ולא לילה, וזה דהקמת
המשכן לא היה רק ביום. ויעויין פרק ב דשבועות (טו ב) מקרא אחרינא. אי נמי מכוון "ביום (החדש) הראשון",
שקביעות החדש יהיה ביום הראשון לשבת ולא יעברוהו. וכן אמרו ראשון למעשה בראשית (סדר עולם רבה פרק
שביעי), עכ"ל.

^{יג} עי' בהג' הרש"ש (שם) מש"כ לבאר בזה.

"וַיְבָרַךְ אֶתְּם מֹשֶׁה"

וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמַּלְאכָה וְהִנֵּה עֹשִׂי אֶתְּהָ פְּאֶשֶׁר צִוָּה ה' פֶּן עֲשׂוּ וַיְבָרַךְ אֶתְּם מֹשֶׁה (טל,
מג)

ובפ"י רש"י (שם) בד"ה ויברך אותם משה, אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, "ויהי נועם ה' אלקינו עלינו" וגו' (תהלים צ יז), והוא אחד מאחד עשר מזמורים שבתפילה למשה, עכ"ל.^י

-א-

ומבואר כי בתחילה בירכם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיהם, ואח"כ אמר "ויהי נועם" (תהלים צ יז) וכל מזמור צא והוא 'יושב בסתר עליון' שהוא אחד מי"א מזמורים שבתפילה למשה, והוא להבריח קליפות הטומאה.

והיה ברכתו על ב' דברים: הא' שתשרה שכינה במעשה ידיהם, הב' להכרית ולהבריח הקליפות המתאווים להדבק בדבר קדושה. כמבואר בשבועות (טו ב) ובפ"י רש"י (שם) בד"ה ושיר של פגעים.

"וַיְבָא מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן אֶל אֱהֱל מוֹעֵד וַיִּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת הָעָם וְגו'" ע"כ (שמיני ט כג).

ובפ"י רש"י (שם) בד"ה ויצאו ויברכו את העם, אמרו "ויהי נועם ה' אלקינו עלינו" (תהלים צ יז), יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם וכו', לפי שכל שבעת ימי המלואים, שהעמידו משה למשכן ושמש בו ופרקו בכל יום, לא שרתה בו שכינה, עכ"ל.

-ב-

מבואר דלאחר שברכם בפעם הב' יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם שרתה בו השכינה.

גם מצאנו בפעם הב' שבירכם לא הוסיף לברכם על הכרתת הקליפות כמו בפעם הראשונה [דבפרשת פקודי כתב רש"י תיבת וגו', והוסיף והוא אחד מי"א מזמורים, פי' שאמר ג"כ מזמור 'יושב בסתר עליון' וכן הוא בפ"י רש"י בשבועות (טו ב בד"ה ושיר)], ונראה שברכה זו נקיימה כבר, וצ"ב מה נשתנתה ברכה זו מהברכה על השראת השכינה.

בספר דקדוקי רש"י במירא דכניא (פקודי שם) בד"ה ויברך אותם משה, אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם ויהי נועם ה' אלקינו עלינו וגו', והוא אחד מי"א מזמורים שבתפילה למשה. בכאן מקשים בפרשת שמיני מהפך רש"י הסדר, דשם נאמר "ויצאו ויברכו את העם" (שמיני ט כג) פי' רש"י אמרו ויהי נועם וכו' יהי רצון שתשרה שכינה. וכו' עכ"ל.^י

^י וכ"ה ברש"י בשבועות (טו ב בד"ה ושיר של פגעים) שהקדים ה"יהי רצון" ל"ויהי נועם". וכ"ה בספרי (פנחס פיסקא קמג), ובמדרש תנחומא (פקודי סי' יא). אמנם עי' במדרש רבה (נשא יב סוף אות ט), ובפ"י מהרז"ו שם.

^י שם: נראה לתרץ דכאן לא עשה משה שום דבר אלא ישראל, כדכתיב (שם) "וירא משה את המלאכה והנה עשו אותה" רק שהיה יודע בנבואה שהקב"ה יצוה אותו אח"כ להקים את המשכן, או נצטוה קודם לכן באמת ואין מוקדם ומאוחר בתורה, וגם היה יודע שישמש בו ימי המלואים, לכן אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה

והנראה בזה עפ"י מש"כ בזוהר (ויחי רכז ב) וז"ל: בגין כך בכל אתר דברכאן אצטריכו לברכא בעי קודשא בריך הוא לאתברכא בקדמיתא, ולבתר אתברכו אחרנין ואי קודשא בריך הוא לא אתבריך בקדמיתא אינון ברכאן לא מתקיימין, וכו' עכ"ל.

בספר דבש לפי להחיד"א (מערכת הב' אות ט) אמרו בזוהר (ויחי רכז ב) דכשאדם רוצה לברך לחבירו או לבנו וכיוצא, צריך לברך בתחילה להקב"ה, ואי לא מברך בתחילה להקב"ה אינון ברכאן לא אתקיימו ע"ש באורך. ואני שמעתי מהרב עיר וקדיש סבא קדישא כמהר"ר יעקב חזן ז"ל אב"ד ור"מ דק"ק פאדוב"ה, דכשבא אליו חבר א' לברכו משים ידו על ראשו, ואומר יתברך שמו של הקב"ה, ואח"כ מברך לאיש ההוא או לנער וכיוצא, עכ"ל.

ומבואר דכל שמברך לחבירו ורוצה שיתקיימו ברכותיו צריך לברך קודם להקב"ה ואח"כ לברך את חברו, ואם אינו מברך תחילה להקב"ה אין ברכתו מתקיימת.

ולהמבואר יש לפרש דבפרשת פקודי שהקדים ברכת 'יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם' ועדיין לא מצינו ברכה להקב"ה, לכן עדיין לא נתקיימה ברכתו [וכמו שמצינו בפ' רש"י בפרשת שמיני שכל שבעת ימי המילואים לא שרתה שכינה עליהם].

אבל שיר של פגעים שהוא להכרית הקליפות, מכיון שאמר תחילה "ויהי נועם ה' אלוקינו עלינו" שיש בו שבח להקב"ה במה שאמר "ה' אלוקינו" שפיר נתקיימה כבר.

ולכן בפרשת שמיני הפך הסדר שקדם ואמר "ויהי נועם ה' אלוקינו" ואח"כ אמר ה'יהי רצון, ומכיון שהקדים שבח להקב"ה שהוא ה' אלוקינו, נתקיימה ברכתו ושרתה עליהם השכינה.

במטה אפרים (סי' תריט סעי' ב) נהגו שהאב והאם מברכין את בניהם טרם לכתם לביהכ"נ, ומעתרים בברכה זו ג"כ שיחתמו לחיים טובים ושיהיה לבם נכון ביראת ה' וכו', ע"כ.^{טז}

ובאלף המגן (שם אות ה) בד"ה שהאב, עי' בזוה"ק (ויחי רכז ב) אם אדם רוצה לברך לחבירו או לבנו יברך תחילה להקב"ה ואח"כ יברך למי שברצונו לברך ואם אינו מברך תחילה להקב"ה אין מתקיימין ברכותיו עיי"ש (ועי' בס' דבש לפי להחיד"א ז"ל) ולכן

ידיכם שעשו כבר תחילה, ואח"כ אמר ויהי נועם וכו' על מעשה ידיו שיעשה גם הוא. לכך מפרש רש"י והוא מי"א מזמורים שאמר משה, ר"ל ויהי נועם הוא מי"א מזמורים שהתפלל על עצמו. אבל בפרשת שמיני אחר שעשו משה ואהרן את עבודתם אמר תחילה ויהי נועם להתפלל על מעשה ידיו, ואח"כ ראה שעדיין לא שרתה שכינה כמו שפ"י רש"י בפרשת שמיני ע"ש, אמר יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם שישרה למענכם אם לא למענינו, לכן מסיים רש"י התם לפי שכל ז' ימי המילואים וכו' ע"ש, עכ"ל.

ועי' עוד מש"כ בזה בספר דברי דוד (שמיני שם) בד"ה ויצאו.

^{טז} בספורנו (ויצא לב א) בד"ה ויברך אתה. כבר אמרו אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך (מגילה טו א), אמנם סיפר ברכת לבן לבנותיו להורות שברכת האב אשר היא על בנו בכל נפשו בלי ספק ראוי שתחול יותר בסגלת צלם אלקים המברך כאמרו בעבור תברכך נפשי (לעיל כו ד), עכ"ל.

קודם שיברך לבניו או לאחר יברך מקודם להקב"ה ויאמר 'יתברך שמו של הקב"ה' ואח"כ יברך למי שברצונו לברך, עכ"ל.

ובספר שולחן הטהור להרה"ק משומרי אמונים במאמרי שבת קודש (עמ' רמח), ונהגו לברך הבנים ובנות בליל שבת קודש, והוא מנהג ותיקין וכו', וככה ינהג קודם יאמר הכתוב "ברוך ה' לעולם אמן ואמן" (תהלים פט נג) או יתברך ויתרומם ויתנשא שמו של ממ"ה הקב"ה, כדי שיברך להקב"ה קודם שיברך לבשר ודם, ולא יהיה קטרוג ח"ו, ואח"כ יאמר יברכך ד' וישמרך וכו' (נשא ו כד) ואח"כ "ישימך אלקים כאפרים וכמנשה" (ויחי מח כ) [ולנקבה] ישימך אלקים כשרה רבקה רחל ולאה. ואח"כ יאמר הכתוב "ונחה עליו" וכו' (ישעיה יא ב) כמובא לעיל, עכ"ל.

-ה-

"וְזאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה וגו', וַיֹּאמֶר ה' מְסִינֵי בְּאֵ" וגו' ע"כ (וזאת הברכה לג א-ב). ובפני רש"י (שם) בד"ה ויאמר ה' מסיני בא, פתח תחילה בשבחו של מקום ואח"כ פתח בצרכיהם של ישראל, ובשבח שפתח בו יש בו הזכרת זכות לישראל וכו', עכ"ל. ובאור החיים (שם) בד"ה וזאת הברכה. וכו', עוד צריך לדעת לאיזה ענין נאמר כל הכתוב וכו', עכ"ל.

ונראה דכדי שיתקיימו הברכות של משה רבינו צריך שיתחיל בשבחו של מקום, ורק אח"כ יוכל לברך את בני ישראל, והוא סמוכין לדברי הזוהר.

ובזה יש ללמוד שבכל מקום שאדם בא לשמוח בשמחת חברו ולאחל לו ברכתו וכן כל כיוצא בזה, צריך שיזכור מקודם לברך להקב"ה ואח"כ יברך את חברו, ורק אז יחולו ברכותיו.

*

"כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה"

וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֵהָל עַל הַמִּשְׁכָּן וַיִּשֶׂם אֶת מִכְסֵה הָאֵהָל עָלָיו מִלְמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה (מ, יט)

-א-

במדבר רבה (נשא יב ט) את מוצא שהיה משה מחזר על האומנין בכל יום ובכל שעה ללמדם כיצד יעשו את המלאכה שלא יטעו בה לפי שאמר לו הקדוש ברוך הוא "וראה ועשה כתבניתם" וגו' (תרומה כה מ), ולכך כתיב על כל דבר ודבר "כאשר צוה ה' את משה" שלא היה זו מעל גביהם וכו' עכ"ל. וכ"ה בתנחומא (נשא יג).

-ב-

בבעל הטורים (פקודי מ כא) "כאשר צוה ה' את משה", כתיב על כל דבר ודבר. כנגד מה שאמר משה מחני נא (לעיל לב לב) הרבה להזכירו, והם י"ח פעמים כאשר צוה ה' את משה, וכל אשר צוה ה' את משה (ויק"ר א ח). וכנגדם תקנו י"ח ברכות. ואחד כאשר צוה

ה' כן עשו (לעיל לט מג), ותקנו כנגדו ברכת המינים ויש בהם קי"ג תיבות. וכן בסופי הברכות, כמו ברוך אתה ה' מגן אברהם, ברוך אתה ה' מחיה המתים, ובו קי"ג תיבות. וקי"ג פעמים "לב" בחומש שצריכים כוונת הלב (ברכות לד ב), עכ"ל.^{יז}

-ג-

ירושלמי (ברכות פ"ד ה"ג) מתני' ר"ג אומר בכל יום אדם מתפלל שמונה עשרה וכו'. ובגמרא (שם) ולמה שמונה עשרה, אמר ריב"ל כנגד וכו', רבי שמואל בר נחמני בשם ר' יוחנן כנגד י"ח ציוויין שכתוב בפרשת משכן שני וכו' ע"כ.

בפי' פני משה (שם) בד"ה בפרשת משכן שני. כלומר בפ' פקודי והאי שני כמו שני דברים הכפולין על שם שכתוב בו שני פעמים משכן זא"ז ויש בפרשה זו י"ח פעמים צוה ה' עד סוף הספר והיינו דקאמר ובלבד מן "ואתו אהליאב" (פקודי לח כג) כלומר דלא מחשבינן הציווי שנאמר שם בפסוק "ובצלאל בן אורי" וגו' (שם כב), כי אם מכאשר צוה ה' וכו' הכתובים אחר הקרא דואתו ואילך עד סוף הפרשה, עכ"ל.

ועי' בספר לב שמחה (פקודי תשמא) בביאור דברי הירושלמי.

-ד-

באוצר המדרשים (אייזנשטיין, מדרש שלשה וארבעה) שמונה עשר (ס"ה) כאשר צוה ה' את משה שבאלה פקודי המשכן שמונה עשר פעמים, כנגד שמונה עשרה ברכות שבתפלה, לומר לך שהתפלה במקום עבודה היא, ע"כ.^{יח}

-ה-

גם נראה לבאר דברי הירושלמי הסמיכות של י"ח ברכות למה שמצינו י"ח פעמים כאשר צוה ה' את משה, והוא בהקדם מש"כ **באור החיים** (פקודי מ יט) כאשר צוה ה' את משה. הוצרך לומר את משה ולא הספיק לומר כאשר צוה ה' והדבר ידוע כי אותו צוה ה', כוונת הכתוב הוא להודיע שהתורה מעידה על המעשה שלא היה בו שינוי מהמצוה, ושיעור אומרו כאשר הוא על גופו של מעשה, ואם היה אומר כאשר צוהו ה' היה שנשמע שחוזר על העושה שעשה כאשר צוהו והבן, וטעם כפל הדבר בכל פרט ופרט להראות שכל פרט הוא חשוב מצוה בפני עצמו וראוי ליאמר עליו לבדו צוה ה' את משה, עכ"ל.

^{יז} **ספורנו** (פקודי לט ה) בד"ה כאשר צוה ה' את משה. בכל עשיה שעשו האומנין היתה כונתם לעשות רצון האל יתברך שצוה זה למשה, עכ"ל.

ובאגרא דכלה (פקודי) בד"ה כאשר צוה י"י את משה. בכל מלאכה ומלאכה נאמר כאשר צוה י"י את משה, להורות שחששו פן יחסרו איזה כוונה ויחוד הנצרך לכל מלאכה ומלאכה, אמרו בכל מלאכה כאשר צוה י"י את משה, שעושים על דעת המצווה, וכבר כתבנו מזה כמה פעמים, עכ"ל.

^{יח} **מראה הפנים** (שם) בד"ה כנגד י"ח ציוויין שכתוב בפרשת משכן שני. יש סמך לזה על פי שאמרו חז"ל במדרש (תנחומא פקודי ב) משכן משכן שני פעמים רמז למשכן שנתמשכן בעוונות וכו' ולאחר שנתמשכן אין לנו אלא תפלה במקום הקרבן ע"ש "ונשלמה" וגו' (הושע יד ג). והא דלא חשיב "אשר צוה ה'" דקרא "ובצלאל" וגו' (פקודי לח כב), משום דלא נשלמה מלאכת המשכן כ"א ע"י בצלאל ואהליאב עמו בדוקא, ואם תתבונן בפרשה זו תמצא כ"ב אזכרות בו, לרמז על התורה בכ"ב אותיות שכל התורה היא שמותיו ית' ויתעלה כידוע, ולפי שהתפלה והתורה הן שעומדות לנו אחר שנתמשכן בעונותינו ויש בפסוק "ואתו אהליאב" רמז נפלא ואין כאן מקומו לבארו, עכ"ל.

דרשות ר"י אבן שועיב (שם) ולא היה צריך להאריך לו שיכתוב ככל אשר צוה השם את משה כן עשו בני ישראל. אבל טעם האריכות לב' כוונות. האחד שעשו כל המלאכה בשלימות לא חסרו דבר, ועוד להודיענו שכל הפרטים במשכן כל אחד ואחד יש בו ענין ולא היה בו דבר לבטלה, ולכן יחד לכל דבר ודבר, כאשר צוה ה' את משה, והודיענו שאהבתו וחפצו הוא עמנו עתה כקודם החטא.

פי' דכל פרט מעבודת המשכן היה חשוב אצלם כאילו הוא מצוה בפני עצמה ורק עליה נצטוו.

-ו-

ונראה די"ל דמה שאמרו בירושלמי דנתקן הי"ח ברכות של תפילה כנגד הי"ח ציווין של מלאכת המשכן, הוא בהקדם הביאור בהא שכתבה התורה על כל פרט ופרט מעבודת המשכן "כאשר צוה ה' את משה", והוא כדי להורות את גודל החביבות של מלאכת המשכן אצל בני ישראל דכל פרט ופרט היה אצלם כאילו ציווי מחדש [וגם ציווי פרטי] שנעשה בהתחדשות ושמחה כמו שרק עכשיו קבלו את הציווי [ורק ע"ז נצטוו].

ובירושלמי (שם ה"ד) מתני' ר"א אומר העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים וכו'. ובגמ' (שם) ר' אבהו בשם ר"א ובלבד שלא יהא כקורא באיגרת, ר' אחא בשם ר' יוסי צריך לחדש בה דבר בכל יום, אחיתופל היה מתפלל שלש תפלות חדשות בכל יום. אמר ר"ז כל זמן דהוינא עביד כן הוינא טעי לית לך אלא כיי דמר רבי אבהו בשם ר"א ובלבד שלא יהא כקורא באיגרת, רבי אליעזר היה מתפלל תפלה חדשה בכל יום, רבי אבהו היה מברך ברכה חדשה בכל יום, ע"כ.

ונראה דלכו"ע העיקר שבתפילה הוא ההתחדשות בכל תפילה ותפילה, אלא דפלוגתתם היא אם להוסיף תפילה או ברכה חדשה, או די שאותה תפילה תהיה בהתחדשות [ולא כקורא באיגרת דהיינו בלא התחדשות].

ולהמתבאר מתפרש שפיר מה שאמרו בירושלמי דהי"ח ברכות שבתפילה נתקנו כנגד הי"ח ציווין שבמשכן, והוא דלאחר שביארנו דהטעם שכתבה התורה על כל פרט ופרט ממעשה המשכן "כאשר צוה ה' את משה" כדי להורות את גודל החביבות דכל פרט ופרט היה כאילו ציווי מחדש [ורק ע"ז נצטוו]. וגם התפילה צריכה להיות בהתחדשות, לכן תקנו הי"ח ברכות כנגד הי"ח ציווין, כדי שתהיה כל ברכה וברכה כברכה חדשה, כדרך שהיה בעבודת המשכן [ואפשר דזהו הכוונה בירושלמי דקאמר רבי אבהו היה מברך ברכה חדשה בכל יום, אף שר' אבהו גופא אמר בשם ר"א ובלבד שלא יהא כקורא באיגרת].

-ז-

בבית הלוי (כי תשא לא יג) ובזה נבין מה דבפרשת פקודי דעל כל פרט ופרט ועל מעשה ומעשה שעשו במשכן כתוב מפורש כאשר צוה ה' את משה ותיבות הללו כתובים כמעט בכל פסוק ופסוק שבאותה פרשה והלא דבר הוא. רק הענין דמעשה המשכן הרי בא לכפר עליהם על מעשה העגל וכמו דאיתא במדרש רבה פרשה ויקהל (מח ו) חטאו

בנזמים דכתיב "פרקו נזמי הזהב" (כי תשא לב ב) ובנזמים נתרצה להם "הביאו חח ונזם" (ויקהל לה כב), וכיון דעיקר חטאם בעגל היה מה שרצו להתחכם מעצמם לעשות ע"פ ידיעתם וחכמתם מעשה אשר לא נצטוו עליו, ולזה במעשה המשכן שבא לכפר נאמר על כל אשר עשו "כאשר צוה ה'", כלומר דהגם דבצלאל היה יודע לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ והיה יודע רמזים וסודות במלאכתו (עי' ברכות נה א), עם כל זה במלאכתו היה כל כוונתם רק כאשר צוה ה', ונתכוונו רק לעשות ציוויו ורצונו יתברך לא משום שהשכל של עצמם מחייבם לעשות כן, וזהו שכיפר להם על חטא העגל, עכ"ל. ועי' עוד מש"כ על דרך זה בבית הלוי (לך לך יז א).

לתגובות: a0527677650@gmail.com

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נור אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

חיוב נשים בבנין בית המקדש

וַיָּבֵאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנְּשִׂים (לה, כב)

כתב הרמב"ם (פ"א מהל' בית הבחירה הי"ב) וז"ל: אין בונין את המקדש בלילה שנאמר (במדבר ט, טו) וביום הקים את המשכן, ביום מקימין לא בלילה, ועוסקין בבנין מעלות השחר עד צאת הכוכבים, והכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר. עכ"ל. ומבואר דאף נשים בכלל חיוב בניית ביהמ"ק.

מקור דברי הרמב"ם

בכסף משנה הביא מקור לחיוב הנשים במקדש המדבר מן הפסוק הנ"ל 'ויבאו האנשים על הנשים', וכן מפסוק דלהלן (כה) 'וכל אשה חכמת לב בידיה טוה', והיינו שהנשים טוה בעיזים. [ובעיקר ראיה זו יעויין להלן].

בספר 'קרית מלך' הביא ממהר"נ (הו"ד בספר הליקוטים) מקור לדברי הרמב"ם מהגמרא בב"ב (ד.) שמבואר שם דמה שבבא בן בוטא השיא עצה להורדוס לבנות את ביהמ"ק הוא משום דשאני עבד דחייב במצוות, וא"כ משמע דעבד מחוייב בבניית ביהמ"ק, והרי עבד מחוייב רק במצוות שגם האשה מחוייבת בהם, הרי שה"ה אשה חייבת בבנין ביהמ"ק. וכן הוכיח בשו"ת 'בית יצחק' (או"ח סי' ג').

אך ראיתי מקשים על זה שאין זו ראיה, כי כוונת הגמ' 'שאני עבד שמחוייב במצות' אינה על מצות בנין ביהמ"ק, אלא שמאחר והרג את חכמי ישראל, השיא לו בבא בן בוטא עצה לתקן את מה שקלקל, וכמו שאמר לו שמאחר וסימא אורו של עולם יעסוק באורו של עולם. אולם ברבינו גרשום בב"ב שם מבואר שאכן הכוונה בגמ' שעבד חייב במצות בנין ביהמ"ק, שכתב וז"ל: "שאני עבד משום דהוי שייך במ"ע שאין הזמן גרמא". עכ"ל.

מדוע זה לא נחשב מצות עשה שהזמן גרמא

הרבה מהאחרונים (מקדש דוד ועוד), הקשו על הרמב"ם שסותר עצמו מיניה וביה, דכתב שגם נשים חייבות, ומאידך פסק שא"א לבנות בלילה, וכדאיתא בשבועות (טו.), משום שנאמר (במדבר ט, טו) 'וביום הקים את המשכן', ביום מקימו ואין מקימו בלילה. וא"כ הרי הו"ל מצות עשה שהזמן גרמא, ומדוע כתב שגם נשים חייבות במצוה זו?

ובאמת העל"נ (יבמות ה: ד"ה בא"ד ועוד ס"ד) כתב דמשום כך שאין בונים בלילה, וכן משום שאין בונין בשבת, א"כ הו"ל מצוה שהזמן גרמא ונשים פטורות, ודלא כהרמב"ם.

[וכן ס"ל להרמב"ן בקידושין (לו). דנשים פטורות מבנין המקדש]. אבל לשיטת הרמב"ם צ"ע.

והנה היה אפשר לומר שמה שאין בונים בלילה הוא רק דין לכתחילה, וכפי שנקט המנחת חינוך שהבאנו להלן, ואם כן אין זה נחשב למצוה שהזמן גרמא. אולם בירושלמי (יומא פ"א ה"א) מבואר דלילה מעכב, ומוכח דהוא פסול אף בדיעבד, כי מובא שם חשבון הימים שנבנה המשכן, והוא שבעת ימי המילואים, י"ד עמידות וי"ג פירוקים, אחת ביום ואחת בלילה, ואמרינן שם זאת אומרת דהקמת הלילה פסולה לעבודת היום, ומשום הכי היה צריך לחזור ולפרקו ולהעמידו שוב ביום, עיי"ש. וחזינן שהאיסור לבנות את המקדש בלילה הוא פסול. ולפי זה צריך עיון למה לא חשיב מצות עשה שהזמן גרמא.

אמנם ראיתי שיש מתרצים דגם לפי הירושלמי דהקמת לילה פסול לעבודת היום, אבל לעבודת הלילה כגון תרומת הדשן או הדלקת המנורה מיהא כשר, וא"כ זה סגי לקבוע שאין זו מ"ע שהזמן גרמא, כי בלילה נמי כשר.

גזירת הכתוב במצוה זו

והנה היה מקום לומר, דלפי מה שכתב הכס"מ שמקור הדין שגם נשים חייבות הוא מקרא דילן, א"כ הוא גזיה"כ דנתחדש בזה דין מיוחד יוצא מן הכלל על הנשים שחייבים במצוה זו אף שהזמן גרמא. וכ"כ בשו"ת 'דברי מלכיאלי' (ח"ה סי' צ"ט).

אולם צריך עיון על זה, דהא לא מצינו בהאי קרא ציווי להדיא רק סיפור המעשה. ועוד, שהרי הגמ' בקידושין (לד.) מייתי כמה מצוות שהזמן גרמא שנשים חייבות, ובנין בית המקדש לא נמנה בכללם.

וכן קשה מדברי הרמב"ם (פי"ב מהל' ע"ז ה"ג) שכתב וז"ל: וכל מצות עשה שהיא מזמן לזמן ואינה תדירה נשים פטורות חוץ מקידוש היום ואכילת מצה בלילי הפסח ואכילת הפסח ושחיטתו והקהל ושמחה שהנשים חייבות עכ"ל. והרמב"ם לא הזכיר בכללן אף את בנין בית המקדש, ומשמע שבזה אינן חייבות.

ובאמת בציוני מהר"נ (בספר הליקוטים) תמה על ראיית הכס"מ מנ"ל שנשים חייבות, הא אפשר דעשו כן בתורת אינו מצוה ועושה, וכמו שנשים נוטלות לולב? ואכן הריטב"א בקידושין (לו.) נקט כך שהנשים הביאו מעצמן, והיה זה בדרך של נדבה עיי"ש.

ויתכן לבאר, דעל כרחק היו בכלל הציווי, כי אחרת לא היו מניחים אותם לעשות דבר כזה שיגרע מהמצוה המוטלת על האנשים שהם מצווין ועושין.

וביותר, דהנה שיטת הר"ת (בגיטין מה: תוד"ה כל), דכל מקום שהאשה אינה חייבת במצוה כמו ציצית, הרי שהיא אף מופקעת מעשיית המצוה, עיי"ש. ולפי"ז קשה איך טוו הנשים את העיזים הרי הן מופקעות מהעשייה, והרי לבנין ביהמ"ק היה דין לעשות לשמה, אלא ע"כ מוכח שאכן גם הן מחוייבות במצוה זו של בנין המקדש, וכדברי הכס"מ שזהו מקור לשיטת הרמב"ם.

אלא שבשו"ת בית יצחק (או"ח סי' תק"ט אות ח') כתב שהיריעות עיזים נקראו רק 'אוהל על המשכן' אבל אינם מגוף המשכן, וא"כ יתכן שאת זה שפיר יכולות גם הנשים לעשות גם אם הן מופקעות ממצות הבנין. [וע"ע כלי חמדה (עמ' 301), שו"ת בנין ציון (או"ח סי' ג' אות ה' ז')].

בניה בלילה בדיעבד כשר

במנחת חנוך (מצוה צ"ה) כתב שאי"ז נחשב מ"ע שהזמ"ג כי מה שאין בונין בלילה זהו רק לכתחילה, אבל בדיעבד אם בנה בלילה אין ביהמ"ק נפסל בכך, נהינו שזה רק איסור ולא פסול]. ודלא כהירושלמי הנ"ל דבלילה הוי לעיכובא, ולפי זה לא קשיא.

אך לכאורה יש להקשות, דנהי שהשאגת אריה (בסי' נ"ג) כתב כעין זה לגבי מצות מילה, דאם כשמל בלילה יצא בדיעבד ידי חובתו, א"כ אי"ז נחשב להזמן גרמא, מ"מ עדיין הכא לגבי בנין ביהמ"ק צ"ע איך אפשר להחשיב זאת שאין הזמן גרמא משום זה שאינו נפסל בלילה, הרי סו"ס את המצוה של בנין ביהמ"ק אינו מקיים בלילה אפילו בדיעבד, אלא שאין הבנין נפסל כי במציאות הוא בנוי ובמה יפסל. [ואי"ז דומה לנידון השאג"א לגבי מילה שחשיב שקיים המצוה בדיעבד]. אם לא שאמר שהמנחת חינוך סובר שכל מה שצריך לבנותו ביום אינו לעיכובא כלל. ויל"ע.

עוד העירו האחרונים (מקדש דוד סי' א', ועוד) שבירושלמי הנ"ל מבואר להדיא דלא כהמנחת חינוך.

הכנה לבנין ביהמ"ק גם בלילה

בקהלות יעקב (שבועות ס"ו) תירץ, שאמנם בהקמת הבנין אין נשים מצוות, דאינה כשר אלא ביום, מ"מ ההכנה לבנין בית המקדש, כגון אריגת היריעות וכיוצ"ב, כשרה אף בלילה, והרי ההכנה היא ג"כ פרט מהמ"ע של 'ועשו לי מקדש', א"כ נמצא שמצות ההכנה אין זו מצות עשה שהזמן גרמא כיון דההכנה מיהא אפשר לעשות בלילה. [ונקט שבאמת מה שמבואר ברמב"ם שנשים צריכות לסייע בבנין ביהמ"ק קאי דווקא על ההכנות לבנין ביהמ"ק ולא על עצם הבנין].

וכעין זה מבואר בתוס' רי"ד בקידושין (כט.). גבי מילה, שכתב שהטעם שצריך מיעוט שנשים אינן מחויבות למול את בנם, אף על פי שמילה היא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי פסולה בלילה, מכל מקום מאחר שההכנה של המילה כשרה בלילה, משום כך צריך פסוק למעט נשים ממילה, שהרי בלילה יכולה לדאוג לצרכי המילה, דעסק זה לא נקבע לו זמן ביום ולא בלילה.

אלא שיש להקשות על זה מסתימת לשון הרמב"ם הנ"ל שכתב "והכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים ונשים". הרי מבואר בדבריו שחיוב הנשים שייך גם בעצם הבניה ולא רק בהכנה.

ויתכן לבאר באופ"א קצת, דמאחר וחלק מחלקי המצוה נוהג גם בלילה, אם כן חייבות כבר בכל המצוה, דומיא למה שחייבות במצות 'זכור את יום השבת לקדשו', משום

שחייבות ב'שמור', וכן חייבות במצה בפסח הואיל וישנן ב'בל תאכל חמץ'. וממילא ה"ה כאן מאחר וחייבות בהכנה חייבות כבר גם בבניה.

וכעין זה תירץ הגרמ"ד סלובייצ'יק זצ"ל, שהמיעוט המיוחד שלמדים מן הפסוק "וביום הקים את המשכן", שיש להקימו ביום ולא בלילה, נאמר דוקא על הקמת המשכן, אך לא על שאר תיקון עניני הבנין והכנתו, וכן לסעד עצמן בממונם וכיו"ב, שכל הדברים הללו מצוותן בין ביום ובין בלילה, ועל כן אין מצוה זו מוגדרת כמצות עשה שהזמן גרמא. אך יש לציין שדעת התוס' בשבת (קלא. בד"ה ושויין) היא שההכנה והסיוע לבניית המקדש איננה בכלל המצוה של בניית ביהמ"ק, ודלא כהביאור הנ"ל בדעת הרמב"ם.

האם גוף המצוה זה מעשה הבניה

יש שתירצו על פי יסוד הצפנת פענח (מה"ת ג-ב) שחקר בגדר המצוה דבנין ביהמ"ק, האם המצוה היא מעשה הבניה, או שיהא בנוי. ומסיק דהמצוה היא שיהיה המקדש, ואילו הבניה הוי רק הכשר מצוה. וכ"כ הקה"י ביבמות (סי' ה', ועיי"ש עוד בביאור שיטת התוס' והרשב"א). וכן סוברים הרבה ראשונים שמצות בנין ביהמ"ק אינו אלא הכשר מצוה כדי שיהיה ביהמ"ק בנוי ויוכלו לעבוד ולהקריב בו קרבנות.

ולפי"ז נראה דמצות בנית ביהמ"ק אינה מצוה שיש לה זמן דוקא ביום, דהן אם יסוד המצוה הוא לדאוג שיהיה ביהמ"ק בנוי, הרי שחוב זה מוטל לעשות בין ביום ובין בלילה, אלא שבפועל א"א לבנות ביהמ"ק בלילה כיון שביהמ"ק הנבנה בלילה פסול. והן אם קיום המצוה הוא בעצם מה שהבית בנוי, הרי שפיר מתקיימת גם בלילה כאשר המקדש בנוי ועומד. ונמצא שאין זה נחשב מ"ע שהזמן גרמא.

אולם הצפנת פענח הוכיח מסנהדרין (סט:): דיש מצוה גם בעצם מעשה הבניה, דאיתא שם שבצלאל כשעשה את המשכן היה כבר בן י"ג, ומשמע דאם לא היה עדיין בן י"ג שנים לא היה יכול לבנותו, ומבואר דגוף המצוה היא מעשה הבניה, שאם רק שיהא בנוי מאי איכפ"ל שיעשהו קטן?

אולם ראיה זו ניתן לדחות לפי ביאור מרן הגרי"ז, שפירש שמה שהיה צריך בצלאל להיות גדול, לא משום שצריך גדול לבנותו, אלא משום שההלכה היא שאומן קונה בשבח כלי, ואם יהיה קטן לא יוכל להקנותו לציבור.

מצות תמידית לא נחשבת שהזמן גרמא

והנה, כבר ידועה השאלה, מדוע צריך מיעוט מיוחד לנשים ממצות מילה (קידושין כט.), והלא היא מצות עשה שהזמן גרמא? ותירץ שם המהרי"ט בחידושו, משום דמצות מילה היא מצוה נמשכת, שמקיימה כל ימי חייו בכך שהוא מהול, והן אמנם דעצם המעשה דמצות המילה אינה אלא ביום, אבל קיום מצות המילה מה שהוא מהול מתקיים תדיר בין ביום ובין בלילה, ועל כן אין לפטור נשים מצד שזה מ"ע שהזמן גרמא. נוכסברא זו כתב גם בשו"ת מהר"ח או"ז סי' י"א, שהוכיח ממנחות (מג:): גבי דוד שנכנס לבית המרחץ וכו'. הביאו הקהילות יעקב בקידושין שם].

ולפי זה מיישבים גם הכא לגבי מצות בנין ביהמ"ק, דאפילו אם נימא שיש מצוה גם במעשה הבניה, מ"מ קיום המצוה היא תמידית בכל מה שהבית עומד וניתן לעבוד בו גם בלילה בהקטרת איברים ופדרים, ותו לא איכפ"ל מה שמעשה הבנין הוא רק ביום, דמאחר והקיום של המעשה הוא תמידי שפיר לא נחשב מ"ע שהזמן גרמא וגם נשים חייבות בו.

חיוב המצוה דהבנין ישנו גם בלילה

עוד כתב המהרי"ט בקידושין שם לבאר אמאי לא חשיב מילה מ"ע שהזמן גרמא מצד שאי אפשר למול בשבת [כשאינה בזמנה], כי היכא שקיום המצוה היא לעולם אלא יש אריא דאיסורא דרביע עליה, לא חשיב מ"ע שהזמן גרמא, כי הציווי אינו בטל. וכמו שמצות מעקה הוי מצות עשה שאין הזמן גרמא, אף על פי שבשבת אסור לבנות מעקה, והיינו משום דהוי מניעה צדדית דאריא דאיסורא הוא דרביע עליה ופשוט.

ולפי"ז י"ל ה"נ דמאחר והמצוה מתקיימת לעולם, אפילו אם יש מצוה גם בעצם הבניה, מ"מ אם נימא דהאיסור לבנות את ביהמ"ק בלילה אינו משום שבלילה מופקעים מחיוב המצוה, אלא שיש איסור מיוחד לבנותו בלילה, א"כ אין בכח איסור זה להגדיר את המצוה כהזמן גרמא, דהוי רק אריא דאיסורא דרביע עליה.

ואכן כתב האדר"ת (חשובות של מצוה מצוה צ"ה) שהטעם שמצוה זו נוהגת רק ביום, משום שמחמת חשיבות המצוה, אין ראוי לעשותה בחשיכה. ולפי"ז נראה דיש איסור לבנות בלילה.

וכעין זה ביאר גם ה'טורי אבן' (מגילה כ: ד"ה מיהו), שדוקא מצות תפילין חשיבא מצות עשה שהזמן גרמא מחמת שאינה נוהגת בלילה, והיינו משום שהיא מצוה חדשה בכל יום ויום, אבל מצוה תמידית כמו מילה שמקיימין אותה רק פעם אחת באדם אחד, נמצא שהמצוה שחייבים בה ביום א' היא אותה המצוה שחייבים בה ביום ב' [אם לא מלו בא'], והיא חדא מצוה אריכתא, אלא שאי אפשר למול בלילה, זה לא משוי ליה למצות עשה שהזמן גרמא, דהא בהאיר היום אותה מצוה גופא הדרא וחילא עליה, ואין הלילה מפסיק.

ומעתה יש לומר דהו הדין לענין מצות בנין בית המקדש לא הוי זמן גרמא, כי אמנם מעשה הבנין הוא רק ביום ולא בלילה, אך מכל מקום קיום המצוה של בית המקדש היא מצוה תמידית ונמשכת שלא הזמן גרמא, [דאין המצוה של היום השני מצוה חדשה, אלא אותה מצוה הראשונה, ודמי למילה דלא חשיבא מצות עשה שהזמן ג' מהאי טעמא], והאיסור המעכב מלבנות בלילה מחמת החשיכה אינו גורם שיהיה מ"ע שהזמן גרמא, כי החיוב קיים גם בלילה אלא דאריא דאיסורא הוא דרביע עליה. וכמו שמצד שבת שאין בנין ביהמ"ק בשבת לא משוי ליה למצות עשה שהזמן גרמא, שהרי פשוט שהמצוה עצמה שייכת אף בשבת אלא דמחמת איסור חילול שבת אין בונין את המקדש בשבת, וכ"כ בשו"ת הגרע"א (ח"ג סימן יז) סברא זו לגבי מילה, דמה שאסור למול בשבת אינו טעם כלל לאשוויה זמ"ג עיי"ש. ומיושב שפיר שיטת הרמב"ם.

בואי שבת / הרב חיים שולביץ

'לא תבערו אש'

לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת (לה, ג)

בירור דרשות הפסוקים

במכילתא, רבי נתן אומר 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת' למה נאמר, לפי שהוא אומר 'ויקהל משה את כל עדת בני ישראל', שומע אני יהא רשאי להדליק לו את הנר, להטמין לו את החמין, ולעשות לו מדורה בשבת, תלמוד לומר 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת'. וביאר הרמב"ן, שפסוק זה נאמר דוקא כאן, ולא בעשרת הדברות, לפי ששם נאמר (לעיל כ י) 'לא תעשה כל מלאכה', אך כאן שאמר (פס' ב) 'כל העושה בו מלאכה יומת', ולא הזכיר 'כל מלאכה', היה מקום לומר שנוציא מן הכלל מלאכת אוכל נפש, שהרי גם ביו"ט נאמר (דברים טז ח) 'לא תעשה מלאכה' ואין אוכל נפש בכלל, לכך הוצרך לומר בפירוש שאף מלאכת אוכל נפש אסורה בשבת.

ואמנם השאלה עומדת בעינה מיניה וביה, למה אמר תחילה 'כל העושה בו מלאכה יומת', ולא הזכיר 'כל מלאכה', עד שהוצרך לשוב ולפרש דבר זה בפסוק נוסף.

עוד נחלקו התנאים (סנהדרין לה). בדרש מקרא זה, רבי יוסי אמר הבערה ללאו יצאה, ורבי ישמעאל אמר לחלק יצאה, וביאר הרמב"ן, שרבי יוסי דרש ממה שנאמר 'כל העושה בו מלאכה יומת', ולא הזכיר 'כל מלאכה', שיש מלאכה שאינה בכלל חיוב מיתה כשאר מלאכות, והיא מלאכת הבערה שזכרה בלאו בפני עצמה 'לא תבערו אש', ואילו רבי ישמעאל סובר, שכבר היתה בכלל 'לא תעשה כל מלאכה' האמור בעשרת הדברות, וכאן באה רק לחלק, שחייב על כל אב בפני עצמו.

ואף דרשות אלו אומרות דירשונו, באשר לרבי יוסי נמצא שיש צורך בלאו ד'לא תבערו אש', ושוב יש לומר שנוציא מן הכלל מלאכת אוכל נפש, ולאידך, רבי ישמעאל שלמד אף הבערת אש מ'כל מלאכה' האמורה בעשרת הדברות, יקשה למה לא אמר גם כאן 'כל מלאכה'.

אכן, כבר כתב הרמב"ן, שהאמור (פס' א) 'אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות', נסוב על מלאכת המשכן, והקדים לומר איסור מלאכה בשבת, כי לבאר שרק ששת ימים תעשה מלאכת המשכן, ולא ביום השביעי שהוא קדש לה', והתבאר (פר' תרומה, ובקונ' לט מלאכות) של"ט המלאכות בהם הוקם המשכן, היו חזרה על מעשה בראשית, ובהם 'ידע בצלאל לצרף אותיות שבהם נברא העולם', נמצא שבהקמתו חזרה פעולת כל המלאכות שהיו בששת ימי הבריאה, ולכן נקבעו מלאכות המשכן כמלאכות האסורות בשבת, משום שתיקונם הוא להעמיד את מלאכות החול לצורך הקודש בלבד. וכיון שכאן הוא מקור המלאכות, לא נאמר בהם 'כל', להורות שאין האיסור בכל מלאכה חשובה, ורק צריך למצא שהיה כמותה במשכן, אלא להיפך, כל סיבת איסור המלאכות, נובע מצד היותם מקודשות למשכן, ולכך נאסרו רק ל"ט מלאכות שהיו בו.

למה יצאה הבערה מן הכלל

מעתה, יש להתבונן, למה אכן יצאה מלאכת הבערת אש מכלל מלאכות הקמת המשכן. ובייחוד לשיטת רבי ישמעאל שלחלק יצאה, למה יצאה דוקא מלאכה זו לחלק, ולא מלאכה אחרת.

ואמנם ליישוב הדעת בתמיהה זו, אמרו חז"ל (תיקו"ז כו, קמו.) 'אש דחול לא צריך לאתחזאה בשבת קדם אש דקדש, דכלהו חול ואחרנין קדש, ובגין דא מני המבדיל בין קדש לחול', אלא שדבריהם טעונים הקדמה וביאור.

ומצינו בזה דברים (זהר ח"ב רח.). 'בעי בר נש לאפרשא בין קדש לחול, ולברכא על נהורא דאשא, בגין דכל אשין אחרנין אתטמרו ואתגניזו ביומא דשבתא, בר אשא חד דקדושה עלאה דאתגליא, ואתכליל בקדושא דשבתא, וכד האי אשא אתגלייא, כל אשין אחרנין אתטמרו ואתגניזו קמיה, והאי אשא איהי דעקידה דיצחק, דאתלהטא על גבי מדבחא. בגין כך בעי לברכא על נהורא דאשא'.

הרי שהחילוק בין קודש לחול ניכר בגילוי אש הקודש העליונה בשבת קודש, והיא אש העקדה המתלהטת על המזבח, ואש גנוזה זו מלהטת בלבב פנימה להשיג מהות גילוייה בשבת קודש.

דברים עשירים במקום אחר, נמצאו בזהר (ח"ג רנד:) 'קרבן דוחה שבת, ואדליק אש בשבת, בגין דאיהו אשא קדושה, דכל אש דקרבנין איהו קדש, ושבת קדש אחידן דא בדא. אבל אש דחול אסיר לאחדא ליה בקדש, ובגין דא מני לון לישראל לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, דהאי איהו כלאים דטוב ורע, ובשבת דשלטא אילנא דחיי, דלית ביה תערובת, אסיר לאבערא ביה אש דחולין, דהאי אש דחולין דטומאה, ולא דחולין דטהרה, וחולין דטהרה אסיר לערבא באש דקדושה, כל שכן חולין דטומאה דאסיר לערבא לון בקדושה'.

הרי ששלש אישים הן, אש השבת, אש הקודש, ואש חולין, ובעוד אש הקודש ואש השבת נאחזות זו בזו, הרי שאסור לאחד עמהם את אש החולין, ונבא להתבונן ביראה, מפני האש הגדולה.

יסוד האש

יסוד האש כולל אש המכלה, הנקראת 'בערה'^ט, ואש המאירה, העולה בהדלקה, ואמנם פעולת כל אש היא בכילוי החומר, וצירוף תמציתו, אך בעוד שחיותה של הבערה היא מחורבן החומר המזין אותה, הלא הדלקת אש הארה, נחשבת כמיצוי כוחו של החומר לתכליתו, וזהו ענין הדין, שנשל לאש, כי יש בו גם צד של עונש, הנראה

^ט כמו (שמות כב ה) 'כי תצא אש וגו' שלם ישלם המבעיר את הבערה, וכן שם (ג ד) 'מדוע לא יבער הסנה' וביאר הרמב"ן מדוע לא ישרף ויאכל, וכמו, 'יבערו בהם אש' (יחזקאל לט ט), 'כפשתים אשר בערו באש' (שופטים טו יד), שמשמעו נשרפו, והתבערו.

^כ שכן מצינו בהדלקת הנר, שאינה נקראת 'הבערה', ואף אונקלוס תרגם 'בהטיבו את הנרות' באדלקותיה.

כחורבן הנובע מקלקול, אך לאידך, הוא מזוכך ומצרף, ומתקן את הנבראים להיות ראוי לקבל חסד עליון.

וכבר אמר רשב"י (ח"ב פט:): 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, מאי טעמא, בגין דלא אתחזי דינא בהאי יומא', והיינו כי אש השבת היא העצמת נקודת הקודש, בה עולה כל תכלית הבריאה לקדושה, וכל מעשי ששת ימי המעשה מתעלים להדבק בשרשם, ושוב לא שייך בה צד הדין של עונש, הנראה כחורבן הנובע מקלקול, ולכן אין עונשין בשבת^{כא}, אך לאידך אש הקרבנות מותרת בה, כי היא מתקנת הנבראים להיותם ראויים לקבל חסד עליון, והרי זו תכלית השבת, וכמו שסיים רשב"י שם 'ואי תימא הא לגבוה סלקא, בכל מושבותיכם קאמר, ולא לגבוה, וההוא דסלקא לגבוה, לאכפיא לדינא אחרא סלקא. דתנינן אית אשא אכלא אשא, ואשא דמדבחא אכלא אשא אחרא'.

והנה גם תכלית עבודת האדם היא שעל ידה יתעלה העולם כיסוד ה'אש', וכמו שכתב המסילת ישרים (פכ"ו) בביאור מדת הקדושה, ש'האיש המתקדש בקדושת בוראו, אפילו מעשיו הגשמיים חוזרים להיות ענייני קדושה ממש, וסימניך אכילת קדשים', 'איש כזה הוא עצמו נחשב כמשכן, כמקדש, וכמזבח, והמאכל שאוכל הוא כקרבן שעולה על גבי האישים, כי ודאי הוא שיהיה נחשב לעילוי גדול אל אותם הדברים שהיו עולים על גבי המזבח, כיון שהיו נקרבים לפני השכינה'.

ואף בעצם העבודה ביאר בנפש החיים (א א בהגהה) שיסוד האש מתגבר בלב האדם, להגביה לבו בדרכי ה', ולהמשיך כל כוחות הגוף מגשמיות העולם להשתמש בקודש. כטבע האש להפוך כל גשמיות ולהעלותה למעלה, וכח האש שבלבבו מעורר יסוד הרוח להוציא כל רוח ממללא דיליה בתורה ותפילה כפי שהבין במוחו. הרי שהדלקת האש היא בלבו של אדם, ובהתלהטותה הוא ממצה את כל כוחו הגשמי, ומשלים את עצמו, ומתעלה ומעלה את כל העולם כולו עמו (לשון המסילת ישרים פ"א), והיא אש אוכלת אש, כי בהיותה דולקת ומאירה את דרך ה', הרי ממשיכה את כל החומר אל העליון, ובכך היא מסלקת את אש הדין המכלה את החומר, כי כל חיותה נלקח והועמד לאש המאירה.

אש העקדה והקרבנות

והנה כבר כתב השל"ה (שבת תו"א ז-ט) שעיקר עבודת השי"ת היא בעבודת הקרבנות, ועל כך נאמר (ויקרא ו ו) 'אש תמיד תוקד על המזבח', ואמרו (תענית כז:): אלמלא תמידין לא נתקיים שמים וארץ, כי כל מעשה בראשית נכללים באש, כלומר האש הגורמת התמדת קיום המציאות, כי כשעושים באש עבודת השי"ת, הרי זה גורם

^{כא} ראה בספר המצוות (לאוין שכב) והחינוך (מצוה שיד) שאסור לבי"ד לעשות משפט מות בשבת, שנאמר 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם', וכתב הרמב"ם (שבת פכ"ד ה"ז) שאף עונש מלקות אסור, ובירושלמי (סנהדרין פ"ד ה"ו) מבואר שהאיסור אינו רק בביצוע העונש, אלא עצם פסק הדין אסור. והמג"א (סי' שלט סק"ג) כתב שהאיסור לענוש בשבת אינו תלוי אם יש בו חילול שבת, כי האיסור לדון דיני נפשות בשבת, אף אם אינם עונשים בפועל בשבת, ואף שאין בו שום חילול שבת, וכן עולה מלשון החינוך ש'אם בי"ד הורו להוציא פלוני למיתה עברו בלאו זה'.

לקיום המציאות שבאה באש, ואז מעורר אש שלמעלה, ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העולה וגו'^{כב}.

ול'נר תמיד' אקח לי את אש העקדה, כי שורש כל עבודת הקרבנות נעוץ בעקידת יצחק^{כג}, אשר עניינם אחד, לכלות את החומר ולהעלותו מעולם העשייה לגבוה, היא מדת יצחק שהגוף בטל לגמרי וראוי לקדשו בקדושת הנשמה, וכאשר בשבת מתווספת נשמה יתירה, הרי היא אש השבת המתאחות באש הקרבן, כי אש של חולין מקורה היא בכלאים של עץ הדעת טוב ורע, והיינו שהיא מכלה את החומר, שמהותו חיצונית טרם תיקונה, שאינו מזוכך בנשמה יתירה, אך בשבת כששולט עץ החיים, הרי יש בנשמת ישראל אש קודש, והיא כקדושת אש הקרבן המתקנת את הנפש הבהמית^{כד}.

זה הוא האמור 'והאי אשא איהי דעקידה דיצחק, דאתלהטא על גבי מדבחא. בגין כך בעי לברכא על נהורא דאשא'. וכמו שהשכיל אדם הראשון (פרקי דר"א כ) 'כאשר ראה את עמוד האש שמח בלבו, וכשהרחיק ידיו מהאש, אמר עכשיו אני יודע שנבדל יום הקדוש מיום החול, שאין לבער אש בשבת', כי ראה שרק בשבת משמש אש קודש, שהיא דולקת ומאירה, כאש המזבח שהיא מעלה תחתונים לעליון, ואין לה שייכות עם הבערת האש של חול.

אש תמיד

והנה הרמב"ם (סה"מ"צ כ), כתב במצוות בנין בית הבחירה 'לבנות בית עבודה, בו יהיה ההקרבה והבערת האש תמיד, ואליו יהיה ההליכה והעליה לרגל, ומבואר מלשונו שמצוות העלאת 'אש תמיד' במזבח נחשבת כחלק מן הבנין, בעוד 'לחם תמיד' נר תמיד' ו'קטרת תמיד' נכללו במצוות הכלים.

אמנם 'אש תמיד' שבמזבח החיצון, שהוא בנוי כחלק מבנין הבית, היא המצרפת את כל העבודה הפנימית העשויה בכלים, אל עבודת החוץ המחלקת שלל לעולם כולו^{כה},

^{כב} ובוזא ביאר את ענין קרבן יום השבת, שהוא כופל את התמיד בשני כבשים, כי מעידים שהוא הבורא והוא האדון בשתי עדיות, שבתת השבת, בקיום הלאו של 'לא תבערו אש', ובקיום העשה של 'אש תמיד תוקד' שעובדים לו באש, שבה 'אשה ריח ניחוח', ובשבת בה שבת השי"ת ממלאכתו, נאסרנו ממלאכה, ומסיבה זו עצמה ראוי להוסיף בעבודת המקדש אשה ריח ניחוח, כי העשה והלאו ענין אחד. ובעוד 'אש תמיד' מורה על התמדת קיום העולם, הרי המוסף מורה על התחדשות תוספת השפעת קיום העולם.

^{כג} כאמור (ויק"ר ב יא) 'בשעה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו התקין הקב"ה שני כבשים אחד של שחרית ואחד של ערבית'.

^{כד} כמבואר בזהר (ח"א יח): על הכתוב 'מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודת האדם', שכל הבריאה נתקנת בעת שישראל מעלים בהמות לעבודת הקרבנות. וראה אדיר במרום (ח"ב עמ' תיא) שהקרבן נעשה מבהמה, כי מבריאה ולמטה יש הלוושים שבהם הס"ט מתאחד, ולכן שם צריך הקרבן, להעביר הרע, ולעשות הקריבות של הקדושה. והוא הנקרא בהמות בהררי אלף. וכ"כ הגר"א (יהל אור פקודי רמז). שלכן מקריבים בהמה, לתקן סטרא דבהיות, ואז נכלל הבהמה באדם.

^{כה} וכבר כתב הגר"א (ספד"צ פ"ה ד"ה יהי רקיע, אד"א להלן לט ג) 'ארון וכפורת וכרובים נגד ג"ר, מנורה ושולחן ומזבח הפנימי נגד חג"ת, כיור וכנו ומזבח החיצון נגד נה"י, ומשכן כלל כולם מלכות', אכן כל זאת בהיות המזבח עשוי נחושת, ומשמש ככלי, אך לגבי המזבח שבמקדש, שנבנה בקרקע, ונעשה חלק מן הבית, כתב (תיקו"ז יא) שהוא במלכות, וכן הוא בזהר (ח"א כד: מז. ועוד) לגבי מזבח שבמקדש, וכן כתב הרמח"ל (משכני עליון ח"ב) שכיור וכנו נגד נו"ה, וכבש ומזבח נגד יסוד ומלכות, ולהמבואר הרי 'אש המלכות' כוללת את כל שפע חג"ת.

כמו ששנינו (תמיד פ"ב מ"ה) שהיו עושים במזבח החיצון מערכה ליקח ממנה אש לקטורת, וכן לגבי הדלקת המנורה שנינו (שם פ"ו מ"א) שהיו לוקחים מאש מזבח החיצון, ואף השלחן שלא היתה בו אש, הרי היו לוקחים ממנו את בויכי הלבונה של לחם הפנים להקטירם במזבח החיצון, הרי שאש המזבח החיצון, חוץ מהיותה שייכת לאכילת הקרבנות שבו, שימשה גם כ'אש תמיד' בה נכללו כל עבודות הכלים שבפנים.

והיינו כאמור, כי ה'אש'.... ועד המזבח הוא בכלל 'הדלקה'....

ועל כך נאמר (ויקרא ו ה) 'והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה, ובער עליה הכהן עצים', כי....^כ.

הצורך בהוצאת 'הבערה' מכלל המלאכות

והנה האש היא מארבע היסודות^כ, שיצירתם לא נכללה במנין לט מלאכות שהוזכרו בששת ימי הבריאה, כי הם נאמרו על הרכבת החומר והצורה מן היסודות^כ, וכבר כתב הרמב"ן (בראשית א ב) שהאש נקראת 'חשך' מפני שהאש היסודית חשוכה^כ,

*

דעת לנבון נקל, כי אחר כל האמור מתבאר כמין חומר, מה טעם שבציווי על השבת בפרשת הקמת המשכן יצאה הבערה לחלק, אף שבעשרת הדברות נכללה בתוך ל"ט מלאכות שבת, כי הרי לא נאסרה כל פעולת יצירת אש, ואדרבא הדלקת אש של קודש נאחזת באש השבת, אלא כל האיסור רק ב'הבערה', שהיא מלאכה, והיא כלולה בדברת 'לא תעשה כל מלאכה', אך בציווי הקמת המשכן, הכולל את כל המלאכות באופן המתוקן, יצאה 'הבערה' לחלק, כי היה מקום לומר שבהיותה משמשת להקמת המשכן אינה 'הבערה' אלא 'הדלקה', ולכך הוצרך הכתוב לומר שכל שאינה אש קודש המתלהט במזבח, הרי היא בכלל הבערה, ואסורה בשבת כי 'לא תבערו אש ביום השבת, בגין דלא אתחזי דינא בהאי יומא'.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

^כ כאמור בזהר (ח"ג כו.) בשלהוביתא דיצר הרע ויצר הרע מסיטרא דרוחא מסאבא קא אתי והא שריא ביה רוחא מסאבא. ולזימנין אשתמודען קרבניה דאתיא מהאי סיטרא ובעא לקרבא על מדבחא כדדמי ליה ולא אשתצי ולא אתבטל ההוא רוחא מסאבא בין מבר נש בין מההוא סיטרא דאתי מיניה אלא באשא דמדבחא. בההוא אשא מבערא רוחא מסאבא וזינין בישין מעלמא וכהנא בדא אתכוון לתקנא אשא דיבער זינין בישין מעלמא, ועל דא בעי דלא ידעכון ליה לעלמין ולא יתחלש חילא ותוקפא דילה לתברא חילא דתוקפא אחרא בישא מעלמא, ועל דא לא תכבה, וכהנא יסדר עלה אשא בבוקר בבוקר בוימנא דשלטא סיטרא דילה ואתער בעלמא, בגין לבסמא עלמא ואתכפיין דינין ולא מתערי בעלמא, ועל דא תנינן אית אשא דאכלא אשא דלעילא דמדבחא אכלא אשא אחרא, ועל דא אשא דא לא תכבה לעלמין וכהנא מסדר לה בכל יומא. עד כאן.

^כ כמבואר ברמב"ם (יסוה"ת פ"ד ה"א) שארבעת היסודות, אש רוח מים עפר, הם יסודות כל הנבראים למטה מן הרקיע וכל שיהיה מאדם ומבהמה ועוף ורמש ודג וצמח ומתכת ואבנים טובות ומרגליות ושאר אבני בנין והרים וגושי עפר הכל גולמן מחובר מארבעה יסודות הללו.

^כ ואמנם עי' רמב"ן בראשית א א.

^כ ראה זוהר (ח"א טו.) 'חשך הוא אשא אוכמא תקיף בגוון, חשך תקיף בכל אשין, ודא אתקיף לתהו, חשך הוא אשא, ולא או איהו אשא חשוכא בר כד אתקיף לתהו נ - ואין הגבורה נקראת חושך אלא כשנותנת כח וחוזק לקליפות]. וראה עוד שם (ח"ב קלא. רג. רלג). ובתיקוני זוהר (יה, לה). על האמור ביחזקאל (א ד) 'אש מתלקחת' הוא חושך.

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר

נשאו ליבו

וְכֹל חָכָם לֵב בְּכֶם יָבֵאוּ וַיַּעֲשׂוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' (לה, י)

בפרשה זו וכן בפרשיות קודמות התורה מגדירה את העוסקים במלאכת המשכן "חכמי לב", וכבר הקשה הרמב"ן כאן ולעיל (לא ב) איך יתכן שפרוכים בעבודת חומר ולבנים, ולא למדו מימיהם מלאכת כסף וזהב וחרושת אבנים טובות, ולא ראו אותם כלל, ימצא בהם אדם חכם גדול בכסף ובזהב ובחרושת אבן ועץ וחושב ורוקם ואורג? ואף הלומדים את המלאכות הללו לפני חכמים לא ימצא בקי בכל האומניות כולם, והיודעים ורגילים בהם בבא ידיהם תמיד בטיט ורפש לא יוכלו לעשות בהן אומנות דקה ויפה. א"כ ישראל שלא ידעו ממלאכות אלו, ועוד עסקו בהיפך מהם, איך נהפכו ל"חכמי לב" במלאכות אלו?

ומתרץ כאן הרמב"ן שמי ש"מצא בטבעו שידע לעשות כן, ויגבה לבו בדרכי ה' לבא לפני משה לאמר לו אני אעשה כל אשר אדני דובר", הוא הוא ה"חכם לב" ששרתה עליו החכמה, עד שהתורה מעידה עליו שאכן בלבו "נתתי" חכמה, ואם החונן לאדם דעת העיד באש תורתו שהיו חכמים מי ישער ומי יתאר מה קיבלו והשיגו בחכמה. כשכל זכיה ורווח זה הוא מכח ה"נשאו לבו", ומההסכמה וההתייצבות לעשות מה שיוורה לו משה רבינו ע"ה.

והרמב"ן מדייק שכאן לא נקטה התורה בלשון "נדיבות לב" אלא "נשאו לבו", והוא מבאר שהמשמעות היא ש"גבה לבו בדרכי ה'", והיינו שלא התכנס בענווה פסולה - שמקורה בעצלות - מי אני שאקשט ואהדר היכלו של מקום, אלא להיפך גבה ליבו, "ומצא בטבעו שידע לעשות" - הכיר ביכולותיו ובכישורים שהש"י נטע בו, להתאמץ ולהיכנס בטורח של עבודה עדינה ומדוייקת מאד בכח אותם כישורים, הוא הוא הראוי והזוכה לעדות הנוראה בתורה "איש אשר נשאו לבו"!

כשמשמע מלשון הרמב"ן שיש בזה בחינה חוזרת של "נעשה ונשמע", שאף על פי שלא ידע איך יעשה בפועל, ולא יזו טורח הוא מכניס את עצמו, בכל זאת הוא "בא לפני משה לאמר לו אני אעשה כל אשר אדוני דובר", והסכים "לקפוץ למים" ולהיכנס לעול למיומנות ולדיוק של מלאכה זו לכבודו של מקום, באמונה הפשוטה שאם הקב"ה מבקש והוא מוצא בעצמו את הכישורים, אז הוא יכול! אז אין מקום להימנע!

אמור מעתה לכל ניצול ומיצוי של תכונה טובה שאדם מוצא בעצמו, אם הוא לא מתעצל ורובץ בתוך יאוריו, רק חלש יאמר גיבור אני, זו היא "נשיאות לב" האמורה בתורה, והיא היא ה"חכמת לב" המוזכרת כאן, שאם זוכים ומשתמשים בה מקבלים שפע ונביעה אדירים של תוספת חכמה מן שמיא!

ברם יתכן שיש כאן עוד נקודה נוראה ב"נשיאות לב", ובהתייצבות לפני משה לומר לו "אעשה כל אשר אדוני דובר".

ההשתוקקות והכיסופים לרצות לעשות, לרצות להיות בן אהוב ורצוי לפני אביו שבשמים, וכשמשה מבקש ומחפש מי שיעסוק באומנות המשכן, מיד נוצרת עוד הזדמנות לומר "הנני", עוד נתיב וערוץ של חיבור וקשר עם הקב"ה, אזי ה"חכם לב" לא מפספס הזדמנויות ולא מאבד מה שנותנים לו, רק תיכף עומד אצל משה "אעשה כל אשר אדוני דובר"!

אתה מסוגל? אתה יודע את המלאכה?

לכוסף, ליהודי של נעשה ונשמע, אין מקום ללבטים כאלו!

ובעל הלשם זיע"א (שהשבוע, כ"ז אדר, יום ההילולא שלו) מטפס ועולה בדברים עצומים מכבשנו של מקום, במעלת ההשתוקקות והרצון שאלמלא כתבם אין הפה יכול לדבר.

וזה לשונו (ספר הדע"ה ח"ב לח:): "הנה כל פעולותינו בתיקון הבירורים הראויה להאצילות, הנה אינו ע"י שום פעולה מעשיית וגופנית, אלא רק ע"י הרצון והתשוקה לבד. כי כל רצון ותשוקה אשר יש מאתנו אל הקב"ה במעשה כל מצוה ומצוה, וכן בעבודת התפילה ולימוד התורה, כאשר נעשים בלב ונפש ורצון ותשוקה אליו ית"ש, הנה אותו הרצון והתשוקה הוא עולה באצילות עצמו, והוא הרצון הפשוט בלי שום מחשבה כלל אלא רק תשוקה לבד, ובסוד אני לדודי ודודי לי אני לדודי ועלי תשוקתו. והוא התדבקות רוחא ברוחא בסוד ישקני מנשיקות פיהו".

הנה דבריו ברור מיללו שמלבד המדרגות הידועות ממעשה דיבור ומחשבה שבכל מצוה ומצוה, בהידור ודקדוק וכוונת הלב, נוסף גם "הרצון והתשוקה אל הקב"ה", שלמרות שלכאורה הוא ענין כללי ונפרד מעצמות המצוה הנה דוקא הוא עולה מעלה מעלה, והוא הוא הנשגב והמרומם על כל תהילה שאין מחשבה תפיסא ב". כשזה נורא מאד למתבונן כמה אין שום פרט הולך לאיבוד, ואין טפל ולא אגב בעבודת השם, רק הכל נדבק לשורשו דבר דבור על אופנו בסדר נכון ומתוקן. ולא רק "מחשבה" מועלת אלא אף "רצון ותשוקה" חותרים חתירה ובונה בשמים עליותיו.^ל

והוא מדייק זאת גם ממש"כ בזוה"ק בפרשתן (ויקהל ריג:): "ובעוד דפומיה ושפוותיה מרחשין, לביה יכוון ורעותיה יסתלק לעילא לעילא" כו', הרי אמר "רעותיה יסתלק" נוסף על מה שאמר "לביה יכוון", והכוונה היא על הרצון הפשוט והתשוקה הפנימית אשר נמשך מהעובד בלב ונפש נוסף על הכוונה. הנה זה לבד אשר עולה באצילות ממש, והוא כח הפנימי של האדם, וזה אשר עולה למעלה לקרבן אשה ריח ניחוח לה, והוא אכילה דלעילא עינוגה דקוב"ה כו' ישראל מפרנסי לאביהן שבשמים כו', ישראל אחידן ביה והוא

^ל וממשיך שם שהוא דרגא דמשה רבינו ע"ה - פה אל פה אדבר בו, ולכן מת בנשיקה ובשבת במנחה, שאז הוא התגלות הרצון רעוא דרעוין. ולהנ"ל אולי בגלל זה הוצרכו הכוספים ומשתוקקים לבא אל משה דייקא בענין זה של הנשיאות לב דהוא "רבן של נושאי הלב".

נשאו ליבו

אחיד בהו כו' בנים אתם כו', כמ"ש כל זה בזה"ק ויקרא (ז:). וכאשר הרצון והתשוקה עולים שם ניתוסף בהם אור וברכה מלמעלה למעלה, ומתקנים הם למציאת האצילות המתחדש בכל עת.

והוא מסכם דבריו ד"פעולת כל המצוות עם כוונותיהם אינם עולים רק בבי"ע ובספירן דבי"ע, ורק הרצון הפשוט הנזכר העולה מכל מצוה ומצוה, הוא אשר עולה מדרגא לדרגא באצילות ממש".

ואולי דבריו מפורשים במקובלים שקדמו לו, ואולי יש חולקים על כך או על חלק מזה, אבל עכ"פ דעת הלשם זיע"א ברורה בדקדוק מהזוה"ק כמה טובה כפולה ומכופלת למקום עלינו ב"רצון ותשוקה למקום" בכל מצוה ובכל תורה ותפילה. וא"כ אולי היא ה"נשיאות לב וה"חכמת לב" שהביאה את עושי המשכן לכל מה שזכו.

אשרינו שזכינו לכך! ברוך שלא עשנו גויים!

הלכות החג / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' תפילה כהלכתה' 'הליכות בת ישראל'

לקראת חג הפסח תשפ"א

כמה מעלות טובות למקום עלינו בפסח שנה זו

שבוע ארוך ומלא להכנות והניקיונות לפני הפסח, בנחת ברוגע ובשמחה. ובהגיע שבת הגדול - ערב פסח, הבית נקי מבריק ובדוק מחמץ, יום שלם לפני בוא החג [פרט לפינת ה"לחם משנה" - כדלהלן], באה שבת - באה מנוחה, מעיינים וקוראים ב"הגדה של פסח", נמנעים מלומר "לכו לישון כדי שנהיה ערים ורעננים בליל הסדר" (מג"א ר"צ בשם ספר חסידים), אפשרי לומר: "כל הנח וישן כל צרכו - יקיים" וכל המרבה לספר ביציאת מצרים" - ו"הרי הוא משובח".

בליל הסדר תשפ"א כל בני הבית ובפרט עקרת הבית - עיקרה של הבית, יושבים לשולחן הסדר רגועים ונינוחים, כבני ובנות חורין - ממש, בני מלכים הבאים לעשות רצון אביהם שבשמים, ולהרגיש, בפועל כאילו זה עתה יצאו ממצרים. השנה, הכול מוכן מלפני השבת: הכרפס ומי המלח, המרור ושאר הירקות בדוקים וחתוכים, החרוסת מוכנה [ממתינה ליין שישלימה במוצ"ש - אין איסור לש ביום טוב]. המצות כבר הופרשה מהן חלה [מצות המצווה - מוקצות מטלטול בשבת]. בקבוקי היין ומיץ הענבים בפקקים מופרדים, גם הגביעים מוכשרים ומוכנים. בשר ודגים וכל המטעמים ממלאים את מדפי ומגירות המקררים והמקפיאים, מפיוני הנייר מקופלים בשלל צורות וצבעים לקראת סעודות השבת והחג, ה"הגדות של פסח" כבר הורדו מעל גבי המדפים העליונים, בגדי יום טוב [והקיטל] מגוהצים ומוכנים ללבישה לקראת הסדר [מיד אחר אמירת "ברוך המבדיל בין קודש לקודש" בהגיע צאת הכוכבים של מוצ"ש - 7:32] וכל זה, כדי להתחיל בליל הסדר בנחת, וככל שאפשר מוקדם [רצוי לאחר הגיע זמן רבנו תם - 8:12] על מנת שלא יירדמו הקטנים וישארו ערניים.

יש מכינים נר הבדלה קטנטן לצורך "ברכת הנר" שביקנה"ז - יין קידוש נר הבדלה זמן (שהחיינו) בו נפתח השנה, את ליל הסדר, [בני חו"ל יכינו עוד נר קטנטן ליקנה"ז נוסף שלהם, בליל יו"ט שני של שביעי של פסח שחל להם, גם כן במוצאי שבת]. חול המועד מלא - לשמחת המועד, מתוך חירות גוף ונפש, לקיום דברי הירושלמי [במשנה ברורה תקל, ב]: "אמר רב אבא בר ממל... כלום אסור לעשות מלאכה בחולו של מועד אלא כדי שיהיו אוכלין ושותין ויגעין בתורה" כמה חבל שפסח שכזה חל רק לפני 13 שנה ויחול שוב רק בתשפ"ה, יבוא עלינו ועל כל ישראל לטובה.

מבנה חג הפסח תשפ"א מעורר שאלות רבות המחייבות בירור, בדפים שלפניכם, בס"ד, הדרכה ופתרונות מפורטים מתי וכיצד נקיים השנה, "בדיקה", "ביעור" ו"ביטול החמץ", ומתי תחול "מכירת חמץ" כאשר בשבת הגדול עדיין נאכל חמץ? מה עלינו להכין מלפני שבת לקראת ה"סדר" שיתקיים מיד במוצאי שבת?

מה האפשרויות לקיום מצות "לחם משנה" ב"שבת הגדול" ערב הפסח? ... באיזה אופן יתקיים ביעור החמץ הנוותר מסעודות השבת, כאשר כל הבית נקי ומוכשר כבר לפסח? ... מתי וכיצד תאפנה "מצות המצווה" לנוהגים לאפותם בערב פסח אחר חצות? ... אלו תכשירי ומוצרי איפור כשרים לפסח השנה? מתי וכיצד ננקה ונכשיר את ה"אלמנטים האורתודנטיים" [תותבות, גשרים, שומרי מקום, קוביות] כשבשבת עדיין אוכלים חמץ? מה דינו של השוכח להבדיל בקידוש ליל הסדר? ... מהו הקוד של השנה המאפשר לנו לזהות לאחר הפסח, מתי יוצר המוצר שלפנינו? ... מה הן הלכות ומנהגי ספירת העומר? ... כיצד מקיימים "פסח שני"? ... והאם לבני ספרד, שאינם נישאים השנה במוצאי ל"ג בעומר" (ליל שבת קדש) האם יהיו מותרים להסתפר, כבר בל"ג בעומר" יום שישי, ערב שבת, לכבוד שבת?

ראשית, חובה לציין: "משנכנס אדר מרבין בשמחה" - וממשיכים להרבות בשמחה! גם בחלוף ימי הפורים, ואף בחודש ניסן, כדברי רש"י תענית כ"ט ע"א: "מרבין בשמחה" - בימי אדר וניסן שנעשו בהם ניסים לישראל פורים ופסח". וכנפסק בשו"ת חתם סופר או"ח ק"ס.

*

"שואלין ודורשין בהלכות הפסח - קודם לפסח שלשים יום" (שו"ע תכ"ט, א)

מבאר ה"בית יוסף": הלכות הפסח מרובות ומורכבות, כללים ופרטים, ויש ללמדן לבררן ולשננן במשך שלשים יום לפני החג. במילים "שואלין ודורשין" - הוראה נוספת, לעניין תלמיד המשתתף בשיעור הנמסר בין פורים לפסח, בכל נושא שהוא, כאשר נשאלת שאלה הקשורה לפסח - נחשבת כ"שאלה כעניין" ועל הרב חובה לענות לו על שאלתו, אף שהשיעור עוסק בנושא שונה לחלוטין מהלכות הפסח, ועל זה נאמר: "שואלין ודורשין וכו'".

*

שלש השלכות ל"שלושים יום קודם הפסח" - הלכה למעשה

א. "כתבו האחרונים, כל שלשים יום צריך לעיין בכל דבר שעושים, שלא יישאר בו חמץ באופן שלא יוכל להסירו בנקל" (משנה ברורה סוף סי' תלו): **למעשה: א.** מפסיקים לאכול בחדרי שינה וברכב. **ב.** אין אוכלים מעל ספר פתוח. **ג.** מגלגלים השטיחים. **ד.** בפקלעך ששולחים עם ילדים לבית הכנסת עדיף לשים דוריטוס או במבה ולא ביסלי, ביגליך או שקדי מרק שהם חמץ גמור, המתפזרים ומתגלגלים לתוככי חורים וסדקים.

ב. **בדיקת חמץ מוקדמת - מלאחר פורים** ניתן להקדים בדיקת חמץ בארון או חדר שנוקו לפסח. בתום הניקוי, **בלילה** - לאור נר או פנס. **ביום מואר** - כאשר החדר מוצף באור השמש - לאור השמש, **בלא ברכה ובלא הנחת פתיתים**. (חוק יעקב תל"ג, כ"ג שו"ע הרב והגר"א שם) ובכל אופן, משאירים חדר או מקום שלא נבדק, לזכות בברכה בליל י"ד ניסן (שער הציון תל"ג, ה).

ג. העוזבים את ביתם מלאחר פורים אפילו יחזרו רק לאחר פסח, חייבים בבדיקת חמץ בלילה לפני נסיעתם (אם הוא לפני ליל י"ד – בלא ברכה) או ימנו מי שיבדוק בביתם בליל הבדיקה בשליחותם (שולחן ערוך תלו, א - ב). אמנם, היוצאים מביתם לפני פורים (קודם שלשים יום לפני הפסח), כתב מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל: "היוצא מביתו קודם ל' יום לפני הפסח, [לפני פורים] להיות במקום אחר עד לאחר ימי הפסח, ואפילו בתוך העיר, כגון שהלך להוריו, ויודע בוודאי שלא יחזור לביתו כל החג, אין צריך לבדוק בלילה שלפני יציאתו, או לחזור לביתו לבדוק בליל י"ד, דנכלל בדין דהיוצא בשיירא, קודם ל' יום, אין זקוק לבער (מעדני שלמה פסח)

*

ערב ראש חודש ניסן (מוקדם) - יום חמישי כ"ז אדר

תפילת "יום כפור קטן". רבים עולים לקברי אבות וקברי צדיקים. מכיוון שלדעת רבי יהושע בניסן תחילת השנה שאז נברא העולם, ולכל הדעות, ערב ר"ח ניסן נערכים לקראת החודש בו עתידים להיגאל, במהרה.

*

שבת "ויקהל - פקודי" - פרשת החודש - כ"ט אדר "שבת מברכים וערב ראש חודש ניסן"

הדלקת הנרות: ירושלים - 5:10 מרכז - 5:25 צפון - 5:17 דרום - 5:30

מוציאים שני ספרי תורה, בראשון קוראים פרשות ויקהל - פקודי" ובספר השני קוראים - "החודש הזה לכם ראש חודשים" (שמות י"ב), והספרדים כופלים "חצי קדיש" אין אומרים "אב הרחמים". ההפטרה: "כל העם וגו' כה אמר ד' וגו' (יחזקאל מ"ה, ט"ז). והספרדים מוסיפים פסוק ראשון ואחרון מ"מחר החודש".

הטעם לקריאת פרשת "החודש": "כדי להודיע שבשבוע הנכנס יהיה ר"ח ניסן, ויכינו עצמם לעלות לרגל ולהקריב קרבן הפסח במהרה" (רש"י למגילה כ"ט ע"א המאירי ואבודרהם). ועוד "לפי שנצטוו, בפרשה זו, באכילת מצה ואיסורי חמץ, ויכינו מצה לחג ויישמרו מהחמץ, שלא לעבור באיסור בל יראה ובל יימצא" ולכן מפטירין ביחזקאל מ"ה שנזכר בה מהפסח והמצות" (בינה לעתים קידוש החדש ט"ו עמ' 239)

*

ברכת חודש ניסן

המולד יהיה - בליל ראשון בשעה 7, 3 דקות ו 5 חלקים. ראש חודש ביום ראשון הבעל"ט.

בברכת "יחדשהו הקב"ה עלינו וכו' אומרים: "ולגשמים בעיתם", כיון שעד פסח עדיין זמן גשמים (דעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספר "ולגשמים בעיתם" עמ' קצ"ד ורל"ט).

ובני ספרד, יש מוסיפים גם: "ולטללי ברכה" כיון שמפסח הוא זמן הטל (הגהות איש מצליח לבן איש חי). **אין אומרים** "אב הרחמים" ולא צדקתך" וגו' במנחה

הערה: יש משתדלים, בסעודה שלישית לסיים את אכילת הפת עד השקיעה - 5:50 ויכולים להמשיך באכילת מזונות ושאר מאכלים (בשם הרב מבריסק זצ"ל) ואז יאמרו בברכת המזון רק "רצה" (קיצשו"ע מ"ד, י"ז). המשיכו ואכלו פת כשכבר נכנס ראש חודש, ישנן שלש שיטות: לשולחן ערוך קפ"ח, י ובא"ח חוקת, כ"ב - מזכירים בברכת המזון רק רצה. לדעת המשנה ברורה שם, ל"ג - רק יעלה ויבוא. ולדעת הט"ז - מזכירים שניהם ואין כאן תרתי דסתרי, שהרי אכלו פת גם בשבת וגם בראש חודש. וכל הנוהג כאחת השיטות - יש לו על מי לסמוך.

מוציא שבת: ירושלים - 6:22 מרכז - 6:24 צפון - 6:23 ודרום - 6:24 ר"ת - 7:02

*

ראש חודש ניסן - יום ראשון א' ניסן

"החודש הזה לכם ראש חודשים" - "לכם" - אותיות מלך לחודשי השנה. "חודש האב-י"ב" - אב לי"ב החודשים. מרן החת"ס זי"ע הזהיר שלא לקרוא לחדש ינואר- למניינם, "הראשון", כי לנו אין אלא ראשון אחד - ראשון לחודשי השנה, ניסן. במשך כל חודש ניסן אין אומרים וידוי ותחנון (שו"ע תכ"ט, ב), ובני ספרד אין אומרים "למנצח יענך וגו'" בין "אשרי" ל"ובא לציון" כל החודש. ובני אשכנז, אומרים, פרט ליום טוב וחול המועד. אין מתענים בחודש ניסן פרט לתענית בכורות ותענית חלום. ויש שאין עולים בו לקברים.

*

קמחא דפיסחא

"מנהג לקנות חיטים לחלקן לעניים לצורך פסח" (רמ"א תכ"ט, א). בדורות האחרונים מגבית "קמחא דפיסחא" עבור כל צרכי החג הדרושים לעניים, בהרחבה ובדרך מכובדת לתועלת המקבלים (קובץ מבית לוי א, עמ' קל"ב). וכל המתגורר בעיר שלושים יום - חייב להשתתף במגבית לעניים (מ"ב שם, ה).

*

ברכת האילנות

שולחן ערוך אורח חיים רכו, א: "היוצא בימי ניסן וראה אילנות מוציאים פרח, אומר: "ברוך אתה וכו' שלא חיסר דבר בעולמו, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם".

מברכים, לכתחילה, כשרואים שני אילנות מאכל יחד, אפילו מאותו מין. ולכתחילה אין לברך על אילן שבשנות עורלה או המורכב [שהרי אינם "ליהנות בהם בני אדם"], והברכה, כשרואים לבלוב הפרח ("הניצנים נראו בארץ"), ועל כן, בבבל קראו לחודש - "ניצן" ["הניצנים וגו'], ונקבע שמו ל"ניסן", על שם הניסים שנעשו בו.

קריאת פרשת הנשיאים

בנות ונשים, מברכות ברכת האילנות, שאין היא "מצוה שהזמן גרמא" אלא שטבע הצמיחה ולבלוב האילנות הוא בחודש זה (שו"ת הר צבי או"ח א, קי"ח). ילד הנעשה בר מצוה במהלך חודש ניסן - יברך מיד בתחילת החודש ולא ימתין להיותו גדול, ש"זריזין מקדימין למצוות" (הוראת הגר"ח קנייבסקי שליט"א).

*

לכתחילה אין לברך בשבת, או משום חשש תלישה, כשם שאסור להריח בעץ שיש בו פירות, בשבת, "שמא יעלה ויתלוש פרי" ועל פי הקבלה, משום איסור "בורר" - שעל ידי הברכה מתבררים ניצוצות הקדושה מן הצומח (כף החיים, שם), ויש שלא חששו, וברכו בשבת, וכן נהג הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה ניסן, אורח' הלכה 10).

*

קריאת פרשת הנשיאים

"טוב לקרות בניסן בכל יום הנשיא שלו, וביום י"ג פרשת בהעלותך עד וכן עשה את המנורה" (מ"ב תכ"ט, ח). ויש שנהגו לקרוא מתוך ספר תורה (שו"ת הר צבי או"ח א, ס"ט). ומנהג הגר"ח מצאנו לקרוא פרשת הנשיא לאחר התפילה גם ביום שקראו בתורה, וכן יש לנהוג (שו"ת מנחת יצחק ו, ק"ט).

*

מבצע פסח כשר ושמח תשפ"א - ניקוי הבית לפסח

החובה, ומידת ההשתדלות המתבקשים לניקוי הבית לפסח

"קדשינו ז"ל אמרו, שחג הפסח בחינת אהבה, לפי שהאדם מרגיש בעליל את כל מצוות הפסח, זהירותיו ודקדוקיו, ומתוך חביבות ואהבה, רצים בכל כוחם, הבן והבת, לקיים מצוות האב - אבינו שבשמים, רוצים הם לכנוס, כל כולם לחורים ולסדקים, קופצים הם על התנור, מכניעים ודוחקים עצמם אל תחת למיטה, כי הלב עורג ודעתם אינה מתקררת, ומעתה, כמעט קשה להם כבר לדבר דברים שאינם מענייני הפסח, להגעיל הכלים, למרק ולצחצח הבית כולו, לקנות מה על פסח... זהו כל דבורם ומחשבותיהם, ובכול גופם, נשמתם ומאודם שקועים הם בהפסח". (דברי הגאון הקדוש רבי קלונימוס קלמיש מפיאסענצא זיע"א ב"חובת התלמידים").

"ומה שנהגו אמותינו מאז ומעולם להרבות בעסק זה יותר מן הנצרך באמת, על פי שאמרו במדרשות, כי חמץ בפסח "שאור שבעיסה" וכלה גרש יגרשנו מכל מבואותינו וסתרי לבנו ויחפשו בחורים ובסדקים" (שו"ת הרדב"ז ג, תקמ"ו): אכן, ערבי פסחים הינם ימים קדושים, בהם כל נפש יהודית מתעלה, בהתאם לדרגתה, "כי ידוע הדבר ואמת, שכל האדם נפעל כפי פעולותיו" (ספר החינוך מצווה ט"ז), ותוך כדי העמל, היגיעה והטרחה המרובה, חשים כולם בפועל, שיחד עם הניקיון הגשמי, בד בבד עם המירוק

והקרצוף של הכלים, והחיפוש הבלתי-נלאה אחר כל פירור חמץ – מתנקית גם כן הנפש, ניקיון רוחני – "כבולעו כך פולטו".

*

הצעה מעשית

"סוף מעשה במחשבה תחילה" ו"איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק" תכנון מוקדם, ורשימות מפורטות מראש, לסדר הניקיונות החיוניים באמת לקראת הפסח, פירוט הקניות הנחוצות לחג, ושיתוף פעולה מתוכנן, של בני הבית, בנים ובנות, סבים וסבתות, נינים ונינות ונכדים ונכדות בשמירה על סדרי הלימוד הקבועים: תהילים, דף היומי וכו' לימוד המוסר והחסידות - תמידים כסדרם, יבטיחו בס"ד פסח כשר, ומלא שמחה של מצוה, במרץ בהתלהבות ובחיוניות, לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו.

*

מדברי הגאון רבי חיים פנחס שיינברג זצ"ל בנוגע לניקוי וההכנה לפסח בימינו

נראה, כי נתפסנו בימינו במלכודת. אמנם, הבית המודרני הממוצע, גדול יותר מאשר בעבר, רהיטים, כלים ובגדים למכביר ממלאים את הבית, אבל, מאידך, המרצפות עשויות כיום מאבן, ולא כבעבר כאשר רצפת העץ או העפר דרשה קרצוף וניקיון יסודי, בכל חריץ וסדק, הארונות והשולחנות מצופים בלכה או בפורמייקה שלא כבעבר, שהיו עשויים מעץ גלמי, עובדה שדרשה לקראת הפסח, גירוד וקרצוף ולעיתים אף שיוף, בכדי להבטיח שאף פירור אוכל לא נותר בסדקים. בימינו, לרשות עקרת הבית עומדים מכשירי וחומרי ניקיון שלא היו מצויים בעבר [שואבי אבק ומפשירי שומנים]. למרות כל זאת, הלחץ והמתח המלווים את עבודת ניקיון הפסח, הגיעו לדרגות בלתי הכרחיות ואף מיותרות... עקרת הבית הופכת להיות פקעת עצבים ואינה מסוגלת ליהנות משמחת יום טוב של הפסח ומתקשה להשתתף במצוות ובחיובים בליל הסדר... ומכיוון שעל האישה להגיע לליל הסדר נינוחה וערנית כדי לקיים מצוותיה עם כל שאר בני המשפחה, על כן ברור שביצוע החובות של ערב הפסח, צריך להיות מחושב ביחס לחובות החג עצמו.

אין לבטל מנהגים שהועברו בכלל ישראל מדור לדור, אך ישנם הנהגות שונות שנשים לקחו על עצמן כיום, שאינן המשך למסורת ולמנהגים מדורות עברו, לדוגמא, אם אדם אינו מוכר את החמץ שברשותו, כמובן שהוא חייב לנקות היטב את כל כליו ולבדקם מכל חמץ שנשאר עליהם, או לפסול את החמץ בחומרים חריפים מלהיות ראוי למאכל, כפי תקנת חכמים שחייבו בדיקת חמץ וביעורו, אבל אם החמץ נמכר, כמו שנוהגים כולם כיום (רבים אומרים "אנו לא סומכים על המכירה", ולא מוכרים חמץ... אבל גם הם עומדים בתור למכירה.....) אם כן, אין הכרחי כבר קרצוף הסיירים המחבתות, הצלחות וכדומה, אשר ממילא מאוחסנים בארונות סגורים.

צריך לדעת כי בחומרות אלו, יש סכנה גדולה לגרימת קולות רבות, ולעיתים אף לביטול מצוות היום - חיובים מן התורה ומדרבנן, שהנשים חייבות בהן בפסח כמו האנשים, ובמיוחד בשולחן הסדר.

*

מה הוא ה"חמץ"

ידיעות יסודיות ובסיסיות המתבקשות, לכל הבא לנקות את ביתו לקראת הפסח: מהו חמץ?

תשובה: כל המכיל את אחד מחמשת מיני דגן: חיטים, שעורים, כוסמין, שיפון ושיבולת שועל. באנגלית: wheat, barley, spelt, rye and oats **ברוסית:** פֶּשְׁנִיצָה, יִטְצְמִין, פּוֹלְבָה, רוֹז, גְּרִקוֹלְס **בספרדית:** טְרִיגוֹ, סוֹדָה, אֶסְפֶּלְטָה, סֶנְטֶנו, אֶמֶנָה **ובהונגרית:** בּוֹז'ה, ערפה, טונקוה בּוֹז'ה, הוּידינָה, זָאב

כמו כן, כשמופיעים ברשימת הרכיבים, הדברים הבאים – המזון מכיל חמץ: 1. "עמילנים" [סתם, ללא פרוט: "עמילן תירס", "עמילן תפוחי אדמה" וכדומה] 2. "דגנים" 3. "לתת" 4. "דקסטרוזה" 5. "גלוטן".

*

דוגמאות לחמץ גמור

סולת, קוסקוס, בורגול, גרנולה, בירה, ויסקי, שקדי מרק, דברי מאפה, מציות, קרקרים, ופלות, בייג'ל וחטיפים מחמשת מיני דגן, שמרי בירה, ביסלי, ממתקים מלאכותיים (סורביטול, אספרייטים) פרט לסוכרלוז, ויטמין E מקורי, תחליפי קפה, וכן רוב רובם של סוגי הוודקה בעולם ובפרט "וודקה אבסולוט" – כל אלו הינם חמץ גמור, כמו כן, סוכר ענבים – עשוי מדקסטרוזה, היינו, פירוק עמילנים ועלול להיות חמץ גמור. אלא אם כן מיוצר מעמילן תירס או תפוחי אדמה.

אולם, "לציטין" כיום, אינו מופק מחיטה אלא רק מסויה ומרכיבי שמן חמניות על כן אינו חמץ, אלא כקטניות, וכמובן אינו נצרך בפסח אלא בהכשר למהדרין. עפ"י פרסומי "העדה החרדית" מזה מספר שנים, כל הכוהל (אלכוהול) הנמכר בבתי המרקחת לחיטוי וכדומה – אינו עשוי מדגנים.

*

מצרכי מזון בהכשר "בד"צ העדה החרדית" שאינם מכילים חמץ כלל כל ימות השנה אבקות אפיה, אגוזים – כל הסוגים, אורז, אינסטנט פודינג – כל הטעמים, במבה, ג'לי, גריסי פנינה [נאמר לי ע"י רבני מחלקת הכשרות בבד"צ העדה החרדית, שבתהליך הקילוף והשיוף של השעורה להפוך ל"גריסי פנינה" בכל השלבים, אין כלל הימצאות של מים], דבש, דגים טריים, דייסת קורנפלור לתינוקות (מיועדת לאלרגיים לגלוטן), חומץ, חרדל, חילבה (גרגרנית), סוכריות ומקלוני טופי (כל הסוגים), טחינה, יין מיקבי הארץ,

מה הוא ה"חמץ"

שמרים טריים ויבשים, שלגוני קרח, תה. על כן, אין כל צורך, אף למחמירים, להוציאם מהבית ולהשליכם לאשפה, כדאי תמיד לזכור, שקיים בתורתנו איסור "בל תשחית" !!! ולאחר ניקוי חיצוני ניתן לשומרם בארון נעול בפסח. **אין צורך, ואף אינם נכללים במכירת החמץ – מוכרים אך ורק חמץ!**

כמובן שכל מוצר שאין עליו כשרות לפסח למהדרין אין צורכים בפסח, גם אם אינו מכיל חמץ!!!

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס

שערי יוסף וש"ס, בני ברק

האם מותר לטלטל תו ירוק בשבת לצורך תפילה בציבור

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֶאכֶה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה' פֶּלַע הָעֲשֵׂה בּוֹ מְלֶאכֶה יוֹמָת (לה, ב)

הנה נשאלתי ע"י הגאון האדיר רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך, ופרדס יוסף החדש, על שבת קודש, ועל המועדים, וש"ס וקבצים. בזה"ל: יש היום תו ירוק למי שעבר חיסון או שהחלים מי שעבר קורונה וכן יש תעודת מחלים. השאלה אם מותר לטלטל בשבת ע"כ לשון שאלתו.

הנה לענ"ד לכאורה י"ל דיש בזה צורך, להכנס לבית הכנסת וכו', וכיון שכן מותר, ויתבאר לקמן. אבל בלא"ה אין מקפידים ע"ז בכלל, וגם בסגר של סוכות כל הבתי כנסיות הגדולים בבני ברק, ואפי' בית הכנסת לדרמן היה פתוח, [ובמק"א הארכנו האם יוצאים יד"ח, וכן לפני כחודש הארכנו האם יש בזה משום חילול ה', ובזה לדינא י"ל דאין חילול ה' די"ל דהוי כשעת השמד ויש עוד להאריך בפנ"ע, וגם משום שאף שיש חילול ה' הכל הוא ביד גדולי הדור, וכמו שכתבו בס' פאר הדור בשם מרן החזו"א].

והנה כרעיון אותו שאלה, כתבנו בקונטרס שיח יוסף מכתבים הבאנו לשאלת הרה"ג רבי אריאל הלוי פורמן שליט"א מרבני אש התורה צילה, לענין נשיאת היתר יציאה לרה"ר בשביל תפילה במנין ע"ש מש"כ בריש הסימן, והנה בשמירת שבת כהלכתה הנה בשמירת שבת כהלכתה (פרק יח הלכה כב) כתב וכן מותר לכל אדם לצאת לרשות הרבים בשעת מלחמה או בשעת חירום בתעודת זהות וכדו' שהוא מטלטל כלאחר יד כגון שמכניסה למגבעת שלו והוא כאשר הולך לדבר מצוה לתפילה או ללמוד תורה ועי"ש שהביא כן מש"כ בשו"ת מהר"ש ענגל (ח"ג סימן מז ח"ז סימן כ'), ובשו"ת קול מבשר (ח"א סימן עג) ע"ש.

והנה עיינתי במהר"ש ענגל שם ושם בח"ג נשאל בעת שהיה גזירה מאת המלכות שכל איש מחויב להוראה כתב תעודה מהממשלה ואירע כמה פעמים שנתפס מאחב"י על שלא היה בידם הכתב תעודה ויוכלו ח"ו לשבת במאסר איזה ימים וכו' אי יש היתר לישא הכתב תעודה בשב"ק ע"י שינוי היינו להניחו בתוך הכובע המונח על ראשו כדי שיוכל לילך למקוה ולהתפלל ובריש דבריו כתב להאריך שלכאורה אין מקום להיתר כיון שאפילו לעשות מלאכה ע"י עכו"ם בשבת לשיטת רוב הפוסקים אין להקל, אלא משום מצות ישוב אר"י או בשביל חולה שאין בו סכנה או משום הצלת כתבי הקודש אבל לצורך מצות מילה אין מתירין לעשות מלאכה ד"ת אפילו ע"י עכו"ם ע"ש.

אולם בסו"ד כתב דיש לצדד להקל וכתב דהכא דחשיב הוצאה כלאחר יד שנושאו בכובעו והוא שלא כדרך הוצאה וגם חשוב מלאכה שאינה צריכה לגופה דהא אינו נושאו רק להצילו מחשש מאסר ולא גרע מהוצאת מת דמפורש שם בש"ס (דף צ"ב) דאף

דמוציא מת לקברו אפ"ה פטור לר"ש דחשוב מלאכה שאינה צריכה לגופה וע"ש, וכתב וכ"ש בזמן הזה שלשיטת רוב הפוסקים ליכא רק כרמלית א"כ מלאכה שאינה צריכה בכרמלית הוא חשוב תרי דרבנן ובפרט שאינו נשואו בכיסו א"כ בכובעו לא חשוב דרך הוצאה ומצינו בש"ס דמתקן כלאחר יד מותר במקום הפסד ממון מכ"ש הוצאה דרך כרמלית והוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דהוי בעצם תרי דרבנן ע"ש.

וכתב, שעכ"פ לענין צורך מצות תפילה בציבור ושמיעת קריאת התורה ובפרט שיגיע הדבר לצער גדול אם יצטרך לשבת בביתו כל יום השבת א"כ הוי דבר שא"א, וכמ"ש בפרי מגדים לפתיחה הכוללת דמשו"ה מותר לטלטל פחות מד' אמות ברה"ר אף דגם במלאכת שבת חצי שיעור אסור מה"ת וכמו שמבואר ברש"י בשבת דף צא מ"מ התירו כדי שלא יהיו ידיו אסורות ברה"ר ומכ"ש הכא דליכא רק ג' דרבנן משום כרמלית והוי מלאכה שאינה צריכה לגופה וגם לא הוה דרך הוצאה בוודאי דאין להכניס את עצמו בחשש סכנה לישיב במאסר, וגם אין צריך להחמיר ולישב בביתו כל יום השבת ומותר לילך לבית התפילה ולמקוה ולישא הכתב תעודה בכובעו אבל הליכה לטייל בוודאי דינא להחמיר דגם חשש דרבנן אסור שלא לצורך, ע"ש, ובח"ז (שם) כתב שיש להצדיק לצאת לצורך המצוה, ובשו"ת ישיב יצחק חלק ז' או"ח סימן יד הביא דבריו להלכה ע"ש.

וכן העלה לדינא בשו"ת מהר"ם בריסק (ח"ב סימן סה) ע"פ דברי הט"ז ואבן העוזר (סימן שמט) שבעיר שיש גזירת מלכות לא לצאת לרה"ר בלא תעודת זיהוי יש להתיר לשאתו בשינוי בין בגדו לבשרו בכרמלית לצורך תפילה בציבור דהוי שבות דשבות במקום מצוה, והנה שבות דשבות במקום מצוה מוכח מדין מילה בסימן שלא בדברי הטור לענין הא דכורך על אצבעו, ובספר יד יוסף (סימן שז סק"ט) כותב להוכיח מדין זה שגם ע"י ישראל התירו שבות דשבות לצורך מצוה דהרי התירו הוצאה כלאחר יד בכרמלית לצורך מצוה, וכ"כ בביאור הגר"א (יור"ד סימן רסו סק"י) שקודם המילה שבות ע"י שינוי התירו וכו' כמו שהתירו שבות ע"י עכו"ם.

וכן כתב בשו"ת קול מבשר (סימן עט) וכתב כן: אבל בנידון שאלת כ"ת לילך למקום שמתפללים שם בציבור יש להתיר בזה, דהא בסימן ש"ז ס"ה במואר דשבות דשבות במקום מצוה מותר, ובמג"א (שם סק"ז) דשבות ע"י ישראל שלא כדרכו דינו כמו שבות ע"י עכו"ם כדרכו, והפרי מגדים בא"א (שם סק"ח) וכו' כתב דאף ע"י ישראל שרי לצורך מצוה שבות דשבות, וא"כ בזמן הזה דליכא רה"ר לרוב הפוסקים רק כרמלית וטלטול הבולעטין בכרמלית אם מניחו בכובע או במנעלו דהוי שלא כדרכו הוי שבות דשבות כיון שאינו עושה מלאכת הוצאה של הבו' רק להנצל מעונש המשטרה הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה כמו מפיס מורסא וכו' ולדעת רוב הפוסקים דבזמן הזה אין לנו רה"ר רק כרמלית הוי תלתא דרבנן שבות דשבות וכו' ע"ש עוד. וע"ע בזה בשו"ת עשה לך רב (ח"ו על שו"ע ל').

ויש ללמוד להיתר בשו"ת משנה הלכות (ח"א סימן נז) וכתב להוסיף עוד טעם להיתרא, והנה כתבו קצת האחרונים ז"ל שבמקום שאין הנייר מצוי לנקיות מותר להוציא נייר תחת כובעו משום הטעם דגדול כבוד הבריות ומעתה ק"ו הוא ומה אם כבודו גדול כ"ש

גופו שזה נוגע לבריות גופא. וא"כ כתב שם שלענין חולה סוכר מותר לו לצאת, וכתב שאפילו לטייל ג"כ שרי דהוא גם נכלל בצורך מצוה ע"ש, וא"כ גם הכא יש עוד סניף להקל, ומכ"ש שהביא שם מש"כ בשו"ת מהר"ש ענגל והסכים עמו לדינא.

והגר"ש קלוגר בהגהות חכמת שלמה (סו"ס שח) כתב להתיר לשאת קטן בכרמלית לומר קדיש דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה בכרמלית דהוא שבות דשבות במקום מצוה, אולם בשו"ת אגרות משה (חאו"ח חלק ד' סימן צא) כתב להעיר בדבריו שאינו ברור לדינא דיש להקל דהרי הקטן אינו מחויב בהא, וגם אין זה מצוה על האדם הנושא ולמצוה מקרית כאמירת קדיש ע"ז אין מצות חינוך, ע"ש עוד, ונראה דאף דהתם החמיר כ"ז דאינו מחויב, אבל הכא שמחויב בתפילה בציבור יש להתיר. וע"ע בח"ג סימן מב שמשמע בדבריו להקל גם בכה"ג לצורך תפילה בציבור ע"ש. וכע"ז משמע בפרי מגדים (סימן תרי"ג סק"ח).

וכן יש להוכיח מש"כ כיוצא בזה הגרשז"א והו"ד בהליכות שלמה (תפילה עמ' סב) שהזקוק ליטול עמו תרופות לכל מקום שהולך יש להקל כשהולך בשבת לבית הכנסת לתפילה בציבור או שאר מצוה להוציאם ע"י שינוי במקום שאינו רה"ר גמורה אל כרמלית, וכן כתב להתיר בחזו"ע (ח"ג עמ' תעז תפ) שכתב להתיר בכה"ג ע"פ דברי הפוסקים הנ"ל, וע"ש שכן פסקו בספר המנורה הטהורה (שכה קני המנורה סק"ז) ובספר המקנה (קונט"א סימן סג ס"א) ובשו"ת שואל ומשיב (שביעאה סימן יז) להתיר שבות דשבות ע"י ישראל. וע"ע בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ה סימן רלח) לענין אשה המצטערת בריבוי החלב ע"ש. והנה בשו"ת אול"צ (שם) כתב דהיכא שיש עוד צד להקל מצרפים סברת הי"א וכו' וע"ש שהביא כן מהא"ר וא"כ אפשר שמטלטל בשינוי לצורך מצוה יש להקל. וכן יש להוכיח מדברי המשנ"ב (סימן תרכ"ג סק"ג) שמותר לגוי לפזר ניירות לצורך אמירת פיוטים בתפילה נעילה וכ"ש הכא, ע"ש.

וכן יש להוכיח ממש"כ בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סימן קד) שדן בנכה שאינו יכול ללכת ברגליו, וכתב שנכרי יכול לקחתו לצורך תפילה בציבור, גם היכא שהוא יסיע קצת לנכרי, כי גם בכה"ג יש לו היתר דשנים שעשו מלאכה ביחד, [וע"ע בשמירת שבת כהלכתה (פרק לד הערה קג) שהביא מהגרשז"א שיש להתיר דוקא בשוה] ולמעשה כתב שם ועי'. שקשה לנהוג כן משום שיש לחוש שיבואו לחוש לזלזול בקדושת השבת, ע"ש, ומ"מ מוכח דס"ל דחשיב צורך מצוה, אולם גם בזה מצינו שכתב בשו"ת מהרש"ג (ח"ב סימן יג) להקל בעיר שאין בה עירוב, אלא דהביאו מהגרנ"ק שבעיר שבודאי אין בה עירוב לא ראינו שנוהגים בזה להקל, אולם בעירוב כל שהוא אפילו של הרבנות יש להקל, וראה עוד בשדי חמד (אסיפת דינים מערכת יו"ט סימן א' אות לב) שיש להחמיר כיון שיכול לסדר לעצמו מנין בביתו, וכתב שאף אם איננו יכול מ"מ יש להחמיר כיון שבמקומות הללו שאינם בני תורה יבואו לזלזל בכבוד השבת, וא"כ אפשר שדוקא התם, משא"כ הכא ששם לו בתוך כובעו, אולם בענין זה כתב בשו"ת והנהגות (ח"א סימן רעו) שאפשר להקל, וא"כ לפום דבריו יש להוכיח להכא.

והנה מה שיש להעיר דהכא הרי אינו חובה שהרי השו"ע בסימן צ' כתב ישתדל אדם להתפלל עם הציבור, אולם למעשה כבר כתבו האחרונים להוכיח מכמה מקומות בדברי השו"ע דכוונתו לחיוב, וע"ע בקונטרס שער יוסף בדיני דילוג בתפילה מש"כ בזה, ואף שכתב בשו"ת חוות יאיר (סימן קטו) שאין להתיר שבות דשבות לצורך הליכה לבית הכנסת, וכך כתב שם: מכל מקום הרי גם להתפלל בעשרה אינו מצוה כולי האי ובמהרי"ל הלכות עירובין גבי אין מערבין רק לדבר מצוה דלהתפלל בעשרה קיל מלילך למשתה נישואין וחלילה לנו למעט במצות עשה של ונקדשתי בתוך בני ישראל שהוא קדיש וברכו בעשרה ובשכר אמנה ועניית אמן יהא שמיה רבא עם כל זה אינו מצות עשה דרמיא עליה גם לא נתבטל אם יעמוד חוצה ולכן אין ללמוד מהא דבגמרא ברכות דף מ"ז ע"ב ובגיטין דף מ"ו לח ע"ב דרבי אליעזר שחרר עבדו להשלימו לעשרה משום דמצוה שאני ובברכות אמר מצוה דרבים שאני ונראה לי דאין הכוונה דהמצוה נהוגה בכל ישראל רק ר"ל שהוא קידוש השם ודווקא ברבים ואם לא שחררו היה בטל המצוה מכל הרבים ההם שהיו נאספין יחד עכ"ד, וא"כ מבואר דאין הוכחה מר"א דדוקא התם היה כבר רבים, וכן פסק בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ג או"ח סימן יט) להחמיר בנ"ד. ומ"מ כבר לעיל הבאנו דתלי כ"ז במח' ראשונים ואחרונים גדולה, ולכן אין הכרח כדברי החוות יאיר.

אולם בספר שמחת כהן (ח"ז סימן מב) כתב הגאון רבי רחמים חיותה הכהן שהוא היפך דברי הפוסקים שהתירו שבות דשבות במקום מצוה, ועוד דהרי מבואר ברב פעלים שללכת לבית הכנסת להתפלל בציבור הוא מצוה גמורה ע"ש, ובאמת דהכי מבואר בפרי מגדים (סימן תרי"ג א"א סק"ח) דתפילה בציבור חשיב כדבר מצוה ע"ש, אלא די"ל לענין הנידון אם הוי חיוב או לא דגם לא הוי חיוב גמור, מ"מ איכא בהא מצוה ודו"ק.

וטענת החוות יאיר טענה חזקה דהרי התם היה בטל המצוה מכל הרבים, וכ"ש לענין שאלתך שהרי מתקים המנין וכתבת לי שהיו שם כמה עשרות, ואולי סו"ס יש להקל וכמ"ש הקול מבשר דהוי תלתא, וא"כ נתיר גם לא בדיוק לצורך מצוה, וכן יש ראייה ממש"כ הגר"ש קלוגר בהגהות חכמת שלמה ועיין. מ"מ מצינו להרבה פוסקים דמחשבי ליה מצוה גם בכה"ג וא"כ יש להקל בהא. ובפרט לשיטות דהוא חיוב גמור עי' באריכות בשו"ת יביע אומר (ח"א או"ח סימן ד' אות ט') ע"ש. ע"כ ממש"כ לו.

ושוב מצאתי שכה"ג נשאל הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א בקובץ משנת יוסף (קיץ תש"פ בעניני הקורונה עמ' יד) שבכה"ג אין לתעודת זהות דין מוקצה ולכן היכא שיש עירוב יש להקל, וא"כ משמע דוקא בכה"ד שיש עירוב, אלא ששם בעמ' ט"ו, מתבאר דשרי בכה"ג גם היכא דליכא עירוב, שהביא מש"כ בילקוט יוסף בשם המהר"ש ענגל ששרי להוציא כן לצורך תפילה בציבור, וכתב שם דאמנם דעת הרב מנחת שבת (סי' צ' סקכ"ב) שדין תעודת זהות ודרכון כמוקצה מחמת ח"כ, וכשצריך להראותו לרשויות החוק, יראם היכן נמצא הפספורט והם יעינינו בו, והוא לא יטלטל. אולם כעת הוי כמו עת חירום וקיל טפי. גם בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק כ"ח, סעיף ו' מהדו"ק) מובא שדרכון ותעודת זהות הם מוקצה ואסור לטלטלם, ואם רגיל להשתמש בתעודת זהות,

כמו בזמן חירום מותר לטלטלה, וכמה אחרוני זמננו כתבו שדרכון ותעודת זהות הם מוקצה מחמת חסרון כיס, ע"ש.

ועוד כתב שם הגר"י יוסף, אולם ע' בשו"ת עצי חיים (סי' כג) שאין דין מוקצה כלל בדרכון ות.ז. גם רבי בנימין זילבר כתב בברית עולם (מוקצה אות ט') שפספורט אינו מוקצה, דלא גרע מכלים היקרים שיש בהם שימוש, אמנם אם משתמש בהם רק לעתים רחוקות מודה שיש לדון שיהיה עליהם דין מוקצה מחמת ח"כ, אך בזמנינו הרבה בני אדם רגילים להחזיקם בכיס בכל ימות השנה, וכפי שדורשת המדינה, ובפרט שזה עשוי מחומר קשיח שאינו מתקלקל במהרה, ואע"ג שמקפידים שלא יאבדו, מ"מ נראה דזה אינו מוקצה מחמת חסרון כיס, שהרי לא נמנעים מלטלטלם, ועל כן כיון שיש שם עירוב ניתן לסמוך ע"ז להקל. וכדאי לעיין במקורות בילקוט יוסף הנזכר, וכיו"ב כתבנו בילקו"י שם (הע' סא) לגבי חיילים היוצאים בשבת לרה"ר במקום שאין עירוב, עם דיסקית. י"ל דמאחר ויש תועלת לחייל בדיסקית זו שאם ח"ו יהיה פצוע וכדו', יהיה אפשר לברר פרטים נחוצים בעזרת הדיסקית, לפיכך יש להקל לצאת בשרשרת זו בשבת אף ברשות הרבים גמורה. וכן פסק בשו"ת חלקת יעקב חלק א' (סימן סז, ד). וכן פסק הגרש"ז אויערבאך, הובא בשמירת שבת כהלכתה חלק א' (עמוד ריב). עכ"ד הגר"י.

ומ"מ י"ל דבמקום שיש עירוב יש להקל בזה, ומ"מ י"ל בזה עצה שכל מתפללי הבית הכנסת יביאו העתק לגבאי, וכך הוא יבדוק שיכנס רק מי שיש לו, והכל בא על מקומו בשלום, וכך עי"ז יצטרך לקבוע גם מקום לתפילתו.

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק

"קידוש במקום סעודה", נוגע מאד ל'ערב פסח שחל בשבת'

שאלה: השנה שערב פסח יחול בשבת, וכל הבית כבר מאורגן לפסח, אוכלים את סעודות השבת מקדירות של פסח, ועושים קידוש על חלות (או פיתות) באחת מפינות הבית או במרפסת וכדומה, ואח"כ הולכים לסלון לאכול את הסעודה. האם יש בכך חיסרון מצד "קידוש במקום סעודה"?

תשובה: הדין של "קידוש במקום סעודה" מחייב שהאדם יעשה את הקידוש במקום הסעודה, ולכן לכתחילה אין לו לאדם ללכת ליטול ידיים במקום אחר, אלא צריך לקדש – ליטול ידיים – ולאכול את כביצה (*) פת באותו מקום.

והנה ללכת מפינה לפינה באותו חדר – אין בכך חיסרון (אם היה דעתו מעיקרא כן), כמו"כ יש להתיר מחדר לחדר [וכפי שנתבאר בהרחב דבר], אבל מבית לבית זה חיסרון (ולא מועיל מה שמניח מקצת חברים), ולכן מי שמקדש בחצר או בחדר מדרגות וכדו', עליו גם ליטול ידיים שם ולאכול שם את הפת.

(*) הגם שלגבי "קידוש במקום סעודה" סגי בכזית פת, מ"מ בער"פ שחל בשבת שלא מתכנן להמשיך לאכול עוד חמץ, יש לו לאכול כביצה כדי לצאת ידי חובת סעודת שבת בשופי, וכן שלא להסתבך עם ברכת "על נטילת ידיים" למי שלא אוכל כביצה.

*

ה ר ח ב - ד ב ר :

קידוש במקום סעודה

[א] בסוגית הגמ' בפסחים (קא, א) אמרו: "ושמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא, לאפוקי אורחים ידי חובתן דאכלו ושתו וגנו בבי כנישתא, ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל אין קידוש אלא במקום סעודה". והלכה פסוקה היא בשו"ע (רעג, א) ש"אין קידוש אלא במקום סעודה".

ונחלקו הראשונים אם זה דין דאורייתא או דרבנן – שיתכן שמדאורייתא יוצאים גם שלא במקום סעודה, והוא ברא"ש (שם פסחים י, ה) שכותב: "וה"ר יונה פירש דאינה ברכה לבטלה, דהא דאמרינן דאין קידוש אלא במקום סעודה היינו מדרבנן ואסמכוה רבנן אקראי "וקראת לשבת עונג", ועיקר הקידוש מן התורה הוא כדכתיב זכרהו על היין

"קידוש במקום סעודה", נוגע מאד ל'ערב פסח שחל בשבת'

בכניסה". אך הרא"ש חולק וכותב: "והא דקאמר אין קידוש אלא במקום סעודה לא משמע כפירוש, דמשמע שאינו קידוש כלל כו'". והביא הביה"ל (רעא, א ד"ה מיד) את ב' השיטות הללו. ויעו"ש חלק מהראשונים ס"ל שמדאורייתא יוצא ידי חובת קידוש גם בלי יין כלל וסגי לזה בהזכרת שבח בתפילה וכדו'.

שינוי מקום

בן עוד מובא בגמ' בפסחים (קא, ב) "שינוי מקום צריך לברך" – והוא לגבי ברכת הנהנין שאם יברך ושינה מקומו צריך לברך שוב. ומבואר בגמ' שם שזה רק בדברים שאין טעונין ברכה במקומם אבל דברים שטעונים ברכה במקומן (דהיינו פת ומיני מזונות וי"א גם כל ז' המינים כמבואר בסי' קעח) אין צריך ברכה בשינוי מקום.

ויש עוד תנאי שמבואר בסוגיא שם באם הניח מקצת חברים שאז שינוי מקום לא מזקיק ברכה (עי' שו"ע ורמ"א קעח, ב).

הניח מקצת חברים לגבי קידוש במקום סעודה

ג] עתה נבוא לדון האם הכללים הנ"ל קיימים גם כלפי קידוש במקום סעודה, וראה במשנ"ב (רעג, כג) שדימה בין הענינים, ואלו דבריו: "עיינן לעיל בסימן קע"ח ס"ב בהג"ה דלכתחלה לא יעקור ממקומו בלי ברכת המזון אך בדיעבד כשעקר א"צ לברך בהמ"ז מקודם אלא אחר גמר הסעודה".

הנה בשו"ת רבינו יוסף מסלוסק (סי' ז) הביא בשם מוהר"ח מוואלז'ין שכמו שלענין שינוי מקום בסעודה מועיל הניח מקצת חברים, ה"ה אם הניח מקצת חברים אין בכך חיסרון של קידוש במקום סעודה.

אך דעת מרן הגריש"א זצ"ל אינה כן, ולדעתו שמיעת הקידוש אינה נחשבת קביעות כמו של קביעות סעודה – ולכן אינו מועיל גם אם נשאר שם מקצת חברים. (אך בליל פסח אמירת ההגדה נחשב קביעות).

ויש לדון לחלק בין שני הדינים הללו, כי הנה יסוד הדין של "שינוי מקום" (*) כותב הרמ"א (שם) שזה מצד "היסח הדעת", ובדברים הטעונים ברכה במקומן הרי זה "לקיבעא קמא הדר" (כמבואר בגמ' בפסחים שם) ופי' הרשב"ם כלומר על דעת סעודה הראשונה הוא אוכל עכשיו לסיים סעודתו. ואילו קידוש במקום סעודה הוא דין בעיקר הקידוש – שרק בכך יוצאין ידי חובת הקידוש – וכפי שפירש הרשב"ם (שם ד"ה אף ידי") ש"מסתמא על היין שבשעת סעודה הוקבע דחשיב".

וכ"ה בר"ן (שם) שכותב: "ואע"ג דלעיל גבי אין קדוש אלא במקום סעודה מסקינן דאפי' מפינה לפנה, ה"ט משום דקביעות בסעודה לא הוי אלא במקום סעודה ממש שאין דרך בני אדם לקבוע מקום סעודה בכל הבית כו'". וכ"כ רבינו דוד (ד"ה אפי') שאין הקביעות תלוי בבית אלא במקום הסעודה".

מפינה לפינה

דן ובשו"ע (רעג, א) כותב: "ובבית אחד מפנה לפנה חשוב מקום אחד, שאם קידש לאכול בפנה זו ונמלך לאכול בפנה אחרת, אפי' הוא טרקלין גדול, א"צ לחזור ולקדש". אך המשנ"ב (סק"ג) כותב: "ומ"מ לכתחלה טוב שלא לסור ממקום שקידש, דהא יש מחמירין גם במפנה לפנה, אם לא שהיתה דעתו בעת שקידש לאכול בפנה אחרת אז מסתברא דאין להחמיר בזה".

והמשנ"ב (שם ס"ק יב) מביא שני היתרים: [א] מה שי"א באם חזר למקומו. [ב] ובפרט כשזה לצרכי הסעודה כגון לשירותים או לנט"י.

לכן נמצא שבכל שבת יש להשתדל לכתחילה לא ללכת גם מפנה לפינה [וכפי שמציינים שבספר הצדיק ר' שלמה בלוך (עמ' קג) שכן נהג החפץ חיים, וכן נהג החזו"א]. – אבל אם היה דעתו מעיקרא מותר, וכן יש מקום להקל גם מחדר לחדר (באותו בית) אם היה דעתו לכך מעיקרא.

אך אם עושים קידוש במרפסת (שאינה מקורה) או בחדר מדרגות או בחצר – זה יותר גרוע מחדר לחדר וזה נידון כמו מבית לבית, והרי השו"ע (שם, א) כותב שי"א שאם קידש במקום אחד על דעת לאכול במקום אחר שפיר דמי והוא שיהיו שני המקומות בבית אחד, כגון מחדר לחדר או מאיגרא לארעא – וממילא מבית לבית ודאי הוא חיסרון. ובכה"ג (ע"ד מרן הגריש"א זצ"ל) אין לסמוך על ההיתרים הנ"ל של המשנ"ב.

דברים העולים

ה] העולה:

א. יש להשתדל תמיד ליטול ידיים באותו חדר שבו קידש, ולא לצאת לחדר אחר – ולא מועיל בזה מה שהניח מקצת חברים.

ב. ערב פסח שחל בשבת – שרבים עושים קידוש ואוכלים חמץ בחצר או במרפסת פתוחה או בחדר מדרגות וכדו', הרי זה נידון כמו מבית לבית, וחובה גם ליטול ידיים שם.

ג. בשביל "קידוש במקום סעודה" די לאכול כזית (משנ"ב רעג, כא). אך בער"פ שחל בשבת שלא ממשיכים לאכול עוד חמץ יש לאכול כביצה, גם בכדי לצאת ידי חובת סעודת שבת בשופי, וכן לצורך ברכת על נט"י שלא ברור שניתן לברך למי שאוכל פחות מכביצה.

ד. לסמוך על שתיית כוס הקידוש שיחשב "קידוש במקום סעודה", כותב המשנ"ב (רעג, כה) בשם הרע"א והתו"ש שמאחר שלכמה ראשונים אינו יוצא ידי קידוש במקום סעודה ע"י כוס יין על כן נראה שאין להקל בזה אלא במקום הדחק. ולכאורה ערב פסח שחל בשבת נחשב "מקום הדחק", אך יש לשים לב שזה פיתרון רק למקדש עצמו ששותה רביעית ולא לאלו שלא שותים. כמו כן יש לציין שע"ד מרן הגריש"א זצ"ל רק יין מועיל

לזה ולא מיץ ענבים. לתגובות: dvarhalacha613@gmail.com

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

לפרשת ויקהל

פניני עיון בפרשת ויקהל

לה, ב: ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש.

עיין רש"י דהקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את שבת. הטעם שאין עשיית המשכן דוחה שבת ראיתי ברלב"ג ריש פרשת פקודי דאף שזו מצוה, מ"מ כיון שלא נקבע לה מועד מוגבל לזה אינו דוחה את השבת, וכן מיתת בי"ד אף שזו מצוה כיון שלא נקבע לה מועד מוגבל אינו דוחה את השבת עכ"ד. אבל קרבנות וחובות שקבוע להם זמן דוחים את השבת [עיין תמורה יד, א].

*

לה, כז: וְהִנְשָׂאם הַבְּיָאוֹ אֶת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אַבְנֵי הַמִּילֻאִים.

פירש"י מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח תחילה ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחילה, אלא כך אמרו הנשיאים יתנדבו ציבור מה שמתנדבין ומה שמחסרים אנו משלימים אותנו, כיון שהשלימו ציבור את הכל שנאמר והמלאכה היתה דיים, אמרו נשיאים מה עלינו לעשות, הביאו את אבני השוהם וגו', לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחילה, ולפי שנתעצלו מתחילה נחסרה אות משמם וְהִנְשָׂאם כתיב.

במדבר רבה [יב, טז] נוסף דהסיבה שהנשיאים אמרו דמה שיביאו אנו נשלים ולא הביאו בזריזות תחילה "לפי שהיה רע בעיניהם שלא אמר משה להם להביא לנדבת המשכן", והיינו שלא אמר להם בפני עצמם, כמו שכתב המתנות כהונה, וכן באבות דרבי נתן [יא, ב] יש "דמשה לא רצה ליטול עצה מנשיאי ישראל והיו נשיאי ישראל יושבין ושותקין ואומרין עכשיו יצטרך לנו משה" עיין שם, וצריך ביאור מה היה שורש הויכוח בין משה לנשיאים.

ובספר כסא רחמים לחיד"א על אבות דרבי נתן פירש דהנשיאים לפי סלקא דעתך שלהם משה לא רוצה ליטול מהם עצה, אבל ח"ו דמשה כל מה שהיה עושה הכל על פי ה', והאיש משה עניו מאד עכ"ל.

אמנם במדרש הגדול הדברים מבוארין יותר וז"ל א"ר שמואל בשעה שבא משה אצל ישראל ואמר להן אמר לי הקב"ה עשו לי מקדש, אמרו לו הנשיאים אנו משלנו נעשה את המקדש ואל ישתתפו בו ישראל, אמר להן לא כך ציוני הקב"ה אלא דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה, מיד פירשו ולא נשתתפו עם הציבור עכ"ל.

לפי זה יתכן דזה גם כוונת האבות דרבי נתן "דלא רצה ליטול עצה מנשיאי ישראל" היינו שאמרו לו עצה שהם יתנדבו כל המשכן מעצמם ואל ישתתפו בו ישראל ולא רצה ליטול ולקבל עצה זו מהם, ולא כפשוטו שלא שאלם אולי יש לכם עצה, ובאמת משה לא

פניני עיון בפרשת פקודי

רצה לקבל מהם מטעם שהקב"ה אמר לו "מאת כל איש" וכמו שפירש בכסא רחמים דמשה כל דבריו היה עושה על פי ה'.

ויש לדחוק דזו גם כוונת המדרש רבה "דהורע בעיניהם על שלא אמר להם משה להביא" היינו שלא אמר להם להביא הכל בפני עצמם, וכן פירש מהרז"ו שם, ופירש דלפי שהנשיאים לא חטאו בעגל כדאיתא בפרקי דר"א [פרק מ"ה], והיו סבורין שלא תשרה שכינה על מעשה ישראל, ולפיכך אמרו שמשה היה לו לצוות להם לעשות משכן, אבל כיון שהגיע זמן להקריב קרבנות בשמחה אז אמרו הנשיאים הרי השעה שנקריב קרבנות בשמחה ששרתה שכינה, עיין שם.

*

לו, ג: והם הביאו אליו עוד נדבה בבוקר בבוקר.

גמ' יומא [עה, א] מאי בבוקר בבוקר, א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מדבר שירד להם בבוקר בבוקר, מלמד שירד להם לישראל אבנים טובות ומרגליות עם המן. לכאורה אם זה כתוספת למן זה לא מדבר שירד להם בבוקר בבוקר אלא כדבר נוסף יחד איתו וצ"ע.

והנה בחידושי חת"ס [גיטין לה, א ד"ה דאישתרשי] הקשה מדוע נחשב שהנשיאים הביאו את אבני השוהם, הרי הם ירדו מן השמים. וכתב לבאר דהאבנים הטובות שירדו לנשיאים במן הרי חיסר להם כמה גרגירים מהמן כדי מקום האבנים, וזה היה חלק הנשיאים בתרומת המשכן שנחסרו מהמן לצורך זה עכ"ד. ולהנ"ל ניחא דמה שהם הביאו משלהם ולא מתנת שמים זה מה שעל ידי זה נחסר להם כמה גרגירים מהמן שירד בבוקר בבוקר.

*

לפרשת פקודי

פניני עיון בפרשת פקודי

לח, כא: אלה פקודי המשכן משכן העדות.

פירש"י המשכן משכן, שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין על עוונותיהן של ישראל. והמשכון של בית המקדש הותיר פליטה בישראל כדפירש"י [קידושין לא, ב] שכילה הקב"ה בעצים ואבנים שבביתו ומתוך כך הותיר פליטה בישראל שאילמלא כן לא נשתייר משונאי ישראל שריד עכ"ד.

ולכאורה לאחר חורבן הבית מה יעשה הקב"ה עם עוונות רבו ורוצה לכלות את שונאי ישראל, וכתבו אחרונים דביהמ"ק של מעלה בנוי למעלה ועומד לרדת, וכל פעם שצריך לרדת הקב"ה ממשכנו שוב על עוונותיהן של ישראל, והוא משאחז"ל [ירושלמי יומא א] "דכל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו מעלין עליו כאילו הוא החריבו", והיינו דבכל שנה שלא נבנה כאילו יש כאן חורבן חדש בשביל עוונות אותו דור ומתמשכן שנית.

*

לח, כא: אלה פקודי המשכן משכן העדות.

באבן עזרא כתב הטעם פקודי הכלים, כי מילת משכן כולל הכל, ופירש למה נקרא "משכן" בעבור הארון ששם לוחות העדות, והנה אחז דרך קצרה. וזה האמת בעבור מכתב אלקים עכ"ד.

וכן בספורנו כאן הזכיר דמעלה ראשונה של המשכן שישאר נצחי ולא יפול ביד אויבים הוא שהיו בו לוחות העדות, עיין שם.

ושמעתי לבאר דהגם שהיה במשכן מזבחות והדלקת נרות שגם זה עבודה לקב"ה, מ"מ בראש ובראשונה זו התורה הנמצאת בארון בלוחות בקודש הקדשים שמשם הקדושה מתפשטת בהדרגה לכל הקרוב לה, מזבחות ומנורה וכל הטובות בעולם מכח התורה דוקא. ולכן קיי"ל דהמתפלל צריך לכוון לבו כנגד בית קדשי הקדשים, ותוקעין בשופר במקום שקוראין בו בתורה כדי שיעמוד לנו זכות התורה, וכל השראת השכינה תלויה בזה, ולכן בית שני שלא היה בו ארון לא שרתה בו שכינה.

*

לט, א: ויעשו את בגדי הקודש אשר לאהרן.

המעיין בפסוקים עד עתה בין בציווי ובין בעשיה יראה הבדל בולט בין בגדי אהרן לבגדי בניו, שעל בגדי אהרן נאמר את "בגדי הקודש" ואילו על בגדי בניו נאמר "לכהן", וצ"ב הטעם.

ויש לבאר ע"פ המבואר ברמב"ם (פ"ח מהל' כלי המקדש ה"י, י"א) שבגדי כה"ג מותר ללבשן כל היום [אף שיש בהם כלאים], ואילו בגדי כהן הדיוט אינו יכול ללבוש את האבנט שהוא כלאים רק בשעת עבודה, והביאור בזה דכהן גדול העבודה שלו היא עצם מציאותו במקדש עם בגדיו הנהדרים שהוא לכבוד ולתפארת וזה גם שלא בשעת עבודה, ואילו בגדי כהן הדיוט אינם שייכים אלא לעבודה דוקא.

עוד מבואר ברמב"ם (פ"ח מכלי המקדש ה"ו) שבגדי כהן הדיוט שבלו עושין בהן פתילות למנורות, אבל בגדי כה"ג שבלו טעונין גניזה, וכתב הגרי"ז שדינם ככלי שרת שבלו שטעונים גניזה. עוד יש חילוק שבגדי כהן הדיוט נפדים אבל לא בגדי כהן גדול.

עוד יש להביא שדעת הרמב"ם (ספה"מ ל"ג) שיש מצ"ע ללבוש את הבגדים [חוץ ממכנסים], והרמב"ן חולק שאין מצ"ע רק הכשר עבודה, ובסה"מ לרס"ג (עשין ס"ד) מבואר שבבגדי כה"ג יש מצוה, ובבגדי כהן הדיוט אין מצוה, וצ"ב.

ומבואר לפי דברינו שבגדי כהן גדול הם עצמם העבודה, היינו שיש עבודה בעצם לבישתם, ולכן לובשם גם שלא בזמן עבודה ולכן דינם ככלי שרת ולא הכשר לכלי שרת, ולכן לא נפדים ולכן טעונים גניזה, ולכן יש מצוה ללבושם שאינו הכשר עבודה אלא עבודה עצמה.

ולפ"ז אתי שפיר כמין חומר דקדוק המקראות, שבגדי כה"ג אשר לאהרן יש להם קדושה בעצם ויש לכה"ג ללבשם תמיד בין בשעת עבודה בין שעת עבודה ודינם ככלי שרת, לכן

נקראו "בגדי הקודש", משא"כ בגדי בניו ההדיוטים זה רק "לְכֹהֵן" שיהא להם אפשרות לעבוד אבל אין להן קדושה בעצם, דאין לבישתם עבודה בעצם אלא הכשר עבודה. [ממו"ר הגר"צ שחור שליט"א].

*

לט, לג: ויביאו את המשכן אל משה.

עיינן רש"י שלא היו יכולין להקימו וכו' שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים שאין כח באדם לזוקפן ומשה העמידו. אמר משה איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עסוק אתה בדרך נראה כמקימו והוא נזקף וקם מאליו, וזהו שנאמר הוקם המשכן, הוקם מאליו. מדרש רבי תנחומא.

בנחלת יעקב כתב כאן משמע דגם משה הקים על ידי נס, אבל בשבת [צב, א] משמע דמשה היה גבוה עשר אמות כגובה הקרשים לפיכך היה לו כח להקימו, וכן בברכות [נו, ב] איתא משה כמה הוי עשר אמות, ופירש"י שהרי הוא הקים את המשכן.

אולם במשכיל לדוד כתב דאיני רואה מגמרות הנ"ל שום ראייה אלא שמשה רבינו גבוה עשר אמות, ואין מזה הכרח שהיה כוחו עצום כל כך להקים הקרשים הכבדים האלה עיין שם.

ואחי הר"ר שמואל שליט"א הוסיף דאין להקשות אי משה רבינו הקים המשכן על ידי נס, א"כ מאי ראייה שהיה גבוה י' אמות, דילמא גם בפחות מזה כיון דעל ידי נס הוקם, די ש' לומר דרק אם היה גבוה י' אמות כגובה הקרשים היה נראה עכ"פ כמי שהוא מקימו, אבל אם היה גבוה בפחות מזה אפילו נראה כמי שמקימו לא הוי אלא היה ניכר לכל שעל ידי נס הוקם.

התורה ומצוותיה / הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון, מח"ס סימני המצוות ושא"ס, דומ"צ באשדוד

לפרשת ויקהל

נתינה לצדקה בכל מצב - אף בשעת הדוחק

ויפלא העם מהביא (לו, ו)

כתוב בפרשה 'ויכלא העם מהביא', ובמסורה יש עוד מקום שנכתב 'ויכלא', בפרשת נח (בראשית ח, ב) 'ויכלא הגשם'. הסביר הגאון שמעון סופר זצ"ל [בן מרן החתם סופר] כוונת המסורה, כן הוא דרך העולם, כאשר יש לאדם כל ההצטרפות בריוח, אז גם לצדקה נותן דבר מה. אבל באם שמתחיל לחסר לו רק מעט מפרנסתו, אז תיכף מקמץ בממונו ואינו נותן לצדקה. על זה מרמזת המסורה באם רק 'ויכלא הגשם', היינו שחסר רק מעט גשמיות, אז תיכף 'ויכלא העם מהביא' צדקה. אבל באמת לא זה הדרך שלמדו אותנו רבותינו, ורק הורו בהיפך, וכן אמרו (גיטין ז). 'אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמין יעשה מהן צדקה וכל שכן כשהן מרובין'.

*

דורשי רשומות דרשו זאת בפסוק 'נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו' (דברים טו, י), היינו בבוא העני אליך לבקש נדבה, אל תספר לו ברוע לב מרוע עסקיך, רק תתן לעני בשמחה. (שמעתי, ליקוטי בתר ליקוטי).

*

הגה"ק הרבי ר' שמעלקי מניקלשבורג זצ"ל עסק רבות במצות צדקה, פעם כשאסף קודם הפסח מעות חיטים לעניים, נזדמן לביתו של עשיר, הלה קבלו בכבוד רב, וכבדו במשקה ובמיני מגדים. הרבי ר' שמעלקי דרש ממנו סכום גדול, אך העשיר התנצל שמצבו אינו כבעבר, נגרמו לו הפסדים במסחריו ואינו מסוגל לפזר סכום שכזה, הוא רצה לפטור את עצמו בנתינה מועטת. הרבי סירב לקחת ממנו ופנה ללכת, העשיר נפגע ונעלב קשות, ונאלץ לתת את כל הסכום שדרש, רבינו בירכו שהשי"ת ימלא חסרונו ויצליח יותר ויותר.

פנה העשיר לרבינו ואמר, שאלה גדולה לי אליכם, אך אני מבקש שהרב לא יקפיד עלי, הרבי ר' שמעלקי נענה לבקשתו. שאל העשיר, מה בין כבודו לשודד מזוין המכריחני לתת לו כל ממוני שלא יזיקני, גם לרב הוכרחתי לתת כדי שלא יקפיד עלי. השיבו הרבי, אסביר לך במשל, בן מלך חלה עד שנלאו הרופאים לרפאו, חוליו הכביד עד שלא הכניס מאומה לפיו. הגיע למלך רופא מומחה ואמר שיש לו תרופה נפלאה, אך מכובד החולי לא יכול הבן לפתוח פיו להכניס התרופה. ציוה הרופא לחתוך סדק בלחייו, ושפך את התרופה לפיו, ואכן מצבו הוטב עד שהבריא לגמרי, לשמחת המלך והמלכה. קם הבן ואמר לאביו, האיש הזה רוצח, ובן מות הוא, שהרי עשה לי חתך בפני. אמר לו המלך,

נתינה לצדקה בכל מצב - אף בשעת הדוחק

בני יקירי, האיש הזה הצילך ממות לחיים ואתה חייב לו אלפי תודות, ומה שחתך בפניך, לטובתך עשה, כדי להכניס את התרופה לפיך.

סיים רבינו ואמר: דע, כי בזה שלקחתי את כספך לצדקה, המתקתי את הדינים מעליך שאם לא כן היית יורד מטה מטה. וכן הוה, העשיר חזר למצבו הקודם ונתעשר בכפל כפלים כברכת רבינו. (תולדות שמואל עמ' 50).

*

כעין רעיון זה שמעתי בשם הג"ר מאיר שפירא מלובלין ז"ל על המשנה בסוף מסכת גיטין, ב"ש אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה, ובית הלל אומרים, אפילו הקדיחה תבשילו. לכאורה תמוה, האם מפני שנשרף תבשיל, סיבה להתגרש, הרי אלו מעשים שבכל יום. אלא כך הפירוש, קורה ואירעה תקלה והתבשיל נשרף. אשה טובה, נותנת לבעלה את החלק העליון הטוב, ולוקחת לעצמה את השרוף שבתחתית הסיר, היא מבינה שאינו צריך לסבול מפני שנשרף התבשיל, יש אשה בינונית שאומרת אירע קלקול, נחלק בינינו, כל אחד מאתנו יקבל מהטוב וגם מהשרוף שבתחתית הסיר. אשה רעה, לוקחת לעצמה את החלק הטוב שמלמעלה, ואילו לבעלה נותנת רק את השרוף שבתחתית, זה הפירוש 'הקדיחה תבשילו', זוהי אשה רעה שמותר לגרשה.

כן הוא בעניני צדקה שבין אדם למקום, פעמים מצב העסקים קשה, הרווחים מועטים. יש לך אדם שמאמין שהכל נגזר מלמעלה, זו לא סיבה למעט בצדקה, אדרבה בנתינת הצדקה יתרבה השפע, הוא ממשיך ונותן צדקה כמנהגו. יש מי שאומר כעת המצב קשה, איני יכול לתרום כבעבר, אצמצם בהוצאותי, כמו כן אצמצם בצדקה. אולם יש אדם, שרואה שרוחיו נתמעטו, ראשית סוגר את הברז, מקצץ בנתינתו לצדקה, (כמו המשל על הנוסע בספינה שהלכה לטבוע, והיו צריכים למעט מכובד המשא, ראשית לכל, זרק את הטלית והתפילין), זוהי בחינת הקדיחה תבשילו, כקורא תגר על הרבש"ע, אתה ממעט את רווחי, אני לא אתרום בשבילך, זה דבר רע.

*

הגרצ"י מיכלזון מפלונסק ביאר בפסוק בסוף הפרשה (לח, ח) 'ויעש את הכיור נחושת ואת כנו נחושת במראות הצבאות אשר צבאו פתח אהל מועד', שהנשים הללו נתנו את חפצי המותרות שלהם בעבור צדקה, ולא כאשר בעוונותינו הרבים מוציאים בשפע לכל עניני המותרות, וכשמבקשים בעבור צדקה, הוא בבחינת רש וחסר כל.

וכן מצינו בירושלמי פסחים (סוף פ"ד) מעשה שהלכו רבי עקיבא וחבריו לגבות לצדקה, ופנו לאחד שנחשב לעשיר, ותמיד נהגו לפתוח עמו כל מגבית. בעמדם על פתח ביתו, שמעוהו אומר לבנו הקטן שיקנה עולשים בשוק ממה שנשאר מאתמול, שהם נמכרים בזול. אמרו בלבם, כנראה מצבו דחוק, ואין לו מעות, והלכו לאסוף מאחריים. לבסוף הגיעו אליו, שאל אותם, מדוע לא באתם אלי בראשונה, כמנהגכם תמיד. ספרו לו ששמעוהו אומר לבנו הקטן שיקנה מהעולשים הכמושים, והבינו שמצבו דחוק. אמר להם, אמנם ידעתם מה שביני לבין בני הקטן, אבל מה שביני לבין בוראי אינכם יודעים.

כלומר, אף שאני מקמץ לעצמי, איני מקמץ להוצאות הצדקה. אף שבאתם בסוף, לכו אל אשתי ואמרו לה שתתן לכם מדה מלאה דינרים, עיי"ש. (פרדס יוסף).

כמו כן דרשו בכתוב 'אם כסף תלוה את עמי את העני עמך' (שמות כב, כד) אמרו חז"ל המלוה לעני בשעת דחקו עליו הכתוב אומר 'אז תקרא וה' יענה' (יבמות סג, א). פירש הרה"ק רבי מענדלי מרימנוב זצ"ל הכוונה בשעת דחקו - בשעה שגם לך המצב דחוק וקשה, עכ"ז הנך מתאמץ להלוות לעני, עליך הכתוב אומר כנ"ל.

(לפי זה מיושבת קושית התוס' בחגיגה ה' ע"א שהרי בגמ' שם אמרו 'המלוה לעני בשעת דחקו' לגנאי, וכאן משבחים אותו. אולם לפי הנ"ל מיושב, כאן הכוונה 'שעת דחקו' של הנותן, וזה נאמר לשבח. משא"כ שם מדובר שממתין ונותן לעני רק כשהוא דחוק וזה נאמר לגנאי).

ע"ז אמר הכתוב 'אם כסף תלוה - את העני עמך', שאף כאשר עמך אצלך יש עניות, עם כל זאת תלוה לעני.

*

לפרשת פקודי

מהו ביאור 'ויקם משה את המשכן'?

וַיִּקַּם מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת אֲדָנָיו וַיִּשֶׂם אֶת קַרְשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת בְּרִיחָיו וַיִּקַּם אֶת עַמּוּדָיו (מ, יח)

הספורנו מבאר כי ויקם משה את המשכן, הכונה לעשר היריעות מעשה חושב שנקראו משכן, שהם הוקמו קודם הקמת הקרשים. או בידי אדם מחזיקין בו, ואם על דרך נס כדבריהם ז"ל (תנחומא אות י"ב. שם נזכר שהוקם בדרך נס, אבל לא מפורט שהיריעות הוקמו מתחילה ועמדו באויר). ועל זה הסדר נעשה והובא אל משה. כי אמנם אותן עשר יריעות הן היו עיקר בנין המשכן, ושאר הנכנס באותו הבנין והם האדנים והקרשים והבריחים והעמודים והאהל, היו להעמיד המשכן ולכסותו.

וכבר מצינו ביאור זה בפירוש רש"י במנחות צט. ד"ה ויקם, ל"א מעיקרא ויקם משה את המשכן דהיינו יריעות, שבתחילה פורס היריעות, ולא הורידן בהקמת העמודים והאדנים, אלא אחז היריעות בידו עד שהקים כולן.

גם האבן עזרא (בפירוש הקצר) מבאר, ויקם משה את המשכן - והם היריעות בכלי עץ ומיתרים, ואחר ערך הקרשים ונתן האדנים והעמודים.

אולם התוס' בשבת כח. ד"ה ויפרוש ס"ל שנבנה כסדרו, שכתבו דקרא כתיב בהקמת המשכן וחשיב לעיל בסדר הקמתן דמתחילה נתן אדנים (ואחר כך עמודים) ואחר כך הקרשים, וכתיב אחר הקרשים ויפרוש את האהל, משמע היינו יריעות התחתונות שהם שש משזר דהם תחלת הפרשה אדניו וקרשיו, ורק אחר כך פירס עליו את היריעות. (ועי' בהג' הרש"ש שם שתמה על דברי הספורנו, ועי' בתורה שלימה כאן אות ל).

כתב הנצי"ב בהעמק דבר שקשה מאד להעמיד את הקרשים תחת היריעות, ולמאי יעשה משה הכי, אלא העיקר כפי' התוס', שהקים אותו כסדרו. וכן מובא בשם פירוש הרס"ג, שהפסוק מפרש ומפרט, כיצד הקים את המשכן, העמיד אדניו וקרשיו וכו'.

*

הערה מהלכות שבת

שמעתי מהרה"ח ר' יחזקאל שטיפנהולץ שליט"א להעיר על דברי הספורנו, ושוב מצאתי הערה זו בשו"ת משנה שכיר (ח"ב סי' קי"ט) שהקשה כן בשם בנו היניק וחכים חיים מנחם נ"י. הרי למדנו במסכת ביצה (לב, א) ובמסכת עירובין (קא, א) אמר רב יהודה האי מדורתא ממעלה למטה שרי ממטה למעלה אסיר, וכן ביעתא וכן קידרא וכן פוריא וכן חביתא. שמלמעלה למטה אין זה דרך בנין ומותר, ולמטה למעלה אסור, שאז זה דומה לבונה. וכן נפסק בהל' שבת (סי' שט"ו ס"ג וס"ו) מטה, כשמעמידים אותה, אסור להניח הרגלים תחלה ולהניח עליהם הקרשים; אלא ישים הקרשים תחלה באויר, ואח"כ הרגלים תחתיהם.

רואים שדרך אהל הוא רק מלמטה למעלה, וכשעושה הגג קודם הדפנות נחשב שעושה בשינוי. והרי כל מלאכות שבת נלמדו מהמשכן, ואם המשכן נבנה מלמעלה למטה, היה צריך להיחשב אהל גם בצורה כזו. ולכאורה היא הערה נפלאה.

ונ"ל לחלק בפשיטות, לפי המבואר בהלכות שבת, שהעושה אהל ממש להגן מפני החמה או הגשמים, חייב גם על עשיית גג לבד, ללא מחיצות. וכל החילוק בין עושה מלמטה למעלה הנ"ל, נאמר רק בדבר שאינו אהל ממש, רק נראה כאהל, כגון המסדר מיטה ושולחן וכדו', שאם מסדר המחיצות ואח"כ הגג דומה לאהל. אבל באהל אמיתי די בגג לבד. וז"ל המשנה ברורה (סי' שט"ו ס"ק י"ז) לענין אהל עראי לא אסרו בעושה את הגג לחוד, אם לא שעושה את הגג כדי להגן מפני החמה והגשמים וכיו"ב, דאז הוא קצת בבחינת אהל, אבל בלא"ה לא אסרו כי אם בעושה גם המחיצות עראי שתחתיו בשבת, גם לא אסרו כי אם כשעשה כסדר, מתחילה המחיצות ואח"כ הכיסוי, דאז דומה קצת לאהל קבע, אבל אם עשה להיפך לא אסרו.

אם כן לק"מ מאהל המשכן, שכאשר בא לעשות גג ואהל אמיתי - כמו שהיה במשכן - החיוב הוא על הגג לבד, ללא המחיצות, וא"צ למחיצות בעבור האהל.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

למה נלמדו הל"ט מלאכות דוקא ממלאכת המשכן

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַיהוָה כָּל הַעֲשֵׂה בּוֹ
מְלָאכָה יוֹמָת (לה, ב)

אמרינן בשבת מ"ט ע"ב: "הדור יתבי וקמיבעיא להו הא דתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד מי אמר להו ר' חנינא בר חמא כנגד עבודות המשכן", ופירש"י "אותן המנויות שם בפרק כלל גדול היו צריכין למשכן ופרשת שבת נסמכה לפרשת מלאכת המשכן ללמוד הימנה", ובשבת ה' ע"א כתב רש"י (ד"ה לדגלי מדבר): "וכל מלאכות דבשבת ממשכן גמרי לקמן מדנסמכה פרשת שבת לפרשת משכן בויקהל", וצריך ביאור למה נלמדו המלאכות האסורות בשבת דוקא ממלאכת המשכן.

והנה מה ששובתים בשבת מן הל"ט מלאכות הללו מבואר בזה טעם נפלא בהקדמת הפאת השולחן בשם הגר"א, וז"ל: "ושמעתי בזה הפיוט דפ' שקלים אז ראית וספרת והכנת וכו' ושאלו ממרן הגאון החסיד רבינו אליהו נ"ע מהו כל כך תיבות, והשיב שהם ל"ט תיבות ובהם מרומזים ל"ט מלאכות של מעשה בראשית, שבהן ברא עולמו ושבת מכולם ביום השבת, ולכן נאסר לנו ל"ט מלאכות בשבת, וזהו הטל שברית כרותה שאינו נפסק ששמים נותן מעשר בכל יום טל".

הרי לנו דהטעם שנאסרו הל"ט מלאכות הללו בשבת הוא משום שהשבת היא זכר לשבת בראשית שאז שבת הקב"ה מכל המלאכות אשר בם ברא את העולם בששת ימים, והל"ט מלאכות האסורות בשבת הם המלאכות שבהם נברא העולם, ולכן שובתים מהם בשבת.

ולפ"ז נראה [ושוב מצאתי כן בהרבה ספרים, ובפרט האריך בזה בספר דברות צבי עמ"ס שבת בקונטרס מתנה טובה מאמר ז', ע"ש] דבריאת העולם היא דבר נשגב מבינתנו ואיככה נדע מה המה המלאכות שבהם ברא הקב"ה את העולם, ועל כן הוצרכנו ללמוד את המלאכות מבנין המשכן, שהיה דוגמא מעין בריאת העולם, וכמו שאמרו חז"ל בברכות נ"ה ע"א: "יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ, כתיב הכא וימלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת וכתוב התם ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה וכתוב בדעתו תהומות נבקעו".

וכן מבואר בבמדבר רבה פי"ב שתבנית המשכן היא כנגד תבנית כל העולם, דאמרו שם: "את המשכן שהוא שקול כנגד העולם, שקרוי אוהל כשם שמשכן קרוי אוהל, כיצד כתיב בראשית ברא אלקים וגו' וכתוב נוטה שמים כיריעה ובמשכן כתיב ועשית יריעות עזים לאוהל על המשכן וגו', כתיב בשני יהי רקיע ויהי מבדיל וגו' ובמשכן כתיב והבדילה הפרוכת לכם, בשלישי יקוו המים מתחת השמים ובמשכן ועשית כיור נחושת וכנו נחושת לרחצה וגו', ברביעי יהי מאורות ברקיע השמים ובמשכן ועשית מנורת זהב טהור

וגו', בחמישי ועוף יעופף על הארץ וגו' ובמשכן והיו הכרובים פורשי כנפים, בששי נברא אדם ובמשכן ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך, בשביעי כתיב ויכולו השמים וגו' ובמשכן ותכל כל עבודת משכן וגו', בבריאת עולם כתיב ויברך אלקים ובמשכן ויברך אותם, בשביעי ויכל אלקים ובמשכן ויהי ביום כלות משה, בשביעי ויקדש אותו ובמשכן ויקדש אותו".

ובנפש החיים ש"א פ"ד בהגהה כתב: "כי המשכן והמקדש היו כוללים כל הכוחות והעולמות וכל הסדרי קדושות כלם, כל בתיו וגנזכיו עליותיו וחדריו וכל כלי הקודש, כלם היו בדוגמא עליונה צלם דמות תבנית העולמות הקדושים וסדרי פרקי המרכבה, המה יסדם דוד ושמואל הרואה הכל מיד ה' עליהם השכיל כל מלאכות התבנית, ואמרו ז"ל בפרק איזהו מקומן (זבחים נ"ד ב') מאי דכתיב וכו' וכי מה ענין נזירות אצל רמה, אלא שהיו יושבין ברמה ועוסקין בנויו של עולם וכו', ז"ש בתנחומא (ריש פקודי) שהוא שקול נגד בריאת העולם ומונה שם כסדרן כלל הענינים שהיו בבריאה שהמה היו גם כן במשכן, ולכן אמר הכתוב בבצלאל ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת, כי באלו הג' דברים נבראו העולמות כמו שכתוב ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה וגו', ועיין זהר (פקודי רכ"א א' ושם רל"א ב') ובזוהר חדש (תרומה ל"ה ע"ג) עיין שם באורך, ולכן אמרו ז"ל (ברכות נ"ה א') יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ".

ועי' באדרת אליהו ובמלבי"ם פ' תרומה שהאריכו לבאר איך כל חלקי המשכן וכליו היו מכוונים כנגד כל חלקי העולם, וע"ע באדרת אליהו פ' פקודי, וכן האריך בזה מאוד רבינו הרמ"א בכל החלק הראשון של ספרו תורת העולה.

הרי שבנין המשכן היה כביכול דוגמת בריאת העולם, כי המשכן הוא עולם קטן המכוון כנגד כל העולם הגדול, והמשכן והעולם שניהם נבנו באותם מידות עליונות ובאותם צירופי אותיות, וא"כ מסתברא שאותם מלאכות שבהם נבנה המשכן הם המה אותם המלאכות שבהם נברא העולם, ומאותם מלאכות יש לנו לשבות ביום השבת.

ושוב מצאתי כן להדיא בפ"י באר יצחק (להג"ר יצחק אייזיק חבר זצ"ל) על האדרת אליהו ר"פ ויקהל, וז"ל: "ידוע שהמשכן הוא ציור כל הבריאה, שלכן כל מלאכת שבת נלמד ממלאכת המשכן, ששבת הוא שביתה ממלאכת ו' ימי בראשית, וכל המלאכות שהיו בו' ימי בראשית היו נכללים במלאכת המשכן", וכ"כ הגרי"א חבר בספר פתחי שערים נתיב עולם התיקון פט"ז: "והם כל מעשה בראשית שנברא בו' ימים שנברא העולם בחכמה ובתבונה ובדעת, וכמו שהיה במלאכת המשכן אשר בו נכלל כל ו' ימי בראשית ומה שנעשה בו, שלכן נסמך פרשת מלאכת המשכן לפרשת ויקהל וגו' ששת ימים תעשה מלאכה וגו'... וכל ל"ט מלאכות שהיה במעשה בראשית היה גם כן במשכן", וכן כתב בספר אפיקי ים עמ' כ"ט: "סוד המשכן שבו היה נכלל כל הבריאה שלכן נסמכה פרשת שבת למלאכת המשכן שהם הל"ט אבות מלאכות שהיו במשכן, שהם עצמם היו בו' ימי בראשית ששבת מהם [ב]שבת, ובתשרי נצטוו על מלאכת המשכן, והוא הבריאה במחשבה שלא נתגלה עדיין לפועל, ובניסן יצא לפועל שבו הוקם המשכן".

ושוב מצאתי כן בספר תורת העולה לרבינו הרמ"א ח"א פ"ה, וז"ל: "ולדעתי הוא טעם נכון למה שלמדו מלאכות האסורות בשבת ממלאכת המשכן, להיות כי כל מלאכה שהיתה במשכן היתה רומזת על ענין מלאכה שהיתה בבריאת עולם, ולכן ראוי לשבות מהן בשבת כי בו שבת מכל מלאכתו, ובהיות כי מ"ט שערי בינה נבראו בעולם והם מדרגת הדברים שנבראו בששת ימי המעשה כמו שכתב הרמב"ן בהקדמתו לפירוש החומש שלו, כן כשנסיר מהן העשרה מאמרות שמנו הפילוסופים שהן העצם ותשעה המקרים שהם כוללים כל הנברא ובודאי הם עשר מדרגות מתשעה וארבעים שערי בינה שנבראו, וכבר כתב בעל העקידה פרשת בראשית שער ג' שאל זה כוונת חכמים זכרונם לברכה באמרם בעשרה מאמרות נברא העולם, והאריך שם בזה, אם כן ישארו לך שלשים ותשע מלאכות^{לא} שנבראו, שכנגדן כוונת זכרונם לברכה (שבת ע"ג ע"א) שמנו ארבעים מלאכות חסר אחת לענין שבת".

ובעיקר מה שיסדו לן רבותינו הרמ"א והגר"א שהעולם נברא בל"ט מלאכות, נראה דהדבר מרומז בבעל הטורים כאן, שכתב: "לעשת. אותיות ל' תשע וחסר וי"ו, לומר ל"ט מלאכות נעשה אותם בו' ימים ולא בשבת, וכן אשר ברא אלקים לעשות הכתוב בויכולו תמצא עשיות ובריאות ומלאכות והויות והוצאות והבדלות כולם ל"ט, לומר ל"ט מלאכות הן חוץ לתולדותיהם", עכ"ל, הרי שגם בפרשת מעשה בראשית נרמז שהיו שם ל"ט מלאכות.

וכן נרמז הדבר בפ"י המיוחס לרוקח על התורה פ' בראשית, בפסוק אשר ברא אלקים לעשות, שכתב: "לעשות יש בו ל' ותשע, רמז מ' מלאכות חסר אחת, ומדאיכא אבות מכלל דאיכא תולדות, לכן סמך לו אלה תולדות", עכ"ל, וכ"כ בפ"י התפילה לרוקח בקידוש ליל שבת: "ברא אלקים לעשות, לא היה צריך לכתוב לעשות מלא, לעשות אותיות ל' ותשע, כלומר ל"ט מלאכות בשבת, וסמך לעשות אלה תולדות השמים, כלומר ל"ט אבות, ומדאיכא אבות מכלל דאיכא תולדות, לכך סמך לו אלה תולדות", עכ"ל, הרי שהאבות והתולדות נרמזו בתורה בפרשת מעשה בראשית.

^{לא} כצ"ל, ובנדפס כתוב בטעות: מלאכים.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

חכמת החיות שהיתה במשכן

וְכָל אִישׁ חָכֵם לֵב אֲשֶׁר נָתַן ה' חֲכָמָה וּתְבוּנָה בְּהִמָּה לְדַעַת וּגּוֹ' (לו, א)

במדרש רבה (מ"ח, ג) איתא: "בשעה שעשו ישראל העגל, עמד חור ונתן נפשו על הקב"ה. אמר לו: חייך, כל בנים היוצאים ממך אני מגדלם שם טוב בעולם, שנאמר (לעיל ל"ה, ל-ל"א): "ראו קרא ה' בשם בצלאל וגו' וימלא אותו רוח אלקים". ולא זה בלבד, אלא כל מי שנתעסק במלאכת המשכן, נתן בו הקב"ה חכמה ובינה ודעת, שנאמר (להלן פסוק ח): "ויעשו כל חכם לב". ולא בבני אדם, אלא אפילו בבהמה ובחיה, שנאמר: "חכמה ותבונה בהמה" – "בהמה" כתיב וכו', עיי"ש.

ויש לבאר, לאיזה צורך נעשה נס, זה שניתנה חכמה לבהמות ולבעלי חיים שהיו שותפים למלאכת המשכן.

ונראה לבאר, כי לשון המדרש המורה על החכמה שהיו בחיה ובבהמה, באו לרמוז על החיה והבהמה שהיו שותפות בבניית המשכן, שהשי"ת נתן בהם חכמה ותבונה מיוחדת למלאכת הקודש.

הבהמה, הם העיזים, שהרי נאמר (ל"ה, כ"ו): "וכל הנשים אשר נשא ליבם אותנה בחכמה, טוו את העיזים", ופרש"י: "היא היתה אומנות יתירה, שמעל גבי העזים טווין אותן", הרי לן שחנן הקב"ה את העיזים בסבלנות יתירה, להיות תחת כלי הטוייה הגדולים זמן רב ולא לזוז עד שיגמרו הנשים את מלאכת הטוייה מן הצמר שעליהם, ומסתבר שגם היה הצמר נמשך מגופם תוך כדי שהטוייה, ובכ"ז לא זזו והפריעו למלאכת הטוייה שנעשתה על גבם, הרי שחננם הקב"ה בחכמה יתירה לצורך מלאכת המשכן.

וגם בחיה מצינו, שהרי נאמר בשבת (כ"ח ע"א) כי התחש לא היה בהמה, אלא ספק, והכי איתא התם: "אמר רבי אלעא אמר רבי שמעון בן לקיש, אומר היה רבי מאיר: תחש שהיה בימי משה בריה בפני עצמה היה, ולא הכריעו בה חכמים אם מין חיה הוא אם מין בהמה הוא, וקרן אחת היתה לו במצחו, ולפי שעה נזדמן לו למשה, ועשה ממנו משכן ונגנזו ע"כ. והנה מלשון "נזדמן לו למשה", נראה שהגיע התחש מעצמו עד למשה, ולא הוצרך משה לצודו. הרי לן כי אף התחש קיבל חכמה ותבונה מן השמיים להגיע מעצמו אל משה כדי שישחטו וישתמש בעורות למלאכת המשכן, וזאת החכמה שנתן ה' בחיה זו.

חכמת החיות שהיתה במשכן

וראיתי שזכיתי בדקדוק זה לכוין לדברי הגאון רבי עמנואל חי ריקי בעל הון עשיר על המשניות (שבת פ"ז) שכתב כן וז"ל: "כן נראה מהתנחומא (תרומה פ"ט) שהבאתי בספרי מעשה חושב פ"ד ע"ש, וכן משמע בש"ס דידן דף כ"ח ע"ב, דגרסינן התם תחש שהיה בימי משה וכו' ולפי שעה נזדמן לו למשה ועשה ממנו משכן ונגנו, ע"כ. דבאמור נזדמן נראה דלא הוצרך לפרוש רשת לרגלו **כי מאיליו בא לו**" עכ"ל, הרי שהיתה בו בתחש זה חכמה מיוחדת להגיע עד למשה, מה שמבאר את דברי המדרש רבה על נכון, כי אף בבהמות והחיות היתה חכמה מיוחדת להיות שותפות במלאכת המשכן.

חמדת משה / הרב משה שמואל דיין, מח"ס 'חמדת משה', בני ברק

בענין הנאה בשבת ממלאכה שעשה יהודי בחו"ל דרך המחשב

לא תבִּעְרוּ אֵשׁ בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת (לה, ג)

נשאלתי בדין אדם שנמצא בחוץ לארץ (כגון באמריקה וכיוצא בזה) בערב שבת או יו"ט, ורואה דרך המחשב וכיוצא בזה (ע"י מעגל סגור), שבארץ ישראל נכבו המזגנים או האורות (וכיוצא בזה) בביתו או בבית הכנסת, או ששכחו להדליקם, והוא יכול להדליק החשמל ממקומו בחו"ל, אלא שבא"י כבר נכנסה השבת או היו"ט, ובמקומו עדיין לא נכנס, והשאלה אם יכול להדליק החשמל ממקומו, ויוכלו להנות מזה בא"י, או דהוי בכלל איסור הנאה ממעשה שבת, או שמא יש לאסור מטעם אחר. ומה' אשא תפלה שלא אכשל בדבר הלכה.

ראיה מדין מי שקיבל שבת מבעוד יום שמותר לו לבקש מחבירו שיעשה בשבילו מלאכה (א) בהשקפה ראשונה היה נראה לדמות זאת למה שכתב מרן בש"ע (סי' רסג סי"ז) וז"ל יש אומרים שמי שקיבל עליו שבת קודם שחשיכה, מותר לומר לישראל חבירו לעשות לו מלאכה. ע"כ. וכתב ע"ז הרמ"א וז"ל ומותר להנות מאותה המלאכה בשבת. וכל שכן במוצאי שבת, מי שמאחר להתפלל במוצאי שבת, או שממשיך סעודתו בלילה, מותר לומר לחבירו ישראל שכבר התפלל והבדיל, לעשות לו מלאכתו, להדליק לו נרות ולבשל לו, ומותר להנות ולאכול ממלאכתו, כן נראה לי. עכ"ל. ומבואר דאע"פ שזה שקיבל שבת אסור בעשיית מלאכה, מ"מ מותר לו אפילו לומר לישראל חבירו שלא קיבל שבת, שיעשה מלאכה בשבילו, ומותר לו להנות מאותה מלאכה. וא"כ י"ל דה"נ כיון שהוא נמצא במקום שעדיין לא קדשה השבת, רשאי ללחוץ על הכפתור שמדליק את האור (וכיוצא בזה) בארץ ישראל, ומותר להם להנות ממלאכתו, כיון שאצלו עדיין לא קדשה השבת. וכן מבואר יותר מדברי הרשב"א בשבת (קנא. ד"ה אמר), שהוא מקור דברי מרן בש"ע הנ"ל, שכתב וז"ל וכתבו בתו' דמהא שמעינן דישראל שקבל עליו שבת קודם שחשכה, מותר לומר לישראל חבירו לעשות לו מלאכה פלונית, הואיל והיא נעשית בהיתר לעושה אותה. עכ"ל. והובא בב"י (שם). ומבואר דכיון שהעושה עושה בהיתר, אין איסור אמירה כלל, וממילא ודאי שמותר להנות מהמלאכה. אמנם י"ל שמדברי הרמ"א אין כ"כ ראיה, כיון דשאני התם שבידו להבדיל. וכן באמת כתב המהריק"ש בהגהותיו (סי' רצט), שמותר לבקש מחבירו שיעשה לו מלאכה, כיון שבידו להבדיל ולעשות מלאכה. ע"ש. ומשא"כ בני"ד, דזה שנמצא בארץ ישראל אין בידו להבדיל ולעשות מלאכה, וא"כ י"ל דאינו רשאי לבקש מבן חו"ל שיעשה בשבילו מלאכה, ואפילו אם עשה מעצמו, אינו רשאי להנות מהמלאכה.

יש לדחות דשאני התם שיכול להתיר את קבלתו

(ב) ודאיתנין להכי יש לומר שגם מדברי מרן הש"ע ליכא ראייה לנ"ד, כי הנה הר"ן שם (סד: מדפי הרי"ף ד"ה ומדאמריי) הביא דברי הרשב"א הנ"ל, וכתב וז"ל ולי נראה דאין הנדון דומה לראיה, דשאני הכא שאם יש שם בורגנין, הוא עצמו שומר. ע"כ. אולם מרן בב"י (שם) כתב ע"ז וז"ל ואיני מבין דבריו, דהכא נמי איכא למימר אם לא היה מקבל שבת, הוא עצמו היה מותר לו לעשות מלאכה. עכ"ל. ולכאורה אכתי יש להקשות, דאע"פ שהיה יכול שלא לקבל שבת, מ"מ השתא מיהא אין לו היתר לעשות מלאכה בעצמו, ולא דמי לשמירת פירות חוץ לתחומו, שיש לו היתר בתוך השבת אם עכו"ם יניחו שם בורגנים, וא"כ היאך יכול לומר לחבירו שיעשה לו מלאכה. וכן הקשו הבית חדש (שם) והדרישה (שם סק"ב) והטורי זהב (שם סק"ג). ע"ש. וכתב בתשו' זרע אברהם (יצחקי או"ח סי' ט, דף יג ע"ד) בדעת מרן הב"י הנ"ל, דכיון שמה שמקבל עליו שבת מבעוד יום, בתוספת מרובה, ודאי שאין איסורו אלא מטעם נדר שקיבל עליו מעתה תוספת שבת, א"כ אם יתחרט וירצה להתיר את נדרו, ודאי שיוכל להתיר את נדרו, כדין כל הנדרים דעלמא, דאכתי לא חל עליו דין תוספת שבת מדינא. ולכן יפה כתב הרשב"א, דזה שקיבל עליו שבת, מותר לו לומר לחבירו שיעשה לו מלאכה, שהרי הוא עצמו אם ירצה יוכל להתיר את נדרו. עכת"ד. וכ"כ הא"ר (שם ס"ק לח) בישוב דברי מרן הב"י. וכ"כ בתשו' יד יצחק (ח"א סי' רמז). והובאו בס' חזון עובדיה (שבת ח"א עמ' רצא). ע"ש. לב ולפי"ז אין הנידון דומה לראיה, דשאני התם שיכול להתיר את נדרו, ולכן יכול לומר לחבירו שיעשה לו מלאכה. ומשא"כ בני"ד, שבן ארץ ישראל אינו יכול להפקיע מעליו קדושת השבת, וא"כ י"ל שאינו יכול לומר לבן חוץ לארץ שיעשה בשבילו מלאכה, ואפילו אם עשה מעצמו, אינו רשאי להנות מהמלאכה. ושוב מצאתי בס' ארחות שבת (ח"ג בבירורי הלכה סי' יט אות יז) שעלה ונסתפק אם מותר לבן א"י לומר לבן חו"ל (שעדיין לא נכנסה אצלו השבת), שיעשה מלאכה עבורו (אם תצויר אמירה כזו בלא איסור מלאכה), או שיש לאסור משום ודבר דבר. וכתב שלפי פשט דברי הרשב"א, דטעם ההיתר משום שלגבי חבירו הרי זו מלאכת חול, ובכה"ג לא נאמר איסור ודבר דבר. וכן נראה בדעת הט"ז (שם סק"ג). א"כ ה"נ כיון שחבירו מותר בעשיית מלאכות, כי עדיין לא נכנסה אצלו השבת, גם אין איסור לומר לו. אבל לפי דברי האחרונים הנ"ל, דהיינו טעמא שמותר לומר לחבירו שיעשה לו מלאכה, משום שהיה יכול שלא לקבל עליו את השבת, או משום שיכול להשאל על קבלתו, א"כ בנידון דידן לכאורה אין להתיר. עכת"ד.

^{לב} ולכאורה מכאן תשובה מוצאת לדברי הגאון מהריק"ש בתשו' אהלי יעקב (סי' צ) שכתב שמותר לבן חו"ל לומר לישראל בן א"י, לעשות לו מלאכה ביו"ט שני בצינעא. והביא ראייה לזה מדברי הרשב"א ומרן בש"ע הנ"ל. ע"ש. וע"ע בתשו' גינת ורדים (או"ח כלל ד סי' טז). אולם לפי דברי האחרונים הנ"ל, לכאורה א"ז מוכרח, דשאני התם דקבלת שבת היא מתורת נדר, ויכול להתיר את נדרו. ומשא"כ בן חו"ל ביו"ט שני של גלויות, אינו יכול לעשות התרה עליו, ולכן י"ל שאינו רשאי לומר לבן א"י שיעשה בשבילו מלאכה בצינעא. אולם באמת זה אינו, די"ל דהתם נמי יכול להחליט לעלות לא"י, ושוב לא יהיה מחויב לנהוג איסור ביו"ט שני של גלויות. וצ"ע.

עוד יש לדחות דשאני התם שאם היה עושה מלאכה בעצמו לא היה נאסר עליו להנות ממנה מדין מעשה שבת

ג) ובר מן דין יש לומר, דהנה התוספת שבת (סי' שיח סק"ב) נסתפק בדין מי שבישל במזיד בזמן תוספת שבת, אם מותר להנות מהמלאכה בשבת, דיש לומר דכיון דתוספת שבת אינה אלא עשה, לא קנסוהו כל כך. ע"ש. ואמנם הפמ"ג (סי' רסג בא"א סק"ל) כתב להוכיח מדברי הרמ"א (שם סי"ז) הנ"ל, שאסור להנות ממלאכה שעשה בזמן תוספת שבת, שהרי כתב דמי שאמר לחבירו לעשות עבורו מלאכה אחר שקיבל עליו שבת, מותר להנות מאותה מלאכה בשבת. ומשמע שאם עשה מלאכה בעצמו אחר שקיבל עליו שבת, אסור להנות מאותה מלאכה. עכת"ד. אולם הוא עצמו (סי' רסא בא"א סק"ח) כתב להוכיח מדברי המג"א (שם סק"ה), דדוקא בין השמשות שוה לשבת לענין זה, אבל תוספת שבת לא. וכ"כ המשנ"ב בביאור הלכה (שם ד"ה ואין מדליקין), שהתוספת שבת נסתפק בדין מי שעשה מלאכה בזמן תוספת שבת או בבין השמשות, והפמ"ג כתב להחמיר לענין בין השמשות, ולענין תוספת שבת מצדד להקל. עכת"ד. וכן האריך להקל בתשו' שרגא המאיר (ח"ז סי' לח), שאם עשה מלאכה בזמן תוספת שבת, מותר להנות מאותה מלאכה אפילו בשבת עצמה, ואפילו אם עשה המלאכה במזיד. וכ"כ בס' הלכה ברורה (סי' שיח סעיף כב). ע"ש. וע"ע בס' ילקוט יוסף (שבת כרך א ח"ב עמ' רכז). ולפי"ז יש לומר, דשאני התם שאפילו אם היה עושה מלאכה בעצמו אחר שקיבל עליו שבת, היה מותר לו להנות מאותה מלאכה, ולכן אם חבירו עשה בשבילו, מותר להנות מהמלאכה, ואפילו לומר לו לעשות לכתחילה מותר, כיון שחבירו מותר בעשיית מלאכות. ומשא"כ בנ"ד, שאם היה מדליק את האור או עושה שאר מלאכות בעצמו בשבת, היה אסור לו להנות מהם, א"כ י"ל שגם אם עשאו ישראל בן חוץ לארץ בשבילו, אינו רשאי להנות מאותם מלאכות. ויש לדחות.

ראיה מדברי הנמוקי יוסף דאזלינן בתר המקום שבו נעשית הפעולה

ד) ולפע"ד יש להביא ראיה להתיר מדברי הנמוקי יוסף בב"ק (י. מדפי הרי"ף ד"ה אשו) שכתב וז"ל אשו משום חציו, כאילו בידיו הבעירו כדאמרן. ואי קשיא לך, א"כ היכי שרינן עם חשיכה להדליק את הנרות, והדלקתה הולכת ונגמרת בשבת, וכן מאחיזין את האור במדורה, והולכת ונגמרת הדלקתה בשבת, ולפי"ז הרי הוא כאילו הבעירה הוא בעצמו בשבת, וכ"ש הוא דאילו הכא לא נתכוון להבעיר גדיש של חבירו כלל, והכא עיקר כוונתו היא שתדלק ותלך בשבת וכו'. כי נעיין במילתא שפיר לא קשיא לך, שהרי חיובו משום חציו כזורק החץ שבשעה שיצא החץ מתחת ידו, באותה שעה נעשה הכל, ולא חשבינן ליה מעשה דמכאן ולהבא, דאי חשבינן ליה הוה לך למפטריה, דאנוס הוא שאין בידו להחזירה. וה"נ אילו מת קודם שהספיק להדליק הגדיש, ודאי משתלם ניזק מאחריות נכסים דידיה וכו', וכן הדין לענין שבת, דכי אתחיל מערב שבת אתחיל, וכמאן דאגמריה בידים בההוא עידנא דלית ביה איסור חשיב. עכ"ל. ומבואר שאם אדם הדליק נר בערב שבת, נחשב שכל תוצאת הפעולה מתייחסת לזמן שבו נעשתה הפעולה, ולכן מותר להדליק נר בערב שבת, אע"פ שהנר דולק והולך בשבת. [וע' בקצוה"ח (סי' שצ סק"א)

שהוכיח מדברי התו' בב"ק (יז: ד"ה זרק כלי), דלא ס"ל כסברת הנמוקי יוסף הנ"ל. ועמש"כ בזה בס' חזון עובדיה (שבת ח"ד עמוד פה). וע"ע בס' משפטי התורה (סי' כ) מ"ש על דברי הקצוה"ח הנ"ל. ובחידושי למסכת ב"ק כתבתי קצת בזה. ואכמ"ל. ולפי"ז יש לומר, דכשם שנחשב שכל תוצאת הפעולה מתייחסת לזמן שבו נעשתה הפעולה, ה"נ כל תוצאת הפעולה מתייחסת למקום שבו נעשתה הפעולה, ולכן אע"פ שתוצאת הפעולה נעשתה במקום שבו כבר שבת, מ"מ חשיב שכל הפעולה מתייחסת למקום שבו נעשתה הפעולה, וכיון שבאותו מקום עדיין לא נכנסה שבת, אין שום חשש איסור בדבר, ולכן גם מותר להנות מהתוצאה של פעולה זו. ואמנם לכאורה יש לחלק, דהתם התוצאה נעשתה בע"ש, אלא שהיא ממשיכה גם לשבת, ולזה אמרינן דאזלינן בתר שעת הפעולה, ולא אחר מה שנגרר אח"כ מזה. ומשא"כ בנ"ד, הרי הפעולה נעשתה מיד במקום שכבר שבת, וא"כ יש לאסור. אולם א"ז מוכרח, דכיון שמתייחסים אל העושה ולא אל התוצאה, א"כ כיון שהעושה נמצא במקום שעדיין לא נכנסה שבת, אין איסור בדבר כלל, וממילא מותר להנות מהמלאכה שעשה. הגע עצמך, אדם שנמצא במקום שעדיין לא נכנסה שבת, ויש בידו מקל ארוך כידה של מרים, ועל ידו הדליק את האור במקום שכבר נכנסה שבת, הרי ודאי שאין איסור בדבר, כיון שבמקום שבו הוא נמצא, לא חלו עליו דיני שבת, ולכן אע"פ שממקומו הוא פועל פעולה במקום שכבר נכנסה שבת, אין איסור בדבר. נושבו ראיתי שכן כתב בס' נשמת שבת (ח"ז סי' תקמח). ע"ש. וכ"ש בנידון שלנו, שכל הפעולה מתבצעת במקום שעדיין לא נכנסה שבת, אלא שתוצאת הפעולה נעשית במקום שנכנסה שבת, שאין איסור בדבר.

דברי כמה מגדולי הפוסקים דאזלינן בתר מקום הפועל ולא מקום התוצאה

ה) וכן בקדש חזיתיה להגאון רבנו בן ציון אבא שאול בס' אור לציון (ח"א סי' יד ד"ה ומי שנמצא) שכתב דמי שנמצא במקום שאצלו הוא יום חול, מותר לו לעשות מלאכה שתעשה ביום שבת קדש, דהיינו לכתוב בפקס במקומו, וזה יכתב במקום אחר, אע"פ שבאותו מקום כבר נכנסה השבת, דאזלינן אחר מקום הפועל, ולא לפי המקום שהמלאכה נפעלת שם. והביא לזה כעין ראייה מדברי הנמוקי הנ"ל. ע"ש. נושבו לדחות. ודו"ק. וה"נ בנידון שלנו. וכיוצא בזה כתב הגאון מהרצ"פ פראנק בס' מקראי קדש (פסח ח"א סוף סימן נה), שנשאל אם רשאי לדבר בארץ ישראל ברדיו במוצאי יו"ט, ובחו"ל שאצלם הוא יו"ט האחרון, ואסורים במלאכה ובפתיחת הרדיו, שומעים ומאזינים לדבריו. והשיב דאע"פ שבדבריו הוא גורם חידוש הזרם וההבערה, הרי הוא מותר במלאכה, שאצלו הוא חול, ואע"פ שהמלאכה נעשית גם במקום שאסור לעשות בו מלאכה, מ"מ פעולת המלאכה נעשית בהיתר, ואין היושב בארץ ישראל מוזהר שלא לגרום מלאכה בחו"ל, שאם לא נאמר כן, הרי גם בכל תחילת מוצאי שבת של כל השנה, יהא אסור לדבר בא"י ברדיו, משום שבארה"ב עדיין שבת, ויש שפותחים הרדיו ומקשיבים לדבריו. ובעל כרחך לומר דכל שפעולת המלאכה נעשית בהיתר, אין היושב בא"י מוזהר שלא לגרום מלאכה בחו"ל. ע"כ. וכ"כ בס' ישיב משה (טורצקי עמוד כד) ובתשו' חלקת יעקב (ח"ג סי' קו). והובאו להלכה בס' חזון עובדיה (שבת ח"ג עמוד תכח).

ע"ש. [וכיוצא בזה כתב עוד בס' חזון עובדיה (שם ח"א עמ' קנג). וכ"כ בס' נשמת שבת (ח"ז סי' תקמד) בשם כמה מגדולי הפוסקים. וכן האריך להתיר בתשו' יחל ישראל (לאו ח"א סי' יט). ע"ש. וע"ע בתשו' שבט הלוי (ח"ח סי' מ אות ג) ובתשו' משיב משפט (טולידאנו ח"א או"ח סי' א). ואכמ"ל]. וכיוצא בזה הארכתי בס"ד בתשובה אחרת, דלענין מכירת חמץ אזלינן בתר מקומו של האדם, ולא בתר מקום הימצאות החמץ, ולכן אם הבעלים נמצא בא"י, וכבר עבר זמן איסור מכירת חמץ, אינו יכול יותר למכרו, אע"פ שהחמץ נמצא בארה"ב, ושם עדיין לא הגיע זמן איסור מכירת החמץ, כיון דאזלינן בתר מקום הבעלים. והבאתי שכן הסכמת רוב רבותינו הפוסקים. ע"ש. וכן מצינו עוד כיוצא בזה בדברי הפוסקים. ואכמ"ל. וה"נ בנידון דידן אזלינן בתר מקומו של האדם הפועל. והעירני ידידי הגאון רבי יעקב אזולאי שליט"א, דאע"פ שאין מביאים ראיה מן האגדות, מ"מ הרי מצינו שאדם הראשון היה צריך להמתין עד מוצאי שבת (ע' בבראשית רבה פ"א סי' ב, ובמדרש תהלים מזמור צב), ואמאי לא שלח ידו למקום שמותר לעשות מלאכה, והלא ארכו היה מסוף העולם ועד סופו. אלא ודאי דאזלינן בתר מקומו של האדם, וכיון שאצלו שבת, לא אכפ"ל שהפעולה נעשית במקום שעדיין לא נכנסה (או יצאה) השבת. וה"נ להיפך. עכת"ד. אולם לפע"ד נראה, שאפילו אם גופו נמצא במקום שלא נכנסה שבת, אסור להושיט ידו למקום שנכנסה שבת, ולעשות שם מלאכה, ורק ע"י חפץ מותר. [וכ"כ בס' נשמת שבת (ח"ז סי' תקמח). ע"ש]. ומכל שכן די"ל דאזלינן לחומרא לכאן ולכאן, וא"כ אין ראיה מדברי המדרש הנ"ל. ובפרט שאין למדים מדברי אגדה וכו"ל. ועוד יש לפלפל בזה. ואכמ"ל.

אם יש לאסור מטעם שאסרו אמירה לגוי בשבת, והיינו כדי שלא תהיה השבת קלה בעיניהם

ו) **אולם יש להעיר בזה מדברי הרמב"ם (פ"ו משבת ה"א) שכתב וז"ל אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת, אע"פ שאינו מצווה על השבת, ואע"פ שאמר לו מקודם השבת, ואע"פ שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת, ודבר זה אסור מדברי סופרים, כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן, ויבואו לעשות בעצמן. עכ"ל.** וכ"כ רבינו חננאל ב"ר שמואל בעירובין (סז:). וכ"כ בס' המאורות בשבת (קלז:), בשם רבינו אשר מלוניל. ע"ש. ומבואר שהטעם שחכמים אסרו אמירה לגוי, הוא כדי שלא תהיה השבת קלה בעיניהם ויבואו לעשות מלאכות בעצמם. ומה שאסור להנות ממלאכה שגוי עשה בשביל ישראל, אע"פ שהישראל לא אמר לו לעשותה, אלא עשאה מעצמו, וכמש"כ הרמב"ם (שם ה"ב), לכאורה היינו משום דגזרינן שמא יאמר לו לעשות מלאכה בשבילו בשבת. ומעתה י"ל דה"נ אם נתיר לו להנות מהמלאכה שחבירו עשה בשבילו ממקומו בחוץ לארץ, יש לחוש שיבא לומר לו בעצמו שיעשה בשבילו מלאכה בשבת, ואע"פ שגם בזה אין איסור, שהרי במקום שחבירו עושה את המלאכה, עדיין לא נכנסה השבת, מ"מ יש לומר שאם יאמר לחבירו לעשות לו, תהיה השבת קלה בעיניו, ויבוא לעשות מלאכה בעצמו ביום השבת. ואל תשיבני מדברי מרן בש"ע (סי' רסג סי"ז) הנ"ל, שכתב דמי שקיבל עליו שבת, מותר לומר לישראל חבירו לעשות לו מלאכה. ולכאורה קשה אמאי

לא חיישינן שתהיה השבת קלה בעיניו, ויבוא לעשות בעצמו. אלא ודאי דדוקא בגוי חיישינן לזה, אבל בישראל אין לחוש לזה. [וא"כ גם בנידון דידן אין לאסור מטעם זה]. אולם באמת מסברא מסתברא איפכא, שאם בגוי שעושה מלאכה בשביל הישראל, חיישינן שמא יבא לעשות בעצמו, כ"ש שיש לחוש לזה בישראל שעושה מלאכה בזמן תוספת שבת בשביל ישראל חבירו. וא"כ קשה אמאי התם לא חיישינן לזה. ואמנם י"ל דשאני התם דהישראל יודע שהוא זמן תוספת שבת, ולכן התירו לו לבקש מישראל חבירו שיעשה מלאכה בשבילו, ומשו"ה ליכא למיחש שמא יבא לעשות מלאכה בעצמו, כי יודע שיש הפרש בין זמן תוספת שבת לשבת עצמה. אולם א"ז מוכרח, דהא אכתי איכא למיחש שיבא לעשות מלאכה בעצמו בזמן תוספת שבת. ובשלמא אי נימא דתוספת שבת הוי מדרבנן, א"כ י"ל דלא גזרינן גזירה לגזירה, שהרי אפילו אם יעשה בעצמו, אינו אסור אלא מדרבנן. אבל לדעת הראשונים דסברי מרנן דתוספת שבת הוי מדאורייתא, אמאי לא נאסור לומר לחבירו שיעשה לו מלאכה, מחשש שיבא לעשות בעצמו.

הטעם דלא חיישינן שיבא לעשות מלאכות בעצמו אחרי שקיבל עליו שבת, משום שיכול להשאל על קבלתו

ז) אבל לקושטא נראה, דהתם היינו טעמא דלא חיישינן לזה, משום שמעיקרא לא היה מוכרח לקבל שבת בזמן זה, ואפילו אם קיבל על עצמו שבת, מ"מ יכול לעשות ע"ז התרת נדרים, וכמש"כ האחרונים הנ"ל, ולכן לא חיישינן שיבוא לעשות מלאכה בעצמו אחרי שקיבל עליו שבת. אבל בעצם יום השבת, שפיר יש לגזור מחשש שיבוא לעשות מלאכה בעצמו, ולכן גזרינן אמירה לנכרי מטעם זה, וכמש"כ הרמב"ם הנ"ל. ומעתה גם בנידון דידן יש לאסור מטעם זה, שתהיה השבת קלה בעיניו, ויבוא לעשות מלאכות בעצמו ביום השבת. ואמנם במציאות לא שייך בשבת שיאמר לחבירו שנמצא בחוץ לארץ, שיעשה בשבילו מלאכה (בלא להתקשר אליו ממש), וא"כ ליכא למיגזר שמא יאמר לו. אולם י"ל דכיון שחבירו רואה את כל אשר נעשה בביתו דרך המעגל סגור, ויכול לרמוז לו להדליק איזה מכשיר חשמלי, א"כ שפיר יש לאסור מטעם שאם נתיר לו להנות מהמלאכה שחבירו עשה בשבילו, יבוא לרמוז לו לעשות בשבילו מלאכה בשבת, וממילא שייך הטעם שתהיה השבת קלה בעיניהם, ויבוא לעשות מלאכה בעצמו בשבת. אבל עדיין אני מסתפק בדבר, כי י"ל דמרמיזה בעלמא אין לחוש שתהא השבת קלה בעיניו. וע' בתשו' מעט מים (סי' יב, דף כא ע"א ד"ה ושוב) ובתשו' אז נדברו (ח"ט סי' מ ד"ה וחשבת). וע"ע בס' בני ציון (ליכטמן סי' שז סק"ה ד"ה ואפשר להסביר). וצ"ע. וא"כ שוב אין לגזור להנות ממלאכה זו. ועוד יש לומר, דדוקא לענין אמירה לגוי החמירו מטעם זה, כיון שבידו לקרוא לגוי בכל שעה, ואין הדבר תלוי אלא בו, ולכן אסרו לומר לו שיעשה מלאכה בשבת, כדי שלא תהא השבת קלה בעיניו. ומשא"כ בנ"ד, שאין הדבר תלוי בו, שהרי חבירו (הנמצא בחו"ל) אינו עוקב אחריו בכל שעה ושעה, ואין הדבר תלוי בו, ולכן אין לאסור מטעם זה. ואע"פ ששייך אמירה ליהודי הנמצא במקום שעדיין לא נכנסה שבת, והיינו באופן שנמצא סמוך לקו התאריך, ומבקש מחבירו שנמצא מעבר לקו התאריך,

שיעשה מלאכה בשבילו, וא"כ שוב יש לגזור מטעם זה. [ועיין להלן]. מ"מ נראה ברור שאין לגזור משום כן, דהא מילתא לא שכיחא כלל, ולא דמי כלל לאמירה לגוי דאסרינן מטעם שתהא השבת קלה בעיניו, דגוי שכיח טובא.

אם יש לאסור מטעם שחבירו נחשב שלוחו לעשיית המלאכה

ח) ובר מן דין יש לומר, דהנה מצינו טעמים אחרים לאיסור אמירה לנכרי בשבת, כי הנה רש"י בשבת (קנג. ד"ה מאי טעמא) כתב שאיסור אמירה לגוי בשבת הוא מטעם שהגוי הוא שלוחו של הישראל. וכ"כ עוד בע"ז (כב. ד"ה לא יאמר). ואע"פ שאין שליחות לגוי, כדאיתא בב"מ (עא:), מ"מ מדרבנן יש שליחות לגוי לחומרא, וכמש"כ רש"י שם (ד"ה בשלמא). וכן מבואר בהגהות מיימוניות (פ"ו משבת אות ב), דהטעם שחכמים אסרו אמירה לגוי, היינו משום שיש שליחות לנכרי לחומרא. ע"ש. ולפי"ז י"ל דדוקא אמירה ממש אסורה, כיון שבזה הוא נעשה שלוחו, ויש שליחות לנכרי לחומרא. ומשא"כ בנ"ד, שחבירו מדליק את האור (או עושה שאר פעולות) מעצמו, אין לאסור להנות ממלאכתו. אולם באמת יש להעיר, דלפי הטעם הנ"ל יוצא, שאם הגוי עשה מלאכה מעצמו בשביל הישראל, אין בזה איסור כלל, כיון שאינו נחשב שלוחו. ובאמת לא קיי"ל הכי, וכמבואר בשבת (קכב.) דכל שעשה הגוי מלאכה עבור ישראל בשבת, אסור לו להנות מאותה מלאכה בשבת. וע' בביצה (כד:) וכ"כ הטור ומרן בש"ע (סי' שכה ס"ו, וסי' תקטו ס"א). וע"ע בש"ע (סי' רעו ס"א). אלא ודאי שהטעם שאסור להנות ממלאכתו של הגוי, היינו משום דגזרינן שמא יבא לומר לנכרי שיעשה לו מלאכה בשבת, ולכן אפילו אם הגוי עשה מעצמו, אסור להנות מזה, וכמש"כ התו' בביצה (כד: ד"ה ולערב) בשם ר"י. וכ"כ עוד בעירובין (לט: ד"ה אי) בשם בעל הלכות גדולות. וכ"כ הרא"ש (ביצה פ"ג סי' ב) ורבינו ירוחם (נ"ד ח"ד) בשם רבינו תם. וכ"כ הרשב"א בשבת שם, דהא דאסרינן הנאה ממלאכת גוי, הוא משום שמא יבוא לומר לו לעשות מלאכה בשבת, והיינו משום דמלאכות הנעשות בשבת קילי ליה, ואע"ג דאפילו אי אמר ליה נמי ליכא איסורא דאורייתא, לאו גזירה לגזירה היא, אלא כולה חדא גזירה היא וכו'. ע"כ. וכ"כ הריטב"א בשבת שם. וכן כתבו עוד ראשונים. והובאו בס' הלכה ברורה (סי' רעו בשער הציון סק"ג). והרי אם יאמר לו לעשות, יעבור הוא בעצמו באיסור מדין שליחות וכנ"ל. או משום שגם אם הנכרי עושה מלאכה מעצמו בשביל הגוי, נחשב שלוחו לעשיית המלאכה, וכמבואר בש"ע הגר"ז (סי' רסג בקונטרס אחרון סק"ח). ע"ש. [אולם לכאורה דבריו צריכים ביאור, דכיון שהישראל לא ציווהו לעשות, היאך נעשה שליח מאליו. וצ"ע]. וא"כ ה"נ יש לאסור להנות מהמלאכה שחבירו (הנמצא בחו"ל) עשה בשבילו, מטעם שיש לחוש שמא יאמר לחבירו (שנמצא בחוץ לארץ) שיעשה בשבילו מלאכה בשבת, ויעבור איסור משום שהוא שלוחו לעשיית המלאכה, ונחשב כאילו הוא עצמו עשה את המלאכה, או משום שעצם הדבר שחבירו עשה מלאכה בשבילו, נחשב שלוחו, והמעשה מתייחס אליו, וכמש"כ הגר"ז הנ"ל.

ראיה מדברי מרן דהטעם שאסרו אמירה לגוי אינו מטעם שהוא נחשב שלוחו

(ט) והן אמת כי לכאורה יש להוכיח דמרן לא ס"ל האי טעמא, דיש שליחות לנכרי לחומרא, מדבריו בש"ע (סי' רסג סי"ז) הנ"ל, דאי נימא דיש לחוש בזה מטעם שליחות, א"כ היאך רשאי לומר לחבירו שיעשה בשבילו מלאכה, הרי חבירו נחשב שלוחו, וחשיב כאילו הוא עצמו עשה מלאכה אחר שקיבל עליו שבת. וכן תמה בס' מנורה הטהורה (שם אות ג) על דברי מרן, דהא יש לאסור מטעם דשלוחו של אדם כמותו. ע"ש. וזכה לכוין לדברי הגאון פני יהושע בתשובה (יו"ד סי' ג) שעמד בקושיא זו. וכן העיר הפמ"ג (שם במש"ז סק"ג). ובאמת הגאון יעב"ץ בס' מור וקציעה (שם) כתב להצדיק שיטת הר"ן דפליג על דברי הרשב"א הנ"ל, מכח הקושיא הנ"ל, דהא יש לומר בזה שלוחו של אדם כמותו. וכ"כ בתשו' שואל ומשיב (תליתאה ח"ב סי' קעז ד"ה והנה במ"ש) בישוב שיטת הר"ן שהחמיר בזה. ע"ש. ואע"פ שאין שליח לדבר עבירה, וא"כ המעשה אינו מתייחס למשלח אלא לשליח, מ"מ היכא דהשליח אינו בר חיובא, יש שליחות לדבר עבירה, וכמש"כ הרמ"א (חו"מ סי' קפב ס"א). ומקורו טהור מדברי ההגהות מיימוניות (פ"ב משלוחין ושותפין). ע"ש. ואע"פ שחבירו מצווה ג"כ בשמירת השבת, אלא שעדיין לא קיבל עליו שבת, מ"מ חשיב נמי כמי שאינו בר חיובא, כיון שאינו בר חיובא במעשה זה, וכמש"כ הגרעק"א בתשובה (כתבים סי' קצד ד"ה הנה), ושכן מבואר מדברי המל"מ (פ"ה ממלוה ולוה הי"ד) והמוצל מאש (סי' לה) והפני יהושע בתשובה (יו"ד סי' ג). ע"ש. וע"ע בס' ילקוט יוסף (כרך א ח"ב עמוד רצב). וע' להגאון פני יהושע בתשובה (שם) שכתב דהכא נמי מקרי בר חיובא, כיון שאם היה רוצה היה מקבל עליו שבת. וע"ע בתשו' הגרעק"א (שם ד"ה וכן נראה) מה שהעיר עליו מדברי הרמ"א (שם). ע"ש. ולכן נראה בדעת הרשב"א ומרן הש"ע, דסבירא להו כדברי הבית מאיר (אהע"ז ס"ס ה), שהביא קושית הפני יהושע בתשובה (יו"ד סי' ג) על דברי רש"י בע"ז (טו. ד"ה כיון) שכתב שאסור לומר לגוי עשה לי כך, היינו משום דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר, דאמאי הוצרך לטעם זה, תיפו"ל משום שיש שליחות לנכרי לחומרא. וכתב הבית מאיר, דלענין איסורי שבת ליכא למימר שיהיה בגוי צד שליחות, דדוקא בדבר עבירה שהמעשה עצמו מתועב להקב"ה, הקפידה התורה שלא יעשה אותו מעשה, לא בעצמו ולא ע"י שלוחו, כיון שעצם הדבר שיעשה איזה אדם אותו מעשה, הוא נגד רצון השי"ת. אבל בשבת רצון השי"ת הוא שהישראל ינוח וישבות, ולא שלא תעשה מלאכה בשבת, שהרי מותר להניח קדירה על האש קודם השבת, והיא מתבשלת מאליה בשבת, וגם הגוי אינו מצווה כלל לשבות, ולכן כשהגוי עושה מלאכה בשבת, אין כאן שום צד עבירה, ואפילו אם עושה בשליחות הישראל, שהרי הישראל נח ולא עשה מלאכה בשבת, ולכן אין לאסור מטעם שליחות. והובא בתשו' חתם סופר (או"ח סי' פד, וחומ"מ סי' קפה, ובליקוטים ח"ו סי' כד), והסכים לדבריו. וכן כתבו עוד הרבה אחרונים. והובאו בס' הלכה ברורה (הלכות אמירה לנכרי בשבת, ח"א במבוא עמ' ב). ע"ש. וע"ע בתשו' שנות חיים (ח"א סי' קמו, דף מא ע"א). וא"כ י"ל שגם מרן לא ס"ל כהאי טעמא, אלא כטעמו של הרמב"ם (פ"ו משבת ה"א) הנ"ל, ולכן כתב שמותר לומר לישראל חבירו שיעשה לו מלאכה, שהרי טעמו של הרמב"ם לא שייך בזה וכמו שביארנו לעיל. ושוב מצאתי להגאון מופת הדור מהרי"ש

אלישיב בס' קובץ תשובות (ח"א ס"ס נד) שכתב דהטעם דלא אסרינן לומר לחבירו שיעשה לו מלאכה, מטעם ששלוחו של אדם כמותו, הוא לפי דברי הבית מאיר הנ"ל. ע"ש. וכע"ז כתב הישועות יעקב (שם סק"ו) בדעת הרשב"א. ושוב ראיתי מה שהאריך בזה בס' הלכה ברורה (שם בבירור הלכה ס"ק קפ). ע"ש. ומעתה ה"נ בנידון אין לאסור מטעם שליחות.

אפילו אי נימא דהוי מטעם שליחות, מ"מ כיון שקבלת שבת מטעם נדר, לא קיבל על עצמו שחבירו לא יעשה מלאכה בשליחותו

(י) **אולם** יד הדוחה נטויה לומר, דלעולם י"ל דמרן ס"ל האי טעמא, דאין שליחות לנכרי לחומרא, ומה שהתיר לומר לישראל חבירו שיעשה לו מלאכה אחרי שקיבל עליו שבת, ולא אסר מטעם שחבירו נחשב שלוחו לעשיית המלאכה, היינו משום שקבלת שבת מבעוד יום (בתוספת מרובה), הוא מטעם נדר, וכמש"כ האחרונים הנ"ל, ולכן אמרינן שלא נדר אלא שלא יעשה הוא בעצמו מלאכה אחרי שקיבל עליו שבת, אבל לא נדר שחבירו לא יעשה מלאכה בשליחותו אחרי שהוא קיבל עליו שבת, ולכן מותר לחבירו שיעשה לו מלאכה, ולא אסרינן מטעם שליחות. וכן מבואר מדברי הלבוש (שם סעיף יז) שכתב וז"ל שאע"פ שקיבל עליו הוא את השבת להוסיף מחול על הקודש, ואסר על עצמו המלאכה, מ"מ לא אסר אלא מלאכת עצמו, אבל מלאכת חבירו לא אסר עליו. עכ"ל. ונראה שכוונתו למה שכתבנו, דכיון שקבלת שבת מבעוד יום הוא מדין נדר, א"כ לא נדר אלא שלא יעשה מלאכות בעצמו, אבל שאחרים יעשו בשבילו לא אסר על עצמו. וכ"כ בש"ע הגר"ז (שם בקונטרס אחרון סק"ח). ע"ש. ומעתה נראה, דבנידון דידן שפיר יש לאסור מטעם שליחות, שהרי בארץ ישראל כבר נכנסה שבת, ואינו מתורת נדר בעלמא, אלא משום ששקעה החמה, וא"כ יש לאסור להנות מהמלאכה שחבירו עשה בשבילו, מטעם שמא יבא לומר לחבירו (הנמצא בחו"ל) שיעשה לו מלאכה בשבת, וזה אסור מטעם שליחות. ועוד יש לומר בדעת הרשב"א ומרן הש"ע, דהנה דעת כמה ראשונים, דאפילו אם השליח אינו בר חיובא, אין שליחות לדבר עבירה, ולכן המעשה מתייחס לשליח ולא למשלח. וכ"כ הרא"ש בב"מ (פ"א סי' ל) בשם הרמ"ה. וכן האריך הש"ך (שם סק"א) לדחות דברי הרמ"א, והביא כמה ראשונים דסברי מרנן דאפילו היכא דהשליח אינו בר חיובא, המעשה מתייחס לשליח, דאין שליחות לדבר עבירה. ע"ש. וא"כ י"ל שכן דעת הרשב"א ומרן בש"ע הנ"ל, ולכן כתבו שמותר לומר לחבירו שיעשה מלאכה בשבילו, ולא אסרינן מטעם דחשיב שלוחו. (וצ"ע).^{לג} ואמנם אכתי תקשי על דברי הרמ"א,

^{לג} ובתשובה אחרת כתבתי בישוב דברי מרן הש"ע הנ"ל, דהנה לעיל הבאנו קושית הגאון פני יהושע בתשובה (יו"ד סי' ג) על דברי רש"י, דאמאי הוצרך לומר דהטעם שאסרו אמירה לגוי בשבת, היינו משום דכתיב ודבר דבר, תיפול"ל משום שיש שליחות לנכרי לחומרא. ע"ש. ונראה ליישב, דכל שליחות ענינה שהשליח מייחס למשלח את המעשה שעשה, וכששלחו לעבירה מייחס לו השליח מעשה עבירה. וא"כ כשישראל אמר לעכו"ם שיעשה בשבילו איזה מלאכה, הרי בשביל הגוי א"ז מעשה עבירה כלל, וא"כ המעשה שהגוי מייחס לישראל אינו מעשה עבירה, אלא מעשה בעלמא. וא"כ משום שליחות לא היה איסור כלל לומר לעכו"ם שיעשה איזה מלאכה, כיון דאע"פ שהמעשה מתייחס לישראל מדין שליחות, מ"מ לא מתייחס אליו מעשה עבירה אלא מעשה בעלמא, ומשונה איצטריך לאסור אמירה לעכו"ם משום דבר דבר. ונראה דזה כוונת הגאון נתיבות המשפט (סי' שמח סק"ד). ע"ש. ונבחידידושי למסכת כתובות כתבתי עוד בזה. ובוה נחא דברי מרן הש"ע, דה"נ אין לאסור מטעם שליחות, כיון שחבירו מייחס לו

שהרי הוא (בסי' רסג) שתק לדברי מרן הש"ע הנ"ל, ומאידך (חו"מ שם) פסק דהיכא דהשליח אינו בר חיובא, יש שליחות לדבר עבירה, וא"כ היאך מותר לומר לחבירו שיעשה לו מלאכה, הרי יש לאסור מטעם שחבירו נחשב שלוחו לעשיית המלאכה. ולכן בדעת הרמ"א צריך לומר כדברי הגר"ז הנ"ל.

לכאורה נראה שלפי דברי הלבוש והגר"ז יש לאסור בנידון דידן מטעם שליחות

יא) ואתה תחזה דלכאורה נידון דידן תליא בפלוגתא דרבוותא הנ"ל, דאי נימא דשייך לאסור אמירה לגוי בשבת מדין שליחות לחומרא, א"כ ה"נ יש לאסור מטעם זה, דהא חבירו נחשב שלוחו לעשיית המלאכה, ואע"פ שלא אמר לו בפירוש לעשות לו מלאכה, מ"מ הרי גם במלאכת גוי, אסור להנות מהמלאכה שגוי עשה בשבילו, אע"פ שלא אמר לו לעשות, והיינו משום דגורין שמא יאמר לו לעשות, או משום שכל שהגוי עשה עבורו, נחשב כשלוחו, וכמש"כ בש"ע הגר"ז (סי' רסג בקונטרס אחרון סק"ח) הנ"ל. ע"ש. ואם כי י"ל דאין לאסור מטעם שמא יאמר לו לעשות, שהרי אין הדבר תלוי בו לומר לו לעשות, ולא דמי לגוי, שיכול לומר לו לעשות בכל שעה ושעה, וכמו שכתבנו לעיל. מ"מ אכתי יש לאסור לפי דברי הגר"ז הנ"ל, דכיון שעשה בשבילו, נחשב שלוחו. וא"כ ה"נ כיון שחבירו עשה מלאכה בשבילו, נחשב כשלוחו, וממילא המעשה מתייחס אליו. ואמנם י"ל דבאמת אין לאסור בזה מטעם שליחות כלל, כיון שחבירו עושה בהיתר, וא"כ אינו מייחס אליו מעשה עבירה, אלא מעשה בעלמא, כיון שאצלו עדיין לא נכנסה שבת. וכן כתבתי לעיל (בהערה) בישוב קושית האחרונים הנ"ל. אולם מדברי הלבוש והגר"ז הנ"ל, מוכח דלא ס"ל האי טעמא, דא"כ הו"ל למימר דאפילו אם נתכוין לאסור על עצמו גם איסורים שאינם תלויים בגופו, כגון אחר שעושה בשבילו, מ"מ בזה אין לאסור, כיון שחבירו עושה בהיתר, ואינו מייחס לו מעשה עבירה כלל. אלא ודאי דס"ל דליתא לסברא זו, דכיון דחשיב שלוחו, ממילא נחשב שהוא עצמו עשה את המעשה שחבירו עשה בשבילו, וא"כ נמצא שעשה מלאכה אחרי שקיבל עליו שבת. ומעתה ה"נ בנידון דידן יש לאסור מטעם שליחות, לפי דברי הגר"ז הנ"ל. ובמשי"ם חפשי מצאתי להגאון רבי צבי פרומר בתשו' ארץ צבי (ח"א סי' מד) שעלה ונסתפק בדין מי שנמצא במקום שהוא שב"ק, אם מותר לומר למי שעומד חוץ לשבת (מעבר לקו התאריך), לעשות מלאכה עבורו, אי אמרינן דחז"ל לא גזרו רק אמירה לנכרי שבות, ולא בישראל. וציין לדברי הגר"ז (סי' רסג סכ"ה,

מעשה בעלמא, ולא מלאכה האסורה בשבת. ואחר זמן רב ראיתי בס' הלכה ברורה (סי' רסג בבירור הלכה ס"ק קפ סד"ה ובשלחן), שהביא כעין זה מספר חבל יוסף גנוי חיים (ורשא תרפ"ח, ונדפס בס' אוצר ההלכה שם אות שעה). וכ"כ הגרי"ש אלישיב בחידושו לביצה (יו. ד"ה והנה). ע"ש. ובזה ניחא גם דברי המג"א (סי' תרעט סק"א) שכתב דכיון שהמנהג דאשה המדלקת נרות שבת, מקבלת שבת בהדלקה, א"כ אם הדליקה נרות שבת, לא תדליק שוב של חנוכה, אלא תאמר לאחר להדליק. ע"ש. וקשה שהרי מדין שליחות נחשב שהיא הדליקה בעצמה, והרי אסור לה להדליק, כיון שקיבלה שבת בהדלקה. ולפי האמור אתי שפיר. ואמנם אי נימא בדעת מרן הש"ע, דס"ל כדעת הראשונים דסברי מרנן דהיכא דהשליח אינו בר חיובא, אין שליחות לדבר עבירה, ולכן ה"נ אין לאסור מטעם דחשיב שלוחו. אכתי תקשי על דברי המג"א הנ"ל, דהא התם מייחס לו המעשה מדין שליחות, כדי שיצא י"ח הדלקת נ"ח, ואמאי לא חשיב שלוחו גם לענין איסור עשיית מלאכה אחרי שקיבל עליו שבת. אולם יש לומר, שגם לענין מצות הדלקת נ"ח אינו יוצא י"ח מדין שליחות, דלעולם לא חשיב שלוחו, אלא שכל בני הבית יוצאים י"ח כיון שבביתם דלוק נ"ח לפרסומי ניסא. [ובתשובה אחרת כתבתי עוד על דברי המג"א הנ"ל]. ועוד יש ליישב לפי דברי הבית מאיר הנ"ל, וכן לפי דברי הגר"ז הנ"ל. וכ"כ בס' הלכה ברורה (שם ד"ה ועיין). ע"ש.

ובקונטרס אחרון (שם). ע"כ. [והובא בתשו' בצל החכמה ח"ג סי' קכה]. ולכאורה כוונתו למה שכתבנו לפי דברי הגר"ז, שיש לאסור בזה מטעם שליחות, דכיון שחבירו עושה את המלאכה בשבילו, המעשה מתייחס אליו, ונחשב כאילו הוא בעצמו עשאו. וא"כ יש לאסור בנידון דידן להנות מן המלאכה. אולם יתכן שאין זה כוונת הגאון ארץ צבי הנ"ל, אלא כוונתו שיש לאסור בזה משום ודבר דבר, דאע"פ שאין בזה איסור אמירה, כיון שלא גזרו אלא על אמירה לנכרי, ולא על אמירה לישראל, מ"מ הרי הוא דיבור אסור. וכבר כתבנו לעיל בשם הארחות שבת, דהאי מילתא תליא בפירוש האי דינא שמותר לומר לחבירו שלא קיבל עליו שבת, שיעשה מלאכה עבורו, דאי נימא כפשט דברי הרשב"א דהיינו טעמא דאין בזה איסור מצד ודבר דבר, משום שלגבי חבירו היא מלאכת חול, ובכה"ג לא נאמר איסור ודבר דבר. וכן נראה בדעת הט"ז (שם סק"ג). א"כ ה"נ כיון שחבירו מותר בעשיית מלאכות, כי עדיין לא נכנסה אצלו השבת, א"כ גם אין איסור לומר לו. אבל לפי דברי האחרונים הנ"ל, דהיינו טעמא שמותר לומר לחבירו שיעשה לו מלאכה, משום שהיה יכול שלא לקבל עליו את השבת, או משום שיכול להשאל על קבלתו, א"כ בנידון דידן לכאורה אין להתיר. עכת"ד. ולפי"ז נראה בכוונת הארץ צבי הנ"ל, דכיון שאין בזה איסור מצד ודבר דבר, כיון שחבירו הדבר מותר, וכמש"כ בש"ע הגר"ז (שם), א"כ ה"נ מותר לומר לחבירו שיעשה לו מלאכה. מיהו יש להעיר, דא"כ אמאי לא חשש בזה משום שליחות, וכמו שהוכחנו מדברי הגר"ז. וצ"ע.

למעשה נראה שיש להקל בזה מטעם ספק דרבנן לקולא

יב) **אולם** לקושטא נראה, דאע"פ שלדעת הגר"ז י"ל שאסור להנות מהמלאכה, כיון שנחשב שלוחו לעשיית המלאכה, וכמו שאסרו להנות ממלאכת גוי, מ"מ כיון שלפי דברי הבית מאיר ודעימיה, אין לאסור עשיית מלאכה מדין שליחות כלל, וגם לדברי הגר"ז יש מקום להתיר, וכפי שנראה כוונת הארץ צבי הנ"ל, א"כ ה"נ אין לאסור מטעם שליחות. וכן יש להוכיח מדברי מרן רבנו הגדול זיע"א בס' חזון עובדיה (שבת ח"ד עמ' שצז), שאין לאסור אמירה לישראל בשבת מטעם שליחות. ע"ש. וע"ע לו (שם ח"ב עמ' שעו), ובס' הלכה ברורה (סי' רסג ס"ק קפד), ובס' ילקוט יוסף (שבת כרך ג עמוד ריז). וי"ל. וכיוצא בזה יש להוכיח מדברי הפוסקים שהתירו לבן חו"ל (הנמצא בא"י) לומר לבן א"י שיעשה לו מלאכה ביו"ט שני של גלויות. והובאו בתשו' יביע אומר (ח"ט או"ח סי' מט). וכן פסק שם להלכה. וכ"כ עוד בס' חזון עובדיה (יו"ט עמ' קלח). ולא אסרו מטעם שליחות. ויש לחלק. וע' בס' חזון עובדיה (שבת ח"ד עמוד שצט). ודו"ק. וע' בט"ז (סי' רסג סק"ג). ואע"פ שלא יצאנו מבית הספק, מ"מ כיון שכל איסור הנאה ממעשה זה, אינו אלא מדרבנן, א"כ י"ל ספק דרבנן לקולא, וכמו שמצינו שבכל מקום שנחלקו הפוסקים אם ההנאה אסורה משום מעשה שבת, אזלינן לקולא, דספק דרבנן לקולא, וכמבואר בפמ"ג (סי' שיח בא"א סק"י). וכן הסכמת הפוסקים, וכמו שהאריך בזה בס' הלכה ברורה (שם בבירור הלכה ס"ק כה). ע"ש. וה"נ בנ"ד. ומיהו אין לומר, דבנידון דידן גם הלבוש והגר"ז יודו להתיר, כיון דשאני התם שמבקש מחבירו שיעשה בשבילו מלאכה, ולכן יש לומר דחשיב שלוחו לעשיית המלאכה. ומשא"כ בנ"ד, שלא ביקש ממנו לעשות מלאכה בשבילו, אלא חבירו

עשה מעצמו, שפיר יש להתיר להנות מהמלאכה. ואע"פ שלענין גוי מצינו שאסור להנות ממלאכה שהגוי עשה בשבילו, אע"פ שלא ביקש ממנו לעשותה. מ"מ י"ל דשאני התם דיש לגזור שמא יאמר לו לעשות מלאכה בשבילו בשבת. אבל בנידון דידן הוי מילתא דלא שכיחא, שיבקש ממנו. דזה אינו, כי מלבד שיכול לבקש ממנו ברמיזה, וכמו שכתבנו לעיל, ובזה חשיב שלוחו. גם הנה מדברי הגר"ז (שם) מבואר דהיינו טעמא דאסרינן להנות ממלאכה שהגוי עשה מעצמו בשביל הישראל, משום דחשיב כשלוחו. ע"ש. וא"כ ה"נ אע"פ שחבירו עשה מלאכה מעצמו, מ"מ חשיב שלוחו, ויש לאסור להנות ממלאכתו. ומ"מ לדינא נראה שמותר להנות מהמלאכה, דלא גרע ממה שהתירו הפוסקים להנות ממלאכה, במקום שהדבר תלוי במחלוקת הפוסקים. וכן מצאתי בס' ארחות שבת (ח"ג בבירורי הלכה סי' יט אות יז) שכתב שאפילו לומר לו (אם תצויר אמירה כזו בלא מלאכה, או כשנמצא מעבר לקו התאריך) לעשות מלאכה בשבילו מותר, וכ"ש אם אמר מע"ש או שעשו מעצמם, או שרמו להם בשבת, שאין איסור בדבר כלל. ע"ש. וע' בתשו' ויען דוד (או"ח סי' מח). וע"ע בתשו' דובב מישרים (ח"ג סי' פג). ודו"ק.

אם יש לחוש בזה משום מראית העין

יג) ואמנם לכאורה יש מקום בראש לומר, שאסור ליהודי הנמצא בחו"ל לבצע פעולה זו, שהרי יש לחוש למראית העין, שיגידו שהיהודי הנמצא בא"י הדליק את החשמל בעצמו. אולם נראה, דכיון שהדבר ידוע ומפורסם שבהרבה בתי ישראל משתמשים בשעון שבת, כדי לקבוע זמני פעולת האור והמוזגן וכיוצא בזה, א"כ אין לחוש למראית העין, שהרי אפשר לתלותו בשעון שבת. וכיוצא בזה ראיתי בתשו' אגרות משה (או"ח ח"ד סי' קד) שעלה ונסתפק בדין בן ארץ ישראל הנמצא בחו"ל, אם מותר לו להדליק את החשמל ביו"ט שני של גלויות, דמחד י"ל דכיון שאין בזה מצד מלאכה ביו"ט, כיון שהוא צורך היום, וכמו שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש, ואינו אסור אלא מדרבנן משום נולד, א"כ י"ל שאין להחמיר בזה כמו בשאר המלאכות. ומאידך י"ל דכיון שכל הטעם שאסור לבן א"י לעשות מלאכה בחו"ל ביו"ט שני של גלויות, הוא משום שאין לשנות מפני המחלוקת, ואיסור זה שייך אפילו כשהאיסור לבני חו"ל הוא רק מדרבנן, ואפילו אם אינו אלא מנהג, א"כ יש לאסור גם הדלקת חשמל, וכיון דהוי דבר הניכר לכל, הוי כדין מלאכה שא"א לעשותה בצנעה. וסיים, דכיון שבהרבה בתים יש שעונים שמדליקים ומכבים נרות החשמל, שלא ע"י מעשה אדם, א"כ חשיב דשייך בצנעה, דהרואים יאמרו שעשה שעון שבת. עכת"ד. והובא להלכה בס' חזון עובדיה (יו"ט עמ' קכח). וה"נ בנ"ד. אמנם לפי"ז נראה, שאין להתיר אלא בדברים שדרך להשתמש בהם בשעון שבת, דאל"כ יש לחוש משום מראית העין. וכן שמעתי מהגאון רבי עמרם פריד שליט"א. ואע"פ שאין דרך לכיון את השעון שבת שידליק את האור בתחילת שבת, וא"כ אפילו בהדלקת אור (או במזגן) יש לחוש משום מראית העין. אולם נראה דכיון שיכול להדליק את האור או המזגן ע"י שעון שבת אפילו בתחילת הלילה, לא פלוג, דס"ס איכא למתלי בהיתירא.

נראה שיש לאסור בזה משום זילותא דשבתא

יד) אולם אחר העיון נראה לפע"ד, שיש לאסור בנידון דידן מטעם זילותא דשבתא, מאחר שהדבר ידוע לבני הבית, שהאור (או שאר דברים) הודלק ע"י יהודי הנמצא בחו"ל, והדבר נראה כולזול בכבוד השבת. וכיוצא בזה כתב בתשו' אגרות משה (או"ח ח"ד סי' ס) לענין בישול בשבת ע"י שעון שבת, והפעלת מפעלים ע"י שעון שבת. ע"ש. וע"ע בתשו' משיב משפט (ח"א או"ח סוף סימן א) מה שכתב בזה. וכ"כ כיוצא בזה בס' פסקי תשובות (סי' רסג אות מו) בשם הקנין תורה (ח"ו סי' יז) והשרגא המאיר (ח"ז סי' קיב), ועוד פוסקים, שיש להמנע מלשלוח פקס למקום שבו כבר נכנסה שבת, משום אושא מילתא וזילותא דשבתא. ע"ש. ולכאורה בנידון דידן יש לאסור יותר, שהרי יש חשש גדול שתעשה השבת חול, שאדם שיש לו קרוב או חבר בחוץ לארץ, יוכל להפעיל אצלו כל מיני מכשירים חשמלים, ומי יודע להיכן נגיע בדברים אלו. ובפרט שכל אדם שיש לו איזה חבר או קרוב בחוץ לארץ, יאמר לו שאם יראה שכבה אצלו החשמל, כגון האור או המזגן וכיוצא בזה, ידליק אותם ממקומם, ותעשה השבת חול. [ומה שלא העירו מזה בתשו' ארץ צבי (ח"א סי' מד) ובס' ארחות שבת הנ"ל, היינו משום שבנידונם לא שייך לאסור מטעם זה, כיון שהמלאכה נעשית כולה במקומו של חברו. ומשא"כ בנ"ד. ופשוט]. וכן שמעתי בשם הגאון מוה"ר מרדכי גרוס שליט"א, שיש לאסור זאת משום זילותא דשבתא. ואמנם נראה, שבדיעבד אין לאסור להנות ממלאכה כזו, כיון שמעיקר הדין אין איסור בדבר, מ"מ לכתחילה אין לעשות דברים כאלו, כדי שלא לגרום זלזול בכבוד השבת.

בדין יהודי הנמצא במקום שלא נכנסה שבת, אם מותר לו לצוות לגוי הנמצא במקום שכבר שבת, שיעשה מלאכה עבורו

טו) עוד רגע אדבר בדין אדם שנמצא במקום שעדיין לא נכנסה שבת, אם מותר לו להתקשר לגוי הנמצא במקום שכבר נכנסה שבת, ולבקש ממנו שיעשה בשבילו מלאכה במקומו (באופן שאינה נעשית בשביל יהודי הנמצא באותו מקום), או כיון שבמקום שהגוי נמצא, כבר נכנסה שבת, הוי בכלל איסור אמירה לנכרי. ולכאורה יש להביא ראיה לאסור, מדברי הנמוקי יוסף בב"מ (צ.). שכתב וז"ל ושמעינן מהכא דאפילו לומר לעכו"ם בחול שיעשה מלאכה בשבת אסור משום אמירה לעכו"ם, דומיא דחסום פרתי ודוש בה, שאומר לו כן קודם דישה. עכ"ל. וכ"כ הרשב"א בחידושי שם. וכ"כ עוד בתשובה (סי' תתח). וכ"כ בהגהות מיימוניות (פ"ו משבת אות ב). ומבואר דאע"פ שבשעה שאומר לו לעשות המלאכה, לא היה הדבר אסור לישראל, שהרי היה זה ביום חול, מ"מ אסור משום אמירה לעכו"ם. אולם יש לדחות, כי הנה מדברי הנמוקי יוסף מבואר דהטעם שאסרו אמירה לגוי בשבת, היינו משום דהוי כשלוחו, ולכן אע"פ שאומר לו קודם השבת, מ"מ כיון שבשבת עושה מלאכה בשבילו, אסור לומר לו אפילו קודם השבת. וא"כ י"ל דלענין אמירה לנכרי אזלינן בתר השעה שבו נעשה המעשה, דבאותה שעה נחשב שלוחו לעשיית המעשה, ולכן התם דבשעה שהגוי עושה המלאכה, אסור לישראל לעשותה, אסור משום אמירה לנכרי, כיון שהמעשה באותה שעה מתייחס לישראל שציווהו לעשות

כן. ומשא"כ בנ"ד, הרי כשהגוי עושה המעשה, אין לישראל איסור לעשות המעשה, שהרי הוא נמצא במקום שעדיין לא הגיע שבת, וא"כ אע"פ שמדין שליחות הוא מייחס לו המעשה, מ"מ אינו מייחס לו אלא את המעשה גרידא, ולא את המקום שבו נעשה המעשה, ולכן כיון שלישראל מותר לעשות מעשה זה במקומו, אין איסור אמירה לנכרי. ושוב מצאתי שכן פסק מרן רבנו הגדול זיע"א בס' חזון עובדיה (שבת ח"ג עמוד תכז). ע"ש. וכן העלה בתשו' חלקת יעקב (בנדפס מחדש או"ח סי' פז אות ב). וכ"כ בס' ארחות שבת (ח"ג בבירורי הלכה סי' יט אות כ). ע"ש. וע"ע בתשו' בצל החכמה (ח"ג סי' קכה) ובתשו' באר משה (ח"ו קונטרס עלעקטריק סי' מט). ויש עוד לפלפל בזה. ואכמ"ל.

טז) **ותצא** דינא שמעיקר הדין מותר ליהודי הנמצא בחו"ל, ועדיין לא נכנסה שם השבת, להפעיל את החשמל במקום שכבר נכנסה השבת, דרך המחשב וכיוצא בזה, כי הולכים אחר מקומו של הפועל. וכן מותר לבני א"י להנות מהאור או מהמזגן (וכיוצא בזה) שהפעיל עבורם. וכן להפך במוצאי שבת. אבל יש לאסור לעשות כן לכתחילה משום זילותא דשבתא, שכל אחד יאמר לחבירו הנמצא בחו"ל, שיראה דרך המחשב אם צריך להדליק איזה דבר, ויעשה בשבילו מלאכות, ותעשה השבת חול. וכן יש לאסור משום מראית העין בדברים שאין דרך להדליק אותם ע"י שעון שבת. ובדיעבד אין לאסור להנות מפעולה כזו בשבת. אבל מותר למי שעדיין לא נכנסה אצלו השבת (או שכבר יצאה) להתקשר לגוי הנמצא במקום שכבר נכנסה שבת, ולומר לו שיעשה מלאכה בשבילו. הנלענ"ד כתבתי והיעב"א.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

בני ישראל "נדבו", החכמים "עשו", ורק משה רבינו בנה את המשכן לבדו – מדוע?

ספר שמות מסתיים בחנוכת המשכן שהיה בא' בניסן. אמנם קודם לכן במשך שבעה ימים שקדמו לו העמיד ופרק משה רבינו את המשכן. וכפי שהובא ברש"י (ויקרא ט כג): ויצאו ויברכו את העם - אמרו ויהי נועם ה' אלקינו עלינו (תהלים צ יז), ר יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם. לפי שכל שבעת ימי המלוואים, שהעמידו משה למשכן ושמש בו ופרקו בכל יום, לא שרתה בו שכינה, והיו ישראל נכלמים ואומרים למשה משה רבינו, כל הטורח שטרחנו, שתשרה שכינה בינינו ונדע שנתכפר לנו עון העגל. לכך אמר להם זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה' (פסוק ו), אהרן אחי כדאי וחשוב ממני שע"י קרבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בכם ותדעו שהמקום בחר בו: ומתבאר שמשה רבינו הקים והעמיד כל שבעה. ולפי זה עולה שלכאורה קל היה לו למשה רבינו לעשות כן.

ולכאורה נסתר הוא מדברי רש"י בפרשתינו, (רש"י שמות לט לג): ויביאו את המשכן וגו' - שלא היו יכולין להקימו, ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקדוש ברוך הוא הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים, שאין כח באדם לזקפן, ומשה העמידו. אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עסוק אתה בידך נראה כמקימו, והוא נזקף וקם מאליו, וזהו שנאמר (שמות מ יז) הוקם המשכן, הוקם מאליו.

וביאור דברי רש"י שבתחילה נאמר (שמות מ א - ב): וידבר ה' אל משה לאמר:

(ב) ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד:

ומבואר שהציווי היה שהוא משה רבינו יקים את המשכן. ואחר כן בפסוקנאמר (שמות מ י): זויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן: הרי "שהוקם המשכן".

ויקשה שנאמר "הקים משה", ומאידך נאמר "הוקם המשכן", ועל זה ביאר רש"י שאמר הקב"ה עסוק אתה בידך נראה כמקימו, והוא נזקף וקם מאליו. וכל זה היה מן הטעם ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקדוש ברוך הוא הקמתו. והיינו שהיה ענין שדווקא משה רבינו יקים בעצמו את המשכן.

ומעתה אחר שנתן לו הקב"ה כח למשה להקימו והוא קם מאליו. פרקו והקימו כל שבעת הימים.

אמנם צריך ביאור מה היה הענין שדווקא הוא משה רבינו יקים את המשכן לבדו.

ויבואר הדבר, שבגמ (סוטה ט ע"א): ושם נאמר על "משה ודוד שלא שלטו שונאיהם במעשיהם; דוד - דכתיב: טבעו בארץ שעריה, משה - דאמר מר: משנבנה מקדש ראשון, נגנז אהל מועד, קרשיו, קרסיו ובריחיו ועמודיו ואדניו". והכונה בזה שנשאר בשלימותו ולא שלט בכך חורבן במעשה המשכן.

ומבואר, שלולי שהיה משה רבינו היה מקים את המשכן שוב היה שולטת יד שונאיהם של ישראל בו. ומתבאר שהמשכן נחשב "מעשה ידיו של משה". ובכך היה מעלה שמשום כך לא נחרב. אמור מעתה, שהקים משה רבינו את המשכן בעצמו לא היה זה מטעם רק שלא עשה משה במשכן, אלא לפי שהיה חשוב הדבר שיקים משה רבינו לבדו ובעצמו את המשכן כדי שלא תשלוט יד שונאים בו. והמשכן שלא נחרב, הוא להבדיל מבית המקדש שכן שלטה בו יד זדים, ומשום כן הוא נחרב.

אמנם עיקר הדבר הדבר צריך ביאור, ששאל משה את הקב"ה איך אפשר הקמתו על ידי אדם. ותמוה השאלה שהרי בית המקדש היה בנוי מאבנים גדולות הקימו ישראל, ואת המשכן לא יכלו להקים.

ונראה שהקושי לא היה קושי גשמי אלא קושי רוחני. שהנה בית המקדש כאמור נשרף ונחרב להבדיל מן המשכן, וכפי שכתב הרמב"ם בית הבחירה פרק ד הלכה א ובעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות. ונתבאר במאמרינו לשנים בפרשת תרומה, שההבדל בין בית המקדש שנחרב לבין המשכן. שבית המקדש נועד לאנשים גשמיים ההולכים בדרך כל הארץ. וטבע בני אדם שחוטאים. וכיון שכן הואיל ובית המקדש הוא מקום להשראת השכינה, שוב לא היה שייך שיהא קיים לעולם מפני חטאי עם ישראל. ומשום כן ידע שלמה שסופו להחרב. ושם נתבאר שמשום כן אף חלק מעשיתו היתה בידי גויים שהביאו עץ ואבנים מצור. כי פעולתו וצורתו היתה לאנשי בשר ודם.

אמנם המשכן נתבאר שם נועד ביסודו לדור המדבר שהיו בדרגת אוכלי המן אנשים שחיים מעל הטבע. הואיל וכן שוב מצד העשיה שלו עשו אותו רק "חכמי לב" ובראשם בצלאל שהיה יודע לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ. מעתה משום כן היה בו קדושה בעצם יסודו של המשכן.

ומעתה נראה שמשום כן לא היה שיך שיוקם כדרך כל הארץ בבניה רגילה, אלא היה צורך שמשם רבינו הוא יקימו לבדו, וכפי שנאמר לעיל שנחשב המשכן "מעשי ידיו של משה רבינו".

מעתה נראה שהוא הביאור בדברי רש"י לעיל "שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים, שאין כח באדם לזקפן, ומשה העמידו".

ונראה שהקושי לא היה קושי גשמי, שכאמור את בית המקדש הצליחו להקימו אף שהיה עשוי מאבנים גדולות. אלא הקושי היה רוחני שהואיל וכאמור היה המשכן בדרגת קדושה גדולה. משום לא היה שייך להקימו בדרך רגילה. ולא רק זאת שרק משה רבינו יכל להקימו, הוא משה רבינו "איש האלוקים נמסרה הקמתו בפועל שהוא ורק הוא

יקימיו, ולא רק זאת אלא אף בשעה שהקימו אמר הקב"ה אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עסוק אתה בידך נראה כמקימו, והוא נזקף וקם מאליו, וזהו שנאמר (שמות מ יז) הוקם המשכן, הוקם מאליו.

ומבואר שמשה רבינו ידע שא"א להקימו על ידי בשר ודם. וגם תשובת הקב"ה אליו שבאמת אף אחר שמשה יקימו הוא אינו ממש מקימו אלא הוא מוקם מאליו. והוא מטעם שנחשב "מעשי ידיו של משה רבינו, שלולי כן היתה שולטת בו ידם של רשעים. והינו מחד "משה הקים", אמנם למעשה בתוצאה הוא "הוקם המשכן". כי היה בו מציאות רוחנית שחייבה שיהא קיים לעד ומשום כך סופו של דבר "הוקם מאליו משמים.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

כפטיש יפוצץ / הרב פינחס טרויבע, ראש כולל 'אבן ישראל' בירושלים

י"א טעמים אמאי הקדים משה רבינו שבת למלאכת המשכן

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה' וְגו' (לה, ב)
וברש"י: הקדים להם אזהרת שבת למלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את השבת.

נשאלת השאלה:

בפרשת כי תשא הקדים הקב"ה מלאכת המשכן לאזהרת שבת ואמאי היפך משה רבינו הסדר.

מעניין לציין שב'ספר חסידים' (סימן תקס"ח) כתב: האב שמצוה לבנו מעשים, מה שחפץ שיעשה תחלה יאמר לו באחרונה, שהרי מלאכת המשכן נאמרה לו למשה תחלה ושמירת שבת באחרונה, ומשה הקדים לצוות את השבת תחלה.

*

נאמרו בזה כמה תירוצים:

א.

המהר"ל ב'גור אריה' מתרץ בפשטות, שמשה לא אמר להם כל מלאכת המשכן בפעם אחד, רק בכמה ימים, ואם היה מאחר מלהגיד להם על השבת עד גמר מלאכת המשכן, שמא לא יוכל להגיד להם מצוות שבת עד אחר השבת, ויהיו עושים מלאכה בשבת שלא יהיו יודעים שאין מלאכת המשכן דוחה שבת, לכך הקדים מש"ר ומסר להם ציווי השבת.

ב.

ה'כלי יקר' מתרץ כך: השבת אין בו כי אם כבוד השי"ת, להורות כי הוא ית' חידש עולמו, והמשכן מורה כולו על כבוד ישראל, שויתר להם הקב"ה והשרה שכינתו בתוכם ומחל להם עוון העגל. והקב"ה חס ביותר על כבודם של ישראל על כן הקדים המשכן, אבל משה חשב שלכבוד השי"ת ראוי להקדים השבת המורה על כבודו ית' ואח"כ המשכן המורה על כבודם של ישראל.

ג.

ה'פנים יפות' מביא ששמע מאביו בשם הגאון מהר"ם הירץ ז"ל, דאחז"ל (ברכות נה.), הובא ברש"י ריש פרשת פקודי) כי משה צוה לבצלאל לעשות תחלה כלים ואח"כ משכן וכו' א"ל בצל אל היית כי כך צוה לי הקב"ה משכן תחלה ואח"כ כלים. וא"כ י"ל דבפרשת כי תשא אם היה מקדים שבת למשכן ואח"כ הכלים הוה אמינא דכלים כן דוחים את השבת דעדיפא טפי הואיל וקדושתם קדושת עולם, ובודאי הארון שהיה קדושתו גדול מאוד, ומה שלא הקדים עשיית הארון קודם שבת היינו בשביל שצריך

לעשות משכן ואח"כ כלים. אבל משה רבינו שאמר תחלה כלים ואח"כ משכן שפיר
הקדים שבת למלאכת הכלים והמשכן.

ד.

מובא בשם החי' הרי"ם זי"ע^{לד}, דלפני חטא העגל היו גם פעולות החולין מלאות קדושה,
כך שששת ימי המעשה היו כעין הכנה לשבת. אבל עכשיו לאחר חטא העגל נעשו
פעולות החולין פשוטות וחומריות, כך שרק בכח השבת אפשר לתקן אותן, ולפיכך
נאמרה כאן פרשה של שבת לפני מלאכת המשכן, שע"י שבת יכולות מלאכות החולין
להתרומם למדרגה של מלאכת המשכן.

ה.

נעתיק את דבריו הקד' של רבינו ה'שפת אמת' בליקוטים: בפרשת תשא הקדים ציווי
המשכן לשבת ובויקהל מהופך, והענין כבר קדמני א"ז מו"ר זצלה"ה בלשונו הנסתר בפ'
ויקהל^{לה}. וביאור הענין, כי בחי' משכן הוא נדבת ישראל, והוא בחינת נעשה – אתערותא
דלתתא קודם השמיעה, שהיא הארה הבאה מן השמים. ושבת קביעא וקיימא כי השי"ת
קידש השבת ואינו תלוי בעבודת בני ישראל, לבד ענין תוס' שבת, אבל קדושת שבת היא
מעצמו, והוא הארת השי"ת לישראל. ולזאת, קודם החטא היה הרצון להיות בחי' השבת
אחר בחי' המשכן וע"י נדבת המשכן יזכו למעלת השבת, ואחר החטא שנאמר 'קלקלתם
נעשה הזהירו בנשמע', ופירש א"ז מו"ר זצלה"ה פי' נפלא, כי אין הפירוש נשמע לחוד,
רק לבוא לבחי' נעשה ע"י נשמע, והוא התעררות מן השמים שבא מקודם והוא בחי'
שבת כנ"ל לכך נאמר מקודם ציווי השבת לזכות עי"ז לבחי' המשכן^{לו}.

ו.

ב'ליקוטי יהודה' הביא תירוץ נחמד שה'אמרי אמת' אמר בשם ספר 'לקח טוב' מר"מ
נגארה, כי משה פיחד שירוצו תיכף להביא נדבת המשכן ולא ישמעו למצות השבת. כי
מש"ר היה עשיר גדול ויכל לתת משלו עבור כל מלאכת המשכן, ולכן ירוצו כדי להקדים
אותו. ולכן הקדים מש"ר את ציווי שמירת שבת.

ז.

ה'חתם סופר' כתב לתרץ, דבזוהר אי' דקודם העגל אמר הקב"ה בפרשת תרומה 'מאת
כל איש אשר ידבנו לבו' אפי' מערב רב, אבל בפרשת ויקהל אחר העגל כתיב 'ויאמר
משה אל כל עדת בני ישראל קחו מאתכם תרומה', מאתכם היינו מעדת ישראל ולא
מערב רב. והנה כי כן דשבת שוה בכל, בין ישראל ובין לערב רב, ומשכן אינו אלא לעדת
ישראל, ע"כ שבת קודם, אבל לעיל בפרשת תשא דגם משכן שוה בכל, לכן יכול להקדים
משכן לשבת.

^{לד} בחי' הרי"ם עה"ת מובא מכתבי החסידים, וכאן העתקנו מס' 'אמרות טהורות'.

^{לה} עי' 'ספר הזכות' ריש פרשה זו.

^{לו} וראה עוד 'שפת אמת' פ' החודש תרל"א.

ח.

ה'משך חכמה' כתב בזה מהלך נפלא. דהנה עבודת הקרבנות דוחה שבת, והטעם הוא משום שבמשכן הלא שורה הכבוד, והשכינה מצויה שם, והשבת עדות לבאי עולם שהשי"ת ברא העולם וחידשו מהאפס המוחלט. והעבודה מורה על השגחת ה' בפרטיות, ומקיימו בכל עת ורגע ברצונו ית', וכל העולם מתהווה ומתחדש בכל עת ורגע מרצונו ית', ושם מעון השי"ת. לכן אף מכשירים כמו קליית העומר וחיבתו ואפית שתי הלחם דוחין שבת. אבל בנין המשכן והמקדש עצמו לא דחי שבת, דכל זמן שלא נבנה המקדש אין השכינה שורה בישראל, ורק באמצעות משכן ומקדש השכינה שורה בישראל, וכל זמן שאין שכינה שרויה הלא לא נדחה שבת.

אבל קודם שעשו בני"י את העגל הלא היה התנאי 'בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך' (כ,כא), והשכינה היתה שורה בישראל שלא באמצעות המשכן. המשכן רק היה מקום מיוחד לעבודה ולהשראת השכינה אבל לא באופן שעל ידו יזכו לראות בכבוד ה' ית', כי בני"י בעצמם הם היו המעון להשי"ת. ואז היה בנין המשכן כמו אחד מפרטי צורך העבודה אחרי בנין המשכן אחר העגל, שכיון שהשראת השכינה וכבוד ה' ית' חופף על בני"י קודם בנין המשכן, א"כ תו עבודה וכל צרכיה, אף בנין המשכן, דחי שבת, ולכן נאמר משכן קודם שבת.

אבל אחר שחטאו בעגל, הלא לא היו ראויים לכבוד ה' ית' רק באמצעות המשכן, א"כ לא נדחית שבת בבנין המשכן, לכן נאמר שבת קודם, וכפירש"י 'הקדים להם צווי שבת למשכן לאמר שאינו דוחה שבת'.

ט.

כתב ה'דברי שאול' (יא"צ כו אדר) עפ"י מה מש"כ המדקדקים דכל פעולה שתי"ו בראשה משמשת לזכר נוכח ולנקבה נסתרי¹⁵. ולפי"ז כאן דכתיב 'תעשה', שהוא נוכח לזכר, וגם נסתר וקאי על הנקבה, והיינו שבמלאכת המשכן גם הנקבות נצטוו וכדכתיב (לה,כב) 'ויבואו האנשים על הנשים'. והנה בתוס' קידושין (לד: ד"ה מעקה) רצה רבינו יוסף איש ירושלים לומר דמ"ע שהזמן גרמא דליכא עשה בנשים שוב ידחה עשה הלא תעשה. ולפי"ז במלאכת המשכן דיש עשה ובשבת ליכא רק לא תעשה לנשים, א"כ שוב ידחה העשה לגבי נשים. על כן נאמר 'כל העושה בו מלאכה יומת', ולא תעשה שיש בו מיתה חמור מצד עצמו ואינו דוחה, וזה שכתוב כל העושה מלאכה היינו גם נשים. ולכך הקדים משה אזוהרת שבת לפי שכאן צוה מלאכת המשכן גם לנשים ולכך הקדים שבת.

¹⁵ ראה מה שהביא שם מספר 'מירא דכיא' עה"פ (בראשית ג,ג) 'ולא תגעו בו' בשם הרב מו"ה אהרן ליסער בביאור מה שאמרו במו"ק (טז:): עה"פ (משלי א,כ) חכמות בחוץ תרוגה, דרבי חייא למד מזה שמותר לשנות בשוק, ורבי א"ל אם קרית לא שנית ואם שנית לא שילשת ואם שילשת לא פירשו לך, אלא הפירוש הוא שכל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרות עליו מבחוץ. ולכאורה פשטות הפסוק מתפרש כמו ר' חייא. ואמר הוא עפ"י המדקדקים הנ"ל הפירוש הוא שא"ל ש'תרוגה' אינו קאי לנוכח לזכר, רק נסתר, ומוסב על התורה שהתורה מעצמה תנגן, ודפח"ה. ועיי"ש מש"כ בשם המדקדק הגדול ר' זלמן הענא בפירוש הפסוק 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם'.

י.

ב'פרדס יוסף' הביא מקובץ דרושים (חוב' ב סי' מח) לתרץ עפ"י דאי' במד' דרך צדיקים במה שהם סורחים הם מתקנים. והנה בפרשת המן לא הגיד מש"ר פרשת השבת שנצטוה לומר להם 'והיה ביום הששי והכינו' עד ששאלו בני ישראל ואז אמר 'הוא הדבר', ולכן כאן תיקן והקדים שבת, כדרך הצדיקים שבמה שמקלקלים מתקנים.

יא.

עוד הביא ב'פרדס יוסף' (כנראה מדילי'), עפמ"ש בנדרים (י.) שלא יאמר לה' קרבן דלמא ימות קודם ומפיק ש"ש לבטלה, וה"נ ירא משה לומר משכן קודם שמא לא יספיק לומר אזהרת שבת ויטעו דמכן דוחה שבת.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

שבת ומשכן - עולם שנה נפש

וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אִתְּכֶם: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה' כָּל הַעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמָת (לה, א-ב).

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל.. ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת... קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה". ויש לשאול א: הרי התורה כבר בפרשה קודמת ציוותה על השבת, ומדוע נכפל הציווי שוב, וביותר יש להבין שבשני הפרשות התורה סומכת את בניית המשכן לשבת. ב: עוד יש לשאול שגם לגבי 'תרומת המשכן' התורה כופלת את הדברים שהרי כבר בפרשת תרומה אספו למשכן. ג: עוד יש להבין שהתורה מדגישה שמשה רבינו דיבר על השבת בהתקהלות, ומה שונה התקהלות זאת משאר ציוויים שנאמרו בהתקהלות על ידי משה.

בספר יצירה (א, ד) מבואר שהעולם מחולק לג' חלקים: עולם, שנה, נפש. וביארו המפרשים שהעולם מרמז על 'המקום'. והשנה מרמז על 'הזמן'. והנפש מרמז על 'האדם'. וכמו שידוע שביום כיפור כהן גדול נכנס לקודש הקדשים, שהיה שלש בחינות אלו בבת אחד. 'במקום' הכי קדוש. 'בזמן' הכי קדוש. 'באדם' הכי מקודש בעם ישראל.

ושלש בחינות אלו חוזרים בפרשתנו: המשכן חוזר על 'המקום' הכי מקודש בעולם, שבו הקב"ה השרה שכינתו על עם ישראל באופן מיוחד. והשבת חוזר על 'הזמן' הכי קדוש לעם ישראל כמו שנאמר "כי אות הוא ביני וביניכם". שבאה להבדיל את עם ישראל משאר האומות. 'ונפש' חוזר על עם ישראל, כמו שביאר הזוהר הקדוש את הנאמר "ויקהל משה". לומר שמשה רבינו הפריש את עם ישראל מן 'הערב רב', וייחד אותם לבדם.

ובזה מיושב מדוע התורה הדגישה כאן שמשה רבינו הקהיל את עם ישראל כיון שבא לומר שבא להפרישם 'מהערב רב' שהיו בתוכם. ובזה יישב הזוהר הטען שהתורה כפלה את בקשת תרומה אף שכבר היה ציווי בפרשת תרומה, כיון ששם נאמר: "מאת כל איש אשר ידבנו לבו". וגם 'הערב רב' הביאו תרומה. אבל כאן התורה אומרת "קחו מאתכם תרומה לה'". כלומר שהתרומה תבוא דווקא מעם ישראל ולא מהערב רב.

ועל פי זה יש לבאר את סמיכות דיני המשכן לשבת. שבא לרמוז ששלשה קדושות אלו דרגה מעל דרגה, שהמשכן 'המקום' הכי קדוש. אבל קדושת 'הזמן' של השבת יתרה ממנו, שאין בניית המשכן דוחה שבת. וקדושת 'הנפש' היהודי עולה על כולם, שמחללים עליו את השבת. ועוד יש להוסיף: שבכל שבת יהודי זוכה לשלשה בחינות אלו. שהשבת

היא "זכר למעשה בראשית". כנגד בחינת 'עולם'. ומה שזמנה קבועה בכל שבוע הוא כנגד 'שנה'. והנשמה יתרה שיהודי זוכה בה בשבת זה נגד 'נפש'.^{לח}

ומעתה יש להאיר דברי המדרש (בראשית רבה יא) תני ר' שמעון בן יוחי, אמרה שבת לפני הקב"ה: ריבון העולמים לכל יש בן זוג, ולי אין בן זוג אתמהא? אמר לה הקב"ה: כנסת ישראל היא בן זוגיך. וכיון שעמדו ישראל לפני הר סיני, אמר להם הקב"ה זיכרו הדבר שאמרתי לשבת, כנסת ישראל היא בן זוגיך. זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ ח). ומבואר שהר סיני היה 'המקום' ששם ה'נפש' של עם ישראל נישאו עם השבת 'הזמן'.

^{לח} ובשפת אמת (פרשת מקץ) כתב שגם בהבדלה בן 'קודש לחול'. שאומרים בצאת השבת אנו רומזים לזה. 'בן אור לחושך'. כנגד 'עולם'. 'בין ישראל לעמים'. כנגד 'נפש'. 'בין יום שביעי לששת ימי המעשה'. כנגד 'זמן'.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה', מאנשעסטער

איך מצליחים לייצר יותר זהב ממה שיש כבר?

ראיתי דבר חדש ביותר לפני איזה ימים בספר מוסמך בשם הקדמונים בעניני המשכן, ואף שידעתי שהמחבר ידידי שליט"א הוא איש נאמן, מ"מ רציתי ללמוד הדברים בפנים בקודש. ואמנם כתוב שם כפי שהביא, והוא דברי השל"ה הק' בפרשת תרומה, דבר נפלא מאד וז"ל הצורך למלאכת המשכן היה רב מאוד יותר מהנמצא, כי הזהב היה זהב טהור שאינו בנמצא הרבה, וכן שאר עניינים החשובים. ועל כל זאת היתה מגעת הנדבה יותר מכדי הצורך. וזה הדבר היה מצד הברכה שנתן הש"י בנדבה, שמן המעט נעשה רב (!!)

וסיבת הברכה היתה מצד נדבת הלב, רצוני לומר איש אחד הביא חתיכה זהב בלב טוב, והיה מצטער על שלא היה בידו יותר והיה מתאוה ליתן בכפלים רק שלא היתה בידו, הקב"ה היודע מחשבות צירף מחשבתו הטובה למעשה, ושלח הברכה במה שנתן שנעשה בכפל, דהיינו כסך שהיה מתאוה בנדבת לבו אף שלא היה בפועל (!!). נמצא שזה המותר הקב"ה הוא הנותן ותרומה זו היא שלו, זהו שאמר תקחו את תרומתי. והיא באה מאת כל איש אשר ידבנו לבו, נמצא זה המתנדב נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, שהמשכן הוא הבריאה. זהו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, כלומר הרבה עניינים ממנו נעשה מתוכם, היינו תוכיות נדבת לבם. נמצא לפי זה בתוכם הוא כמו בתוכו, כי לא היה המשכן נגמר אם לא היה תוכיות נדבת לבם כמה שכתבתי, עכ"ל.

גם במשנת החת"ס

הדברים מפורשים גם בחת"ס בריש פרשת פקודי באריכות, ע"ש מה שמביא דברי המשנה (שקלים ו', ג') דאלף ככרי זהב הכניס לכור עד שהוציא כבר א' זהב טהור למנורה (!), ומבאר כי נעשה בו ניסים ונעשה כלי קודש אלו מדבר מועט מאפס ואין, ורוח ה' נוססה בהם, ועל כן היה כולו רוחניות, ונשא בכתף ונשא נושאו ומקום ארון אינו מן המדה [כר"ה כ"א.] כי הרוחניות אינו תופס מקום, ומיישב בזה עוד דברים, ע"ש.

נמצינו למדים דבר נורא, כי ניגש יהודי לתרום לבניית המשכן, ולא היה בידו רק שיעור קטן של "זהב" או אחד משאר המינים שהוצרכו לנדב. ומכיון שבלבו הצטער שלא היה בידו יותר, "והיה מתאוה ליתן בכפלים רק שלא היתה בידו" זה גופא היה סיבה שיזכה לנס למעלה מדרך הטבע "שנעשה.. כסך שהיה מתאוה בנדבת לבו"! אולם נראה פשוט כי היינו רק כאשר בתוכיות לבו היה רוצה באמת לתרום כפליים ממה שהיה בידו, זאת אומרת, כי ה' יראה ללבב ויודע מחשבות הלב באופן שאי אפשר בשום אופן לשקר כלפי מעלה ח"ו, ורק מי שנתעורר אצלו הרצון לתרום יותר, ואילו היה בידו יותר זהב היה תורם אותה, בכה"ג נעשה בו נס ומצא בידו כפי רצונו הטוב.

וא"כ נבוא ונצייר לעצמינו שתי יהודים שעומדים בשורה יחד בכדי לתרום למלאכת המשכן, הראשון מגיע עם המון זהב, ואילו השנה רק בכמה גראם של זהב. והראשון

שמח בחלקו הטוב שזכה להביא זהב טהור לבניות בית לה'. וכאשר מחכים חבירו השני, מצטער על מיעוט חלקו ומעורר בלבו רצון אמיתי הלואי שהיה בידו לתרום פי כמה.. וככה מחכים עד שמגיע זמנם למסור נדבת לבם להגבאי העומד בראש לקבל מכלל ישראל מה שהביאו. והנה פתאום מול עיניהם – רואים דבר נפלא, תרומתו של השני נתגדל ונעשה פי כמה שהביא, והרבה יותר מהראשון שהיה לו חסר הלב והרצון הטוב בצירוף לתרומתו! ציור זאת יועיל לנו בהמשך דברינו... ע"ש.

קושיא עצומה

והנה יש לעיין ולהבין כי הרי אין הקב"ה בא בטרונאי על בריותיו, ואין הקב"ה עושה נס בכדי, וא"כ לאיזה צורך נצטוו כלל ישראל לעשות משכן מחומרים שלא היו תחת ידם, וכלשון השל"ה הק' "הצורך למלאכת המשכן היה רב מאוד יותר מהנמצא, כי הזהב היה זהב טהור שאינו בנמצא הרבה, וכן שאר עניינים החשובים". ועוד, כי התורה"ק בא להורות לנו הוראה לדורות, ומה לנו למעשה נסים? האם בכוחותינו וביכלתינו לחשוב מחשבות להרבות בזהב ובכסף ובנחושת, ולקום בבוקר ולמצוא כפליים ממה שהיה לנו אתמול?

יסודו של האלשיך הק'

ויש להציע ליישב ע"פ יסודו של האלשיך בפירושו לשיר השירים מובא בישמח ישראל (פ' פקודי) בשם כ"ק איתן אדמו"ר הרבי מווארקיי זצלה"ה שאמר כי עיקר קדושת וחיות המשכן והמשכת השכינה הי' ע"י הרצון ונדבת לב ישראל, ובכח קדושת רצונם הטוב המשיכו קדושת השכינה, וכמאמר האלשיך הקדוש (על שה"ש ג', ט' י') שהכתוב מתמה איך אפשר לעשות משכן למי שנאמר בו (מ"א ח', כ"ג) השמים ושמי השמים לא יכלכלוך, ולצמצם שכינתו בין הבדים, וזה שאמר הכתוב אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון עמודיו עשה כסף רפידתו זהב מרכבו ארגמן, איך אפשר זאת, והתירוץ הוא, תוכו רצוף אהבה, היינו שמאהבה והיראה והרצון והחשק מנדבת המשכן ע"י המשיכו השכינה הק' לתוך בדי הארון.

לאור דבריו אולי י"ל כי אה"נ נצטוו כלל ישראל לבנות המשכן וכליו יותר ממה שהיו להם תחת ידם בפועל, ורק בכח רצונם הטוב ונדבת לבם היה כאן מעשה נסים בכדי להורות עד כמה "עיקר קדושת וחיות המשכן והמשכת השכינה הי' ע"י הרצון ונדבת לב ישראל". ולכן מתחילה מראש הקב"ה ביקש מהם דבר יותר מיכלתם – ואין זה נקרא "נס בכדי" (-נס ללא צורך), כי אדרבא, עיקר מהות ופנימיות המשכן וכליו הוא "תוכו רצוף אהבה", וכאשר היה להם כל החומר הנצרך מראש, היה חסר בזאת רצון.

אלו שבונים מוסדות יודעים..

ודבר זה נוגע גם לנו כי כאשר מישהו בונה מוסדות תורה וחסד, ורצונו הטוב להרבות בגבולי הקדושה, הרי חז"ל כינו המקומות הקדושים שלנו בשם "מקדש מעט" וא"כ גם הם חייבים להיות באופן של "תוכו רצוף אהבה", וא"כ למה להתפעל כמה יש לנו בפועל תחת ידינו כאשר מתחילים לבנות. הרי העיקר הוא הרצון הטוב לעשות רצונו בלבב

שלם – וכמובן ה' יראה ללבב תוכן פנימיות הכוונה ורצון הטוב באמת לאמיתו. וכל אחד שיש לו נסיון בענינים אלו יודע ובידו להעיד עד כמה זהו המציאות. וכדברי השל"ה הק' הנ"ל "הקב"ה היודע מחשבות צירף מחשבתו הטובה למעשה, ושלח הברכה במה שנתן שנעשה בכפל, דהיינו כסך שהיה מתאוה בנדבת לבו אף שלא היה בפועל" (בימים אלו מרגישים ביותר המילים "שנעשה בכפל" ע"י המאצינג... – אבל גם בלי האופנים השונים, זהו המציאות שיש ברכה ויש יותר ממה שחושבים מראש)!

אולם, לא זו בלבד, כי אף מי שאנו מתעסק בצרכי הכלל בבניית מוסדות (עכ"פ באופן ישיר – כי כולנו מאוחדים בתכלית האחדות, וכאשר כל יהודי ויהודי מתיישב ללמוד ועובד בוראו בפינה שלו משפיע רבות על כל כלל ישראל ונותן כח ועוז שיהיו לאלו העסקנים הס"ד להצליח בפועל.. כידוע, ואכמ"ל) – בעבודת הפרט עצמו ג"כ שייך כל המבואר. ולזאת נקדים דברי האוהב ישראל בפרשת תרומה (עה"פ ויקחו לי תרומה גו' מקדש גו' בתוכם) השופכים הרבה אור בפרשיות אלו שלמדנו בשבועות האחרונות

דברי האוהב ישראל

"הנה ידוע כי תוה"ק היא נצחית. וכל מצותיה מישך שייכא בכל עת ובכל זמן. ומצוה זו של בנין המשכן וכליו. בודאי גם עתה בגלותינו מחוייבים אנחנו לקיימה. וכאשר עינינו רואות שגם קודם שבאו בני ישראל אל המנוחה ואל הנחלה ציוה אותם הבורא ית"ש לעשות משכן וכליו. וכמו כן עתה החיוב על כל איש אשר הוא מזרע ישראל בכל דור ודור לעשות משכן וכליו. והדבר צריך ביאור היאך יוכל כל איש ואיש. ובפרט בדורות הללו לעשות משכן וכליו להבורא ברוך הוא וברוך שמו.

דירה נאה בליביה

אכן בהעיר לב י"ל. דהנה איתא בתזוה"ק זכאה מאן דעביד ליה דירה נאה בליביה ובאיבריין דיליה. והיינו כי כאשר האדם הישראלי מביט ומסתכל ומבין בגדולת ורוממות הבורא בהוב"ש. איך שהאציל וברא ויצר ועשה את כל העולמות הנפלאים והנוראים. והוא מקיף כל עלמין ומלגאו כל עלמין ולית אתר פנוי מיניה. ועי"ז בא לאהבה ותשוקה גדולה ודביקות רב לעבוד את הש"י באהבה רבה וביראה רוממות לייחד ולקשר עלמין עילאין קדישין ומה שעובד יותר ויותר כאפס ואין נחשב בעיניו נגד מה שמבין במחשבתו הזכה שלא יצא ידי חובתו. ועדיין הוא מבחוץ. ועל כן הוא מתאמץ ביתר שאת ועוז בעבודה תמה ונקיה. וכל מה שהוא עובד ועושה ביתר שאת והתאמצות גדול. הוא בא בעיניו ולבו ומחשבתו לשפלות יותר ולהכנעה גדולה. והכל הוא עבור אהבת השי"ת הבורא בלבד ויודע ומבין גדלותו ורוממותו אשר אין בכח שום נברא להשיגו. כי הוא ית' מושלל מהשגה. והוא אין סוף ואין תכלית, ולבו של האדם הזה מתלהב ומתאוה ומשתוקק מאוד לעבוד את הבורא בהוב"ש בכל איבריו וחושיו. ומחזק את עצמו ביתר שאת בכל האפשרי ובא למדריגה זו של שפלות גדול בעיניו מאוד. אשר ממש כאין הוא נחשב בעיניו ובלבו ומחשבתו. ואז נעשה דכא ושפל רוח באמת וכמעט הוא בטל במציאות אז ודאי נעשה לבו בחי' משכן לשכינתו ית' וית' וכמ"ש (ישעיה נז, טו) אני אשכון את דכא ושפל רוח. והגם שאינו יכול לעבוד את הש"י בפועל כפי מחשבתו הק'

ורצונו של האדם הלזה, עכ"ז רחמנא ליבא בעי וחשוב בעינינו ית' רצון לב האדם
המשתוקק באמת ובלב תמים כאלו עשה ותיקן הכל בפועל ממש. (ע"ש עוד!)

התעוררות נפלא מזה

נמצינו למדים מדבריו הק' – בצירוף דברי השל"ה הק' בתחלת דברינו, כי כל אחד ואחד
שבונה בלבו דירה נאה להשכינה הק' חייב לדעת, כי אין לו להתפעל ממיעות כוחותיו –
כי כאשר האדם באמת לאמיתו מעורר בלבו רצונו הטוב להוסיף בתורה ומצוות ועבודת
השי"ת באהבתו ויראתו בתשוקה אמיתית, הרי ממילא הקב"ה מצרף מחשבה למעשה
בפועל ממש שיוכל להצליח יותר מכפי שחשב מראש שיש בידו לעשות. ואף שאינו
תמיד רואה בהאי עלמא התוצאות, אבל עכ"פ הנחת רוח שזוכה לעשות לעילא הוא
הרבה יותר מכפי שמשער. ויש לנו עבודה מעשי "לתרום לבניית המשכן הפרטי שלנו" –
אף קודם שמתחילים לעבוד, פשוט עבודת ה"תרומה" מלשון התרוממות כמש"כ בהמשך
דבריו שם.

וביותר יש לנו להתעורר כפי שציירנו בתחלת דברינו, כי אף מי שאין לו הכסף והזהב,
וכפי שידוע מזוה"ק וספה"ק אשר מדת ה"יראה" מכונה בשם "זהב", ומדת "אהבה"
מכונה בשם "כסף" וכמו כן כל הדברים השונים שתרמו, הכל משל ונמשל, ולכן בן-אדם
שחושב בלבו שרוצה באמת לבנות "דירה נאה בליביה" ואף שתשוקתו עזה מ"מ לב יודע
מרת נפשו מיעוט ה"זהב" וה"כסף" שיש לו, ומצטער על מיעוט אהבת ה' ויראת שמים
שלו, ידע נאמנה – כי יש דרך לזכות שיתרבה בפועל ממש! עצם רצונו הטוב, ונדבת לבו
הטהור יכול להרבות יותר אהבת השי"ת ויותר! ואולי הקרשים העומדים לעל ולעולמי
עולמים רמו להתמדה, עץ חיים. ודבר זה מעורר מאד שכלל ישראל אינם מוגבלים...
יתכן שני אנשים, אחד מתחיל עם יותר "זהב" ו"כסף" ובהמשך הזמן נשאר ביד השני
הרבה יותר, והוא מכח רצונו הטוב באמת לאמיתו..!

החודש הזה לכם – ראש חדשים

והזמן גרמא לזה ביותר בפרשת החודש, ובימים הברוכים של חודש ניסן. כי ידוע
מהשל"ה הק' (עניני פסחים כ"א, ד') כי כל יום ויום מחודש ניסן נתקדש בקדושת ראש
חודש "החדש הזה לכם – ראש חדשים" כי כל החודש יש לו קדושת ראש חודש. ראש
חודש הוא הזמן של "זבחי רצון" שמקריבים להש"ת ה"רצון". בתחלת כל דבר מתיישבים
"מה רוצים" מהו ה"פלאן" מהו התכנית? ואז ממשיכים לעשות בפועל ממש.

י"ב ימים הראשונים של חודש ניסן

והנה ידוע מש"כ באגרא דכלה (פ' פקודי מ' ב') אשר הי"ב ימים הראשונים של חודש
ניסן הנה כח כללי לי"ב חדשי השנה כל יום רומז לחודש שלם. והחווה מלובלין זי"ע היה
כותב ברוח קדשו בכל יום מה יהיה בכל חודש, ובאותו השנה שנתבקש בישיבה של
מעלה בחדש מנחם לא כתב רק עד מנחם אב (ע"ש שמפרש בזה אריכות לשון הפסוק
"ביום החדש הראשון באחד לחדש" הוה ליה למימר בקיצור "באחד לחדש", כי עפי"ז
הכוונה הוא "ביום החדש הראשון" רצ"ל באותו יום שהוא נגד החדש הראשון היינו

"באחד לחודש". והנה המתבונן יחשוב מה לו לבעלי רוח הקודש, ומה יעשה כשעדיין לא זכה לראות מזכי הראות שביכלתם לדעת ביום ג' ניסן מה יהיה בחודש סיון הבעל"ט. אולם לאור המבואר, כי חודש ניסן מיוחד לעבודת "ראש חודש" לעבודת ה"רצון" ונדבת ה"לב" – הרי ממילא כל יום בהתחדשות נפלא יכול להשקיע כח ומוח בס"ד מרובה, בתורה ומצוות ועבודת השי"ת בין אדם למקום ובין אדם לחבירו – עבור כל חדשי השנה הבעל"ט. ואולי אדרבא, בזאת שיודע שמושרש בימים אלו כל השנה הבאה, בידו להתאמץ ביותר ולזכות להקמת המשכן בלבו לעשות רוח נחת להבורא יתברך שמו מזה "שנתאזה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים!"

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', מגיד מישרים ויו"ר מכון 'למעשה'

אשדוד

למה הוצרך לחזור שני פעמים ולומר שמלאכת המשכן אינה דוחה את השבת

צ"ב למה הוצרך לחזור שני פעמים ולומר שמלאכת המשכן אינה דוחה את השבת ואף שכל ענין עשיית המשכן בפרשיות ויקהל ופקודי הם חזרה על הענינים שנתבארו בפרשיות תרומה תצוה וכי תשא, מכל מקום החזרה היא רק על עניני עשיית המשכן, וכמו שכתבו הראשונים (עיין רמב"ן לו, ח) דמתחילה נכתב הציווי על העשייה ואחר כך את קיום העשייה, או שמתחילה בפ' תרומה תצוה וכי תשא כתבה התורה את הציווי של הקב"ה אל משה, ולאחר מכן בפ' ויקהל ופקודי כתבה התורה את הציווי של משה לכלל ישראל, אבל לענין האזהרה שלא לחלל את השבת בשביל עשיית המשכן, מדוע הוצרכה התורה להזהיר שני פעמים. והרי לא נכפלו אזהרות בלא טעם מיוחד. נואי משום שאזהרה ראשונה נאמרה למשה מפי הבורא, ואזהרה שניה אמר משה לישראל, הרי כל התורה כולה כך היא, שאמר הבורא למשה ומשה לישראל, ולא נשנו אזהרות].

ואולי שני דינים נתחדשו בזה, הראשון הוא מדין עשיית המשכן שאינו דוחה את השבת והיינו דליכא כלל קיום מצוות עשיית המשכן, והשני הוא מדיני שבת שאינה נדחית מפני עשיית המשכן, ויש לדקדק כן בלשונות הפסוקים ודו"ק].

אלא ביאר בזה הרב אליהו ברוך פינקל זצ"ל בספרו משלחן רבי אליהו ברוך (פרשת כי תשא) שמבואר בחז"ל (תנחומא תרומה ח) שעצם עשיית המשכן היא כפרה על חטא העגל, ולא רק הקרבת הקרבנות שבו מכפרים, וז"ל המדרש, אמר הקב"ה יבא זהב שבמשכן ויכפר על זהב שנעשה בו העגל, ע"ש, וכ"ה ברש"י בשיר השירים (א, יג) וז"ל, ואמר התנדבו למשכן ויבא זהב המשכן ויכפר על זהב העגל, עכ"ל, הרי שעצם נדבת הזהב מכפרת על חטא העגל, וכע"ז איתא בירושלמי שקלים (פ"א ה"א) לגבי הזהב שבכפורת.

מעתה ניחא מאד, שקודם שחטאו ישראל בעגל, היתה עשיית המשכן רק בתורת קיום המצוה ד'ועשו לי מקדש' (לעיל כה, ח), ואף שאי"ז רק הכשר מצוה, אלא הוא עיקר מצוה כמבואר בתוס' בשבת (קלא, ב ד"ה ושויין) דילפי' מ'ועשו' למצוה על עצם העשייה, מיהו קודם חטא העגל לא היה בזה ענין של כפרה, וממילא לא שמענו אלא במצוה זו שאינה דוחה שבת.

אבל לאחר חטא העגל שנתחדש שיש בעצם עשיית המשכן כפרה, הרי זה כמו מצוה נוספת בעשיית המשכן ושוב היה מקום לומר שתדחה את השבת [וכדאשכחן בכפרה דקרבנות שעירי הרגלים שדוחים שבת ויו"ט], ולכך הוצרכה התורה לחזור שוב על

האיסור שאין עשיית המשכן דוחה את השבת אפילו לאחר חטא העגל [ולא ילפי מקרבנות דכתיב בהו במועדו]. עכ"ד הרב אליהו ברוך פינקל זצ"ל.

ויש להוסיף בזה בהקדים מה שקשה למה נסמכה חטא העגל לשמירת שבת?

בפרשה הקודמת קראנו בתורה על חטא העגל שבני ישראל עבדו עבודה זרה לעגל מזהב והקב"ה ביקש לאבד ח"ו את עם ישראל מן העולם, ומשה רבינו עמד והתפלל והתחנן להקב"ה עד שהקב"ה התפייס וסלח לעם ישראל על חטא העגל, (כ"כ ג"כ הרה"ק הרח"ו זצוק"ל בס' עץ הדעת טוב ריש פר' ויקהל) וז"ל והודיעם כי אין דבר לתקן רק מצות השבת כמ"ש ז"ל על אשרי אנוש יעשה זאת אפי' עובד ע"ז כדור אנוש ושומר שבת מחול לו ולכן התחיל בענין השבת לתקן עון העגל וז"ש אלה הדברים בל' רבים כלו' ענין השבת אע"פ שאינו רק דיבור אחד של עשרת הדברות שקולה היא ככל התורה וככל אלה הדברים שהם עשרת הדברות ובזה ימחול לכם עוון וכן אור החיים ריש ויקהל)

ואומרי חז"ל שמשה רבינו שאל את הקב"ה רבונו של עולם מה יהיה הכפרה לעם ישראל על חטא העגל?

אמר הקב"ה למשה רבנו לך ותצווה את עם ישראל שיזהרו במצוות השבת כי אמרו חז"ל במדרש (מד"ר פכ"ה, יב) (גדרים ירושלמי פרק ג, הלכה יד): ששקולה שמירת השבת כנגד כל התורה כולה, ובזה יהיה תקנתם על מה שעבדו עבודה זרה בחטא העגל וכפרו בכל התורה.

עבודה זרה כנגד כל התורה ושמירת שבת כנגד כל התורה

הקב"ה אמר למשה רבינו יש עבירה אחת בתורה שהיא כנגד כל התורה וזה עבודה זרה (הוריות ח' א) ויש לי מצוה אחת בתורה שהיא שקולה כנגד כל התורה כולה שכל מי שמקיים אותה מעלה עליו כאילו קיים כל התורה כולה והיא מכפרת לאדם כל העוונות וזה מצוות שמירת שבת קודש וכן אמר ישעיה הנביא (ישעיה נו, ב) "שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע" ודרשו חז"ל (שבת קי"ח ב) כל השומר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו: "שומר שבת מחללו" אל תיקרי מחללו אלא מחול לו שכל מי ששומר שבת אפילו עובד עבודה זרה נמחלין לו כל עוונותיו, וכן אומר הזוהר הקדוש (ח"ב דף פ"ט) שכל מי ששומר שבת כאילו קיים כל התורה כולה.

וכן אמרו חז"ל במדרש (מד"ר פכ"ה, יב) אמר להם הקב"ה לישראל אם תזכו לשמור שבת מעלה אני עליכם כאילו שמרתם כל המצוות שבתורה ואם חיללתם אותה מעלה אני עליכם כאילו חיללתם כל המצוות.

מדוע חזרה התורה לצוות שוב על שמירת השבת?

האור החיים הקדוש (ריש ויקהל שמות לה, א) שואל מדוע התורה חוזרת עוד פעם לצוות על שמירת השבת אחר שבפרשה הקודמת פרשת כי תשא כבר ציוותה התורה על שמירת השבת כמו שנאמר (שמות לא, יג-יד) "אך את שבתתי תשמרו כי אות הוא ביני

וַיִּינִיחֶם לְדִרְתֵיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם" וכן נאמר וַשְׁמֵרְתֶם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הוּא
לְכֶם?"

ומבאר האור החיים הקדוש שהרי ידוע מה שאמרו חז"ל שפרשה זו נאמרה למחרת יום
הכיפורים כשירד משה רבנו מהר סיני שאז בישר משה לישראל את הבשורה שהקב"ה
התפייס עימהם אחר חטא העגל ושמירת השבת באה לכפר על חטא העגל.

לתגובות: P0583271323@gmail.com

כמו כן ניתן להאזין לשיעורי למעשה בקול הלשון 07222741111 וכן להוריד מהעמדות
של קול הלשון

מאור שעשועי - מלה ושתיקה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

המטנף פיו נזוף ומנודה ואין תפילתו מקובלת

בזוהר הקדוש לפרשת פקודי איתא (על פי פירוש הסולם שם): "...ארבעים הממונים... עומדים ומנזפים ומטילים חרם על כל אלו שהוציאו מפיהם דבר שאינו צריך - ואחר זה תיכף הוציאו מפיהם מלה קדושה, מלה של תורה, ומטנפים פיהם בה. ואלו עומדים ומחרימים אותם, ועומדים בחרם הזה ארבעים יום, שתפלתם אינה מקובלת".

אודות דברי הזוהר הקדוש הנ"ל כותב בספר "קרן לדוד" (לרבי דוד כהן-סקלי, מח"ס שו"ת "קרית חנה דוד"): "...הנה כל אדם שיש לו לב, תסמר שערות ראשו כשיראה בדברים אלו ומתבונן עליהם, עד כמה צריך אדם לעשות גדר וחומה וסייג, חומות וחיל, כדי ליזהר מדברים כאלו, ולשום את דרכו, כדכתיב (תהלים נ, כג) 'וְשֵׁם דְרֶכְךָ אֲרָאנוּ בְּיִשְׁע אֱלֹקִים', כיצד יתנהג בדיבורו ובמעשיו. ולא ידבר עד שיפנה לצדדיו ויטול עצה מלבו אם ידבר או ישתוק.

ויאמר אדם לנפשו: פה שמפיק מרגליות ילחוך עפר לחמו של נחש כזוחלי ארץ ארש' לא מטוהרה, וטמא יקרא - שמטמא גופי ונפשו כנז"ל בזוהר, ואדם תועה מדריך השכל בקהל רפאים ינוח.

על כן כלך מדריך זו, ועיניך לנכח יביטו ועפעפך יישרו נגדך ותמיד יהיה בין עיניך פסוק שכל גופי תורה תלויים בו והוא (משלי ג, ו): 'בְּכֹל דְרֶכְיֶךָ דַּעְהוּ וְהוּא יִיָּשֵׁר אַרְחֶיךָ'."

ובספר "ראשית חכמה" (שער הקדושה, פרק שלשה עשר) ז"ל: "החלק החמישי בענין נבלות הפה, וכתב הרב יצחק אבוהב עליו השלום בספר מנורת המאור, זה לשונו: מצינו שהרבה בני אדם כופין אותם בשוטים באש ובמים ובכל מיני כפיות על שיוודו דברים שנכשלים בהם, וסובלין כל הכפיות ואינם מודים בשום דבר בפיהם שיתחייבו בהודאתו הריגה, ואף על פי שרואים שאינה אלא מיתה זמנית - כי יודעים בבירור שהיום או מחר ימותו - עם כל זה כדי להרויח חיי שעה סובלין דחקם ומקבלין כל היסורין שבעולם.

על אחת כמה וכמה למי שאין כופין אותו שיאמר דברי נבלות, ואין לו בדיבור זה הנאה, אבל יודע שבאמרו גדול עונו מנשוא וידונו עליו מיתה עולמית, שהיה לו לסתום ולבלום פיו מלאמרו! כי כל המנבל פיו דינו נהפך עליו לרעה, כדגרסינן בפרק קמא דכתובות: 'עַל כֵּן עַל בְּחֹרֵיו לֹא יִשְׁמַח ה' [וְאֵת יְתֻמּוֹ וְאֵת אֲלֻמְנָתוֹ לֹא יִרְחֵם כִּי כָּלֹ חָנָף וּמִרְעָ וְכָל פֶּה דֹבֵר נְבִלָה בְּכָל זֹאת לֹא שָׁב אָפּוֹ וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה] (ישעיהו ט, טז). מאי יְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה? אמר רב חנן בר אבא: הכל יודעין למה כלה נכנסה לחופה, אלא כל המנבל את פיו ומוציא דבר נבלה מפיו, אפילו נחתם לו גזר דין של שבעים שנה לטובה נהפך עליו לרעה.

וגרסינן נמי בפרק במה מדליקין (שבת לג ע"א): 'בעון נבלות הפה צרות רבות ורעות וגזירות קשות מתחדשות בעולם, ובחורי שונאיהם של ישראל מתים, ויתומים ואלמנות צועקים ואינם נענים, שנאמר 'על כן על בחוריו לא ישמח השם' וגו'...

ואמר רב חסדא: 'כל המנבל פיו מעמיקין לו גיהנם, שנאמר (משלי כב, יד) 'שׁוֹחָה עֵמְקָה פִּי זָרוֹת [זְעוּם ה' יפול יִפֹּל שָׁם]'.
רבי אמר: אף השומע ושותק, שנאמר (שם כב, יד) 'זְעוּם ה' יפול שם'.

על כן יש לו לאדם לטהר פיו מלדבר נבלה, כי לא נברא הפה הקדוש אלא לדבר קדושה, וזה המדבר נבלה עוזב דרך הבושת והצניעות, שהם המידות המובחרות שנבדלו ישראל משאר העמים, ומראה על עצמו שאין לו חלק באומה הקדושה, עד כאן לשונו, וקצרתי מקצתו שלא להאריך, וכן כתב הרבינו יונה בשערי תשובה".

וכאן מביא ה"ראשית חכמה" הנ"ל את דברי הזהר הקדוש שבתחילת דברנו מפרשת השבוע: "ובעונש המטנף פיו פירש בזוהר... זה לשונו: 'אלין אינון ארבעין קיימין ואוזיפו ומנדין לכל אינון דאפיקו מפומייהו מלה דלא אצטריכא ומטנפי פומייהו, ואלין מנדין לו וקיימי ארבעין יומין דלא אשתמע צלותהון ולא עאלין לפרגודא וקיימין נזיפין לבר' [...ארבעים הממונים... עומדים ומנזפים ומטילים חרם על כל אלו שהוציאו מפיהם דבר שאינו צריך - ואחר זה תיכף הוציאו מפיהם מלה קדושה מלה של תורה, ומטנפים פיהם בה. ואלו עומדים ומחרימים אותם, ועומדים בחרם הזה ארבעים יום, שתפלתם אינה מקובלת], עד כאן לשונו. הרי שהוא נזוף ומנודה וארבעים יום אין תפלתו עולה למעלה! ואמר לקמיה, כל מי שהוא מנודה למעלה, שמירת קונו מסתלקת ממנו ואין נשמתו עולה למעלה" וכו', עכ"ל. ולמדנו שהמנבל את פיו מונע מתפילותיו להתקבל רח"ל!

*

ולפני שנים רבות שמעתי משל נפלא ונורא על זה [מגיסי העוסק בצרכי ציבור באמונה הרב אליהו ברוכי שליט"א, וכל שיחו ושיגו ען בני-משפחתו בשבת-קודש הוא רק בעניני תורה וקדושה!], וכעת חיפשתי ומצאתי כן מאוצרותיו של הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א [כפה"נ המקור בספר "עלינו לשבח"] שסיפר כך:

"פעמים רבות נכנסתי עם יהודים חולים אל מרן גאון ישראל הקהילות יעקב זצ"ל, ואחרי שבירך אותם בחום ליבו היה נוהג לומר: 'אל תמתינו שמישהו אחר יתפלל בעדכם. תתפללו בעצמכם על עצמכם! ודעו שהתפילה תמיד עוזרת! כל תפילה! אין דבר כזה שתפילה חוזרת ריקם. לא קיים דבר כזה במציאות.

פעם ניגש אלי חולה, ואמר לי שגם הוא שמע את הדברים יוצאים מפיו של הסטייפלער, 'אבל מה אעשה שמזה תקופה ארוכה אני מתפלל אל הקדוש ברוך הוא בכוונה גדולה ושום דבר לא זז?'

שאלתו כמובן אינה שאלה, ומן הדין היה לחזור בפניו שוב ושוב על דבריו של הסטייפלער ולחזקו בענין זה, כדי שיאמין שאכן כך הם פני הדברים - ששום תפילה אינה

חוזרת ריקם וכל מילה וכל הגה שאדם מוציא מפיו בעת התפילה משפרים את מצבו בזה ובבא.

אבל כיון שהיהודי היה שבור ורצוף ונזקק לעידוד, החלטתי לסבר את אוזניו בסיפור ששמעתי באותה תקופה:

בין שתי מלחמות העולם נסע אחד משליטיה של צרפת לביקור ברוסיה בליווי פמלייה גדולה של שרים ויועצים. בבואם לרוסיה הוגשה לפניהם ארוחת צהרים דשינה בביתו של השליט המארח. בין יתר המאכלים שהונחו על השלחן היה גם ה'קישקע'] = מעיים ממולאים], והמאכל הזה התחבב במיוחד על השליט הצרפתי עד כדי כך שלא התבייש ללקק את אצבעותיו בעת האוכל ואף לבקש עוד...

בעיצומה של הסעודה הוא קרא לשר הטבחים שלו וציוה עליו שייגש לעמיתו, שר הטבחים הרוסי, וייקח ממנו את 'המרשם' להכנת הקישקע, וכשנחזור לצרפת תעשה לי את האוכל הטעים הזה מדי יום ביומו'.

השר הצרפתי עשה את שנצטווה, וכשהגיע חזרה לארמון בפריס הכין גם הוא את הקישקע והגישו לפני השליט שעשה הכנות רבות לפני שישב לאכול, ביודעו שעכשיו הוא הולך לטעום את אחד המטעמים שהתחבב עליו ביותר בעת האחרונה.

שר הטבחים עומד לצידו, ממתין למחמאות שתצאנה מפי ה'בוס', שאולי יחליט אף על העלאה במשכורת עקב המאכל הטעים שהוכן לו.

והנה רק קירב השליט את התבשיל לפיו וכמעט שהקיא מחמת הריח המסריח שנידף ממנו. הוא ניסה לשווא לשמור על קור רוחו וכילה את זעמו בשר הטבחים תוך שהוא צועק עליו בכעס נורא: 'מה קרה לך? הרי כשטעמתי ממאכל זה ברוסיה הרגשתי בו טעם גן עדן. לא היה מאכל יותר טוב ממנו! מה אירע עתה שאינני יכול אפילו לקרב את המאכל לפי מחמת הריח?! הלא מן הדין אני צריך לפטר אותך באופן מיידני!'

נבהל שר הטבחים לנפשו ולפרנסתו ולא ידע מה להשיב לאדונו. 'עשיתי ככל שציוויתני ולקחתי מעמיתי הרוסי את המרשם המדויק. רשמתי כל מילה ומילה ולא חיסרתי ולו פריט אחד מכל מה שהיה כתוב שם'.

אבל השליט הצרפתי לא נרגע. 'העצה היחידה שאני יכול לתת לך לפני שאפטר אותך ממשרתך היא, שתחזור לרוסיה ותספר לשר הטבחים מה קרה, ותשאל אותו למה הסריח הקישקע כך'.

בלית ברירה חזר השר בבושת פנים לרוסיה. כאשר שמע עמיתו את שאירע שאל אותו שאלה אחת: 'האם שטפת את הקישקע לפני הבישול?'. הביט הצרפתי בתמיהה על עמיתו הרוסי והשיב בשלילה: 'וכי היכן היה כתוב במרשם שצריך לשטוף את הקישקע?!'

'סכל שכמותך' הגיב הרוסי בגיחוך. יש דברים שלא כותבים במרשם. כל אחד צריך להבין לבד שאי אפשר להכניס לסיר הבישול סוג כזה של מאכל כמו קישקע בלי לשטוף

אותו [את המעיים הממולאים] לפני כן... ואתה עוד מתפלא מדוע הסריח המאכל שעשית?

החולה הקשיב לסיפור בשום שכל, אבל עדיין לא הבין מה ברצוני לומר לו. ואז נטלתי את ידיו בחביבות והסברתי שהלקח שאפשר להוציא מכאן הוא, שכשם שלפעמים אפשר להעתיק את המרשם הכי טוב והכי טעים, אבל אם לא שוטפים לפני כן את המאכל לא ייצא מכך מאומה, כך המסקנה גם לגביך בענין התפילה.

כפי ששמעת מפי הסטייפלער, אין לך 'מרשם' בדוק ומנוסה יותר להצלחת האדם ולרפואתו מאשר התפילה! ברם כאשר הינך בא וטוען שהתפילה לא פועלת אצלך מאומה, אתה צריך לבדוק האם שטפת את הפה שלך לפני התפילה מכל הדיבורים האסורים, לשון הרע ושקרים, רכילות וחנופה!

כי אם לא שטפת, הכיצד תועיל התפילה?

בודאי כל תפילה פועלת משהו, וכל תפילה יכולה היא שתעלה לשמים ותמליץ לפני כסא הכבוד בעבור המתפלל, בתנאי אחד! שהפה דרכו יוצאת התפילה יהיה נקי ומטוהר מכל רבב!

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' 'שערי בית המדרש' וש"ס

העבודה הזאת לנו היא

במאמר שלפנינו נדבר בעז"ה, בשבח העבודות לקראת חג הפסח אשר מטרתם היא לנקות את הבית מחמץ שלא יראה ולא ימצא בו ח"ו חמץ. אמנם נכון הוא הדבר שבמקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה, אך במקום שמכניסים בו חמץ צריך גם צריך לנקות ולבדוק. והואיל והחמירה התורה בחמץ יותר מבכל שאר המאכלות האסורים, שחובה להשביתו קודם הפסח, והזהירה עליו בבל יראה ובל ימצא בפסח, ואסרתו בהנאה, וענשה על אכילתו עונש כרת החמור, וכן אמרו חכמים חמץ אסור במשהו – לפיכך ישראל החרדים על המצוות ויראים מן החטא, קבלו על עצמם חומרות יתרות בפסח כדי להרחיק עצמם מחשש חמץ.

לא להתלונן על העבודה

כתב בספר הרוקח (לרבי אלעזר מגרמייזא, א' מן הראשונים. סי' רפ"ג. מובא בבאר היטב הלכות פסח סי' תס"ט א') כתב, שלא יאמר אדם כמה טורח פסח זה, כי רשע מה הוא אומר, מה העבודה הזאת לכם מה טורח זה לכם. ומקורו מן הירושלמי פסחים (פ"י ה"ד), דאיתא שם: בן רשע מה הוא אומר? מה העבודה הזאת לכם, מה הטורח הזה שאתם מטריחין עלינו בכל שנה ושנה. מכיון שהוציא את עצמו מן הכלל, אף אתה אמור לו: בעבור זה עשה ה' לי. לי עשה. לאותו האיש לא עשה. אילו היה אותו האיש במצרים לא היה ראוי להיגאל משם לעולם. [וכעין זה מצינו בספר חסידים (אות תתקכ"ג) שכתב: מי שנושא ספרים או טורח בספרים, אל יעשה כאיש שאומר על הטרחים הגדולים אוי כמה טרחתי הרבה, לדברים שרצון הבורא חפץ בהם לא יתכן לומר כן].

אמנם בחק יעקב (או"ח סי' תסט' ס"ק ג' הביא דברי ספר הרוקח וכתב: וכל הפוסקים לא הזכירו אזהרה זו, גם לא ראיתי נוהגין ליזהר בזה. ונ"ל דמפרשין הירושלמי דוקא על קרבן פסח אסור לו לומר, מה העבודה הזאת לכם, דנראה שמצוה דאורייתא עליו לטורח, משא"כ בזמן הזה דלא קאמר רק על גודל הזהירות וחומרות יתירות כמה טורח, אין קפידא.

ובשולחן ערוך הרב, מסכם הדברים וז"ל: לא יאמר אדם כמה טורח פסח זה, כי רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם מה טורח זה לכם, ועכשיו אין העולם נוהרין בזה. ויש שלומד עליהם זכות שאינו נקרא רשע אלא כשאומר מה טורח זה על טורח הקרבת הפסח שהיא מצוה מן התורה. ונראה מדבריו שמצות התורה הן עליו לטורח, מה שאין כן בזמן הזה כשאומר על גודל הזהירות וחומרות יתירות כמה טורח אין איסור בדבר, עכ"ל. ובספר פתחא זוטא (לרבי פנחס חיים הורוויץ. סי' ט'. י"ל במונקאטש בשנת תער"ב)

דייק מלשון שו"ע הרב שכתב 'ויש מי שלומד עליהם זכות וכו', משמע דזהו רק לימוד זכות, ואשרי מי שנוהר בזה. (עי' בשו"ע סי' תמ"ב סעי' ו' ובמ"ב שם).

שבח העבודה

כתב בספר פלא יועץ: שאם בכל הימים ראוי לחוש לצאת ידי כל הדיעות, על אחת כמה וכמה בענין חמץ ומצה שאיסורו חמור מאוד שיש בו כרת רחמנא לצלן, והנוהר בו תועלתו גדולה. שכתבו משם האר"י שהנוהר בפסח מאיסור חמץ וחושש לצאת ידי כל הדיעות ונוהר בתכלית האיסור – מובטח לו שלא יחטא כל השנה כולה, על זאת ראוי ליזהר הרבה שאין שכר גדול מזה וכו'. ואשריהם ישראל, ונשותיהם יותר מהם. נוהרים לבער החמץ בתכלית הזהירות ומחמירין יותר ממה שצריך, תבוא עליהם ברכת טוב.

בספר קב הישר (לרבי צבי הירש קאייידנוור, אב"ד פרנקפורט, וקראקא) כתב, ויש קבלה בידי כל טורח שאדם מטריח את עצמו לכבוד יו"ט של פסח והוא עיף ויגע בהטורח, אזי בעסק זה הוא הורג כל המזיקים הנקראים נגעי בני אדם, והעוסק בטרדת המצוה של ימי הפסח הוא מתקן התיקון וכו', ע"ש. וע"ע בספר התודעה (ניסן, ערב פסח. עמ' סט)

בלאגן קצת בבית לפני פסח? כבר היה לעולמים

החתם סופר (בשו"ת ח"ו, ליקוטים סימן ל') כותב במענה לתשובה על שאלה בימים שלפני חג הפסח: יקרת מכתבו הגיעני בימים האלו ימי טלטולא דגברא דהני נשי דידן מפנים חפצים מזוית לזוית אפי' ספרים אינם מוכנים לי לעיין, ע"ש. ובמקום אחר, גם בתשובה בימים אלו כותב (ח"א - אורח חיים סי' קלו') כותב: והיותי חוץ לחדר לימודי כי גרשוני נשים צדקניות המכבדים לי"ט של פסח ע"כ לא יכולתי להאריך ככל הצורך, ע"ש. גם בשו"ת נודע ביהודה (מהדורא תניינא - אורח חיים סי' נו') אנו מוצאים כהא וז"ל: הנה ביומי דניסן אני טרוד מאוד בטרדות הציבור העמוסים עלי להורות לעם את הדרך אשר ילכו בה, ואת המעשים אשר יעשון בהלכות חג הפסח אשר נפישין מיליה, ורבו השואלים זה בא בכדו וזה בא בחביתו, ונוסף לזה אין לי מקום פנוי ואני מטולטל מחדר לחדר ומזוית לזוית, כי מגרדין הכתלים ומכבדין את הבית לכבוד החג. לכן אני בא בקצרה מה שנראה לענ"ד.

ודבר נפלא אנו מוצאים בספר פלא יועץ (ערך גלות) שכתב: ואם יצטרך להיות גולה או בשביל התורה או שהולך בדרכים בעבור פרנסתו כדרך התגרים, טוב לגבר שיכוין וישפוך שיחה שיהא חשוב לו הדרך ההיא בשביל גלות ושהוא מקבל גזירת השמים באהבה להיות גולה לכפרת עונות כמארז"ל שאמרו (סנהדרין לז' ע"ב), גלות מכפרת עון וכו'. וכן בערבי פסחים שמפנים הבתים בעבור בדיקת חמץ ומושיבים את הבעה"ב בין תנור וכירים יקבל באהבה ויכוין שיהא גלות מכפרת, וכל כיוצא בזה, ע"ש

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

שבת – יום מנוחה ובטחון

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה' כָּל הַעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמָת (לה, ב). וברש"י: ששת ימים - הקדים להם אזהרת שבת לצווי מלאכת המשכן, לומר שאינה דוחה את השבת.

תמוה מאוד, מדוע אין בנין המשכן דוחה שבת, הרי מצינו שהקרבת שבת שהקריבו בתוך המשכן דוחים את השבת, א"כ מדוע עיקר בנין המשכן אינו דוחה שבת.

שבת - אמונה בהשי"ת

ולבאר הענין נבאר קצת מהותו של יום השבת. הנה הרמב"ם (סוף הל' שבת) כתב וז"ל, "השבת ועבודה זרה כל אחת משתיהן שקולה כנגד שאר כל מצות התורה, והשבת היא האות שבין הקדוש ברוך הוא ובינינו לעולם, לפיכך כל העובר על שאר המצות הרי הוא בכלל רשעי ישראל, אבל מחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד עבודה זרה ושניהם כגוים לכל דבריהם. לפיכך משבח הנביא ואומר: אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו וגו', וכל השומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומענגה כפי כחו כבר מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא, שנאמר: אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דבר", עכ"ל. הרי שמי שאינו שומר את השבת הרי הוא כעובד עבודה זרה! דברים נוראים!

וכתב המגיד משנה וז"ל, "מסקנא דגמרא פרק הכל שוחטין (חולין ה, א) שהעובד כוכבים ומזלות ומחלל שבתות בפרהסיא הרי אלו מומרין לכל התורה כולה והרי הם כעובדי כוכבים ומזלות גמורים. ומבואר בהרבה מקומות. וטעם השבת לפי שהוא מורה על החידוש, וכופר בחידוש כופר בכל התורה כולה ולפיכך צריך להאמין ולקבוע בנפשו אמונת החידוש ולשמור השבת שהוא אות נאמן עליו", עכ"ל. [וכן איתא ברש"י בחולין]. מי שאינו שומר את השבת, הרי הוא כמו עובד ע"ז, מפני שאינו מאמין בעיקר האמונה שכל יהודי חייב להאמין, שהשי"ת ברא את כל העולם כולו בששת ימים, ונח ביום השביעי [וע"ע בספר החינוך מצוה ל"ב]. וכן איתא במכילתא (פרשת יתרו): "מגיד הכתוב שכל מי שמחלל את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם, שלא ברא עולמו לששה ימים ולא נח בשביעי, וכל מי שמשמר את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם, שברא עולמו לששה ימים ונח בשביעי, שנאמר (ישעיה מג, יב): ואתם עדי נאום ה' ואני אל", ע"כ.

השומר שבת מוחלין לו אפילו על ע"ז

איתא בשבת (ק"ח, ב): "אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל המשמר שבת כהלכתו, אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש - מוחלין לו, שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת

וגו' מחללו, אל תקרי מחללו אלא מחול לו", ע"כ. וביארו המפרשים, שהטעם שמוחלין לו אפילו על עון של עבודה זרה, היינו משום ששמירת שבת הוא ממש ההיפך הגמור מעבודה זרה. עיקר מהותו של עבודה זרה - שמאמין שיש כח אחר בעולם. אבל מי ששומר את השבת, הרי הוא מעיד בעיקרי האמונה, ש"אין עוד מלבדו" - שהקב"ה ברא את העולם, ומשגיח על כל העולם. ומשום הכי הוא תיקון לחטא של עבודה זרה, ולפיכך מוחלין לו על חטא זה.

שבת שקולה כנגד כל המצוות

ולאמור מובן היטב מדוע שבת שקולה כנגד כל המצוות. שעיקר מהותו של שבת מורה על "האמונה בהשי"ת", והוא יסוד כל התורה כולה, כדאיתא בגמ' (סוף מכות) "בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר: וצדיק באמונתו יחיה", ע"כ. ופי' הריטב"א (שם) ז"ל, "בא חבקוק והעמידה על אחת. שהמקיים אותה מקיים כל התורה, והיא האמונה בשם כראוי בקבלת אלקותו ויחודו ועול מלכותו כדרך שנצטוינו בפרשת קריאת שמע שכוללת כל התורה, והיינו דכתיב וצדיק באמונתו יחיה כדרך שנאמר בכל המצוות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", עכ"ל. וכן כתב רבינו בחיי (כד הקמח ענין בטחון) ז"ל, "מאחר שאתה מתחבר באמונה נמצא שאין אתה מתבטל מן המעשה הטוב אפי' שעה אחת שהרי אתה מקיים מצות האמונה שאתה כולל בה כל התורה כולה. וכמו שדרשו ז"ל בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר (חבקוק ב, ד): וצדיק באמונתו יחיה", עכ"ל.

שבת כל ימי השבוע

הנה מצות עשה מן התורה לזכור את יום השבת, כדכתיב (שמות כ, ח): "זכור את יום השבת לקדשו". וביאר רבינו בחיי (שם) ז"ל, "שנזכור תמיד בכל יום השבת שלא נשכחו ושלא יתחלף לנו בשאר ימים, כי כשנזכור אותו תמיד נזכור מעשה בראשית בכל עת, וזה פינה גדולה באמונה, כי מתוך החידוש יתבאר ענין ההשגחה והנבואה ואמתת העונש והשכר", עכ"ל. הרי הטעם שצריך לזכור את יום השבת כל ימי השבוע, מיוסד על זה שצריך לזכור עיקרי האמונה בהשי"ת. ויום השבת שכל אחד מעיד על עיקרי האמונה אינו מסויים לעצם יום השבת, רק החובה מוטלת בכל ימי השבוע על כל יהודי לזכור שהשי"ת הוא הבורא ומנהיג את העולם.

זכירת שבת בעסקיך

הספורנו (שם) ביאר המצוה של זכירת שבת ז"ל, "היה תמיד זוכר את יום השבת בעסקיך בימי המעשה", עכ"ל. הספורנו מוסיף שצריך לזכור את השבת בפרט בעסקיך בימי החול. והיינו, שצריך לזכור שבכל השתדלות שעושה בימי החול, אין השתדלותו מועילה כלל, ואין שום כח כלל למעשה ידיו, רק הכל הוא מאת השי"ת, שהוא ברא את העולם, ומנהיג לכל העולם. וזהו הלימוד מיום השבת, לכל ימי השבוע - להיות מאמין באמת בהשי"ת בכל פרט ופרט במעשיך.

שבת - בטחון בהשי"ת

המשך חכמה (דברים י, כ) האריך לבאר שיום השבת הוא יום של "בטחון בהשי"ת" וז"ל, "והנה השבת הוא באמת מיוחס לבריאה בכללה ... ואפילו הכי לא ניתן רק לישראל, משום שהשבת צריך לקיומו מדת הבטחון, שידע שכל הפרנסה קצובה אליו. ולכן ירמיהו אשר הפליג על מידת הבטחון ואמר (ירמיהו יז, ז): "ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו", אמר אחר כך על השבת (שם פסוקים כב-כז). כי הבוטח שמח על שביתת השבת, כי הלא המלאכה בשאר ימי החול הוטל עליו מהבורא יתברך לטעמים ידועים אליו, כמו שפירש החובת הלבבות, יעויין שם דבריו הנעימים. ושביתתו כשביתת העבד ששמח בשביתתו שמאמין שאינו חסר אליו מהשגחת הבורא עליו בפרטיות. וזה שאמר (דברים ה, טו): "וזכרת כי עבד היית במצרים ויוציאך ה' אלקיך משם", הרי השגחתו הפרטית עליך. אם כן תאמין כי במה שתשבות בשבת לא תפסיד מאומה מפרנסתך, "וברכת ה' היא תעשיר" (משלי, י, כב) - זה שבת (בראשית רבה יא, א), ועשירי בכל, מפני שמכבדים את השבת (שבת קיט, א). וזה שאמר "על כן צוך לעשות את יום השבת", ולא צוה לעמים אחרים, כי הם לא ידעו מההשגחה הפרטית ולא יכלו לקיים שמירתו. ולכן אימת זכו להשבת? קודם מתן תורה כשנכנסו במדבר בארץ שממה, ולא שאלו מאין יתפרנסו עם רב כזה. "וזכרתי לך חסד נעוריך וכו' לכתך אחרי במדבר" (ירמיהו ב, ב) כיון שנכנסו לבטחון גדול כזה. וכשנתן להם המן, נתן להם השבת, שנקל לבעלי בטחון כהם לשמור את השבת, "עכ"ל.

הרי מבואר מדבריו, שיום השבת אינו רק מעיקרי האמונה, אלא גם הוא יום הצריך לקיום מדת הבטחון. וכיון שכן, יום השבת ניתנה להם קודם מתן תורה, לקבוע בלבם של כלל ישראל מדת הבטחון, שנצרך לעיקר קבלת התורה. וכדברי הגר"א שזהו עיקר הטעם של קבלת התורה. ועל כן יום השבת הוא "יום מנוחה" - יום של בטחון ומנוחת הנפש, ואין אנו עוסקים בשום עסק והשתדלות, רק הוא יום של לימוד התורה, ולהקהיל קהילות ברבים כדאיתא במדרש.

וכבר אמרו חז"ל, (מכילתא פרשת יתרו): "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך. וכי אפשר לו לאדם לעשות כל מלאכתו בששת ימים, אלא שבות כאלו כל מלאכתך עשויה", ע"כ. ביום השבת, אין לך לדאוג על כלום, ואינך צריך לעשות שום השתדלות שבעולם, משום דביום השבת, "כל מלאכתך עשויה", שהקב"ה הוא הזן ומפרנס, וזה שצריך האדם לעסוק בהשתדלות הוא רק לקיים מצות השי"ת נכמו שהאריך החובת הלבבות (שער הבטחון פ"ג), וביום השבת פטור מלעסוק בהשתדלות להשיג פרנסתך, וא"כ יזכה שהשי"ת יפרנס כל אחד ואחד בלי השתדלות. וע"כ ביום השבת, שהוא יום של אמונה ובטחון בהשי"ת, אין שום דאגה כלל ועיקר, רק "השלך על ה' יהבך" - "והוא יכלכלך"!

הטעם שאסור לבקש צרכים בשבת

ויש להוסיף דזהו הטעם מדוע בשבת קודש אסור לבקש צרכים. דאיתא במדרש (ויקרא רבה פ' ל"ד): "ממצוא חפצך - מכאן אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת". ופי' העץ יוסף וז"ל, "מפני שיש בזה טרדת הלב ודאגה. ומכלל עונג שבת שיחשוב כאילו כל מלאכתו

עשויה, ואין לו שום צרה ויגון, עכ"ל. הרי הטעם שאסור לבקש צרכים ביום השבת, משום דביום השבת, ליכא שום צרכים כלל, הכל הוא כאילו המלאכה עשויה, ואין שום דאגה כלל. כמו שאין עושיין שום השתדלות שהכל כאילו כבר נעשה, כן לענין לבקש בקשות ביום השבת, אין שום צורך לבקש בקשות, שאין על מה לבקש, שהכל כאילו נעשה!

שבת מקור הברכה

הנה שבת הוא מקור כל הברכות - "לקראת שבת לכו ונלכה, כי היא מקור הברכה" (לכה דודי). ומקור לזה, איתא בדברי הזוהר (ח"ב סז). [מתרגום:] "כל הברכות שלמעלה ולמטה תלויין ביום השבת, ולמדנו, דלמה לא ירד המן ביום השבת, משום דביום ההוא מתברכים ממנו כל הששת ימים עליונים, וכל אחד מהימים עליונים נותן מזון ליום אחד מהימים התחתונים, וכל זה הוא מהברכה של יום השבת". הרי, שבת קודש הוא מקור הברכה! יש להטעים הדבר, דמי ששומר שבת, שמאמין ומעיד בעיקרי האמונה, הרי הוא זוכה לברכה! כדכתיב (משלי כח, כ): "איש אמונות רב ברכות ואץ להעשיר לא ינקה". ועוד כתיב (ירמיהו יז, ז): "ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו", הרי שהאיש שיש לו אמונה ובטחון בהשי"ת הרי הוא זוכה לברכה!

ויתן לך משאלות לבך

איתא בשבת (ק"ח, ב): "אמר רב יהודה אמר רב: כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו, שנאמר והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך", ע"כ. וצ"ב מדוע דוקא מי שמענג את השבת זוכה, שנותנין לו משאלות לבו?

ונראה, דכתיב (תהלים לז): "בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה. והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך. גול על ה' דרכך ובטח עליו והוא יעשה וגו'". הרי איירי בענין בטחון בהשי"ת, ומי שבוטח בה', זוכה שהשי"ת יתן לו משאלות לבו. א"כ מאחר ששבת הוא יום של בטחון בהשי"ת, מכח מדת הבטחון זוכה שימלא ה' כל משאלות לבו!

שבת – השראת השכינה

ועל פי כל הנ"ל יש לבאר מדוע לא עסקו בבנין המשכן ביום השבת. שעיקר התכלית של בנין המשכן היה להשראת השכינה, ועיקר הסיבה להשראת השכינה היה רק משום שכל אחד ואחד השרה השכינה בלבו. ועיקר הגורם להשראת השכינה, הוא ע"י שכל אחד ואחד מאמין ודבוק בהשי"ת, ומכניס השי"ת באמת לתוך לבבו. וא"כ מאחר שהתכלית של יום השבת הוא "להאמין בהשי"ת" - "ולבטוח בו", א"כ מובן היטב מדוע לא היה שום צורך לבנות המשכן ביום השבת, דיום השבת הוא יום של השראת השכינה [ע"י זוהר ח"ד דף קעט: שמבואר כן], וע"כ לא היה צורך לבנות המשכן ביום השבת, כיון שמגיעים לאותו תכלית מכח יום השבת.

האלקים ישימנו מן הבוטחים עליו הנמסרים לדינו בנראה ובנסתר ברחמיו, אמן!

והבוטח בה' חסד יסובבנו!! לתגובות: adebstein@gmail.com

מעמקי הלכה / הרב יצחק אברהם, כולל 'תורת ה' חפצו' (בית שמש)

לימוד התורה כשיודע שיזדקק להפסיק באמצע

בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ (מ, ב)

לקראת ימי "בין הזמנים" דחודש ניסן תשפ"א, צפים המחשבות שכמדומני מתרוצצת בראשם של עוד מאות ואולי אלפי אברכים ובני תורה, שמצאו את עצמם בתקופה האחרונה בכל מיני מצבים לא שגרתיים, וה'קביעות' שהורגלנו אליה מזה שנים, קצת התגמשה והשתנתה בכמה פנים. ומחד גיסא, קורנת התחושה הנפלאה בראיית אלפי האברכים המפארים את בתי המדרשות, או את ביתם ומעונם, ושקועים בלימוד מבלי להתחשב בכל הנעשה מסביב, ופשיטא שיש להקב"ה קורת רוח מבניו חביביו העוסקים בתורה בכל האופנים ותורה שלמדתי באף עמדה לי.

אך מצד שני יש גם את ההרגשה ה'מפוספסת' קמעא, שלרבים וטובים נבצר מלשבת וללמוד כבימים ימימה, ואברכים המסולאים מפז נדרשו בתקופה זו פעמים לא מעטות להימצא בביתם ולטפל בילדיהם הקטנים שנשארו בביתם מחמת מצות ה"ונשמרתם". כמוכן שבזה גופא נתקיים ה"ללמוד ע"מ לקיים", וכן יש את הענין של "אם אין קמח אין תורה" וכו'. והיא גם גופא הנותנת להרבות בשכר לעומדים בשעת הניסיון ולא נופלים ברוחם. אבל סכ"ס קשה להתכחש להרגשה המקוננת באופן הטבעי המלווה בתחושת 'החמצה', שלו היינו זכאים וכו' לא היינו מוצאים את עצמנו ספונים בתוך הבתים בלא אפשרות להגות בתורת ה' משיבת הנפש. והנני רוצה לגעת כאן בנקודה אחת מיני רבות הנוגעים בנקודת החמצה זו.

א] להמנע מללמוד בכדי שלא להיות מפסיק ממשנתו...

ואתחיל ממה שמעתי פעם מאיזה יהודי אחד, שהסביר מדוע הוא לא לומד תורה. שהרי חז"ל אומרים (אבות פ"ג מ"ז) "רבי שמעון אומר המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה, מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו". והרי לב יודע מרת נפשו שכשהוא יפתח את הגמרא תכף יהיה לו איזו הפרעה אחת אם לא כמה שיפסיקוהו מלימודו, אז למה להביא על עצמו צרות, הוא פשוט לא מתחיל ללמוד וממילא איננו מתחייב בנפשו...

והנה על "תירוצים" לא יועילו כל התירוצים שבעולם... אך ברור לכל מבין שהטענה הזו מעוררת מכל יסודה. ולא מיבעי לפי מה שנתבאר ברש"י (אבות שם) שהמשנה מדברת על המהלך בדרך יחידי, וכידוע שכל הדרכים בחזקת סכנה. ומעתה אם יפסיק בתלמודו באמצע הדרך, אזי הוא מאבד את הזכות של ה"מגנא ומצלא", ובכך למעשה הוא גורם לעצמו להיות "מתחייב בנפשו", ע"ש. זאת אומרת שאין כוונת המשנה לעורר על פגם בעצם בלימוד בהפסקות, אלא מדובר על אוקימתא מסויימת של אדם שנמצא במקום סכנה.

אך בר מן דין, מי הוא פתי לחשוב שע"י ההמנעות מללמוד יזכה למלט את עצמו. אדרבה, עוד יותר חמור הוא האיסור לשבת בטל, וכפי שדרשו בגמ' סנהדרין (צ.ט.) על הפסוק (במדבר טו, לא) "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר, הכרת תכרת הנפש ההוא עונה בה", דקאי [לפי אחד הפירושים] על "כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק". ויעויין בדבריו הנוראים של הרבינו יונה באגרת התשובה (אות י"ב-י"ג) בענין זה. וברור איפה שכוונת התנא (באבות הנ"ל) לא בא לגרע אלא להוסיף, דיש לאדם להשתדל יותר ויותר להרבות בלימוד התורה ככל יכולתו. דאפילו רגע אחד של לימוד התורה שוה כל הון שבעולם [עי' אורחות צדיקים (שער הזריזות) שמביא בזה, "טובה שעה אחת ללמוד, ואפילו דבור אחד, מכל דברים שבעולם"]. ולא נוכל בשו"א לחמוק מן השאלה שתשאל בעת פוקדה "קבעת עתים לתורה" (שבת לא.), כך שברור שהבל הוא לחשוב שע"י ההמנעות מללמוד עשויים להרויח משהו.

אמנם לעצם גוף החשש מללמוד מחמת ההפסקות הרבות, הן אמת שצריך ליתן את הדעת שלא להפסיק בלימוד בלי שום צורך. אך באופן המצוי כמדומני שיש היתרים לרוב להפסיק, וכי היש לך אדם מישראל שלא מפסיק באמצע לימודו? הרי כל אדם זקוק מטבעו להפסיק לאכילה ושתיה ושינה ולעוד צרכים גשמיים אחרים, וא"א לשבת וללמוד ברציפות בלי שום הפסקה וזאת אפילו לשקדנים הגדולים, ומה נאמר אנן שצרכי עמך מרובים. והפשט הוא שאדעתא דהכי נצטוונו, שנלמד כשיש לנו זמן [וידוע המעשה על החזו"א שהצניע את גדלותו ע"פ הגדרה זו, שהוא לומד רק כשיש לו זמן...]. ולפעמים אין זמן, וכגון במצב השורר לאחרונה, שיש צורך כפול ומכופל לשמור על הילדים, ובפרט כעת שמתכוננים להכנות חג הפסח, בודאי שאין תביעה על ההפסקות שמפסיקים עבור קיום המצות. ואפילו מי שמפסיק באמצע הלימוד משום שחש בצורך להתאוורר, הרי גם זו אחד מקניני התורה (אבות פ"ו מ"ה) "במיעוט שיחה". וקשה לקבוע במסמרות גבולות מהו מיעוט שיחה, [ויתכן שגם אסור לקבוע מסמרות שזה גופא עשוי להגביל ולצמצם את כח הרענון וכו']. כך שהחששות הזו מיותרת לכאן.

ב] תורתו נעשית קרעים קרעים

יש אמנם נושא אחר, שאודותיו הרבו לדבר בישיבות הקדושות, שאין דרך "לגדול" בתורה באם יש הפסקות בלימוד. וכדברי החזו"א הידועים (קוב"א ח"א אגרת ג') "ללמוד שעה אחת ולהפסיק שעה אחת, הוא קיום התוהו האפס והעדר". וכן מצינו בפסחים (קיב.) לר"ע שציוה את רבי יהושע בנו "אל תשב בגובהה של עיר ותשנה, ואל תדור בעיר שראשיה תלמידי חכמים", ויעו"ש ברש"י וברשב"ם שהם עצות שעל ידם יוכל לשבת וללמוד בשקט מבלי שיטרידוהו עוברים ושבים או לשאר צרכי העיר. אך כמדומה שלצמוח ולהיות "אדם גדול" יש דרישות גבוהות יותר מעבר ל"חיובים" הרגילים שבנ"א מחוייבים בהם. אך לענין בסיס החיוב שלא להפסיק מתלמודו, שפיר מקיימים גם בסדרים שאינם מסודרים, כל אחד כפי הכלים שחננו ה'.

ג] הריני נזיר לאחר כ' יום ומעכשיו נזיר עולם, מי חיילא עליה?

ונתעוררתי קצת בענין זה, דהנה מצינו בגמ' נזיר (יד.) שנסתפקה לגבי מי שקיבל ע"ע נזירות של שלושים לבעוד כ' יום, והוסיף תוך כדי דיבור שמקבל ע"ע 'מעכשיו' גם "נזירות עולם". ויש צד לגמ' דאין לו להתחיל את ה"נזירות עולם" מיד, אלא ימתין עד שיעברו ימי הנזירות שלאחר כ' יום. שהרי נזירות עולם אמורה להתקיים 'לעולם', ואם יתחיל אותה מיד בידוע שיזדקק להפסיקה באמצעה להשלמת ימי הנזירות של עוד כ' יום. ומוטב איפה שישהה קבלת ה"נזירות עולם" ובכך ירוויח שלא יזדקק להפסיק באמצעה. ולכאוי יש מקום למצוא "סייעתא" לטענת היהודי הנ"ל שסבר דמוטב לא ללמוד כלל מללמוד ולהפסיק.

אך כמדומני שאין כאן אפילו סרך של ראייה. ראשית כל, לא מבואר שדוחים את ה"נזירות עולם" לנצח נצחים, אדרבה חייבים לדאוג שלא לדחותו לגמרי כדי שלא לעבור על בל יחל נדרו. ובכל "נזיר עולם" יש תמיד חששות שמא לא יקיים כל ימיו את הקבלות של איסור טומאה יין וגילוח, אך בכל זאת עליו להשתדל לקיים את שקיבל ע"ע, גם במכיר בחולשת טבעו שקשה לו להתגבר ולקיים את כל אלו [נא"כ יעשה התרה לנזירותו]. כל שנתבאר בגמ' הוא שדוחין הנזירות לזמן קצוב של הנזירות הקצרה שעומדת לבוא בעוד כ' יום, אבל לא מעבר לזמן קצר וקצוב שכזה. ולכן בדין שרוצה לדחות מעליו עול תורה מכל וכל, ודאי שאינו נכון.

אמנם בנוסף נראה שיש חילוק מהותי בין קבלת "נזירות עולם", שהיא קבלה רציפה ועולמית בלי שום הפסקות. לבין לימוד התורה, שלמרות שידועים דברי התוס' (ברכות יא:): "דשאני תורה שאינו מייאש דעתו, דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכתיב והגית בו יומם ולילה, והוי כמו יושב כל היום בלא הפסק". אולם הרי הדבר ידוע שיש ויש הפסקות וכפי שנזכר לעיל [סוף אות א'] ויש מקומות המטונפים שאסורים בלימוד התורה. ונכון שניתן להתקדש ולטהר את כל המעשים לשם שמים, אך עדיין אין זה קיום של מצות ת"ת. וכל שכתבו התוס' שמאחר ו'דעתו' על התורה בכל כת, ממילא אין כאן 'הפסק' מצד ברכת התורה. אך הלימוד בעצמו בודאי שנפסק, וכך היא הצורתא של לימוד התורה, ללמוד ולהפסיק בעת הצורך. ושעל כן אין נראה כלל "להתלמדן" כדברי טענתו אותו יהודי, וחלילה מלהפסיד אפילו דקה אחת של לימוד התורה, גם כשיודע שעבור הדקה יזדקק להפסיק, שאותה דקה היא נצח נצחים! וחבל להחמיצה בידיים.

ד] הוראת מרן הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

אלא שלאחר הדברים המבוארים [שבענ"ד הינם פשוטים וברורים, אך אשמח באם יתקנוני ויעמידוני על האמת, במדה ואינם מובנים]. עדיין קיימת מבוכה, דמצד אחד נמצאים בתקופה המלווה בקשיים בעסק התורה, שהרבה עיקולי ופישורי מעכבים מהאפשרות להיות שקועים בתורה. אך מצד שני מתבאר לן שחבל לפספס אפילו רגע קט, וככל שנזכר "לחטוף" את הזמנים של ביני וביני [בבחינת עת שאינו יום ואינו לילה..], הרי ששכר רב יש לפעולתך. אלא שעדיין לא מבורר באיזה דרך נלך, האם להמשיך את מסגרת הלימודים המעמיקה ברוב עמל ולנסות לחדור אל תוך העומקא

דשמעתתא, שהיא הדרך המובילה והמובחרת בלימוד התורה. אך מצד שני א"א להתעלם מהחוסר ב"ישוב הדעת" ובהגבלות הזמן, וכיצד אפשר לזכות בסיפוק ובשמחה כשליבון סוגיא מתבססת על הדקה פה והשתי דקות שם. לכאן אין כאן אלא "תפשת מרובה לא תפשת".

ואכן כבר בראשית תקופת הקורונה נתפרסמה הוראת הגרי"ג אדלשטיין שליט"א (דרכי החיזוק אח"מ-קדושים תש"פ) לארגון "לב שומע" ששאלוהו, שיש בחורים שקשה להם ללמוד במצב הזה, האם אפשר להגיד להם שזה זמן מסוגל יותר להצלחה? האם ראינו דברים כאלה בדורות הקודמים? והשיב ע"כ רבינו שליט"א: "שילמדו דברים יותר קלים, מה שיותר קל". עוד ניסו לשאולו, "אבל כדי לעודד אותם ללמוד, האם הזמן הזה דווקא הוא זמן יותר מסוגל?" רבינו שליט"א: כן, אבל זה קשה. שילמדו דברים קלים, מה שלא קשה, דברים יותר קלים, גמרא עם רש"י בלי תוספות, או פחות תוספות, תוספות קלים, מה שיותר מבינים, וזה גם גורם להתמדה, לימוד פשוט מושך ומביא להתמדה, ולימוד משעמם גורם בטלה, ללמוד מה שמעניין, מה שמושך, עכ"ל.

הרי לן הוראה מגדול בישראל, שאינו מן הענין ללכת "ראש בקיר" ולנסות את מרב כוחנו כבימים הטובים, אלא לכל זמן ועת יש להתמודד ולהערך לפי המצב הנתון. ולכן העצה היעוצה לתפוס בזמנים הקצרים דברים מועטים, ואחד המרבה ואחד הממעט שוים הם כשכוונתם לשמים. והיא הוראה שנוגעת למעשה גם בימים כתיקונם, שיש הזדמנויות רבות שבהם קשה להעמיק בלימוד, וכגון בהליכה בדרכים, או בהמצאותנו בכל מיני מקומות מזדמנים מחוץ לכותלי ביהמ"ד. יש ויש אפשרות "לחטוף" איזה פרק תהילים, או משנה קלה, או אפילו לשנן את אותיות הא'-ב' או משמותיהם של התנאים והאמוראים הקדושים, גם הדברים שנראים בעינינו כפעוטים, הרי שלמעלה הם גדולים ועצומים, ומי יתן שנזכה לנצל ולמלא את זמנינו מכל אלו.

ה] הזדמנות מיוחדת לימי בין הזמנים!!!

במה הדברים אמורים, נשלח אלי אתמול הודעה מיהודי ת"ח חשוב שליט"א, ובקשתו שטוחה להפיץ רעיון מעניין, דבר שעשוי להביא תועלת לרבים. שהנה אנו עומדים כאמור בפתחם של ימי בין הזמנים, ימים עמוסים ומלאים בעבודה ובהכנה לימי החג. אך מאידך גיסא, יש ויש רבים וטובים שלא מתייאשים מתלמודם גם בזמנים שאינם זמנים. אך כאמור מאחר שהימים מאתגרים במיוחד, צריכים לחזר אחר איזה רעיון מיוחד שיוכל לסייע בידינו לנצל את הרגעים הקטנים עד תומם. ולזכות להון רב.

הרעיון שהציע הת"ח הנ"ל הוא כדלהלן: יש לכל אחד הזדמנות מיוחדת לסיים את כל הש"ס [משניות] בתוך חודש ניסן אחד!!! הכיצד? הוגה הרעיון פורס את הדברים כשלמה ומפרש: "מובא בכתר ראש (אות נ"ה) "לימוד וחזרת משניות סגולה להתמדה ולהבין הפשט, ללמוד ח"י פרקים משניות בכל יום ולחזור ב' וג' פעמים ביום עד שיורגל בע"פ, ואשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו". וכעת בחודש הגאולה חודש ניסן, אפשר לזכות באלפי מצוות עשה בכל יום ע"י לימוד בקביעות ח"י פרקים בימי חודש ניסן, ולסיים הש"ס משניות בחודש אחד, חודש אשר רבו בו הטרדות של מצוה וחסר בקביעות בבית

המדרש, ועם לימוד המשניות אפשר למלאות הרבה זמנים אבודים ביום בלכתך בדרך ובהמתנה המזדמנת כמה וכמה פעמים, הזדמנות נדירה לעבור על כל הש"ס ולרכוש מושגים בכל יסודי התורה שבעל פה. הלימוד צריך להעשות בנעימות ולא בכבידות, תפשת מרובה לא תפשת, לקרוא ולהבין הפשט גם בלא ללמוד פירושי המשנה, ובמקום שיש קושי אפשר להציץ במפרשים. מושגים רבים נקלטים גם בלימוד קל ולא גרע מקריאת שנים מקרא או שאר דברים, ויש שהפשט ידוע וזכור ואינו אלא חזרה וריענון בכל תלמודו. אשרי מי שיזכה בעוד חודש לבוא לזמן קיץ ותלמודו בידו עם עוד שעות של ניצול הזמן וריבוי ידיעת התורה. עצה טובה קמ"ל להתחיל בתחילת החודש מהמסכתות החמורות יותר בימים הפנוים יותר, ובימי ערב החג לעסוק בסדר המועדות הקל ומוכר יותר, "עכ"ל. ודפח"ח.

אינני יודע האם הרעיון הזה יתקבל על דעת כולם, וכמו בכל רעיון אחר, איננו אלא למתאימים בלבד. ויש שיש בידם לחזור ולשנן ש"ס משניות במהירות ובקלות, אך יש אחרים שהוא בכל זאת בבחינת "תפשת מרובה לא תפשת". אך איך שלא יהיה, יש לתפוס עכ"פ את הנקודה ה"מרכזית" שעומדת מאחורי הצעתו של אותו ת"ח, שיש לנו הזדמנות לרכוש ידיעות נכבדות של תורה בזמנים שאינם זמנים! כל שצריכים הוא להקדיש כמה רגעים של מחשבה תחילה, להתבונן ולמצוא את שמתאים ומתאפשר, כל אחד לפי אופיו וזמנו הוא.

חשבתי להוסיף על דברי הת"ח הנ"ל הצעה נוספת, לאותם החפצים לסיים אמנם לא את כל הש"ס, אך עכ"פ מסכתא חדא ומהתלמוד בבלי!!! שגם להם יש את ההזדמנות לזכות בזה. שהרי יש כמה וכמה מסכתות קטנות וקצרות יחסית במרחבי הש"ס, וגם מי שביום יום איננו צועד במהלך של לימוד "דף היומי", ומהטעם שמעדיף את הלימוד המעמיק ורב האיכות. אך הרי אנו לא עומדים בימי שיגרה רגילים שמאפשרים את רחבות הדעת לשבת ולהעמיק ככל שנחשוק ונחפוץ, לכן לא תהיה כאן "סטייה" מן הדרך הסלולה, אדרבה תהיה כאן הרווחה גדולה "לחטוף" מסכת שלימה בידים, דבר נאה ומתקבל [ושוב למתאימים בלבד..]. וארשום כאן לדוגמא מהמסכתות שניתן לסיימם פחות או יותר במתכונת של "דף היומי" בתוך חודשימים, ואלו הן: תמיד [ט. בסה"כ]; הוריות [יד.]; מעילה [כב.]; מכות [כד.]; חגיגה [כו.]; כריתות [כח.]; מו"ק [כט.]; תענית [לא.]; מגילה [לב.]; ערכין [לד.]; תמורה [לד.]; ר"ה [לה.].

כמובן שאין כאן אלא הצעת רעיונות בודדות גרידתא, ואין הקומץ משביע את הארי. אך במחשבה מעמיקה ניתן יהיה להשיג רעיונות נוספים ואישיים המתאים כל אחד לפי מדתו ומזגו, אשמח באם יעלו הת"ח באתרא הדין רעיונות ומחשבות נוספים, אין לי ספק שהדברים יעוררו חיזוק גדול ויביאו תועלת לרבים, וכבר אמר הכתוב, "אז נדברו יראי ה' איש את רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחשבי שמו" (מלאכי ג, טז).

בין הזמנים פורה לכולם! וחג פסח כשר ושמח.

יצחק אברהם

מצוות הארץ בפרשה / הרב אברהם יוסף חבצלת, מרבני 'בית המדרש להלכה בהתיישבות'

ברכת האילנות על עצי ערלה

אם האילנות תוך ג' שנים לנטיעתן אני מסתפק אם יברך עליהם, כיון שאי אפשר ליהנות מן הפירות. והיכא דהוי ספק נ"ל דיברך, ולא מיקרי ספק ברכה כיון דהדין דספק ערלה בח"ל מותר אם כן ראוי ליהנות ממנו ומברך שפיר.

(הגהות רעק"א לשו"ע או"ח סי' רכו)

*

משמע דבארץ ישראל, דספק ערלה אסור, אין לברך. וכן פסקו כף החיים ואור לציון (ח"ג פ"ו ש"ד). המקור חיים (בקיצור הלכות) פסק לברך, משני טעמים. א' ערלה הוא מיעוט דלא שכיח, שכן בשנים הראשונות עצי פרי אינם נותנים פירות. ב' האיסור הנאה בערלה הוא הפרי, לא העץ. הברכה כאן היא על בריאת האילן, ברא אילנות טובות. הבן איש חי (רב פעלים ח"ג או"ח סי' ט) פסק כוותיה ולא מטעמיה. כיון דמצוות לאו ליהנות ניתנו אינו נהנה מאיסור הנאה. הדובב מישרים (ח"ג סי' ה) התיר מטעם נוסף. מנוסח הברכה מוכח שהשבח הוא על כלל האילנות, לא על האילן שמולו מברכים. [נפק"מ גם לפרטי הלכות אחרים. אכמ"ל בזה].

[מסופר שאחד מנכדיו שאל אותו בערוב ימיו מדוע לא הגיב לכל ההערות שהעירו על פסקיו. ענה לו הגאון מטשיבין זצ"ל שאינו חוזר בו משום תשובה בספר, מלבד ההיתר לברך ברכת האילנות על עץ ערלה, בה פסק שלא כרעק"א. אבל אנו אין לנו כי אם התשובה שלפנינו].

מהו שורש מחלוקתם? הגאון ר"מ שטרנבוך שליט"א חקר מהו גדר הברכה של ברכת האילנות. כעין ברכת הנהנין, שמברך על הפרי המתקרב ובא, או ברכת השבח על האילנות, שפריין יוצא בעיתן. לפי הצד הראשון הרי נהנה מפרי ערלה. אבל אם זו ברכת השבח שפיר יכול לברך.

*

ברכת האילנות על עץ אגסים

איתא בברכות (מג, ב) אמר רב יהודה האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלבי אומר ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם. למד מכאן מהר"י חגיז (שו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' כח) שמברכים רק על עץ מלבלב, היינו עץ פרי. דבריו הובאו בבאה"ט (או"ח סי' רכו, א) ומשם למשנ"ב (ס"ק ב') שפסק: דווקא באילני מאכל, שמזה הפרח עתיד לגדול פרי.

ברכת האילנות על עץ אגסים

דנו הפוסקים אם אפשר לברך ברכת האילנות על עץ מורכב. היינו יחור שנקנה במשתלה ושם הרכיבוהו. למשל, רוב האגסים הנמכרים במשתלות הם הרכבה של אגס וחבוש. נעבדה בו עבירה אבל פריו מותר באכילה.

האחרונים דימו ברכת האילנות לברכת שהחינו על פרי חדש, בעניינו כותב המשנ"ב (באה"ל סי' רכה ד"ה פרי) כתב הבאר היטב בשם הלכות קטנות, דעל פירות המורכבים, מין בשאינו מינו, אין מברכין עליו שהחינו. לפי שבתחילתו נעשה נגד מצוות הבורא. ובתשובת שאלת יעבץ חולק על זה. דלענין בריות נאות אף על הממזר יברך, ואין לך הרכבה פסולה יותר ממנו. עכ"ל המשנ"ב. נראה מדבריו שהוא נוטה לדעתו של היעב"ץ.

אמנם, הרבה מן האחרונים חלקו על היעב"ץ. יישבו קושיותיו ודחו הוכחותיו. ראה במאמר יעקב (סי' ט) להגרי"ח סופר בארוכה. וכן כתבו גדולי הפוסקים הבן איש חי, הגרש"ז אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה, תפילה, כג, יח): על פירות מורכבים, מין בשאינו מינו, נוהגים שלא לברך שהחינו. האגרות משה נהג לברך קודם על פרי אחר או בגד חדש ולהוציא בזה את ברכת שהחינו על המורכב.

הדרנא לדוכתא לשאלת האגס. אין מברכים עליו שהחינו מסיבה אחרת, מכיון שהוא מצוי כל השנה. אבל מן האמור לעיל נראה שלרוב הפוסקים אין לברך עליו גם שאר ברכות הראיה, כמו ברכת האילנות. מלבד היעב"ץ והביאודה"ל שהתירו לברך ברכת הזמן. בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל מסרו שאם ההרכבה אינה ניכרת אפשר לברך עליו. ברם לא תמיד מזדמן למקום בזמן הברכה מי שיודע להבחין איזה אילן לפנינו, מורכב או לאו.

*

והנה, מנימוקי הפוסקים עולה שהסיבה שאין לברך עליו מכיון שנעשה בעבירה. אמנם מותר לאוכלו, אבל מכיון שנעבדה בו עבירה אין לברך עליו. לכן השוו כולם בין שתי ברכות הפרי האלו. ברם הגר"מ שטרנבוך שליט"א מדייק מנוסח הברכה "שברא בו בריות טובות" שאם הפרי קרוב לפרי המקורי יברך. כמו תפוזים המורכבים בחושחש. שם המטרה לחזקו ולחסנו מפני מזיקים, אבל אין שינוי בטעם הפרי. לכן הגם שהוא נעשה באיסור שפיר יכול לברך עליו. לעומת זאת אפרסק מורכב - שלא ברא הקב"ה כזה אפרסק אלא נוצר במעשה בני אדם, בעבירה, אין לברך עליו שכן טעמו וצורתו שונה מבריאתו.

לפי סברא זו הדמיון לברכת שהחינו אינו מוחלט, כמו שניתן לראות מהשוואת הנוסח של שתי הברכות.

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

התקדמות – או קידמה

וַיִּקַּם אֶת הַחֲצֵר סָבִיב לַמִּשְׁכָּן וְלַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן אֶת מִסַּךְ שַׁעַר הַחֲצֵר וַיְכַל מֹשֶׁה אֶת הַמְּלָאכָה:
וַיִּכַּס הָעֵנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וּכְבוֹד ה' מָלָא אֶת הַמִּשְׁכָּן (מ, לג-לד)
המלאכה – הסתיימה.

הכל היה מדויק. כפי הציווי. לפרטים, ולפרטי פרטים. גם הכונה – היתה בדיוק כנדרש.
הכל היה מושלם.

וכשהכל אכן מושלם, עד הפרט האחרון – אזי התוצאה לא מאחרת לבוא:
'ויכס הענן את אהל מועד'.

ה' יתברך, מי שהשמים ושמי שמים לא יכלכלוהו – בא לשכון בארץ.
ובארץ, היינו – 'בתוכם'. בתוך בני ישראל.
– בתוכו של כל אחד ואחד מאיתנו.

*

עשרים עשרים ואחת

אולי כדאי שנדע קצת – 'מה שתשיב'.

ההמשך, 'לאפיקורוס', לא כל כך נוגע כיום. אין היום 'אפיקורוס' אמיתי. כמעט ואין.
כדי להיות אפיקורוס, צריך קצת ידיעות ביהדות. שיהיה במה לכפור. צריך גם – שכל.
שיהיה 'כלי' לחשוב קצת – ולכפור.

ושני אלו – הפכו בשנים האחרונות, להיות מצרכים נדירים מאוד.

השאלות כיום, נובעות מתוך בורות מוחלטת. והרבה גם מתוך – חוסר רצון אמיתי
להבין.

לדוגמא, שאלה – שנשאלה בזמן האחרון:

מצות ברית מילה.

תינוק רך. בן שמנה ימים. הברית, מכאיבה לו.

ואנחנו – ב'עשרים עשרים ואחת'. למה לא להתקדם קצת.

למה אתם נעולים על אותו 'טקס' דתי, מיושן וארכאי. אפשר למצוא תחליף – המתאים
להתקדמות המין האנושי. אפשר.

– אבל כך כתוב בתורה הקדושה. ונפסק ברמב"ם.

– מה זה 'רמבם', בית חולים? אתם לא עושים את ב'מרחב הפתוח'...?

אה, הבנתי. הספר הישן ההוא...

תעדכנו קצת!...

ועוד – שמועה שמענו, שכדי להתגייר – צריך 'טקס' של טבילה במקוה. עם שלשה רבנים, שיראו. זה נשמע – לא נעים.

לפחות שיהיה עם איזה בגד. משהו עדכני.

למה להישאר 'תקועים'. למה לא 'להתקדם' קצת. הרי 'עשרים עשרים ואחת'.

[השאלה דנן, נשאלה – ב'ראיון'.

מוסד ה'ראיונות', שנתחדש בדור ה'מפותח' שלנו, מגלה – בין היתר – שככל שהטכנולוגיה 'מתקדמת', כך ה'אדם' – 'מתקדם' אף הוא, לאחור.

אין כל כבוד – לידע. מכל סוג שהוא.

לדוגמא: רופא מומחה – 'מתראיין'. והוא מנסה להסביר משהו.

יכולת הקליטה של ה'מראיין' – כנראה מוגבלת מאוד. אולי הוא סובל מבעית קשב חמורה. אחרת – איך נסביר את העובדה, שהרופא לא מספיק לומר חמש מילים – והמראיין קוטע אותו בשאלה, או לחילופין – מגלה את 'הגיגי חכמתו' שלו עצמו.

הרופא עצמו – למד, והתנסה, במשך שנים. את כל זה, עליו להעביר לאדם בור, חסר כל ידע ברפואה, בכמה משפטים קצרים – כשהלה אינו מניח לו להשלים משפט אחד שלם. וכדי בזיון וקצף.

וגם אם המראיין יהיה סבלן במיוחד, כיצד אפשר להסביר בכמה משפטים קצרים – משהו שנלמד במשך שנים רבות.

וודאי כשמדובר ביהדות, שכדי ללמוד אותה – לא מספיקים גם ששת אלפים שנה, אין כל אפשרות להעביר 'הסברה' כלשהי באותו מוסד אווילי.].

*

'תרבות'

אנן, מה נענה. מה נסביר.

אין הכונה להסביר 'להם'. ה'כלי' שקולט הסברים מעין אלו, העלה זה מכבר עובש אצלם, מחוסר שימוש.

[מי שזכה לעסוק בהשבת אחים תועים לאביהם שבשמים, יודע – שבדרך הטבע הדבר בלתי אפשרי. ה' הציב 'מנוף' אדיר, להרים את בניו אהוביו מהשפל הנורא בו הם נמצאים. העוסקים במלאכה – רק 'מכוונים' את המנוף. כך שמענו בשם הרב וינברג זצוק"ל.].

עלינו לענות – לעצמנו.

כשאנחנו שומעים את המילה – 'מתקדם'. מה זה אומר לנו.

כשאנחנו רואים סביבנו – עולם 'מתורבת'. 'נאור'. אנשים חיים. הולכים. רצים. 'משתדרגים'.

מדברים גבוהה. ובמילים מנופחות.

האם אנו רואים בהם ובהתנהגותם – טירוף מוחלט?...?

האם העולם נראה לנו כ'בית משוגעים' אחד גדול?...?

ורק מעצם העובדה – שיש כאן מישהו, 'מצוי', יותר מכל נמצא אחר – ואף אחד לא מתייחס אליו. מהמציאות העגומה – שמליוני אנשים, הנראים כבעלי דעת, הורסים לעצמם את החיים – בעולם הבא, וגם בעולם הזה – בידים ממש. בכל יום, בכל עת, ובכל שעה.

אדם שפוי, היה צריך להתרחק בפחד מכאלו יצורים. ולו רק מפאת העובדה ש'על חיו לא חס – על חיי חברו לא כל שכן' (פסחים מט:).

היחס המעשי אליהם – הוא 'להעמידם בקרן אורה'. כך לימד אותנו מרן החזו"א. אבל – אצלנו בפנים. דע מה שתשיב – לשטות אוילית זו. שטות, החולשת כיום על עולם ומלואו.

*

להתקדם לאחור

אולי ננסה להגדיר – מהי אותה 'התקדמות'.

מגילת אסתר, למשל. היא מטרידה אותם מאוד. כיצד מלמדים את הילדים הרכים, ש'הרוג בשונאיהם כרצונם'. זה ממש נורא ואיום.

המגילה – יותר מידי עתיקה. שם 'הרוג' – זה ממש רצח. אפילו בדם קר.

צריך – באופן דחוף – להתקדם.

דהיינו – לא רק לקרוא על רצח, אלא – לראות אותו ממש, על המרקע. וגם לעשות לו 'שינוי השם': 'תרבות'.

ותרבות – זהו כבר 'חומר לימודי'. ואז יש סיבה חדשה להתנפל על ה'מגזר החרדי': למה אתם לא לומדים 'לימודי ליב"ה'.

על המרקע, זהו רצח 'טהור' ממש. לשם הנאה גרידא. כמו שצריך. אין שם מושגים ארכאיים מיושנים כמו 'מחית עמלק', או 'כיסא שלם'. זה מבלבל את החניך החרוץ, שרוצה ללמוד ללא הפרעות.

במגילה הפרימיטיבית, יש גם 'בביזה לא שלחו את ידם'. זה ממש מנוגד לכל 'התקדמות' שהיא. איך אפשר לעבור על כך לסדר היום.

אז – חייבים להתקדם. כמובן.

*

הפרטים הקטנים

דוגמא נוספת – פרטי הדינים. דקדוקי ההלכה. לדידם – 'דקדוקי עניות'. במקרה הטוב. למה. למה לדקדק כל כך. גם יריעות, גם קרשים, גם אדנים. חצר. עמודים. כל הכלים האלו. והכל מדוייק לפרטי פרטים. למה.

בדור 'מעודכן', יש גם – טלפון חכם. 'חכם'. הוא כל כך חכם – עד שנראה, שכל החכמה של בני המין ה'אנושי' – נמצאת שם.
– רק שם.

פעם, היא היתה גם בכלי ההוא, הנקרא 'מח'. קשה להאמין, אבל יש עדויות מוכחות לכך. אבל זה היה מזמן, לפני ש'התקדמו'.

מכל מקום. מאן דהו, הסתקן לדעת כיצד המכשיר הנ"ל פועל. הוא פתח את מכסהו, וחיטט בקרביו. והוא מצא – שביבי מתכת קטנים, שונים – ומשונים.

תוך כדי חיטוט נמרץ, אחד מאותם שביבים – נתלש ממקומו, ונפל.

מיודענו הסקן, לא שם ליבו לזוטות מעין אלו. הוא סגר את המכשיר, והדליק אותו. או יותר נכון – ניסה להדליק.

המכשיר סירב פקודה.

הוא ניסה שוב. ושוב.

ואז הוא גילה – את השבב שנפל. לחבר אותו, הוא כבר לא ידע. במקום זה, הוא ניסה – משהו מקורי יותר: לשוחח עם המכשיר.

והוא שאל, וגם הפציר: מדוע. למה אתה כל כך עקשן. סך הכל – שבב אחד קטן. למה לדקדק בכל פרט.

למה אתה לא 'מתעדכן'. למה לא 'להתקדם'. למה.

באמת. קשה להבין למה. קשה להבין משהו בכלל. לאחר שהשכל כולו התנקז אל תוך מכשיר, ואפילו המכשיר עצמו – כבוי.

ככל שה'בינה מלאכותית' מתפתחת, כך זו האנושית – נעשית יותר ויותר יקרת המציאות.

וה'התקדמות' – ממשיכה. הלא אי אפשר לעצור את ה'קידמה'.

*

רוממות

כל זה, חשוב – לנו. בני התורה.

חשוב, שנסתכל עליהם – בעין מתנשאת. בעין – מלאת בוז, לצורת 'חיים' כזו. שנדע את ערכנו האמיתי. שנדע, עד כמה 'שם' – אין כל ערך.

שנוכל להודות באמת, ומתוך שמחה גדולה, על כך – ש'שמת חלקנו מיושבי בית המדרש, ולא שמת חלקנו מיושבי קרנות'.

שתהיה לנו קצת חשיבות עצמית. קצת הערכה עצמית. אפילו גאווה. על כך – שאנו בניו אהוביו של מלך מלכי המלכים. שאנחנו נאמנים אליו באמת. שאנחנו קרובים אליו באמת. וגם אם לא מספיק – עדיין אנחנו בדרך הנכונה.

שאנחנו – הפיסגה של העולם כולו. שכל אלו ש'שם', גם כל ה'חשובים' – כמו שרים, ראשי ממשלה, נשיאים ורוח – כולם, ביחד, לא שווים לאבק נעלו של בן תורה אחד. אותה נעל, המובילה אותו מביתו – מקום השכינה, לבית הכנסת. ומבית הכנסת, לבית המדרש.

וחשוב גם שאנחנו עצמנו – נדע לענות על השאלות הנ"ל. לא רק להשיב בשאלה, אלא באמת להבין את הסוגיא.

מהו באמת היעד. מה התכלית.

למה באמת המילה 'שינוי', כלל לא עולה על סף המחשבה שלנו.

אנחנו לומדים, ועושים – את מה שצוינו. וזה אמת ויציב. אבל ה' רוצה גם, שנבין קצת. כמידת האפשר – בשכל אנושי. אצלנו, הוא באמת קיים. והוא בשימוש קבוע. רק אצלנו...

וההבנה הפשוטה היא – שהכל נוגע רק אלינו. יש 'פלטפורמה', שאתה צריך להיכנס אליה. סוג של מחזור חיים מסויים, לפי כללים ופרטים ידועים. המטרה של כל זה – היא שאתה תקבל שכר. והרבה.

וה' יתברך, רוצה להעניק לך. רוצה מאוד. הוא העמיד את עולמו כך, שכל תנועה קטנה של יהודי – תחולל גדולות ונפלאות. ברמה כזו, שאנחנו לא מסוגלים להבין.

צעד אחד קטן לכיוון של מצוה, יוצר שכר – בכמות אדירה. כזו, שהעולם כולו – על כל ששת אלפי שנותיו – ועשרות אלפי הקילומטרים שבו – אין בו כדי להכיל אותה.

המסר ברור. הוא יתברך – רוצה לתת, לענג, להשפיע הנאה. והשכר העצום – 'מגיע' לנו (בהגדרה של 'מגיע' – יתכן שיש מח' בין רבותינו, ואכמ"ל). הלא הבאנו את רצונו יתברך לכלל מימוש. ומהו רצונו – לענג אותנו (יעוי' ברמח"ל, כללי פתחי חכמה ודעת, כלל ראשון. מובא בסוף ספר דע"ת).

שוב. המטרה – ליהנות. לקבל עונג נצחי.

אמנם – מוטל עלינו, באמת – להתקדם. להתעדכן.

להבין, שיש מטרה **שלו** יתברך בכל זה. לא רק שלי, ליהנות, אלא – משהו שהוא רוצה.

כתב אדוננו הגר"א (שיה"ש א, ג): 'עיקר עולם הבא הוא – להשיב הנשמה למקורה, לידבק בשכינה'.

זהו זיו השכינה. וההנאה ממנו – היא ההנאה המדוברת לעיל. הנאה שאין כמותה בעולם הזה כלל. עונג שאין אפשרות לתארו.

אמנם הגר"א שם, ממשיך: 'ובוודאי יותר טוב מזה, כשהשכינה דבוקה למטה, כאשר היתה כוונת הבריאה, כידוע'.

'למטה'. כאן. בתחתונים.

למטה – ממש. ב'נפש'. 'וזו כל התכלית של הבריאה – לתקן הנפש, שלא תהא נכרתת, ותעשה מרכבה' וכו' (ביאור הגר"א לתיקון"ז, תחילת תיקון כ"א, ד"ה א"ל ר').

'ועשו לי מקדש, ושכנתי – בתוכם'. בתוכם. ממש. בתוכי, בתוך.

*

להיות מקום

מעשה – שהיה.

היה זה בגינת השעשועים השכונתית. אשה מבוגרת מאוד, בלתי מוכרת בסביבה, השתעשעה עם נכדיה. האשה עצמה – לא זכתה לשמור תורה ומצוות. הנכדים – כן. ילדי 'חידר' כהלכתם.

האשה, ממרומי גילה, למרבה הפלא – היתה מתרוצצת עם נכדיה, כאילו השילה מעליה עשרות שנים. היה נראה שהזיקנה – לא השפיעה עליה במאומה.

על פניה, היה משהו מוזר עוד יותר: הריקנות הנבובה, מנת חלקם של כל אלו שלא זכו – נראה היה שפסחה עליה. פניה קרנו באושר אמיתי. כזה השמור רק למי שכן זכה.

אחת הנשים שהיו שם, העיזה פניה – ושאלה אותה על כך. כיצד אפשר. מאיפה המרץ והכח. איך זכתה היא, שיתקיים בה 'אל תשליכנו' – ובהידור רב.

האשה, בתגובה, סיפרה:

נולדתי בארץ העמים. למשפחה – שלא היתה מחוברת לתורה ומצוות כלל. המושג 'יהודי', לא אמר לי כמעט מאומה. כמעט – כי היו מקרים מועטים, בהם הוזכרה מילה בלתי מובנת זו.

בכל פעם שרציתי לצאת עם חברותי – למקומות מסויימים, או לפעילויות מסויימות, היתה אימי אומרת לי – לא. אנחנו יהודים. לנו – זה לא מתאים.

פעם שאלתי את אימי – מה זה 'יהודי'? מדוע איני יכולה ליהנות עם חברותי כרצוני? במה אני שונה מהן?

היה זה כשמלאו לי שש עשרה שנים. אימי החליטה, כנראה, שאני בוגרת די. שאני מסוגלת לשמוע – ולהבין – את התשובה.

וכך היא סיפרה לי:

העולם שאת רואה סביבך, לא נעשה לבד. זה ברור – לכל בר דעת.

יש מישהו – שעשה אותו. הכדור שלנו, על כל מה שהוא מכיל. והשמים, והכוכבים. את הכל הכל – הוא עשה. לבדו.

ובעולם שהוא עשה, הוא הכין מקום – לכולם. לעצים ולפרחים. לבהמות, לחיות, לשרצים ולרמשים. וכמובן – לאדם. לכולם יש מקום.

למישהו אחד, לא נותר מקום.

המישהו הזה, היה – הוא עצמו.

ואכן – לא היה לו מקום כאן!

והוא החל לחפש מקום. מי מוכן לפנות לו שטח, שיהיה רשום על שמו ב'טאבו'.

היה אחד, שהיה מוכן להתמסר למטרה זו. להכין מקום – ליוצר של העולם.

והוא אמר לו – יש לי מקום עבורך. מקום טוב. והוא –

– אני עצמי.

אני – מוכן, ורוצה, להיות המקום שלך. אני, וזרעי, וזרע זרעי. עד עולם.

קראו לו – 'אברהם'.

אנחנו, הצאצאים שלו. אנחנו – לא כמו כולם. אנחנו, המקום – של מי שעשה את כל העולם כולו.

דעי זאת, וזכרי. את – המקום היחיד, של מי שעשה את העולם. הוא נמצא בתוכך. וכאחת כזו – יש דברים שאינם מתאימים לך.

אני שמעתי. התפעלתי מאוד, וגם הפנמתי. הבנתי – שאני משהו אחר. שונה מכולם.

ומאז – התנהגתי, כמו 'מקום'. כפי הַבְּנָתִי.

למשל – הזמינו אותי ל'מסיבה'. שם היה יין, וכולם – שתו לשוכרה.

כולם, למעט – מישהי אחת: אני.

החלטתי, שזה לא מתאים למי שהיא 'מקום' שלו.

ופעם – היה מישהו, שהכעיס אותי מאוד. הרגשתי את הזעם עולה בגרוני. המילים המושחזות כבר היו ב'קנה'.

אבל פתאום נזכרתי – אני 'מקום'. זה לא מתאים. הוא בטח לא יאהב את זה.

שמרתי היטב על נקיוני, וגם על סגנון הלבוש.

וכך חייתי. שמרתי היטב – על הכבוד שלי. אפילו על הבריאות שלי – הלא הגוף שלי, הוא בתפקיד קבוע. אכלתי נכון. שתיתי נכון. לא התבזיתי. לא נפלתי למקומות לא ראויים – כי זה לא התאים לי.

וכך אני היום. שמחה ומאושרת. בריאה וחזקה. שומרת על עצמי היטב. אני חושבת – שהוא שמח במקום שהכנתי לו.

והיא אכן זכתה. כאחת שחיה כל הזמן בתור 'מקום', ילדיה – הפנימו את המסר. והם הלכו איתו קדימה, 'התקדמו' – חזרו בתשובה.

נכדיה, כבר נולדו למשפחות שומרי תורה ומצוות. למשפחות, שהכינו מקום של אמת – למי שאמר והיה העולם.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

לפרשת ויקהל

הטעם שבאו עם הנשים

וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עִל הַנָּשִׁים כָּל נְדִיב לֵב וְגו' (לה, כב)

ביאור נפלא מבאר רבינו הרוגוצ'ובר זצ"ל, מדוע באו האנשים ביחד עם הנשים על פי המבואר בבבא קמא דף קי"ט ע"א דגבאי צדקה לוקחין מנשים דבר מועט ולא דבר מרובה, משום דצריך רשות בעליהם. על פי זה י"ל שזהו הטעם שבאו האנשים יחד עם הנשים להביא את נדבתם למשכן.

אמנם יש לשאול דהלא נשים ג"כ חייבים בבנין המשכן כמו שכתב הרמב"ם בפ"א מהלכות בית הבחירה הי"ב: והכל חייבין לבנות ולסעוד בעצמן ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר. וא"כ נצרך לבעלה ליתן עבודה כמבואר בנגעים פי"ד מי"ב ר' יהודה אומר אף ע"י אשתו מביא קרבן עשיר, וכן כל קרבן שהיא חייבת. מ"מ בעי דעתם של האנשים. [מקורות: צ"פ עה"ת]

*

טעם טוית הנשים את יריעות העיזים על העיזים עצמם

וְכָל הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן אֶתְנָהּ בְּחֻמָּה טוּוּ אֶת הָעִיזִים (לה, כו)

באופן מופלא מבאר רבינו הרוגוצ'ובר זצ"ל את ענין טוית הנשים את יריעות העיזים על העיזים עצמם ונצטט את הדברים ככתבם: דברים המעכבים במקדש אף נשים חייבות לצורך קרבן, אבל בדברים שאינם מעכבים נשים פטורות, דזה רק גדר מ"ע שהזמן גרמא ונשים פטורות, ועיין שבת דף כ"ח ע"א דעיקר אוהל הוה היריעות התהתונות ואם קפל הרוח את היריעות העליונות מ"מ המשכן כשר ועיין תוס' גיטין דף מ"ה ע"ב בשם ר"ת, ותוס' מנחות דף מ"ב ע"ב דאין לאשה לאגוד לולב נמצא דביריעות העליונות אינם יכולות נשים לעשות, ולכך היו צריכות הנשים לטוות מעל העיזים דהוי חכמה יתירה ולא מלאכה, כמבואר שבת דף ע"ד ע"ב לט ע"ש. [מקורות: צ"פ הפלאה דף נ"ד]

*

בביאור סדר נתינת הכפורת ונתינת הפרוכת

וַיִּקַּח וַיִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת אֶל הָאָרֶץ וַיִּשֶׂם אֶת הַבְּדִים עַל הָאָרֶץ וַיִּתֵּן אֶת הַכַּפֹּרֶת עַל הָאָרֶץ
מִלְמַעְלָה. וַיָּבֵא אֶת הָאָרֶץ אֶל הַמִּשְׁכָּן וַיִּשֶׂם אֶת פְּרוּכַת הַמִּסְכָּן וַיִּסַּךְ עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת כַּאֲשֶׁר
צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה (מ, כ-כא)

רבינו הרוג'צ'ובער זצ"ל מעיר שבפרשת תרומה בציווי הקב"ה למשה רבינו הסדר הוא
שונה. שתחילה ציוה הקב"ה למשה להעמיד את הארון ואח"כ שיבדיל עם הפרוכת בין
הקודש לקודש הקדשים, ולאחר מכן יתן את הכפורת על הארון. ואילו בעשיה בפועל
עשה משה רבינו להיפך, תחילה העמיד את הארון ונתן עליו את הכפורת ואח"כ הסך
את הפרוכת והבדיל עמה בין הקודש לקודש הקדשים.

ומבאר רבינו הגאון זצ"ל דע"י הפרוכת חל חילוק מחיצה דפנים וחוץ בין קודש לקודש
הקדשים. והנה הכפורת כיון דהיא כלי שרת מחמת הזיות הדם ביום הכפורים על כן
מעכבת בקדושת המשכן כמבואר בספרי נשא מ"ד שכל הכלים מעכבים הקדושה, וא"כ
בלא הכפורת על הארון לא היה נחשב סידור הפרוכת אלא כמו שסידרה הקוף ביומא דף
כ"ט ע"ב, לכן נתן משה רבינו תחילה את הכפורת על הארון שאז שפיר חל ע"י הבדלת
הפרוכת גדר קודש הקדשים. [מקורות: צ"פ ברכות דף נ"ה ע"א (בביאור שונה) וראה שם
תוספת והרחבה]

[א"ה: אך לענ"ד עדיין אינו מובן למה בצווי השי"ת היה סדר אחר]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים או תמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוג'צ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

תזכו למצוות...

והנשאים הביאו את אבני השהם ואת אבני המלאים לאפוד ולחשן (לה, כז). וברש"י, והנשאים הביאו, א"ר נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחלה ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה, אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו צבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו, כיון שהשלימו צבור את הכל שנאמר (שמות לו), והמלאכה היתה דים, אמרו נשיאים מה עלינו לעשות הביאו את אבני השהם וגו' לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחלה, ולפי שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם והנשאים כתיב.

צריך להבין, איזה פגם הוא לומר מה שהציבור מחסרים אנו נותנים. והלא יש בזה מעלה גדולה, בכך שהם אלו הדואגים שבל יחסר המזג, וקיבלו עליהם שכל מה שהציבור מחסרין, הם נותנים.

וי"ל שבכל זאת היתה תביעה עליהם, כי עיקר המטרה של הנדבה למשכן הוא, שיתנדב כל אחד ויקריב משל עצמו עבור המשכן, ולא מחמת שהמשכן חסר חס ושלום, אלא מחמת שהוא רוצה לנדב מעצמו, וגם אם ישאר מיותר יהי' תועלת בנדיבות, שאין התכלית מה שיש למשכן רק מה שמחסר מעצמו עבור המשכן והשראת השכינה. ונמצא לפי זה שלא היה להמתין ולראות מה שהציבור מחסרין כדי ליתן, אלא להקדים וליתן כל זמן שניתן להתנדב עבור המשכן, ובכך מראין כבוד השכינה, שכל אחד רוצה לזכות ולהקדים וליתן.

והנה חז"ל גילו לנו שלכן אחר כך הקדימו הנשיאים לתת לחנוכת המזבח, והיינו שהנשיאים למדו והשיגו, שהעיקר לחפש יותר ויותר להקריב מעצמו, וזהו באמת כל עבודת האדם לחפש לעלות למעלה, ולא להסתפק במועט, וזהו אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה, כי האדם צריך לחפש לעלות תמיד למעלה.

והנה כתיב, כל אשר תמצא לעשות בכוחך עשה, ויש ללמוד מזה שהאדם צריך לחפש לעשות כל מה שבכוחו וכל המרבה משובח.

והנה גם בתורה ובעמל התורה הוא כן, וכתיב, ובלב כל חכם לב נתתי חכמה. כי צריך לחפש להיות חכם לב, וחכם לב היינו הרצון, וכאשר האדם שואף לרוחניות הרי הוא מנסה להשקיע יותר ויותר, וזהו עשה רצונך כרצונו, שצריך להיות מבקש ולרצות יותר ויותר, ורבינו יונה כתב, ותאות הצדיקים מן ההצלחות להפיק רצון מד'. וזהו ע"י שמחפש יותר ויותר. על דרך אובה כסף לא ישבע כסף, שאמרו זאת חז"ל על משה רבינו, שאהב את המצוות, במסכת מכות.

והיסוד צריך להיות להכין את עצמו ואת לבו. וכשנגשים ללמוד תורה, לחפש כמה שיותר ללמוד, וכמה שיותר עמל ויגיעה. ואם אינו מכין עצמו רק עושה ממילא מה שמזדמן, הרי חסר לו היסוד של הרצון וחכמת הלב, ודדא חסר מה קני.

ואם אמנם טבע האדם להיות עצל, זה רק הטבע, זה אינו האדם בעצמו, רק זהו מה שיש לו אתו המלחמה, והיינו שזהו השדה שניתן לו לעבד, ואם אינו מעבד לא יצא לו פירות, ובפרט אם אינו חכם לב לא יזכה לחכמה, והרוצה לזכות לכתרה של תורה יזהר בכל לילותיו וכו'.

והנה אם אדם מרגיש רפיון ידע שזהו הנסיון שניתן לו שילחם בו, ואם יזכה וילחם יכול להצליח הרבה, והלומד מעוני סופו ללמוד מעושר.

והנה אמרו חז"ל, אם פגע בך מנוול זה, משכחו לבית המדרש. ודקדק הסבא מקלם ז"ל, מדלא אמר משכחו לדברי תורה, רק משכחו לבית המדרש, משמע שכדי להנצל מן המנוול אין די בדברי תורה, רק צריך דרישה, על דרך, דרשו ד' ועוזו, והיינו דהמעלה הגדולה היא מה שמבקש ורוצה הדברי תורה. והסבא זצ"ל למד מזה שזהו הציורף והשילוב של תורה ומוסר. כי באמת כח הדרישה של תורה הוא אך ורק על ידי היסוד המוסרי, וזהו על ידי ההתבוננות שידע מה שהוא עושה, שאם יודע מה שעושה הרי הוא פועל ביעילות יותר.

וראיתי בפנקס מורי ורבי הגר"ש זצ"ל, שכתב כך, ויקחו לי - שאם יודעים שהוא לי, הרי האפשרויות הן אחרות. והן הן הדברים.

וזהו סוד הברכה היהודית המפורסמת - תזכו למצוות - כי המצוות הן זכות.

*

קחו מאתכם - העיקר הוא ההקרבה וההתמסרות

והנה בפירוש שיר השירים להגר"א תירץ קושית הטור בפ' אמור ובחיבורו טור אורח חיים סי' תרכ"ה, למה צייתה התורה לעשות חג הסוכות בתשרי ולא בניסן, שהרי ענני כבוד התחילו ביציאת מצרים וזה הי' בניסן, והטור תירץ משום שלא הי' ניכר שעושים זאת לשם מצוה, דאולי עושין סוכות בשביל החום, וע"כ צייתה התורה לעשות דוקא בזמן שמתחיל הקור שאז האנשים נכנסים לבתיהם, ונראה מזה שהסוכה נעשית לשם מצוה. עכ"ד הטור.

והגר"א בפירושו לשיר השירים פ"א פ"ד תירץ באופן אחר, ויסודו, דאף שענני כבוד התחילו בניסן, אבל בחטא העגל פסקו, ושוב חזרו בתחילת עשית המשכן, ומשה ירד ביוה"כ ובמחרת יו"כ ויקהל משה וציוה על מלאכת המשכן, וזה הי' בי"א תשרי, וכתוב והם הביאו עוד נדבה בבקר בבקר ב' ימים הרי י"ג תשרי, ובי"ד תשרי נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במנין ובמשקל, ובט"ו התחילו לעשות, ואז חזרו ענני כבוד, ולכך אנו עושין סוכות בט"ו בתשרי. עכ"ד הגר"א שם.

וצריך להבין לפי"ז מדוע הקשה כן הטור, ודוחק לומר דס"ל דציווי עשית המשכן הי' קודם מתן תורה.

וי"ל דאף שענני הכבוד נסתלקו ושוב חזרו, אבל מכיון שתחילתם הי' בניסן הרי הזמן העקרי הוא בניסן. ואמנם בדברי הגר"א יש לפרש ג"כ דברי הטור, במאי דקשיא, דלכאורה אף שהי' מקום לטעות שעושין סוכות בשביל החום, וע"כ צייתה התורה לעשות בזמן תשרי, אמנם מה הקביעות המסוימת של ט"ו בתשרי, וי"ל דהוא עפ"י מש"כ הגר"א, וא"ש. אמנם דלפי"ז צ"ב בדעת הגר"א שתירץ כן, והלא אף שנסתלקו ושוב חזרו, מ"מ הי' צריך לקבוע הזמן לפי ההתחלה ממש, שאז נתחדש ענין ענני הכבוד.

וי"ל דהגר"א ס"ל דזכר לענני הכבוד, אין זה בשביל עצם הענני כבוד, שהרי לא מצינו שהתורה צייתה לעשות זכר למן ובאר, ומדוע בדוקא זכר לענני הכבוד, אלא י"ל שהזכר הוא לנס של קבלת התשובה, שאף שנסתלקו הענני הכבוד, והי' זה עבור החטא, מ"מ קבל הקב"ה תשובת ישראל והחזיר להם הענני כבוד. וזהו עיקר תירוץ הגר"א דסוכות זכר לענני כבוד, היינו לענני כבוד של התשובה. ודו"ק היטב.

ובזה יש לישוב קושית התוס' בערבי פסחים, שהקשו מדוע נשים אין חיבות במצות סוכה מטעם שאף הן היו באותו הנס, ותירצו תוס' דרק במצוות דרבנן מצינו שעל ידי שאף הן היו באותו נס, מתחייבות אף הנשים, אבל במצוות דאורייתא לא מצינו כן. אולם בתוס' ריש מגילה דף ד' ע"א מבואר דישנה שיטה דאף בדאורייתא שייך זה, והדרא קושיא לדוכתה.

וי"ל עפ"י"מ דאיתא בפוסקים שנשים אסורות בעשית מלאכה בראש חדש מפני שלא חטאו בעגל ע"כ ניתן להם ראש חדש לאסור בעשית מלאכה. וכבר פירשו דמה שניתן להם דוקא ראש חדש, זהו משום שהי' אפשר לחשוב שמה שלא נתנו התכשיטים הי' זה מפני שאהבו התכשיטים ולא משום שלא רצו להשתתף בעגל, אולם אחר שבשביל המשכן נתנו התכשיטים, אגלאי מילתא למפרע שאין להם חלק כלל בחטא העגל, וע"כ ניתן להם ראש חדש ליו"ט.

ומעתה י"ל דמאחר דנשים לא הי' להם חלק בחטא העגל, א"כ לא היו צריכים ענני הכבוד להסתלק בעטים של נשים, ורק חטאם של האנשים גרם לכך, ונמצא שכאשר חזרו ענני הכבוד, אצל הנשים לא הי' זה בגדר נס מיוחד לתשובה, וא"כ נמצא דלא היו הנשים באותו הנס. וע"כ אין חיבות במצות סוכה.

ומה שהקשו כן התוס' בערבי פסחים, זהו משום דס"ל כדעת הטור, דענני הכבוד היינו ענני הכבוד עצמם ולא מה שחזרו ע"י התשובה, וע"כ שפיר הקשו דלתחייבו משום שאף הן היו באותו הנס דענני הכבוד. ודו"ק היטב.

והנה יש להתבונן במה שמבואר מדברי הגר"א שע"י עשית המשכן חזרו ענני הכבוד, דלכאורה הי' צריך להיות שע"י המשכן יחזרו ענני הכבוד, ולמה הי' סגי בעשית המשכן, אמנם י"ל דעיקר הענין הי' העשי' וההתנדבות למשכן, ולא הי' המשכן העיקר רק הנדבה

וההתמסרות, והיינו מה שהקריבו עם ישראל מעצמן, וויתרו על כסף וזהב ותכשיטין, על ידי זה בלבד נעשה השראת השכינה.

והנה מצינו שאמרו החכמים למשה רבינו, מרבים העם להביא מידי העבודה למלאכה לעשות אותה. ולכאורה מה כל כך גרוע שיביאו קצת יותר, אמנם יש לומר דיש כאן ענין עמוק מאד. כי הי' צריך לנדב עבור עשית רצון ד', ולא להוסיף שום דבר, להראות שהצלחנו לעשות כך וכך, שעם ישראל יראה שהוא יכול להרים משכן יפה, וזה לא עשית רצון ד', רק נכנס בזה רצון עצמי, וזה כבר פגם ולא יכול לצאת מזה השראת השכינה. ועל כן הי' צריך להיות שלא יביאו שום דבר מיותר.

ועומק הענין הוא, שיסוד המשכן הוא הקרבה, והקרבה נקרא רק כאשר עושה למען הקב"ה, ולא כאשר עושה למען הראות עושר כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו, וי"ל שזה מה שרצה אחשורוש להראות, שהוא יכול להרים ארמון וכסא מלכות יותר מעם ישראל, אולם הוא לא הבין, שלא בזה הענין, וזה באמת י"ל שהי' פגם כלשהו בדבר הנשיאים, שהם אמרו שיתנו מה שחסר, כי לא הענין לתת מה שחסר, וממ"נ אם באמת חסר הקב"ה לא דורש, וזהו קחו מאתכם תרומה, ומאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי, וכבר עמדו מדוע כתיב לשון קחו ויקחו ולא תנו, רק הענין לקחת מעצמו ולהקריב עבור הקב"ה, ואם הקב"ה ציוה עכשיו, לא מחכים לראות מה חסר ולתת אותו, כי לראות מה חסר זה בגדר של נתינה בשביל להרים ולהצליח בהקמת המשכן, וזה לא הי' הענין, וע"כ היו דברים שלא הי' אפשר לעשות כמו המנורה, ומשה עשה אשר הוא יכול, כי הקב"ה רצה להראות שהעיקר הוא שאתה תקריב מעצמך לרצון ד', ולא העיקר שתצליח להקים משכן, ובאמת כידוע שגם ההקמה לא צלחה בידי משה, עד שהקב"ה סיע בעדו, כי זה העיקר שהאדם יעשה ולא שהאדם יצליח לעשות, והעיקר הוא המסירות.

ודבר זה למדנו לא רק מעם ישראל רק גם מהחכמים, וגם ממשה רבינו. שלא הסכימו שיהי' עודף, ולכאורה מה רע שיתנו קצת יותר, ואפילו הרבה יותר. אולי שיבנו עוד אגף ועוד משרד וחדר קבלת קהל וכו' וכן על זה הדרך. אולם זה הענין שהעיקר הוא מה שהאדם מקריב עבור רצון ד', ולא להראות מה שהוא יכול להצליח, ולכן מצינו שאחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין לבו לשמים.

ומצינו במראות הצובאות אשר צבאו, ועי"ז זכו למי סוטה שיכול לטהר אשה לבעלה. וכבר עמד בזה הגר"ש זצוק"ל עד כמה כוח האדם גדול שיכול לקחת מראות הצובאות ולהפוך אותם לדבר שמחולל נסים. וי"ל דזהו ע"י שנדבק בהקב"ה, אמנם התנאי הוא במה שעושה אך ורק למען רצון ד'. ועל זה בנוי שער יחוד המעשה לרבינו בעל החובות הלבבות, ודו"ק היטב.

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

בזכות שמירת שבת

וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שְׁבִתוֹן לַה' (לה, ב)

בספר ערבי נחל (ריש פ' שמיני) הביא מספר חסד לאברהם (להגה"ק ר"א אזולאי זצ"ל) שיש מסורת קבלה מחז"ל שנבראו חמשים היכלות של טהרה וכנגדן נבראו נ' היכלי טומאה, וידוע שאין האדם נידון בבי"ד של מעלה אלא מבן כ' ולמעלה, ומי שנכנס ביום א' של שנת כ"א אם יבחר בטוב וימאס ברע וישתדל לעסוק בתורה ומצות, אזי בלילה ראשונה כשישן על מטתו, מכאל שר הגדול שולח מלאך אחד להוליך נפשו ולהכניסה בפתח היכל הראשון, ועד"ז בכל לילה ולילה מכניסין אותה יותר בפנים כפי שיעור תורתו ומעשיו, ואם זכה להיכל נ' נעשה בן חורין מס"מ, אבל כל זמן שלא זכה להיכל הנ', אפילו הוא בהיכל המ"ט יש כח לאדם בבחירתו שיתגבר היצר עליו להוציאו ממ"ט היכלות טהרה ולהכניסו בהיכלות הטומאה, וכן להיפוך מי שביום א' של שנת כ"א התחיל למאוס בטוב, כ"ז שלא נכנס לשער הנ' יש לו כח בבחירתו להיות תוהא על הראשונות ולצאת מהיכלות הטומאה ולהיכנס להיכלות הקדושה, וזה סוד שאמרו חז"ל יש קונה עולמו בשעה א'. ואמנם היותר אף רשע בישראל א"א להיכנס בהיכל הנ' עד שירשיע ת' יום רצופין. ע"כ דברי החסד לאברהם.

והוסיף הערבי נחל: אמנם דע שעבודה זרה ודכוותייהו הוא כולל כל הנ' שערי טומאה, ולכן מומר לעכו"ם ולחלל שבת הוי מומר לכל התורה, כי כמו שב-ת' יום כשהרשע נכנס בכל נ' שערי טומאה, כך ע"י אלו נכנס מיד לכולם, וכן שמירת שבת הוא כלל התורה, וע"י שמירת שבת כהלכתו יוכל ליכנס בכל נ' שערי קדושה בפעם א' כמו אם יצדיק מעשיו ת' יום רצופים, ומזה הטעם מבואר בכל ספרי מוסר שהבעל תשובה א"א לו לתקן מעשיו אלא ע"י שמירת שבת, והיינו לפי שצריך לצאת מהיכלות הטומאה כפי השיעור שהי' בהם ולחזור וליכנס בהיכלות הקדושה, ושיעור מהלך שערי טומאה ת' יום, וכן מהלך שערי קדושה, וכמעט מהנמנע שיצדיק אדם מעשיו ת' יום או ש' יום וכדומה בלי שיפגום בהם רגע, כי יצר לב האדם רע מנעוריו, וכמה דברים שאין אדם ניצול מהם בכל יום, משא"כ ע"י שמירת שבת יוצא מכל הטומאה בפעם א' ונכנס לקדושה. עכת"ד ז"ל.

*

סיפר מוהר"ר רבי רפאל דוד אויערבאך זצ"ל, אחי הגאון מרן רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, ראש ישיבת שער השמים. שפעם הגיע יהודי אחד מגדולי העשירים באנגליה, לביקור במעונו של הגה"צ רבי אליעזר יהודה פינקל זצ"ל, ראש ישיבת מיר.

באותם ימים לפני כשבעים שנה, שכנה ישיבת מיר 'בבתי מילנר', בטרם היתה ישיבה גדולה כל כך כפי שהיא כיום.

האורח נכנס אל היכל הישיבה, והתהלך בה לאורכה ולרחבה, כשכולו מלא התפעלות והתרגשות לנוכח התלמידים היושבים כל כולם ספונים בעולמה של תורה בלבד.

עם סיום הביקור באולם הישיבה, ביקש הנגיד להיכנס אל משרדי הישיבה, שם הוציא מארנקו פנקס שיקים מהודר, ושרבט בו על אתר סכום אגדי של חמשת אלפים לירות שטרלינג! טבין ותקילין, שהיה באותם זמנים הון עצום, כדי שבממון זה יוכלו לרכוש בנין גדול רחב ידיים בשביל הישיבה הקדושה.

כשנטל ראש הישיבה הצדיק את הצ'ק לידו, וראה את הסכום העצום הנקוב בו, הודה בפה מלא לנדיב הנכבד. אך אמר שבטרם יקבל ממנו את התרומה, מוכרח הוא לשאול שאלה אחת חשובה ביותר. - בבקשה! נענה הגביר ברוב חשיבות.

אמור נא, שאל ראש הישיבה, האם הנך שומר שבת? האם נשמרת השבת בכל מפעלי הענק שבבעלותכם? לא! ענה האיש בנחרצות, אבי ז"ל היה אכן שומר שבת, אבל אני כבר לא שומר על השבת!

אם כך, החמיצו פניו של ראש הישיבה, מצטער אני מאוד, אבל את התרומה הזו איני יכול לקחת בשום אופן! אי אפשר לבנות ישיבה קדושה, היכל ומשכן לתורה ולשכינה הקדושה, מכסף שחיללו עבורו את השבת!

הנדיב קם תיכף ממקומו ועזב את המקום בבושת פנים! כשבקושי מלמל ברכת שלום בשפה רפה...

והנה חלפה תקופה קצרה, וביום אחד חוזר אותו עשיר נכבד לביקור נוסף בהיכל הישיבה הקדושה, אך הפעם הצטרפו עמו לביקור גם שני אחיו, שהיו אף הם מאילי ההון של אנגליה.

ולאחר שהתקבלו בסבר פנים יפות, וערכו את הסיור המרגש בהיכל הישיבה, התיישבו כולם יחדיו במשרד, שם סיפר העשיר, שבביקורו הקודם בישיבה, לאחר שסירב הרב לקבל ממנו את תרומתו מחמת חילול השבת, סערה רוחו מאוד.

וכשחזר לביתו באנגליה עשתונותיו נבוכו, בראותו לאיזה שפל המצב הגיע, שאין רוצים לקבל את תרומותיו לצדקה, מחמת חילול השבת, ולפיכך החליט להטיב את דרכו, ולהתחיל לשמור את השבת בכל לב. ובהיותו שותף בעסקים עם שני אחיו, הלך ודיבר על לבם הרבה, וסיפר לפניהם על סירובו של ראש הישיבה לקבל תרומה של מחללי שבת, והפציר בהם מאוד לחזור בתשובה, ולהתחיל לשמור את השבת. ואכן נענו לו אחיו, והחלו שלושתם יחדיו בשמירת שבת קודש, וזה כבר תקופה ארוכה שמשמרים את השבת הן בבתיהם והן בעסקיהם. - והנה שבו עתה שוב כדי להתרים לישיבה הקדושה תרומה של כסף כשר, שאין מחללים עליו את השבת!

וכך הוציאו שלושת האחים כל אחד מהם את פנקס השיקים מכיסם, וכתבו כל אחד מהם שיק על סך חמשת אלפים לירות שטרלינג, טבין ותקילין!

וכך נמצא שבזכות ברכת השבת קודש הוכפלה התרומה פי שלושה, שהגיעה עתה
לסכום של חמשה עשר אלפים ל"ש!!! ובאותו סכום אדיר נבנה רוב בנין הישיבה הגדול,
שבשכונת 'בית ישראל', המתנוסס לתפארה כמבצר התורה הגדול עד היום הזה!

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

פרשה למעשה – בירור הלכתי בפרשת השבוע / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית

עשיית מלאכה בראש חודש

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם ראש חֲדָשִׁים ראשון הוא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה (שמות יב, ב)
ישנה מבוכה רבה בלשונות הגמרא, האם ראש חודש מותר בעשיית מלאכה.
בשלשה מקומות מצינו שראש חודש מותר בעשיית מלאכה:

א. ערכין דף י' ע"א: במשנה 'ובשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח',
ובגמרא בע"ב 'ראש חודש דאיברי מועד לימא לא איקדיש בעשיית מלאכה דכתיב הַשִּׁיר
יְהִיָּה לָכֶם כְּלִיל הַתְּקֵדֶשׁ חָג לִילָה הַמְקוּדֶשׁ לַחַג טַעוֹן שִׁירָה וְשִׁירָה מְקוּדֶשׁ לַחַג אֵין טַעוֹן
שִׁירָה'.

ב. חגיגה דף י"ח ע"א: 'דתנו רבנן אַתְּ חָג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֵר שְׁבַעַת יָמִים לִימַד עַל חוּלוֹ
שֶׁל מוֹעֵד שֶׁאִסּוּר בַּעֲשִׂיית מְלָאכָה דְּבָרֵי רַבִּי יֵאשִׁיָּה רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר אֵינוֹ צָרִיךְ קַל וְחוֹמֵר
וּמָה רֵאשׁוֹן וְשִׁבְעִי שֶׁאֵין קְדוּשָׁה לַפְּנִיָּה וְלֹא חֲרִיָּהּ אִסּוּר בַּעֲשִׂיית מְלָאכָה חוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד
שִׁישׁ קְדוּשָׁה לַפְּנִיָּה וְלֹא חֲרִיָּהּ אֵינוֹ דִּין שִׁיָּהָ אִסּוּר בַּעֲשִׂיית מְלָאכָה... רֵאשׁ חֹדֶשׁ יוֹכִיחַ
שִׁישׁ בּוֹ קֶרֶבֶן מוֹסֵף וּמוֹתֵר בַּעֲשִׂיית מְלָאכָה'.

ג. שבת דף כ"ד ע"א: 'איבעיא להו מהו להזכיר ראש חודש בברכת המזון אם תימצי
לומר בחנוכה דרבנן לא צריך ראש חודש דאורייתא צריך או דילמא כיון דלא אסור
בעשיית מלאכה לא מזכירינן'.

*

ובשני מקומות מצינו שראש חודש אסור בעשיית מלאכה:

א. מגילה דף כ"ב ע"ב: 'זה הכלל כל שיש בו ביטול מלאכה לעם כגון תענית צבור
ותשעה באב קורין ג' ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ראשי חודשים וחולו של מועד
קורין ד'.

ב. ראש השנה דף כ"ג ע"א: 'אמר אביי משום ביטול מלאכה לעם שני ימים'. ופירשו
התוס' 'דאכל ר"ח קאי כי לא היו רגילין לעשות מלאכה בר"ח כדאמרינן בפרק הקורא
את המגילה עומד (מגילה דף כ"ב ע"ב) ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ר"ח וחולו של
מועד קורין ארבעה'.

*

שיטות הראשונים

א. התוס' בראש השנה (שם) כתבו ליישב את הסתירה שבגמ', **דאנשים** מותרים במלאכה ורק **הנשים** אסורות במלאכה, וכ"ה ברש"י שם בשם מו"ר הזקן ז"ל, שניתנה לנשים מצוה זו בשביל שלא פירקו נזמיהן בעגל, ומסייעו מהנביא שמואל א' (כ - יט) **אֲשֶׁר נִסְתַּרְתָּ שָׁם בַּיּוֹם הַמַּעֲשֶׂה**, ותרגם יהונתן 'ביומא דחולא', והתם קאי על ערב ר"ח – אלמא ר"ח גופיה לאו יום מעשה.

ובמאמר המוסגר מביא רש"י מפרקי דר"א פרק מ"ה, דלפי שלא רצו הנשים ליתן נזמיהן לבעליהן במעשה העגל, לכך נתן להם הקב"ה שכרן שיהו משמרות ראשי חדשים יותר מהאנשים.

וכתב ע"ז הטור אור"ח סימן תי"ז, 'שמעתי מאחי הר"י טעם לדבר לפי שהמועדים נתקנו כנגד אבות פסח כנגד אברהם דכתיב (בראשית יח - ו) **לוֹשֵׁי וְעֹשֵׂי עֲגוֹת** ופסח היה, שבועות כנגד יצחק שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר מאילו של יצחק, סוכות כנגד יעקב דכתיב (בראשית לג - יז) **וּלְמַקְנֵהוּ עֲשֶׂה סֹכֶת**, וי"ב ראשי חדשי השנה שגם הם נקראים מועדים כנגד י"ב שבטים, וכשחטאו בעגל נטלו מהם ונתנו לנשותיהם לזכר שלא היו באותו חטא'.

ויעוין בדרכי משה ס"ק א', שהביא מהאור זרוע ח"ב סימן תנ"ד, דר"ח הוא דמיון לנשים, שבכל חודש מתחדשת ונטהרת לבעלה, וכ"ה בלבנה המתחדשת. ויעוין בפרישה שכתב שלעתיד לבא הנשים הזקנות הצדיקות יחזרו לנערותן, עשה"כ בתהילים (ק"ג - ה) **תִּתְחַדֵּשׁ כַּנְּשֵׁר נְעוּרֵיכִי**.

ב. המרדכי במגילה סימן תת"ו בתירוצו השני, כתב **דמלאכה קלה** מותרת, ואילו **מלאכה כבירה** כגון לחרוש ולזרע – אסור אף לאנשים.

ג. התוס' בשבת (שם) והמרדכי בסימן רע"ז, כתבו דמה שיש ביטול מלאכה בר"ח - היינו **מנהג בעלמא**, שאין רגילות לעשות מלאכה.

ד. שיטת הב"ח דאין **איסור** על הנשים לעשות מלאכה, אלא האיסור הוא על האנשים לכופן לעשות מלאכה, אך היא **רשאית** שלא לעשות מלאכה.

*

פסק הלכה

השלחן ערוך אור"ח סימן תי"ז, נקט כשיטת התוס' ושאר הראשונים דס"ל שאיסור המלאכה נאמר רק על הנשים, וז"ל **והנשים** שנוהגות שלא לעשות בו מלאכה הוא מנהג טוב, והוסיף הרמ"א מדברי הב"י 'ואם המנהג לעשות מקצת מלאכות ולא לעשות קצתן, אזלינן בתר המנהג'.

והביאור הלכה בתחילת הסימן דן בכוונת השו"ע, האם דעתו שכל הנשים **מחויבות** להמנע ממלאכות – כיון שהוא מנהג קדום שאמותיהן החזיקו בו כבר, או"ד שאין צריכה לנהוג כן, אך מי שנוהגת כן – הוי **מנהג טוב**. והביא את דברי רבנו ירוחם (הביאו בב"י)

עשיית מלאכה בראש חודש

שכתב 'ראיתי כמה נשים טועות ואומרות אין לנו לטוות אבל נעשה מלאכה אחרת, והיה להן או לאסור כל מלאכה לפי מנהגן או להתיר כל מלאכה', ומשמע מדבריו דתלוי ברצון כל אשה ואשה. אך מסיק הביאור ל'דמרוב הפוסקים הראשונים משמע שאין הדבר תלוי כלל בנשי דידן, אלא מצוות ועומדות הן מאמותיהן מדורות קדומים, אלא שחיוב זה - היינו שלא לעשות יום זה כחול ממש לעשות בכל המלאכות, אך לענין שלא תעסוק בשום מלאכה - תלוי הדבר במנהגה, דאם משעה שגדלה נהגה לעשות קצת מלאכות - אין לאסור עליה, ורק אם היא עצמה נהגה מתחילה שלא לעשות שום מלאכה או שנהגה איסור מלאכה בסתם - הוי כקיבלה עליה לפרוש מכל מלאכה, ואינה רשאית לחזור ממנהג זה. ויעוין שם בסו"ד שכתב 'שעל כל פנים כל בת ישראל מחויבת לנהוג לפרוש עכ"פ ממקצת מלאכות ושיהא הבדל בין יום זה לשאר ימות החול'.

*

כיצד המנהג

במשנ"ב 'דרשו' בסימן תי"ז (הערה 14), הביאו את שיטות הפוסקים בזה.

א. **תפירה וסריגה:** השבט הלוי, הגרי"י קנייבסקי והגרש"ז אויערבך כתבו שהמנהג לאוסרן.

ב. **כביסה ידנית:** הגרי"י קנייבסקי היקל, אך הגרש"ז אויערבך, הגרי"ש אלישיב והגר"ח קנייבסקי אוסרים.

ג. **כביסה במכונה:** הגרש"ז אויערבך מיקל, הגר"ח קנייבסקי אוסר - אך מתיר שהאשה תכניס את הבגדים למכונה והאיש ידליק את המכונה, אך הגר"נ קרליץ אוסר אף בכה"ג.

ד. **תליית כביסה:** כתב האור לציון שאסור לתלות, אך רשאית להכניס בגדים למכונת ייבוש.

ה. **גיהוץ:** כתב הגרש"ז אויערבך שרבים מקילים בזה.

*

האסורים במלאכה

בדברי המרדכי במגילה הנ"ל מבואר שהאיסור הוא אף **לאנשים**, ודווקא במלאכות כבדות כחרישה וזריעה.

והשערי תשובה הביא מהפרי חדש ומשו"ת דברי יוסף (אירגאס) סי' מ"ה, שאנשים הנוהגים שלא לעשות מלאכה הוא בורות! אך יעוין ביוסף אומץ סימן כ' שהאריך להוכיח ששיטת רש"י, תוס', ר"ן והריטב"א שאף אנשים אסורים במלאכה. והביא את דברי ספר חסידים סימן קכ"א שכתב 'שנו חכמים (פסחים נ:): העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי י"ט ובמוצ"ש ובמוצאי יו"ט בחנוכה בפורים (מגילה ה:): ובר"ח ובכל מקום שיש נדנוד עבירה להביא תענית ציבור אינם רואים סימן ברכה לעולם, ומבואר דגם הוא ס"ל כשיטות הראשונים הנ"ל'.

והמשנ"ב בס"ק ב' פסק כמובא בשע"ת, דאנשים שנהגו שלא לעשות מלאכה – אין זה מנהג כלל.

והאם האיסור הוא דווקא לנשים נשואות או אף לפנויות, כתב האורחות חיים (ספינקא, ס"ק ג') שהאיסור הוא אף על פנויות, כיון שגם הן לא חטאו בעגל, אך יעוין בספר התעוררות תשובה (ח"א סימן א') ובספר ויצבור יוסף (סימן מ' אות ז') שכתבו שלפי הטעם שהביא הדרכ"מ מהאו"ז - דהוא דמיון לנשים שמתחדשות ונטהרות לבעליהן, א"כ זה שייך דווקא בנשים נשואות. וכ"כ בספר הליכות שלמה (ראש חודש פ"א דבר הלכה ס"ק ל"ג) שרבים נהגו לדקדק בזה רק בנשואות, אולם יש נוהגים כן גם בפנויות.

יש לציין שבצוואת רבי יהודה החסיד (צוואה מ"ח), כתב 'לא יגלח הראש ולא הזקן בר"ח וכן לא יטול צפרניו בר"ח'. והובאו דבריו במג"א סימן ריש סימן ר"ס ובמשנ"ב בס"ק ז', בלשון 'יש מקומות שאין מגלחין...'. ומבואר בדבריהם שאפילו חל ר"ח בערב שבת – אין לגלח וליטול הצפרניים, מאידך במשנ"ב סימן תצ"ג ס"ק ה, גבי ר"ח אייר שחל בער"ש - מבואר דס"ל דמותר להסתפר בו, מפני שיש בו תוספת שמחה של שבת ור"ח.

דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה ראש חודש פרק י"א ארחות הלכה הערה 87) והגר"ח קנייבסקי (הליכות חיים תשובה שכ"ג - שכ"ד) דאיסור זה נוהג בין לאנשים ובין לנשים, ועיי"ש בדברי הגר"ח שהאיסור הוא אף בליל ר"ח, מאידך באשל אברהם (בוטשאטש מהדו"ת) כתב שבליל ר"ח אפשר להקל בגזירת צפרניים-יותר מאשר ביום.

אלא שידועה דעת הנודע ביהודה (מהדו"ת אה"ז סימן ע"ט) ועו"פ, שצוואתו נאמרה רק לצאצאיו, ולא לכל ישראל, מאידך יש מהפוסקים שהוכיחו שצוואה זו נאמרה לכל ישראל. (ראה בספר צוואת רבי יהודה החסיד מהדו" אוצר הפוסקים במבוא אות ד-ה שהאריך בזה).

*

שני ימי ראש חודש

הבית יוסף מביא בשם הרוקח (סימן רכ"ח), שכשראש חודש שני ימים – לא יעשו מלאכה בשניהם, אך שיטת השבלי הלקט (סימן קס"ט) וז"ל 'אבל כשהחודש מעובר אם צריך לשמור ב' ימים אין בזה אלא מנהג מדינה ואין מחמירין עליהן'. ובמשנ"ב ס"ק ד' נקט כדברי הפרי חדש, שאף לשיטת השבלי הלקט אין להם להקל אלא ביום ראשון של ר"ח (ל' בחודש) שהוא השלמת חודש שעבר, אבל לא ביום שני – שהוא עיקר ר"ח. אולם יעוין בכנה"ג שמביא בשם משא המלך ח"ז שכתב 'ואם באות להשאל אין מתירים להם אפילו בר"ח השני', משמע שיום ראשון של ר"ח חמור מהיום השני.

וכתב הלבוש שהמנהג לאסור מלאכה בב' הימים של ר"ח, וכ"כ בחוט שני (שבת ח"ד הלכות ר"ח).

*

ליל ראש חודש

בספר בכורי אברהם (אביו של הגריש"א, עניני שליח לדבר עבירה, פסקי הלכות אות ט"ו) ובספר התעוררות תשובה (שם), הסתפקו האם איסור המלאכה נוהג גם בליל ר"ח, ותלו זאת בשני הטעמים לאיסור המלאכה, דלטעם שאיסור המלאכה הוא משום קרבן מוסף של ר"ח - יש להתיר במלאכה בליל ר"ח - דלא חמיר מערב פסח שאסור במלאכה, ואפילו לאוסרים במלאכה כל יום י"ד בניסן - אינם אוסרים במלאכה בליל י"ד. אולם לטעם שהוא להו כיו"ט בשכר שלא נתנו נזמיהן לעגל - א"כ הלילה הולך אחר היום, ככל יו"ט.

אופנים המותרים

א. **להשתכר:** בבית יוסף הביא מרבנו ירוחם שאין לנשים לעשות מלאכה בר"ח - אף ע"מ להשתכר, וכ"פ בחו"ש (שם) שאסורות במלאכה גם לצורך פרנסתן. אולם בערוך השלחן (סעיף י") כתב שבכה"ג מותר להן לעשות מלאכה בר"ח, כיון שלא קיבלו עליהן הנשים להפסיד את פרנסתן.

ב. **דבר האבד:** מבואר באשל אברהם (שם) שכל מלאכה שמותר לעשותה בחול המועד, מותר לעשותה גם בר"ח, וכן פסק בחו"ש (שם).

ג. **כיבוס לצורך ר"ח:** באשל אברהם (שם) נקט להתיר, וכשם שמעיקר הדין היה צריך להיות מותר לכבס בחוה"מ (לולא הטעם שמא יניח את הכיבוס לימי חוה"מ, ויכנס לרגל כשהוא מנוול). אולם בדברי החו"ש (שם) מבואר שמתיר דווקא כיבוס בגדי קטנים שיש בהם צורך היום - כשם שהותרו לכבס בחוה"מ.

אולם גם אחרי כל ההיתרים הנ"ל, יש לזכור את דבר הביאור הלכה הנוכרים לעיל, 'שעל כל פנים כל בת ישראל מחויבת לנהוג לפרוש עכ"פ ממקצת מלאכות ושיהא הבדל בין יום זה לשאר ימות החול', וע"כ אף בכה"ג שהותר לה מלאכה מסוימת, עליה לפרוש לכל הפחות ממלאכה אחת אחרת, ע"מ שיהא ניכר אצלה הבדל בין יום זה לשאר ימות החודש.

ונראה להוסיף על כך, שאשה שאין דרכה לתפור ולסרוג כלל - אין 'היכר' בכך שנמנעת ממלאכות אלו, וצריכה לבחור מלאכה שדרכה לעשות בשאר ימות החודש.

לתגובות: YR4295@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מנשעסטער

קדושת בית יהודי

הרמב"ן בהקדמתו לספר שמות עמד על זה שבספר שמות שהיא ספר הגאולה יש כמה סדרות שאינם שייכים כלל לענין יציאת מצרים כמו תרומה תצוה ויקהל פקודי ובהם מובאים דיני הקמת המשכן, ולכאורה יותר היה ראוי שסדרות אלו יהיו נכללים בספר ויקרא שהוא הספר שעוסק בדיני הקרבן והלכותיה. וכתב הרמב"ן בשוב הדבר וז"ל:

"נתיחד ספר ואלה שמות בענין הגלות הראשון הנגזר בפירוש ובגאולה ממנו. והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו. וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלות אבותם שהיה סוד אלו-ה עלי אהליהם והם הם המרכבה ואז נחשבו גאולים ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד".

ובזה יש להבין מה דכתיב (שמות לה, ל) "ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת", ואיתא על זה במדרש תנחומא (ויקהל אות ה') "בשלשה דברים אלו ברא הקב"ה עולמו שנאמר (משלי ג יט) 'ה' בחכמה יסד ארץ, כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו' ובשלשתן עשה בצלאל את המשכן". וכן איתא בגמ' ברכות (נה.). "יודע היה בצלאל לצרף האותיות שבהם נבראו שמים וארץ" ומביא הגמרא פסוק הנ"ל ממשלי.

ומבואר מזה שהקמת המשכן היה באמת המשך לבריאת שמים וארץ ולכן הוצרך בצלאל לדעת שלשה דברים הללו, וכן איתא בפסיקתא רבתי (פר' ו) וז"ל "אשר ברא אלקים לעשות, עשה אין כתיב כאן אלא לעשות עדיין יש מלאכה אחרת, כיון שבא שלמה ובנה בית המקדש אמר הקב"ה עכשיו שלמה מלאכת השמים והארץ ותשלם כל המלאכה". הרי אחרי שנגמרה בריאת שמים וארץ עדיין לא נשלמה הבריאה עד אחרי הקמת בית המקדש ולכן גם המשכן שהיה חלק מזה היה נחשב כחלק הבריאה ולכן הוצרך בצלאל להיות מלא בחכמה בתבונה ובדעת כדי להמשיך מלאכת ותכלית הבריאה.

ולכן ראש חודש ניסן יום הקמת המשכן "אותו יום נטל עשר עטרות" (שבת פז:;) דבעת חטא אדם הראשון נתקלקל העולם ונתקללה האדמה בעשרה קללות (כמבואר בזוהר הק' הובא באור החיים ויקרא א, ג עיי"ש) ומכיון "דשופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון" (ב"מ פד.) והיינו שתיקן חטא אדם הראשון ויעקב אבינו לא מת (ע' בזה בשם משמואל אמור תר"ע), ברכו יצחק אבינו ונתן לו עשר ברכות (בראשית כז, כח) "ויתן לך האלקים מטל השמים (א) ומשמני הארץ (ב) ורב דגן (ג) ותירוש (ד), יעבדוך עמים (ה)

וישתחו לך לאומים (ו) הוה גביר לאחיק (ז) וישתחו לך בני אמך (ח) ארריך ארוור (ט) ומברכך ברוך" (י).

ועכשיו שהוקם המשכן ונשלמה הבריאה "ושבו אל מעלות אבותם שהיה סוד אלו-ה עלי אהליהם" הוחזר עטרה ליושנה ולכן אותו יום נטל עשר עטרות. וע"ע בזה במדרש תנחומא ריש פקודי איך כל חלקי ועשיית המשכן היה מכוון כנגד כל יום מבריאת העולם.

והנה לפי זה יש להפליא על מה שאנו מבקשים שלש פעמים ביום "חננו מאתך חכמה **בינה ודעת**", והלא מדברי חז"ל הנ"ל מבואר שמדריגות אלו אינם צריכים ושייכים לנו כלל ורק לאדם כערכו של בצלאל שנבחר לבנות המשכן היה מוטל עליו להיות מלא בחכמה בתבונה ובדעת, כדי שיבין וישכיל איך לבנות המשכן בכל כוונותיה, אבל בשביל מה אנו צריכים למדריגות הרמות הללו בחיינו היומיים?

אמנם נראה שביאור הדבר היא לפי מה מצינו בחז"ל שכמו שהמשכן היה מקום להשראת השכינה כן הוא לגבי כל בית נאמן שהוא מקדש מעט וזה מה שמצינו בגמ' (פסחים קיב.) שצווי לנו חז"ל "אל יכנס לתוך פתח ביתו פתאום" וכתב הרשב"ם בשם המדרש שר' יוחנן היה דופק קודם שנכנס לביתו משום שנאמר "ונשמע קולו בבואו אל הקודש". הרי שפסוק זו הנאמר לגבי כהן גדול בבואו אל המשכן נוגע ושייך גם לכל יחיד קודם שנכנס לביתו שנחשב כמקדש מעט. כלומר שהקב"ה דורש מאתנו שנקדש את בתינו להיות ראויים להשראת השכינה להיות מקדש מעט.

וזהו שאמרה האשה השונמית לאלישע (מלכים ב פר' ד) שהכינה בעבורו עליית קיר קטנה ובתוכה "מטה שולחן כסא נר" וביארו הספרים דהוי ר"ת "משכן" שאמרה אליו שאל יפחד ליכנס לתוך ביתה, דהלא ביתה היא מקום השראת השכינה, וביתה מתאים וראוי לנביא ה' שירגיש נוח אצלה.

וזה מה שצוה רבינו הקדוש קודם מותו (כתובות קג.) "נר דלוק במקומו מטה ושולחן מוצעת במקומו" דלא הוצרך לצוותם שלא ישבו בחושך אלא ציום שאותם ענינים שעליהם מרמזים הדלקת המנורה להעלות נר תמיד ימשיכו בעבודתו גם לאחר פטירתו שביתו ישאר המקדש שמאיר לארץ ולדרים עליה.

והדברים נוגעים לנו ביותר בפרוס עלינו חג המצות, דכאשר מתבוננים בזה נראה שכל מצות הפסח הם מצות שאנו מקיימים בתוך הבית ודלא כבשאר ימים טובים שעיקר היכר היו"ט היא בשינוי העבודה בעת התפלה כמו תקיעת שופר וארבע מינים שמקיימים אותם בבית המדרש בעת התפלה וגם מצות סוכה היא לצאת מן הבית חוצה לדירת ארעי, משא"כ בפסח כל מצות הלילה אינם מתקיימים בבית המדרש אלא בחדרי ביתו, ובעת התפלה אין מצוה מיוחדת שהיא בבית מדרש (ובזה מתורץ קושית הפוסקים (ע' העמק שאלה ויקהל שאילתא ס"ז סקכ"א וש"ת בית שערים או"ח ס' שנג) אמאי לא גזרו שמא יעבירונו במצה כשחל ליל פסח בשבת כשם שגזרו בשופר ולולב, שאין כלל חשש שמא יעבירונו שאין צריכים להוציא המצה חוצה אלא לאכלה בבית).

קדושת בית יהודי

והנה כאשר יצאו בני ישראל ממצרים שרו הלל על שנגאלו ממצרים מאשפות ירים אביון להושיבי עם נדיבי עמו, "מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה" שכלל ישראל נמשלים לעקרת הבית שהיא אם הבנים שמחה, ואכן תפקיד הנשים צדקניות היא לעשות אווירה של קדושה בביתה שהלא היא עקרת הבית, וכאשר מתבוננים ביו"ט של פסח, נראה שזהו אחד מעיקרי הלימודים של היו"ט.

השם של היו"ט פסח נקראת כן משום שפסח ה' על בני ישראל, "ואת בני ישראל הציל" "והיה הדם לאות על הבתים" והיו צריכים להשים מדם הקרבן על המשקוף ועל מזוזות הבית כדי לסמן שזהו בית יהודי, ונצטוו "אל יצא איש מפתח ביתו עד בוקר" השמירה היא דוקא כל זמן שנמצאים בתוך מסגרת הבית וכן איתא בפירוש הגאון רש"ר הירש (שמות יב, מו) עיי"ש דבריו חוצבים להבות אש, ובחק יעקב (ס' תל"ו ס' יז) כתב "כיון דכתיב תשביתו שאור מבתים עיקר המצוה לבדוק ולבער החמץ מהבית" וכן נפסק בחיי אדם (כלל קיט ס' יח). "מדכתיב 'תשביתו שאור מבתים' משמע דעיקר מצוה הוא לבער מביתו" עיי"ש.

וההיפך מזה היה פרעה הרשע שסיבת נפילתו היה משום שנתקלקל מהשפעת ביתו וכדכתיב (שמות ז, כג) "ויפן פרעה ויבא אל ביתו ולא שת לבו גם לזאת", והקשה הרה"ק מפילץ בספרו שפתי צדיק דאריכת דברי הפסוק קשה להבין ולמה האריך התורה לספר לנו שמקודם הלך פרעה לביתו ורק אח"כ לא שת לבו לדברי משה רבינו, דאיזה נ"מ לאן הלך פרעה? וכתב שהפסוק בא לתרץ קושיא גדולה, איך יתכן שלא שת לבו לדברי משה והא כבר ראה וידע שמשא אמת ותורתו אמת ויש בכוחו לעשות ולקיים את אזהרותיו, והתירוץ הוא "ויבוא אל ביתו", דכאשר חזר לביתו ופתח דלת ארמונו המפואר מסובב בכל משרתיו ועבדיו וכלי כסף וזהב לרוב, נעלם ממנו ההכנעה והפחד שהיה לו מקודם ממשא רבינו, והתגבר עליו יצרו הרע שהוא פרעה מלך מצרים ולא יתן לאיזה יהודי להשתרר עליו! (וע"ע באור גדליהו סוף פר' וארא שמביא דברי השפתי צדיק ומה שמוסיף עליו).

ולדאבוננו הדברים נוגעים אלינו גם כן, דהרבה פעמים יש לאדם התעוררות כאשר הוא לומד או שומע דרשה ומחליט בדעתו שמכאן ואילך יתנהג אחרת ורוצה לחזק את עצמו, אבל בסופו של דבר לא עשה כלום משום "ויבא אל ביתו ולא שת לבו גם לזאת" דכאשר הוא חוזר לביתו הוא שוכח מהכל, ונשאר רק ברצונותיו הטובים ותו לא.

ובזה נבין דברי המדרש הגדול עה"פ (שמות א, א) "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו", וז"ל המדרש: "מקיש יעקב לבניו מה יעקב נשוי אף בניו כולם נשואים, אף פלוא וחצרון שהיו בן שנה ובן שנתיים התקינו להם נשים דכתיב איש וביתו באו כדי שלא יתערבו בנשים" עכ"ל. (וכן איתא במדרש תנחומא). ואכן הנשים צדקניות שמרו את בעליהן שלא יתערבו בגוים וכמו שאמרו חז"ל (סוטה יא:): "בזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים" עיי"ש. (ובדברי המדרש הנ"ל מתורץ קושית המפרשים על הגמ' בסוטה לפי המ"ד שהמילדות לא היו יוכבד ומרים אלא יוכבד ואלישבע שהיתה אשת אהרן, שהקשו והלא אהרן היה רק כבן ב' או ג' שנים ואיך היה

קדושת בית יהודי

לו כבר אשה והשאירו בצ"ע, ולהנ"ל ניחא שכבר שידכו אותם כשהיו יונקים קטנים ולכן אלישבע נקראת כלת יוכבד.

וזהו שאמרו חז"ל (שבת קיח:): "אמר רבי יוסי מימי לא קריתי לאשתי אשתי אלא לאשתי ביתי" שאין זה דברי גנאי ח"ו אלא להורות שבחה ומעליותה של אשתו שהיתה רוח הבית ובלעדה לא היה לו בית כלל, וכדרך שאמר רבי עקיבא "שלי ושלכם שלה".

והיינו שהעצה כנגד טומאת מצרים היה הבית יהודי, דרך כאשר הבית מתנהל כראוי לבית יהודי אז שייך להתגבר על ערוות הארץ של מצרים, ולכן התורה מדגישה בכל פעם "ואת בתי בני ישראל הציל" "והיה הדם לאות על הבתים" וכנזכר לעיל שזה היה סיבת הצלת כלל ישראל. וזהו שכתב הרמב"ן הנ"ל בהקדמתו לספר שמות שתכלית יציאת מצרים היתה להביא ולהחזיר בני ישראל למדריגה של מעלת אבותם "שהיה סוד אלו-ה עלי אהליהם" שיהיו בתיהם מרכבה לשכינה.

ושמעתי סיפור מופלא אודות הרה"ק ר' נחום מרדכי מטשארטקוב זי"ע. אשתו הרבנית הצדקנית חוה לאה ע"ה, ביקש ממנו שיתן לה איזה שמירה שיגן עליה לאחר מאה ועשרים ושנה, והשיב לה רבי נחום מרדכי שתבקש שישומו טבעת הקידושין עמה, בקברה וזאת תהיה לה לשמירה, שעל ידי טבעת זו אמר לה "הרי את מקדושת לי כדת משה וישראל", וטבעת זו יכולה להעיד שכל שנותיהם דרו ביחד כדת משה וישראל והיא היתה "מקודשת לו" שאכן היתה מקודשת לו בקדושה וטהרה, וזה יהיה לה לשמירה.

והנה בדרך כלל כאשר שואלים לבני אדם לאיזה תשמיש משמש הטבעת, עונים שהיא תכשיט שעשויה לפאר ולהדר הלובשה בעיני אחרים, אבל הרה"ק רבי נחום מרדכי ברוב קדושתו ידע "לחשוב מחשבות בזהב ובכסף ובנחושת", ובעיניו הטבעת הזהב נהפך מתשמיש בעלמא לדבר שקדושה ולסימן תמידית. והיינו שהיה חי בהרגשה זו שביתו היה במדריגה זו שעליה נאמרה ונשמע קולו בבואו אל הקודש.

והנה בגמ' פסחים (צו.) הקשה דכל קרבן צריך להקטיר אמורים ולזרוק הדם גביה מזבח ובפסח מצרים לא מצינו שהיה כלל מזבח ותירץ הגמרא ששלש מזבחות היו במצרים, המשקוף ושתי מזוזות, וכתב על זה המשך חכמה (שמות יב כד) דבר נפלא דאין כוונת הגמרא דבפסח מצרים לא הוצרכו זריקה במזבח וכדמבינים הגמרא לפי פשוטו, אלא דכוונת הגמרא היא דאה"נ דגם פסח מצרים הוצרך זריקת הדם על גבי המזבח, ונתקדשו הבתי ישראל עד שהמשקוף והמזוזות היו להם קדושת מזבח, והיה זה כמו שנזרקו על גבי המזבח. (וז"ל המשך חכמה "אמרו שלש מזבחות היו במצרים משקוף ושתי מזוזות, והכוונה כי אז היתה התגלות כבוד אלקי בפתח כל בית ישראל כאשר היה אחר זה בבמת צבור והיה אז המשקוף והמזוזה מזבח ליתן עליו דמים").

ובזה מובן שפיר אזהרת הפסוק לא להוציא מבשר הפסח מן הבית, ואיש אל יצא מפתח ביתו עד בוקר, שבתוך ביתם היה להם קדושת בית המקדש ומזבח וכמו שכתב הרמב"ן אודות האבות שביתם היה כמו משכן ולכן נצטוו לא לצאת לחוץ. (אדמו"ר הזקן מסאדיגורא זי"ע היה מספר (הובא בנר ישראל), שפעם אחת סיפרו כמה חסידים להרה"ק

ר' מנדל מוויטעפסק זי"ע ששמעו בחוץ שופרו של משיח. הרה"ק מוויטעפסק קם מכסאו וניגש אל החלון ופתחה והוציא ראשו לחוץ והריח. הכניס שוב ראשו ואמר "אצל משיח כתיב (ישעיה יא, ג) 'והריחו ביראת ה' ועדיין איני יכול להריח רוחו של משיח. הוי אומר שמשיח עדיין לא בא!"

ושאל אדמו"ר הזקן מסאדיגורא זי"ע למה הוצרך הרה"ק מוויטעפסק לקום מכסאו ולהוציא ראשו לחוץ ולמה לא היה יכול להריח את זה בישובו בחדרו. ואמר שנראה מזה שבביתו נאווה קודש לא היה יכול הרה"ק מוויטעפסק לעשות מבחן כזה להריח ריחו של משיח משום שבביתו היה תמיד מרגיש הריח של משיח ולכן הוצרך להוציא ראשו לחוץ אם מרגישים הריח בחוץ).

וזהו עבודתינו בימים שלפני חג הפסח לקדש את ביתנו, שיהיה ראוי להשראת השכינה, והנה חז"ל אמרו (סוכה נב:) שהיצר הרע בא לאדם בשלשה מיני אופנים, בתחילה נקרא "הולך" שבא רק באקראי והולך ועובר, ואחר כך נקרא "אורח" וביאר רש"י אכסנאי, שאינו נעלם מיד אלא שבא ונשאר בתוך האדם לתקופות יותר ארוכות, ולבסוף נקרא "איש" וביאר רש"י "בעל הבית", דהיינו שהיצר הרע נעשה מושל על האדם שנלכד ברשותו ונעשה בעל הבית עליו. ובספר ארץ צבי (פסח תרפ"ח עמ' עו) מהגה"ק מקוויגלוב הי"ד הובא דבר נפלא שמצינו שלשה מיני השבתה, "בדיקה, ביטול, וביעור" והם מכוונים כנגד שלשה לשונות הנ"ל.

הבדיקה נצרכה כדי לבדוק את עצמו ממין היצר הרע שנקרא הולך, דאע"פ שהיצר חלף והלך ממנו, עכ"ז אולי נשאר ממנו איזה קרירות וקלות ראש ואת זה צריכים לבדוק. אחר זה בא היצר הרע בדמות אורח שמבקר אצלו מפעם לפעם, וכל פעם שבא מכניסים אותו ומזמינים אותו להיות אכסנאי. על יצר הרע כזה אין מספיק בדיקה לבד, אלא דצריכים ביטול לבטלו בלבנו לדעת שהבל הוא ואין בו ממש כעפרא דארעא. אמנם כאשר היצר הרע נעשה בעל הבית אז א"א להסתפק רק בביטול דהא הוא הבעל הבית וידו על העליונה (וכמ"ש חז"ל שאין יכולים לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול ממנו) דחיישינן דגם אחר הביטול 'שמא יבוא לאכלו' כלומר להיכשל עוד הפעם בתאוה זו שכבר מצא מסילות בלבבו, וכדי לעקור תאוה שנעשה בעל הבית צריך ביעור, לבער אותה לגמרי מן הבית וכדאשכחן על זה לשון ביעור "בערתי מן הבית". וזהו עבודתנו בימים אלו לבער היצר הרע מן הבית, שלא ליתן לו דריסת רגל בתוך הבית.

ויש להוסיף עוד דכן מצינו (ע' משנה ברורה ס' תמ"ב סק' ב) דדבר שאינו חמץ גמור כגון חמץ נוקשה או דבר שאינו ראוי לאכילה רק על ידי הדחק אינו עובר עליו בבל יראה ובל ימצא, אבל אם היה פעם ראוי לאכילה ועכשיו נתקלקל, אז אינו מספיק בזה שעכשיו אין החמץ ראוי לאכילה רק על ידי הדחק, דבעינן עד שיפסל מלאכול לכלב. הרי מי שנשתרש בטעם חטא אינו מספיק לו רק לקלקל הטעם קצת אלא שצריך לבערו לגמרי עד שאינו בעין כלל.

ואז כאשר ביער כל החמץ מן הבית ולא נשאר שום שמץ שאור שבעיסה וכל אביזרייהו, נתקדש כל ביתו להיות מקדש מעט היפך ביתו של פרעה שהיה מקום רע וטמא ועל ידי

קדושת בית יהודי

כן "ויבא אל ביתו ולא שת לבו גם לזאת" (שמות ז, כג), ואז כאשר ביערנו החמץ וכל אביזרייהו מן הבית יכולים לצפות שיתקיים בקשתינו בריש הסדר "השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל" וכביאורו של החתם סופר (בחי' לפסחים קטו): "כי להיות עתה בתינו מקום קדוש לשמו הגדול וסיפורי נפלאותיו הרי הוא ארץ הקדושה כי עתידין בתי כנסיות שבבל לקבוע בארץ ישראל (מגילה כט). והיינו דקאמר ההגדה השתא הכא אבל לשנה הבאה יהיה הבית הזה קבוע בארץ ישראל". הרי שעבודת חג הפסח הוא לקדש כל הבית שיהא מקום קדוש לשמו הגדול כארץ ישראל!

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק

בניית בית המקדש, דווקא ע"י ציבור, ע"י נשים וקטנים, האם המצווה עצם הבנייה או התוצאה

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה' כָּל הָעֲשֵׂה בּוֹ
מְלָאכָה יוֹמָת (לה, ב)

ביאר ההו"א למה ידחה מלאכת משכן את האיסור שבת

פרש"י הקדים להם אזהרת שבת לציווי המשכן לומר שאינו דוחה שבת, והוא מהמכילתא, לפי שנאמר ועשו לי מקדש שומע אני בין בחול בין בשבת, ת"ל ששת ימים תעשה מלאכה בחול ולא בשבת.

וצ"ב מאי ס"ד לומר שמלאכת משכן תדחה שבת, ובס' פענח רזא הקשה דמהיכא תיתי דמלאכת המשכן תדחה שבת, הלא שבת עשה ולא תעשה ומלאכת משכן עשה, ולא אתי עשה ודחי ללא תעשה ועשה, וכן הקשה בס' מושב זקנים [מבעלי התוס'] בשם הר"י.

מצוות בנין המקדש אינו מצווה על כל יחיד בפרטי, אלא מצווה על הציבור

ונראה ליישב עפ"י מה שכתב החינוך [סוף מצוה צה] דחובת בנין בית המקדש אינה מוטלת על היחיד, אלא על הציבור, וביאור הדברים הוא דיש דין חדש של חובת ציבור, היינו דאינו חיוב פרטי על כל יחיד ורק דמעשה הצורה הוא באופן דציבור, אלא דין חדש דכל החיוב מעיקרו אינו על כל יחיד אלא על הציבור.

וכן הוא ברמב"ם [סוף ספר המצוות אחר מנין העשין] וז"ל, וכשתסתכל כל אלו המצוות שקדם זכרם הנה תמצא מהם מצוות שהם חובה על הציבור לא לכל איש ואיש, כגון בית הבחירה [עשה כ'] ומצוות הקמת מלך [מצוה קע"ג] ומצוות הכרתת זרעו של עמלק [עשה קפ"ח].

חידוש הריטב"א דהיכא דאין אב, מחויב האשה למול את בנה בתורת ציבור [בי"ד]

ומצינו כהאי גוונא לגבי מצוות מילה בגמ' קידושין [כ"ט ע"א] איהי [אשה] מנלן דלא מיחייבא, דכתיב כאשר צוה אותו אלקים, "אותו" ולא אותה, והיינו דציווי ה' על מצוות מילה הוא על האב ולא על האם.

והקשו בראשונים שם למה לי קרא למעוטי "אותו" ולא אותה, תיפוק לי דהא מצות עשה שהזמן גרמא היא, דמילה ביום ולא בלילה, ונשים פטורות מכל מצוות עשה שהזמן גרמא, והריטב"א תירץ דאף דבעלמא נשים פטורות מכל מצוות עשה שהזמן גרמא, מכל

מקום סלקא דעתך דהכא יהי חייבות, דהרי אי ליכא אב הרי הבית דין מצווין למולו, ואם כן לא גרעא האשה מהבית דין.

מבואר בדברי הריטב"א דאף מצד מצוה הפרטית המוטלת על היחיד אשה פטורה ממצות אשה שהזמן גרמא, אבל מצוה המוטלת על הציבור בזה ליכא לפטור מצות עשה שהזמן גרמא, ועל כן מילת הבן דמלבד חובת האב יש גם כן חיוב על הבית דין ועל הציבור, ולכן אשה חייבת אף דהוה מצות עשה שהזמן גרמא, ולכן בעינן קרא "אותו" ולא אותה לפטורה.

יישוב האחרונים הא דאשה חייבת במצוות בניין המקדש אף דהוה מצוות עשה שהזמן גרמא, דהפטור ממצוות עשה שהזמן גרמא הוא רק כשהוא על היחיד ולא על הציבור

ועל דרך זה כתבו האחרונים [מדי שבת פ' תרומה, שירת מרדכי פ' פקודין] ליישב את הרמב"ם [הל' בית הבחירה פ"א הי"ב] אין בונין את המקדש בלילה שנאמר וביום הקים את המשכן, ביום מקימין ולא בלילה, ועוסקין בבנין מעלות השחר עד צאת הכוכבים, והכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר, ואין מבטלין תינוקות של בית רבן לבניין, ואין בנין בית המקדש דוחה יום טוב.

ובמקדש דוד הקשה דלכאורה דברי הרמב"ם סתירה מיניה וביה, מאחר ופסק דאין בונין בית המקדש בלילה, וכן ממה דפסק דאין בנין בית המקדש דוחה שבת ויו"ט, הרי דמצות בניין בית המקדש הוי מצות עשה שהזמן גרמא, ואיך פסק דהכל חייבין לבנות אנשים ונשים, הרי נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא.

ובאחרונים [הנ"ל] כתבו ליישב דהפטור נשים במצות עשה שהזמן גרמא לא נאמר אלא היכא שהמצוה מוטלת על כל יחיד ויחיד, בזה נשים פטורות מהמצוה הפרטית היכא דהוה מצות עשה שהזמן גרמא, אבל היכא דאין המצוה מוטלת על כל יחיד ויחיד, אלא מצוה המוטלת על הציבור בזה אין פטור לנשים במצות עשה שהזמן גרמא, ולכן מצות בית המקדש שהוא מצוה המוטלת על הציבור אף דהוה מצות עשה שהזמן גרמא, נשים חייבות.

מיושב גם למה קטנים חייבים בבניין בית המקדש, הגם דפטירי ממצוות, דהפטור הוא רק בתורת יחיד, אבל מצווה שמוטל על הציבור כולם חייבים

ובזה מבואר גם למה קטנים חייבים בבנין בית המקדש כמבואר באבות דרבי נתן [יא, א], וכן מבואר בגמ' [שבת קיט ע"א] דאין מבטלין תורה מתינוקות של בית רבן לבנין בית המקדש, וכן פסק הרמב"ם [שם], וצ"ב דהלא קטנים פטורים ממצות, ומהיכי תיתי שיבטלו אותם מתורה לשם בניית בנין המקדש.

אלא מוכח מזה דגם קטנים חייבים בבניין בית המקדש, ולמרות כן אין מבטלין אותם מתלמוד תורה שחשוב יותר מבניין בית המקדש.

וביאור הדברים ביארו באחרונים דאף דקטנים פטורים מעיקר הדין ממצוות, זהו רק מצוות המוטל על כל יחיד, דבזה נאמר הדין דקטנים פטורים ממצוות עד שיגיעו לגיל

מצוות, אמנם מצווה שמוטלת על הציבור, שמקור החיוב מתחיל בתור ציבור בזה אין פטור לקטנים [ולנשים].

ויקהל משה, למה דווקא במצוות שבת ובניין בית המקדש נאמר ויקהל, ומה שייך לומר "וכנש" הרי היה כבר מכונסים

והנה בפסוק כתיב ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם [לה, א], הנה הקהלת ישראל היתה לצוותם על השבת ועל מלאכת המשכן, וצ"ב למה נאמר ענין ההקהלה דוקא במצוות אלו ולא מצינו כן אצל שאר מצוות, וכן צ"ב התרגום וכנש משה ית כנישתא דבני ישראל, וצ"ב דכיוון דכבר היתה הכנישתא דבני ישראל, א"כ איך שייך לשון "וכנש", כיון דכבר נתכנסו שוב לא שייך לומר שכינס אותם.

"ויקהל" בא לומר דהמצווה הוא דייקא בהקהל על הציבור

אמנם לפי הנתבאר לעיל מבואר היטב דהציווי היתה לומר להם דהמצווה של מלאכת המשכן הוא בציבור, ולכן דווקא כאן נאמר בהקהלה, ומבואר גם התרגום "וכנש" משה ית כנישתא דבני ישראל, דאף שהיה כלל ישראל מכונסים, מ"מ שייך לומר שוב פעם "וכנש", בא לומר להם דהמצווה של מלאכת המשכן שייך דייקא "וכנש" בציבור.

בניית המקדש היא דייקא רק ע"י ציבור.

והנה קיי"ל [שבת צ"ב ע"ב] בשנים שעשו מלאכה פטור דכתיב בעשותה יחיד העושה כולה פרט לשנים שעשו, ולפי הנתבאר לעיל דמלאכת משכן אין כל יחיד יכול לעשותה לבד ורק ע"י ציבור אפשר לבנותו, ובדין שנים שעשו מלאכה, אין עשיית המלאכה מתייחסת לכל אחד, אלא כמי שנעשה מאליה, כיון דאין בעלים מסוימים למלאכה זו, שהרי אין מי שהיה בכוחו לעשות המלאכה לבדו, וע"כ שפיר ס"ד לומר דמלאכת המשכן דוחה שבת דלא הוי בכלל בעשותה, אלא בגדר שנים שעשאוהו דהרי אי אפשר לבנות בניין בית המקדש כל יחיד לבדו, אלא דייקא בציבור.

וזהו דכתיב ששת ימים תיעשה מלאכה, דהיינו שתיעשה מאליה, דכיון שנעשה דייקא ע"י הציבור ואינו מתייחס לכל יחיד בפרטי הו"ל כאלו נעשה מאליה, וא"כ ס"ד דגם בשבת מותר, וע"כ קמ"ל דמ"מ וביום השביעי יהיה קודש, דמלאכת משכן אינו דוחה שבת [ועי' בלהורות נתן פ' ויקהל דכתב דומה לזה].

ובזה מבואר המכילתא דאמרו על הפסוק ששת ימים תיעשה מלאכה, תיעשה מאליה, דמיירי בזמן שישראל עושין רצונו של מקום שמלאכתן נעשית ע"י אחרים, ולפי הנ"ל י"ל מצוות בניין המקדש הוא דווקא בציבור דאז המלאכה אינו מתייחס לכל אדם פרטי שלא יחזיק טיבותא לנפשיה שהוא בנה, כיוון דבית המקדש מקום השראת השכינה אין אני והוא יכולים לדור בכפיפה אחת נאמר על בעל גאוה, ולכן מצוות בניין המקדש הוא דייקא באופן שהמלאכה לא יתייחס לכל אחד בפרטיות, אלא מצווה המוטל על הציבור, והמצווה מתייחס לאחר ולא אליו, והוה כנעשה מאליה, וזהו שכתב המכילתא ששת

ימים תיעשה מלאכה, תיעשה מאליה, דמיירי בזמן שישראל עושין רצונו של מקום שמלאכתן נעשית ע"י אחרים, שאינו מתייחס מלאכת המשכן אליו אלא לאחרים.

שנים שעשאוה פטורין ושרי או דעב"פ איכא לאו

מהלך זה אפשר לומר לפי השיטות [חת"ס פ' ויקהל, שבת פ"ז ע"ב, פנים יפות פ' שמינין] דשנים שעשאוה פטורין ושרי מדאורייתא, וממילא שפיר ס"ד דבניין המקדש שהוא בציבור ידחה איסור שבת, אבל לפי המקור חיים [בהגהותיו סי' רס"ו] דמה שאמרו שנים שעשאוהו פטורין, אינו אלא לפטרו מחטאת, דקרא דבעשותה בחיובא דחטאת כתיב, אך לאו איכא, לפי המקור חיים לא שייך ליישב כנ"ל, דכיוון דאיכא לאו בהקמת המקדש בציבור שוב אין לומר דיעבור על הלאו לבנות המקדש.

הטעם דשנים שעשאוהו פטורים, דלאו אורחיה או גזיה"כ

ויש לפלפל בזה עוד, דהטעם דשנים שעשאוהו פטורים כתב רש"י [שבת צ"ג ע"א, ק"ו ע"ב] משום דלאו אורחיה למיעבד בתרתי, וא"כ בניית המקדש דכן אורחיה בתרתי, ודווקא בעינן ע"י ציבור, צריך להיות חייב כשבונה ע"י שנים, אמנם המהרש"א כתב בשיטת רש"י דהוא גזירת הכתוב, וממילא מיושב.

נשים חייבות רק בתרומת ממון למקדש וזה אפשר גם בלילה, אבל הבנייה בפועל היא ע"י אנשים ודווקא ביום

ויש לתרץ עוד את הרמב"ם למה נשים חייבות בבניין המקדש, הגם דהוה מצוות עשה שהזמן גרמא, דיש לחלק בין תרומת כסף לבניין המקדש לבין הבנייה בפועל, דלגבי תרומת ממון לבניין המקדש בזה גם נשים חייבות וכמו שהכסף משנה כתב דהמקור לכך דנשים חייבות בבניין המקדש הוא מהכתוב ויבואו האנשים על הנשים, ושם מיירי שהביאו כסף לבניין, ולגבי הבאת ממון למקדש אפשר להביאו ביום וגם בלילה ואין בזה זמן גרמא.

ורק הבנייה בפועל צריך להיות ביום וכמו שכתב הרמב"ם [הל' בית הבחירה פ"א הי"ב] אין בונין את המקדש בלילה שנאמר וביום הקים את המשכן, ביום מקימין ולא בלילה, הרמב"ם מיירי לגבי הבנייה בפועל דזה צריך להיות דווקא ביום, ונלמד מהמשכן שנאמר וביום הקים את המשכן.

ואח"כ מצאתי שקדמוני בחילוק זה בהר המוריה [על הרמב"ם] ובקהילות יעקב [שבועות סי' ט'] וכתבו לפרש את הרמב"ם 'הכל חייבים' הכוונה הוא שכולם חייבים לסעד את בית המקדש, כגון לתרום כסף, לטוות את הפרוכות וכדומה, זה ניתן לעשות גם בלילה, ומשום כך גם נשים חייבות בכך, אמנם כאשר הרמב"ם כותב שצריך לבנות את בית המקדש, הוא מתכוון רק לאנשים, שחייבים במצוות עשה שהזמן גרמא.

אמנם מלשון הרמב"ם אינו נראה כחילוק זה, וז"ל "והכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר" משמע דבין אנשים ובין נשים חייבים הן לתרום ממון לבניית בית המקדש, והן בבנייה בפועל.

ויש ליישב לשון הרמב"ם, דהכל חייבין כל אחד לפי חיובו, לבנות בעצמן אנשים, ולסעוד בממונם נשים, דהרי כתב הרמב"ם דהחיוב הוא כ"מקדש המדבר", ובמקדש במדבר נשים הביאו כסף וטוו את העזים, הרי דרך הבאת ממון והבאת הפרוכת נשים תרמו למקדש, אבל לא הבנייה בפועל.

בניית בית המקדש האם הוה בגדר זה יכול וזה יכול, או בגדר זה אינו יכול וזה אינו יכול
ויש לפלפל במהלך הנ"ל דבניית בית המקדש צריך להיות דווקא ע"י ציבור ולא ביחיד ולכן הוה שנים שעשאוה, האם הוה בגדר זה יכול וזה יכול, או דהוה בגדר זה אינו יכול וזה אינו יכול, דבגמ' שבת [צ"ב ע"ב] נחלקו בדין זה יכול וזה יכול רבי מאיר מחייב ור' יהודה ור' שמעון פוטרים, זה אינו יכול וזה אינו יכול רבי יהודה ור' מאיר מחייבים ורבי שמעון פוטר, ולהלכה פסק הרמב"ם [הל' שבת פ"א הט"ו] זה יכול וזה יכול פטורין, [שם הט"ז] זה אינו יכול וזה אינו יכול חייבים.

והיא תלוי במה צריך להיות בניית המקדש דווקא ע"י ציבור, האם הדין ציבור נאמר על תרומת הכסף, דכל הציבור צריך להשתתף בממון לבניית המקדש, אבל הבנייה בפועל יכול להיות גם ע"י יחיד, או דהדין ציבור נאמר על הבנייה בפועל, דיחיד אינו יכול לבנות לבדו המקדש, ורק בציבור אפשר לבנות בפועל המקדש.

והיא תלוי במהלכים הנ"ל, דלפי המהלך דנשים חייבות בבניין המקדש בגדר ציבור הרי דהבניין יכול להיבנות דייקא ע"י ציבור ולא ביחיד, הרי דכל יחיד הוה בגדר זה אינו יכול וזה אינו יכול, דכל יחיד אינו יכול לבנות לבד, והרי להלכה פסק הרמב"ם דזה אינו יכול וזה אינו יכול חייבים, וממילא קשה איך היה הו"א דיבנו את המקדש בשבת בציבור דהוה שנים שעשאוה, אבל הרי הוה זה אינו יכול וזה אינו יכול דחייבין.

אבל לפי המהלך דהא דנשים חייבות והא דבעינן ציבור נאמר רק לגבי תרומת ממון למקדש אבל לא לגבי הבנייה בפועל, א"כ יוצא דלגבי הבנייה בפועל כל יחיד יכול לבנות לבדו, וממילא הוה בגדר זה יכול וזה יכול דפטורים, וממילא שפיר ס"ד דבניית המקדש יידחה איסור שבת ע"י שנים שעשאוה.

מצוות בניית בית המקדש האם איכא מצווה בכל חלקי העשייה, או דרק בגמר עשיית הבניין הוי מצווה

ונראה ליישב עוד למה נשים חייבות בבניין בית המקדש הגם דהוה מצוות עשה שהזמן גרמא, עפ"י מה דיש לחקור במצוות בניית בית המקדש האם איכא מצווה בכל חלקי העשייה של בניין בית המקדש, בכל אבן ואבן איכא מצווה, או דרק בגמר עשיית הבניין הוי מצווה.

דהפנים יפות [פ' כי תשא, פ' ויקהל] הקשה איך ס"ד דמלאכת המשכן דוחה שבת הלא בעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה, דהרי העשה אינו מקיים אלא בגמר עשיית המשכן או עשיית הכלים דאז מקיים העשה דועשית, ואלו הבונה כל שהוא חייב, ונמצא דלא הוי בעידנא עיי"ש.

הרי דס"ל לפנים יפות דאין מצווה בכל אבן ואבן בבניית בית המקדש, והמצווה מתקיימת רק בגמר העשייה.

ובלהורות נתן [פ' ויקהל] חולק עליו וס"ל דכל חלקי העשייה של בניין בית המקדש הויין מגוף המצווה, ועפ"י מה שכתב הנימוקי יוסף [ב"מ ל ע"א] דהנכנס לבית הקברות כדי להשיב אבדה הוי שפיר בעידנא, דאע"ג דאין המצווה נגמרת עד ששיבנה לבית הבעלים, מ"מ מתעסק הוא עכ"פ במצות השבת אבידה והוה ליה בעידנא, והוא הדין הכא הו"ל שפיר בעידנא כיוון דמתעסק הוא בבנין הבית והכלים, ואע"פ שלא גמרו עדיין מ"מ בעידנא מיהת הוי, דכל חלקי העשייה של בניין בית המקדש הויין מגוף המצווה, ולא רק גמר המעשה עיי"ש.

לפי הפנים יפות דרק גמר עשיית בית המקדש הוא המצווה עשה ולא כל חלקי העשייה, הרי יוצא לפי זה דהמצוות עשה שהזמן גרמא הוא רק לגבי גמר עשיית המקדש, וממילא לגבי כל חלקי העשייה דבניית המקדש בזה ליכא העשה, ושפיר חייבות בזה נשים.

הכסף משנה כתב דהמקור לכך דנשים חייבות בבניין המקדש הוא מהכתוב ויבואו האנשים על הנשים, ולפי הפנים יפות א"ש דהפסוק מדבר לגבי חלקי העשייה דבניין המקדש ובזה שפיר חייבות גם הנשים דנלמד מהפסוק הנ"ל דחייבות, אבל לגבי גמר הבניין פטורות נשים דהוה מצוות עשה שהזמן גרמא.

לפי הפנים יפות האם פסול בניית המקדש בלילה כל בניית המקדש או רק גמר הבניין

אלא דצ"ב לפי הפנים יפות הא דנלמד בגמרא [שבועות ט"ו ע"ב] מנין שאין בנין ביהמ"ק בלילה, אמר אביי שנאמר וביום אקים את המשכן, ביום אתה מקימו, בלילה אין אתה מקימו, וכך פסק הרמב"ם כנ"ל אין בונים את המקדש בלילה וכו', ולפי הפנים יפות דכל המצווה הוא רק בגמר העשייה, אבל כל חלקי בניית המקדש אינו בכלל המצווה, אם כן יהיה מותר לבנות את המקדש גם בלילה, ורק את גמר המקדש לבנותו ביום והיא דוחק.

הגם דהפסוק וביום אקים את המשכן מובא בגמרא דבו ביום הקים את המשכן ובו ביום השרה שכינה, הרי דבמשכן היה בו ביום גמר בניין המשכן, ורש"י [פקודי ל"ט, ל"ג] ביאר הפסוק ויביאו את המשכן אל משה, שלא היו יכולין להקימו, ואמר משה לפני הקב"ה, איך אפשר הקמתו ע"י בשר ודם, א"ל עסוק אתה בידך נראה כמקימו והוא נזקף וקם מאליו, וזה שנאמר הוקם המשכן מאליו עיי"ש, הרי דבמשכן היה נס וקם מאליו בו ביום הקמתו, ושפיר נלמד במשכן דווקא ביום ולא בלילה.

אבל בניין בית המקדש לקח כמה שנים הקמתו והגמרא לומד בניין בית המקדש מהמשכן ופשטות הגמרא משמע דכל משך בניית בית המקדש צריך להיות דווקא ביום ולא בלילה ולא רק גמר הבניין.

מצוות בניין המקדש הוא בגוף מעשה הבניין או המצווה הוא התוצאה שיהא הבית בנוי

הצפנת פענח [בית הבחירה פ"א ה"א] חקר האם מצוות בניין המקדש הוא בגוף מעשה הבניין או המצווה הוא התוצאה שיהא הבית בנוי, דבגמ' [סנהדרין כ ע"ב] לשון הגמרא דהמצווה היא לבנות בית הבחירה, אמנם הרמב"ם כתב [בית הבחירה פ"א ה"א] דהמצווה היא לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבין בו הקרבנות וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה, מהרמב"ם משמע דהמצווה הוא בתוצאה, שיהיה בית מוכן וכו', ולא דעצם הבנייה הוי מצווה.

האם תלוי בזה המחלוקת של הפנים יפות והלהורות נתן

המחלוקת של הפנים יפות והלהורות נתן ניתן לתלות בזה, דהפנים יפות ס"ל דהמצווה הוא התוצאה ולכן כתב דרך בגמר הבניין הוי המצווה, היינו כשיש לפנינו את התוצאה, והלהורות נתן ס"ל דעצם מעשה הבניין הוא המצווה ולכן בכל אבן ואבן שבונה מקיים בזה מצוות בניית המקדש.

אמנם י"ל דאין המחלוקת תלוי בזה, ושניהם ס"ל דהמצווה הוא בעצם מעשה הבניין, ונחלקו בזה גופא במעשה הבנייה, האם בכל מעשה בנייה איכא מצווה, או רק בגמר מעשה הבנייה איכא מצווה.

*

להצלחת אירוסי בתי תחי' עב"ג הבחור החתן המופלג יצחק אהרן ברנשטיין נ"ו שהזיווג יעלה יפה ובניין עדי עד, דורות ישרים מבורכים.

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל על הש"ס, אלעד

לפרשת ויקהל

מעלת השבת

בנוסח התפילה של שבת תיקנו לנו אנשי כנסת הגדולה לומר "מקדש השבת", וצריך ביאור מדוע בנוסח התפילה של המועדים תיקנו לחכמים לומר "מקדש ישראל והזמנים" והיינו שעם ישראל ג"כ משויכים בקידוש המועדים, ומאי שנא שבת.

ועוד מצינו שהחגים נקראים בתורה "מקראי קודש אשר תקראו אותם במועדים", ומאידך שבת נקראת "שבת קודש" ולא מקראי קודש, וצ"ב מה נשתנה קדושת השבת מקדושת המועדות.

והנראה לבאר ובהקדם דבר יש להקדים את דברי רש"י בפרשת פנחס [כ"ט, כ"ה] שהתורה מציינת בכל הקרבנות של המועדים "אשה ריח ניחוח לה", ופרש"י (שם) [כ"ח, ח'] "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני", ומאידך לגבי קרבן השבת [שם, כ"ח, ט'] לא כתבה התורה ריח ניחוח לה'.

ומבואר לן שבכל החגים קדושתם נעשית גם ע"י ישראל, שלא רק בזה שהב"ד מקדשים את החגים וכמו שדרשו חז"ל, אשר תקראו אותם "אתם" וכו', אלא ע"י שמכינים את עצמם במצוות החג, וכלשון חז"ל "אתערותא דלתתא", שע"י שבנ"י מלמטה מכינים ומקדשים את עצמם, כך חל עליהם קדושת המועדות, משא"כ קדושת השבת, נעשית ע"י בורא עולם מלמעלה, וגם אם בני"י לא יעשו הכנות מלמטה, הקב"ה בעצמו קידש את יום השביעי.

ולפי"ז א"ש מדוע חכמים תיקנו בנוסח התפילה של המועדים "מקדש ישראל והזמנים", שקדושת החגים נעשית ונוצרת גם ע"י ישראל, שמכינים א"ע מלמטה חל עליהם קדושת החג מלמעלה, ולכן החגים נקראים "מקראי קודש אשר תקראו אותם במועדים", לא רק קידוש החודש והחגים אלא שע"י הכנת בני"י מלמטה מקבלים את קדושת החג, משא"כ קדושת השבת תיקנו חכמים לומר בנוסח התפילה "מקדש השבת", שקדושת השבת היא עוצמתית וגדולה מאוד שנעשית רק ע"י הקב"ה בלבד, ולא נקראת מקראי קודש אלא "שבת קודש".

אלא שעדיין יש להעמיק ולהגדיר בחובת שמירת השבת, שהקב"ה הקפיד על כלל עשיית מלאכה ואפי' על פרטים קטנים, וכמו הוצאת קליפה או עצם מהמאכל, וכן פעולת סחיטה קלה, או תלישת עלה שצריך את אותו עלה וכו', הוי מלאכה מדאורייתא, ואם ביצע מלאכה זו במזיד ויש עדים והתראה חייב מיתה, וצ"ב מדוע התורה החמירה

מעלת השבת

כ"כ במלאכת שבת על כל פעולה קטנה שמוגדרת כמלאכה, ואדרבה הרי פועל את אותם פעולות לצורך קיום עונג השבת.

וכמו שיהודי רחוק המתקרב ליהדות, תמהה מדוע לא להתקשר להורים, ולמשפחה בשבת, וכן לא לנסוע ולקיים את עונג השבת ע"י טיול ושאר תענוגים, ואדרבה הרי נעשות אותם מלאכות לצורך עונג שבת וכמש"נ, ואכן שאלה זו מחייבת אותנו להעמיק ולהגדיר את חיוב שמירת השבת.

וכדי לבאר ענין זה, יש להמשיל זאת לאברים של גוף האדם, שאם ח"ו אדם נחבל בידיו או ברגליו, וזקוק לתפרים כדי לאחות את החתכים, את הפעולה הזאת נותנים בביה"ח לבצע גם לרופא מתלמד, שאותו חתך שצריך איחוי וכו' הוא דבר פשוט וקל, וגם אם אותו רופא לא ידייק בתפרים ויגרם עוד צלקת וכו', אינו דבר נורא.

אולם כאשר מדובר בניתוח באיברים פנימיים שהנשמה תלויה בהם, וכגון במח ובלב האדם, לא נותנים מלאכה זו בידי רופאים מתלמדים, ואפי' הרופאים הגדולים אינם סומכים על ידיהם, ופועלים בעזרת מיקרוסקופ ושאר פיתוחי הטכנולוגיה הרפואית, והסיבה שבאותם איברים יש חשיבות עצומה לכל דיוק של חיתוך וריד ואפי' הקטן ביותר, שביכולתו לחרוץ את חיי האדם לחיים או ח"ו למוות.

כך גם במערכת התורה והמצוות, הקב"ה קבע זמנים ומצוות שהם בגדר של חשיבות מח ולב, וכל פעולה הכי קטנה יש לה משמעות גדולה ואדירה. והשבת הוא אחד מהזמנים המוגדרים כחשיבות של מח ולב במערכת המצוות, שהשבת היא העדות והתזכורת שהקב"ה ברא את העולם בששת ימי בראשית וביום השביעי שבת וינפש, ויש הקפדה יתירה ועצומה על כל מה שמוגדר "כמלאכה" שמבטלת את המושג "שביתה", הן מצד המלאכות שנאסרו מדאורייתא, וכן במלאכות ואיסורי דרבנן כגון מוקצה.

וכמו שמצינו ג"כ בעוד דיני התורה שהם בגדר של מח ולב, וכדין ביהמ"ק שהתורה מצווה והזר הקרב יומת, ולכאורה מדוע הרי ע"י שבנ"י יתקרבו לביהמ"ק יתקדשו יותר, ויראו את כל מלאכת הכהנים וכו', וכן מצינו בגמ' שהגמ' דנה אם בגדי הכהן יהיו קצת יותר קצרים או ארוכים, אם הכהן חייב מיתה וכו', וקשה מדוע התורה מחייבת מיתה על דיוק הבגדים.

ולפמש"נ א"ש שגם ביהמ"ק הוא מוגדר ברמת חשיבותו כמו אברי האדם שהם מח ולב, ולכן התורה מקפידה שהזר הקרב יומת, וכן אם הבגדים לא יהיו בדיוק מונחים על הכהן יהיה חייב מיתה, וכן מצינו כלפי תלמידי חכמים שהם באותה בחינה, שאם יש לת"ח כתם בבגדיו חייב מיתה, ולכאורה קשה מדוע כזאת הענשה, אלא כיון שהוא מוגדר בחשיבותו למח ולב, ולכן כל דבר קטן וכגון כתם הרי הוא מתחייב מיתה.

והנה איתא בברכות (יד.) כל הלן שבעת ימים בלא חלום נקרע רע, שנא' "ושבע ילין בל יפקד", אל תקרי שבע אלא שבע עכת"ד הגמ', וצ"ב מדוע אדם שלא חלם שבעה ימים יש עליו תביעה שנקרא רע, ובפרט קשה מהו השיעור של שבעה ימים בדוקא.

מעלת השבת

וביאר הגאון, שהרי כל חיי העוה"ז הוא בגדר של חלום "כחלום יעוף" חלום אחד גדול, והנה אדם מתכוון שאני אמכור ואקנה וכו' וכו', והכל עובר במהירות הבזק, ולעתיד לבוא מתבררת לו האמת, שהכל היה חלום אחד גדול, וכבר אז יהיה מאוחר שהשקיע את כל זמנו ומרצו בענייני העוה"ז "ואת הנעשה אין להשיב".

ומשל למה הדבר דומה, לאדם שחלם חלום שבחצר של חבירו טמון מטמון עצום, של זהב יהלומים וכו', ובבוקר שכח שזה חלום וחשב שזאת מציאות.

וניגש לבעל החצר והציע לו לקנות את חצירו, והסתיר ממנו את הסיבה האמיתית, ומיד התנגד הבעלים שהרי אני משתמש בחצר ביתי וכו', אולם אותו החולם התעקש מאוד והציע לבעל החצר מחיר מופרז על החצר פי כמה וכמה משווייה, וכאשר שמע בעל החצר את המחיר מיד נעתר לו.

ואותו החולם מכר את ביתו, ואת כל נכסיו ורכושו, ועוד הוסיף ולווה סכומי כסף גדולים מאוד, וכך לאחר מאמץ רב השיג את הסכום שהבטיח לקנות את החצר, ובדעתו הוא בטוח שיהיה עשיר יותר גדול לאחר שימצא את כל המטמון העצום ורב, ואח"כ יפרע את חובותיו, וכך היה ערכו חוזה כדת וכדין וכו'.

ומיד לאחר מכן מיהר הקונה ונטל כלי חפירה והחל לחפור בחצר, חפר וחפר, אך לשווא אולם היה בטוח בעצמו שיש שם מטמון עצום ורב, והמשיך לחפור להביא טרקטורים דחפורים וכו', אך העלה חרס בידו.

ולפתע הוא התעשת עם עצמו, מנין לו בכלל שיש מטמון בחצר, אם הבעלים לא ידע מנין לי לדעת שהרי זה היה רק חלום, ובבת אחת הכל נגזר, לא מטמון ולא אוצרות, וברגע אחד ביתו ונכסיו ירדו לטמיון.

וביאר הגר"א שכך הנמשל על האדם שיודע שחיינו בעוה"ז הם "כחלום יעוף", וכל בר דעת חוטף ואוכל חוטף ואוכל, עוד תורה, עוד תפילה בכוונה, עוד עבודת המידות וכו', אלא שבמשך השבוע שהם ששת ימי המעשה האדם טרוד למחייתו ולפרנסתו, והראש אינו פנוי להתבונן ולחשוב על משמעות החיים ותכליתם, וכאשר באה השבת, באה מנוחה, הראש נקי מכל מחשבות החולין וכולו קודש, ואפי' האכילה והשתיה הן לשם קיום מצוות "וקראת לשבת עונג", כעת הראש פנוי להתבונן ולחשוב, ולחדד את הידיעה שהעוה"ז הוא בגדר של "חלום" ולא רק חלום אלא "כחלום יעוף", ועי"ז יקבל ע"ע לחיות חיי תורה ומצוות ביתר שאת וביתר עוז.

וזה שאמרו חז"ל "כל הלן שבעת ימים בלא חלום נקרא רע"א אם בכל ימות השבוע כולל שבת, אדם חי בלי ידיעה שהכל חלום, אין לך "רע"א גדול מזה, שלפחות כאשר מגיע יום השבת אדם צריך להשכיל ולהתבונן לעשות חשבון נפש על החיים האמיתיים ועל תכליתם, ובזה יש לפרש את הפסוק "ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת קודש שבתון לה'", שחובת שמירת השבת לא רק תזכורת לששת ימי הבראשית, אלא להתבונן על התכלית של בריאת האדם, וזש"כ בפסוק "שבתון לה'" להתבונן ולייחד מחשבותינו לה', והיינו את התכלית שה' ברא את העולם ואת האדם.

דין אמירה לגוי בשבת ע"י מלאכה בשינוי

שַׁבַּת שְׁבִתוֹן לַה' (לה, ב)

יש לברר על הא דקיי"ל שאמירה לגוי במלאכה מדאורייתא אסורה גם לדבר מצוה, האם מותר לומר לגוי לעשות מלאכה מדאורייתא לדבר מצוה ע"י שינוי, ובכה"ג הוי כמלאכה מדרבנן ושרי, וכן יש לברר כאשר הישראל יעשה מלאכה בשינוי האם שרי במקום הפסד או מצוה באיסור מדרבנן.

והנה לכאורה נידון זה מפורש להדיא בדעת המשנ"ב [סי' ש"מ ס"ק כ"ב], שהאריך בכל פרטי ודיני מלאכת כותב מתי עובר על לאו דאורי' ומתי הוי איסור דרבנן ע"י שינוי, ובסוף דבריו סיים שהנפק"מ לדינא במה שהאריך בכל זה הוא כדי להתיר אמירה לגוי ע"י שינוי במקום מצוה ועיי"ש [שהרי לגבי כפרה אם עבר בשוגג פסק המשנ"ב בסי' של"ד ס"ק ע"ח, שאין הבדל בין איסור דאורי' ודרבנן שגם באיסור מדרבנן צריך לצום ארבעים יום]. ואזיל המשנ"ב לשיטתו בריש סימן ש"מ ס"ק ג' בשם המג"א, לגבי דין אמירה לעכו"ם שמותרת בדין גויזת ציפורניים ע"י שינוי ביד או בשיניים ולא ע"י כלי לצורך טבילתה בשבת, ועיי"ש.

אלא שיש להקשות על האי דינא מהגמ' בעירובין (סח:), בדין מילה בשבת דאישתפוך חמימיה והנידון אם לחמם את המים בשבת לצורך המילה, ואמרינן בגמ' דניחמם אגב אימיה [ומסוגיא זו הוכיחו התוס' בגיטין (ח:)] שלצורך מצוה אין להתיר אמירה לגוי במלאכה מדאורייתא דהאי דינא הוי בגוי ורק אגב אימיה, ודלא כהבה"ג והעיטור וע"ע ברמ"א סי' רע"ו סעיף ב' שפסקו כהתוס', ואפי' לצורך גדול אין להקל וכדפסק המשנ"ב (שם) ס"ק כ"ד].

ולכאורה תיקשי דאי מהני אמירה לגוי ע"י שינוי כשם שהגמ' הביאה עצה לחמם אגב אימיה, כך היה לה להביא עצה שיועיל חימום המים ע"י שינוי וכגון שמניח את הקדירה במרפקו, ואדרבה הוי אוקימתא עדיפא דאפי' גם אם האמא לא צריכה מים או שלא נמצאת בפנינו לא נבטל את המילה דאפשר לעשותה ע"י שינוי אלא ע"כ מוכח דלא מהני אמירה לגוי ע"י שינוי.

ועוד תיקשיה מהא דפסק השו"ע ביור"ד [סי' רס"ו סעיף ה'] שאם שכחו ולא הביאו סכין מער"ש אומר לעכו"ם להביא סכין בשבת, ובלבד שלא יביא אותו דרך רשה"ר, שלא התירו אמירה לגוי רק במלאכה מדרבנן ולא מלאכת הוצאה דהוי דאורייתא, וכ"פ השו"ע אור"ח סי' של"א סעיף ו' ועיי"ש, וצ"ב מדוע השו"ע לא ציין עצה זו, שהגוי יטלטל את הסכין ע"י שינוי דשרי לכתחילה ע"י אמירה לגוי, ומהא דלא ציין זאת ע"כ דלא מהני, וצ"ב.

ואשר על כן יש לחלק בין מעשה שינוי שהוא לא רק שינוי במעשה אלא גם שינוי בתוצאה, וכדין כתיבה המבואר בסי' ש"מ במשנ"ב (שם) ע"י אצילי ידיו או מפרקיו או

רגליו, שהוא שינוי בפעולה וגם "התוצאה" והיינו צורת הכתיבה משונה מאוד, וכן גזיזת ציפורניים כאשר גוזז את הציפורניים ביד או בשינוי שתוצאת והיינו שצורת הגזיזה שונה בעצמותה מאשר גוזז ע"י כלי, ובכה"ג פסקו המג"א וכן המשנ"ב לדינא דשרי.

אולם כאשר מבצע שינוי רק בפעולה ולא בתוצאה, וכדין הוזהר הקדירה לחממה לצורך המילה ע"י שינוי וכגון ע"י המרפק, דסו"ס בתוצאת הבישול אין הבדל, וכן הוצאת סכין מרשה"ר לרשות היחיד ע"י שינוי אין הבדל בתוצאת המלאכה ע"י שישאנה בידו או בחיקו, או מתחת לכובעו דבכה"ג אין חסרון מצד "מלאכת שבת" שבתוצאה ולכן יאסר ע"י שינוי, וכמבואר בשו"ע ביור"ד סי' רס"ו וכן באור"ח סי' של"א שלא ציינו את העצה הזאת שהגוי יוציא את הסכין ע"י שינוי. ונגדר חילוק זה הביא מהר"ח אור זרוע סי' ל"א, וע"ע באגלי טל בפתיחה ס"ק ג'. ולפי"ז גם כלפי ישראל שיעשה בשינוי במקום מצוה או הפסד באיסור מדרבנן לא יהני וכמשנ"ל.

ויש להקשות על שיטת החו"י [סי' נ"ג] והביאו המשנ"ב לדינא [סי' ש"ז ס"ק כ"ד], שכאשר אומר לגוי שיאמר לגוי אחר חבירו, דבכה"ג יש להקל בזה [ודלא כדעת בעל עבודת הגרשוני שהחמיר באופן זה], וכן הביא את ספר החיים שכתב שבמקום הפסד גדול יש לסמוך על החו"י, ועיי"ש וא"כ תיקשיה מדוע השו"ע ביור"ד (סי' רס"ו סעיף ה') וכן בסי' של"א סעיף ו' לא ציינו היתר זה לגבי מילה, דלכאורה אין לך צורך גדול מזה לקיים מ"ע של מילה בזמנה.

ויש ליישב דהנה על עיקר היתר זה של החו"י לא ברירא מילתא, שהרי במתני' בשבת (קנ.) וכמבואר להדיא בגמ' (שם) שאסור לומר לנכרי שיאמר לנכרי אחר שישכור פועלים, ועיי"ש. והעמיד החת"ס בסי' ס' שכל ההיתר של החו"י שגוי יאמר לגוי רק כאשר מצווהו מער"ש, אולם בשבת האמירה נאסרת.

ובחת"ס בשו"ת [ח"ה סי' קפ"ה ד"ה אך האיבעיא] כתב ליישב שגם המתירים אמירה לגוי שיאמר לגוי אחר הוא כאשר הגוי האחרון אינו יודע שעושה את המלאכה עבור ישראל, שאם הוא יודע א"כ הדבר אסור לכולם, שהרי אסור לישראל ליהנות ממלאכה שעשה גוי עבורו, ועיי"ש. ולפי"ז א"ש אמאי השו"ע ביור"ד לגבי מילה וכן בסי' של"א לא הביא היתר זה, כיון שהיתר זה רק באופנים מסוימים וכמשנ"ל בדעת החת"ס.

וכן יש להעיר מהא שנחלקו הראשונים בדין המעביר מרשה"י לרשה"י דרך רשה"ר אם חייב חטאת, דשי' התוס' [בעירובין (לג.) ד"ה והא] וכך הוכיחו מהסוגיא בשבת (צו.). שבכה"ג חייב חטאת, ומאידך לדעת הרשב"א ושאר הראשונים (שם) פליגי ונקטו דהוי איסור מדרבנן, והחזו"א [אור"ח סי' ק"ג אות י"ט בסוגריים (שם)], נקט דהוי דרבנן, וא"כ תיקשי מדוע השו"ע ביור"ד לגבי העברת סכין המילה ברשה"ר לא ציין היתר זה כאשר מעביר מרשה"י לרשה"י ע"י אמירה לגוי, וצ"ב.

ויש ליישב את דעת השו"ע בתרי אנפי או שחשש לדעות הראשונים שחייבו מדאורי' על העברה מרשה"י לרשה"י דרך רשה"ר, ובאופן יותר פשוט יש ליישב שאופן זה כלול בדברי השו"ע (שם) שפסק שכאשר העברה מדרבנן שרי ע"י אמירה לגוי, ודו"ק.

והעולה לן א. המשנ"ב בסי' ש"מ סוס"ק כ"ב, האריך במלאכת כותב את האופנים מהו מדאוריתא מהו מדרבנן, ופסק בסוף דבריו דנפק"מ באריכות זו להתיר אמירה לגוי לדבר מצוה במלאכה מדאורי' ע"י שינוי. ב. ואזיל המשנ"ב לשיטתו בסי' ש"מ ס"ק ג' שהביא את פסק המג"א דשרי אמירה לגוי בגזיזת ציפורניים ע"י שינוי ביד או בשיניים ולא ע"י כלי לצורך טבילתה בשבת, ועיי"ש. ג. אולם אמירה לגוי לדבר מצוה מותר ע"י שינוי, רק כאשר השינוי לא רק בפעולה אלא גם "בתוצאה" שכתב ע"י מרפקו כתב משונה, וכן גזיזת ציפורניים ע"י היד או השיניים שעשה גזיזה משונה, בכה"ג שרי דלא הוי מלאכת שבת. אולם כאשר השינוי רק במעשה ולא בתוצאה, וכדין הוצאת סכין מילה מרשה"ר לצורך המילה, שהשינוי אינו ניכר בתוצאת המלאכה, וכן בדין חימום המים לצורך היולדת ע"י מרפקו וכיוצ"ב שאין שינוי בתוצאת הבישול אסור, בין אמירה לגוי במלאכה מדאורי', ובין כלפי ישראל במלאכה מדרבנן במקום הפסד או מצוה. ד. אמירה לגוי שיאמר לגוי אחר לדעת עבודת הגרשוני אסור, ולחוי"י [סי' נ"ג] שרי, וכ"פ המשנ"ב בסי' ש"ז ס"ק כ"ד כהחוי"י כאשר יש הפסד מרובה, אולם היתר זה לא ברירא דמהגמ' בשבת (קנ). מבואר שאסור, והחת"ס העמיד היתר זה רק שמצווה לגוי הראשון בער"ש, אולם בשבת יש איסור אמירה לגוי שיאמר לגוי, ובאופן ב' ביאר כאשר הגוי האחרון אינו יודע שעושה את המלאכה עבור ישראל רק בכה"ג שרי, משום שאסור להנות ממלאכת גוי שנעשית לצורך הישראל. ז. כאשר מוציא מרשה"י לרשה"י דרך רשה"ר הוי מחלוקת התוס' ושאר קמאי בעירובין (לג). אי הוי מלאכה מדאוריתא, והחזו"א אור"ח (סי' ק"ג אות י"ט) צידד להקל כשיטת שאר הראשונים.

*

לפרשת פקודי

המשכן הוא נצחי "לעד ולעולמי עולמים"

והנה בפרשת פיקודי החותמת את כל מלאכת המשכן ואת ספר שמות, יש לברר את דברי הגמ' ביומא (עב). על הפסוק עצי שיטים עומדים, דבר אחר עומדים שמא תאמר אבד סברן ובטל סכויין. [וכפרש"י משנגנוזו אבד סיברן שלא ישוּבו עוד, ובטל סיכויין "מה שאנו סוכין וצופין להן"] ת"ל עומדים, שעומדים לעולם ולעולמים עכ"ל הגמ'. ומבואר לנו שבניית ביהמ"ק הרי היא היא "נצחית" לעד ולעולמי עולמים, ויש לברר מהו הענין בזה שבניית ביהמ"ק הוא נצחי ולעד.

והנראה לבאר שענין הנצחיות בבנין ביהמ"ק, הוא כח האמונה וכח התורה וגמ"ח שניתן לנו מיעקב אבינו לבניית המשכן, ומובא במדרש תנחומא פרק ט' [ומובא בפרש"י שמות פכ"ו, ט"ו], שידוע היה יעקב אבינו שבנ"י צריכים לבנות ביהמ"ק ולכן ציודה את בנ"י במצרים שיטעו עצי שיטים וכו', ומובא בחז"ל שבנ"י היו בשיא השפלות, העבדות, והשיעבוד הקשה ובכ"ז היו נוטעים ומשקים יום יום את העצים, שיעקב אבינו ציודה לנטוע אותם, וכך נהגו מאתיים שנות שעבוד, וכל יום שהיה חוזר היהודי עייף ויגע מכל השעבוד העצום, ואשתו אומרת לו בא תאכל צהריים ואומר לה רק רגע, אני צריך לקיים

את צווי הסבא יעקב שאמר לנו שאנו עתידים להיגאל ממצרים, ולבנות את ביהמ"ק מאותם עצי שיטים, ובזכות כח האמונה העצום הזה זכו להיגאל.

וזה הביאור בפסוק "להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות", וביאר ר' אליה לופאין זצ"ל שלא כל בני יזכו לראות את חסד ה' בבוקר, והיינו את הגאולה לעתיד לבוא, אלא רק מי שקיים בו את סוף הפסוק "ואמונתך בלילות", שלמי שהיה את "כח האמונה" גם בזמן הגלות, שמוגדר כ"לילה", שעות קשות ורעות, שלא ברורה הנהגת ה', ובזמן הצרות "צעק אמונה", הוא זה שיזכה לעתיד לבוא לראות את חסדך בבוקר שלעתיד לבוא הכל יתברר ויתאמת באופן הכי ברור כאור הבוקר.

ובזמנינו שאנו כ"כ רחוקים מהמושג של אמונה אמיתית, שאלו את ר' אליעזר הגדול מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח ובפרט בימנו אנו בזמן מגיפת הקורונה וכו', וא"כ מה האופן להינצל מהייסורים והצרות והמכאובים, הוא ע"י שיעסוק "בתורה ובגמ"ח", שהתורה היא התיבת נח להינצל מכח המבול הרוחני והגשמי.

וכן מצינו בחז"ל שכל המשכן עומד על הבריח התיכון שהיה הבריח המרכזי שתופס ויוצר את כל מבנה המשכן, וכמש"כ "מבריה מקצה אל הקצה" וחז"ל דרשו שעמד בניסי ניסים.

ומצינו ב' ביאורים ממה היה עשוי הבריח התיכון א. מקלו של יעקב אבינו, שלמד בבית שם ועבר י"ד שנה והמקל היה חלול ומונח בו שמן, שממנו יעקב אבינו היה מסתפק י"ד שנה, וכמו שכתוב בחז"ל וישכב בלילה ההוא וכו', שלא ישן י"ד שנה, וכן חז"ל התבטאו שהיה "טמון" בבית שם ועבר, והיינו שלא רק למד בהתמדה וכו' אלא כגדר משל "טמון" באש, שכל מהותו היתה טמונה בתורה.

וביאור ב' מצינו שאותו הבריח התיכון היה העץ של אברהם אבינו, שקיים את מצות הכנסת אורחים, שנא' השענו תחת העץ וכו', והיינו ב' העניינים "תורה וחסד" והוא הבריח התיכון מבריה מקצה אל הקצה, שכל קיום בניית בית המקדש הוא ע"י בריח התיכון שמרמוז על התורה והגמ"ח, בזמן של "ואמונתך בלילות" ע"י התורה וגמ"ח נזכה להגיד בבוקר חסדך.

והנה בענין זה של "יעסוק בתורה" וכמו שחז"ל דרשו ושכנתי בתוכם, בתוך כל אחד ואחד, שכל אחד ואחד הוא כלי לשכינה ועד כמה שקשור לתורה הרי הוא כלי ואמצעי שהקב"ה משרה את שכינתו בו, ומצינו שהתורה "מהפכת" את האדם ממצב של מידות רעות, כח רע של תאוות ומידות למלאך ה'.

ומצינו זאת בכרובים שנא' "ופניהם איש אל אחיו", וביאר בעל הטורים שמות [פכ"ה, י"ח] ופניהם איש אל אחיו כמו שני חברים שנושאים ונותנים בדברי תורה, וכמו תינוקות שאחד אוהב את השני ומשחק עם השני וכמו שנא' "נער ישראל ואוהבו" [ולא כמו אנשים גדולים שכבר המידות מתחילים לעבוד וכו'], והיינו שהקשר והקרבה האמיתית היא ע"י התורה.

וכמו שמסופר על הג' ר' שמואל רוזובסקי זצ"ל, שהיה בחור בישיבה היה מחובר בחביבות מיוחדת עם כל הבחורים, גדולים ממנו, קטנים ממנו, ואפי' הטבח והמנהל וכו', ופעם פנה אליו אחד החברים ואמר לו, תדע לך שאין לך אף ידיד כאן בישיבה, שהרי לאחר הנישואין כל אחד יגור במקום אחר, ורוב העולם כבר לא קשורים אחד לשני שכל אחד ובני ביתו, והקרבה האמיתי היא ע"י התורה, החברותא, הדף גמרא, המערכות שאתה עוסק בהם, שהיא לא תשכח לנצח וכמו שפירש בעל הטורים שע"י עסק התורה יש את האהבה והחבירות האמיתית.

ומאידך מצינו שהכרובים נקראו מלאכי חבלה, וכמו שפרש"י בבראשית [פ"ג, כ"ד] "ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים", ופרש"י "מלאכי חבלה".

וביארנו בעלי המוסר, [ושמעתי כעין זה בשם ר' משה מרדכי אפשטיין זצ"ל ראש ישיבת חברון] שמוכח לנו מהו "כח התורה" שאפי' אם נביא מציאות של "מלאך חבלה" ללמוד תורה בביהמ"ד, מהותו תשתנה לגמרי, שיש בכח התורה תורה בביהמ"ד, לשנות, לרומם ולהעצים את האדם, וכך גם כלפי הכרובים שמשולים למלאכי חבלה אולם כאשר יהיו מונחים בארון הקודש בתוך הביהמ"ק הרי הם ישתנו.

וכמו שביאר הגר"ש אלישיב זצ"ל את דברי הפסוק "מתוקים מדבש ונופת צופים" מדוע התורה נמשלה לדבש, שכידוע שכל חרק כגון זבוב שנכנס לדבש, וכן רגלי הדבורים שדרכם להישאר בדבש ומותרים, משום שהדבש שונה משאר המשקים שיש בכח הדבש להפוך את אותו זבוב למציאות של הדבש עצמו, וכך התורה יש בכחה לשנות את המציאות ממלאך "חבלה" למציאות של מלאך ה' עם כל הטוהר המידות, הטוב, העדינות והשלימות של האדם.

ורואים בחוש שעיקר היצה"ר שיש בעולם הוא לבטל את האדם מלימוד התורה, שלא נהיה בגדר של "שתולים" בבית ה', שיודע השטן שהמקום שבו האדם יכול להשתנות, לפרוח ולשגשג ולעשות פירות הוא רק בית ה', וכידוע בשם החזו"א שבימינו כמעט ואין רגש כלל, לא לתורה, ולא לתפילה ולא למצוות, אך ע"י עמל התורה בחצרות בית ה' הוא הכלי והאמצעי להפעיל את הרגש.

וצריך לשלב את לימוד ועמל התורה עם גמ"ח שתהיה "תורת חסד", וכמש"נ ותורת חסד על לשונה, לא רק שיעסוק בתורה אלא בגמ"ח וכמו שמצינו בחז"ל על הפסוק "ויקחו לי תרומה" ולא נא' ויתנו לי, שע"י הנתינה שהאדם עוזר לשני בתורה וכו', הרי הוא "לוקח ומקבל" לעצמו את הברכה וההצלחה וכמו שחז"ל דרשו על הפסוק "עשיר ורש נפגשו עושה שניהם ה'", וביארו חז"ל שחכם וטיפש נפגשו, וביקש הטיפש מהחכם שילמד עימו, והחכם דחה אותו שילך ללמוד עם חלשים כמותו, ועל דא כתוב "עושה שניהם ה'", שהקב"ה עושה את החכם טיפש ואת הטיפש חכם, ואם למדו עושה את שניהם חכמים, עכת"ד המדרש.

וביאר הג' ר' מאיר חדש זצ"ל את דברי המדרש הנ"ל, שהנה עשיר שנותן צדקה לא נחשב שנותן משלו, אלא הקב"ה שלח לו ממון ששייך לעני, והעשיר הוא רק שליח של

המשכן הוא נצחי "לעד ולעולמי עולמים"

הקב"ה להעביר לעני, וכמו שדרשו חכמים "את העני עמך", שהממון שיש לעשיר הוא שייך לעני, אלא שהקב"ה נתן לעשיר להעביר אותו לעני ואם לא נותן את הממון לעני ממילא מן השמים לוקחים את הממון ממנו.

כך ג"כ לגבי העשיר ורש בתורה, שאותו חכם הקב"ה נתן לו את החכמה "בתורת שליחות" כדי להיטיב עם החלשים וכו', ואם לא ניצל זאת ממילא הקב"ה לוקח מהחכם את חכמתו, וכמו שביאר ר' איצלא [בהקדמה לנפש החיים] כי האדם לא נברא אלא להיטיב עם הזולת, שעיקר תכלית הבריאה היא להיטיב עם השני, ואדרבה עד כמה שאדם מחדד שהתורה היא "תורת חסד" הקב"ה שולח לו סע"ד כפולה, וכדברי התנא באבות שהלומד ע"מ ללמד מספיקים בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

وهוא אשר פתחנו בתחילת דברינו, כשאנו מסיימים את פרשת מלאכת המשכן בפרשת פיקודי עלינו לדעת שאינו "סיום" מלאכת המשכן אלא "תחילה" של בניית נצח "לעד ולעולמים", כאשר נתבונן על דברי המדרשים ודברי רבותינו שגילו לנו מהם היסודות לבנין ביהמ"ק ולהשראת השכינה הכללי של עם ישראל, וגם בבניה האישית של ביהמ"ק הפרטי של כ"א שנא' בתוכם בתוך כל אחד ואחד, ע"י כח האמונה כח התורה וגמ"ח שבהם הקב"ה משכין את שכינתו, וע"י שנתבונן בבניה הנצחית הזאת, נזכה לראות בבנין ביהמ"ק בב"א.

לע"נ אמו"ר רבי מיכאל בן רחל זצ"ל

נלב"ע ח' שבט

תבונות שורש – הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר

חשן, משפט, אורים, תומים – עבודת התפלה

בפרשת השבוע מסופר על מעשה ה'חושן' והוא המכונה גם 'חושן המשפט', ויש להתחקות אחר השם הזה מהו מבטא? וגם למה בפרשה שלפנינו לא נזכר השם הזה, וגם לא נזכר ענין האורים והתומים, ורק בפרשת צו מסופר שאחר שמשא שם את החושן על אהרן נתן אל החשן את האורים ואת התומים.

ונראה ש'חשן' הוא כלי המסגל את הנושא אותו לחוש את האמת, לחוש מהו הצד הנכון והישר, ולכן הוא גם 'חשן משפט' כי על ידו אפשר לחוש את הבירור של צדדי המשפט, להכריע כפי הצד הישר והנכון.

ובפרשת תצוה נאמר וְנָשָׂא אֶהְרֵן אֶת שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל לְבוֹ בָּבְאוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ לְזָכְרוֹן לְפָנָי ה' תְּמִיד: ונראה מזה שלא היה מספיק שהשמות היו על כתפיו, אלא היה צריך שיהיו על לבו, ולכאורה אם אינם בתוך לבו אלא על לבו מה התועלת בזה? אך לפי המבואר שהחושן היה לו כח לחוש בלב את הבירור הנכון של המשפט, כמו כן היה לו כח לתת ללב לחוש את כל מה שמונח על לבם של בני ישראל, כל התפלות היוצאות מהלב היו רוחשות בלבם של אהרן ומעלים את בקשתם לזכרון לפני ה' תמיד.

והפסוק ממשיך ואומר שם: וְנָתַתְּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאֲוִרִים וְאֵת הַתְּמִימִים וְהָיוּ עַל לֵב אֶהְרֵן בָּבְאוּ לְפָנָי ה' וְנָשָׂא אֶהְרֵן אֶת מִשְׁפַּט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל לְבוֹ לְפָנָי ה' תְּמִיד, ומבואר מזה שהיה אהרן צריך גם לשאת את 'משפט בני ישראל על לבו', ולא מובן היכן הופיע על החושן כל המשפטים של בני ישראל, ומה הצורך בכך, וגם מסדר הפסוקים נראה שהיכולת המחודשת הזו היא רק לאחר שהיה בחושן את האורים והתומים, ומה ההסבר בזה, וכי היה צריך שכל השאלות שנשאלו בחושן ישארו מודגשים בו תמיד?

והנה ידוע שהענין של האורים והתומים הוא שם המפורש שהיה מונח בין הכפלים וזה נתן את הסגולה המוזכרת ביומא (עג, ב) שיהיו אבני החושן ואותיותיהן 'מאירין את דבריהם ומשלימין את דבריהן', ופירש רש"י שמאירין היינו שמפרשים את דבריהן, ומשלימין הכוונה שאין גזירתן חוזרת.

מיהו נראה שפשוטו של מקרא הוא שה' אומר למשה לתת לחושן סגולה שעל ידו יחוש הוראות חיוביות והוראות שליליות, כי 'אור' הוא המציאות המאפשרת לחבר בין אנשים ועצמים, לצרף ולקשר בינם ולחדש פעולות, ולכן 'אורים' הם הוראות חיוביות לקום ולעשות את ההצעה שמסופקים בה, והענין של 'תומים' הם הוראות שליליות שאומרים לאדם להרגיש תמים ומושלם במה שיש לו עד עכשיו, לא לחדש פעולות, לסמוך על ה' שיסדר לך את מה שמגיע לך. [והסגולה הזו נעשתה על ידי שם המפורש שהיה שם].

והנה כאשר יהודי מתפלל ומבקש בקשה מה' יתכן מאד שמבקש משהו מיותר, משהו שאינו מיועד לו, רק יזיק לו בהמשך, [ולכן ראיתי פעם מהחיד"א שכתב שאחר שמבקש יהודי בקשותיו יוסיף ויאמר 'והטוב בעיניך עשה'] ולכן כאשר נשא אהרן את שמות בני ישראל עם הבקשות שלהם שיהיו לזכרון לפני ה', היה יכול להיות שישא שם כל מיני בקשות מוטעות, ויתכן גם להיפך שיהודי צריך להשיג משהו שיתן לו שלמות, אך הוא מוותר על כך, אינו מבקש על כך, והיות שאינו מתפלל אינו זוכה לקבל את השפע המיועד לו -

ולכן מוסיף הפסוק ואומר שאחר שיתן אל החושן את האורים והתומים יקבל החושן סגולה לחוש רק את כל הבקשות האמתיות שצריכים בני ישראל לבקש, הלב של אהרן הופיע לפני ה' וכאילו אמר לפניו יהודי פלוני מבקש על ענין פלוני אבל אל תתן לו את זה, ויהודי פלוני לא מבקש על ענין פלוני אבל אנא תן לו את זה.

ובדרך כלל, כאשר יהודי מבקש משהו שאינו מיועד לו הרי זה מפני שחומד לקחת איזה הנאה או גדולה השייכת לחבירו, וכאשר מישהו מוותר על שלו זה מפני שנראה לו שההשגה היא שייכת ליותר חזקים ממנו, ובאמת הם גוזלים ממנו את גדולתו, ולכן הבקשות של לב אהרן ביקשו מה' את ה'משפט' הנכון, שכל אחד יקבל את השפע הנכון לו.

ובזה מובן מאד מה שאמרו חז"ל שאהרן זכה לעדי החושן מחמת שנאמר 'וראך ושמח בלבו' שלא קנא בגדולה שזכה לה משה אחיו הצעיר, היה מרוצה ושמח במשפט ה' שבירר והועיד לכל אחד את חלקו.

והנה שנינו בסוטה (מח א) "משמתו נביאים ראשונים בטלו אורים ותומים", ומבואר שהיו הרבה שנים שהכהן הגדול לא נשא את האורים והתומים, ונמצא שבכל השנים הללו היה החושן רק בכדי להביא את שמות בני ישראל ובקשותיהם לזכרון, וללא הבירור האמתי, וכנראה כדי לזכות לתפלה אמתית צריך להיות אנשי אמת החפצים לברר את האמת, וכאשר היו דורות שהלכו אחר השקר ויהבלו התבטלה הסגולה הזו.

ולכן בפרשה שלפנינו לא נזכר הענין של 'חושן משפט' ולא הענין של 'אורים ותומים', להורות שגם חושן כזה יש לו תועלת, ולא תאמר שהיות ואיננו יודעים מה באמת טוב ליהודי, ממילא עדיף לא להיזכר לפני ה' ולא לבקש ממנו בקשות -

כנראה צריך יהודי לעשות את שלו, להתבונן שהבקשות שלו יהיו יותר ויותר אמתיות, אינם מבקשים את מה שאין מיועד לו, ואינם מתרפים ממה שכן מיועד לו, שהרי תפלה היא עבודה שבלב - 'בכל לבבכם' - וכאשר יהודי מקשיב למה שחש בלבו את האמת, יבחין שיש בקשות שאינם שלו, ויש בלבו בקשות עמוקות שמשום מה אינו מעיז לבקש אותם, ועם ה'חושן' הזה יתייצב לזכרון לפני ה'...

פינת ההלכה מאת מרן הראש"ל בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף. נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי

קדיש בבית הקברות

האם נכון לומר קדיש סמוך לקברים אף שאין שם מנין עשרה אנשים? | האם צדיקים משלימים מקבריהם למנין עשרה? | האם מותר לכהנים לבקר במערת המכפלה, או בקבר רחל, או בשאר קברות הצדיקים הטמונים ברחבי ארצנו הקדושה? | על מה סמכו לומר קדיש, תפילות ופסוקים ודרשת דברי תורה בבית הקברות?

*

שאלה: רבים נוהגים לבקר בבית הקברות בערב ראש-חודש ניסן ובער"ח אלול על קברי הוריהם, האם נכון לומר קדיש בסמוך לקברים אף על פי שאין שם מנין עשרה אנשים? והאם יש לענות אחריהם אמן?

קדיש וקדושה בעשרה

תשובה: בגמרא (מגילה כג ע"ב) אמרו: כל דבר שבקדושה לא יהיה פחות מעשרה, שנאמר (ויקרא כב לב) 'ונקדשתי בתוך בני ישראל', ונאמר בעדת קורח (במדבר טז כא) 'הבדלו מתוך העדה הזאת', ולומדים 'עדה'-'עדה', נאמר בעדת קרח 'עדה', ונאמר במרגלים (במדבר יד כז) 'עד מתי לעדה הרעה הזאת', יצאו יהושע וכלב, הרי כאן עשרה. ובירושלמי (ברכות פ"ז ה"ג) למדו כן שנאמר 'ונקדשתי בתוך בני ישראל', ונאמר אצל השבטים (בראשית מב ה) 'ויבואו בני ישראל לשבור בתוך הבאים', מה להלן עשרה, שנאמר (שם ג) 'וירדו אחי יוסף עשרה', אף כאן עשרה. וכתב רבינו בחיי (ויקרא כב לב) בשם רבינו תם שעיקר הנוסחא כדברי הירושלמי שהלימוד הוא מעשרה אחי יוסף שצדיקים היו, ואין להביא ראיה לדבר שבקדושה ממרגלים.

וכן פסק הרמב"ם (פ"ח מהלכות תפלה ה"ד-ה) שאין אומרים קדיש בפחות מעשרה. וכן פסק בשולחן ערוך (סי' נה ס"א). לפיכך אין לומר קדיש בבית הקברות אלא כשיש שם עשרה אנשים ששומעים את הקדיש ועונים אמן. והאומר קדיש בלי מנין, נוהג שלא כדין ואין לענות אחריו אמן, שזוהי בכלל אמן יתומה (שו"ע סי' רטו ס"ד).

הצטרפות המתים להשלים מנין עשרה

ודין זה הוא גם כשהולכים על קברות הצדיקים, ואמנם יש הטוענים כי כיון שאמרו חז"ל (ברכות יח ע"א) שהצדיקים גם במיתתם נקראים חיים, ומבואר בגמרא (כתובות קג ע"א) שרבינו הקדוש היה בא לביתו אחר פטירתו בכל ליל שבת, וכתב בספר חסידים (סי' תתשכט) שרבינו הקדוש היה בא לביתו אחר פטירתו בליל שבת בבגדי חמודות ואומר

קדיש בבית הקברות

קידוש, ומוציא את בני ביתו ידי חובתם, כי אין דינו כשאר מתים שהם חפשים מן התורה והמצוות, כי הצדיקים גם במיתתם נקראים חיים, ולכן פטר את בני ביתו ממצות קידוש אף לאחר פטירתו. לפי זה רצו לחדש שמותר לומר קדיש סמוך לקברי הצדיקים, שראויים הם להצטרף למנין.

צדיק המופיע אחר פטירתו כבחיים חיותו

אולם מלבד שאין למדים הלכה מן האגדות, כמבואר בירושלמי (פאה פ"ב ה"ד. וראה בחידושי הרשב"א מגילה טו ע"א), ומכל שכן אגדה זו שהיא חידוש גדול מאוד, שהרי בגמרא (שבת קנא ע"ב) אמרו שאפילו דוד מלך ישראל, כיון שמת, נעשה חפשי מן התורה והמצוות. והאיך ניתן לומר שכיון שגם במיתתם קרויים חיים, אף מצטרפים למנין. ועל כרחנו ליישב לדעת הספר חסידים, שזהו דוקא באופן שניתן רשות לצדיק אחר פטירתו להופיע כמו בחיים חיותו בעולם הזה, כדוגמת רבינו הקדוש, אבל כשהוא נח על משכבו בקבר, פטור הוא מן התורה והמצוות, ואינו מצטרף.

וכיו"ב כתב בשו"ת חתם סופר (ח"ו סי' צח) שאליהו הנביא בכל פעם שמתגלה ומתראה לגדולי ישראל, והוא מלובש בגופו הזך, דינו ככל אדם מחכמי ישראל וחייב במצוות, אבל כשנגלה בנשמתו, כמו ביום המילה, דינו כמלאך ה' ופטור מן התורה והמצוות, שנאמר (תהלים פח ו) 'במתים חפשי', כי מעולם לא עלה אליהו בגופו לשמי מרומים (ועי' מו"ק כו ע"א, ועירובין מג ע"א), אלא נשמתו נפרדה מגופו, והיא העולה למעלה לשמש כמלאכי מרום. על כל פנים אין לנו ללמוד מדעתנו ממעשה של רבינו הקדוש.

מרן החיד"א בספר שם הגדולים (דפוס ראשון דף ג' ע"ב, ובנדמ"ח מע' ר' אליעזר בר נתן אות קצט) כתב שכמה שנים היה תמה על מנהג ישראל שמתפללים בביקור אצל קברי הצדיקים, והרי אין להתפלל ולקרות קריאת שמע בתוך ארבע אמות של מת או בבית הקברות, ולדעת הרמב"ם אף בדיעבד לא יצא, וכן פסק מרן בשולחן ערוך (או"ח סי' עא ס"ז), וכיוצא בזה תמה על מה שכתב בספר עמק המלך, שאברהם אבינו השלים מנין, עד שמצא בספר חסידים (סי' תתשכט) שרבינו הקדוש היה נראה בבגדי חמודות בכל ליל שבת אחר פטירתו, והיה פוטר בני ביתו מקידוש, כי הצדיקים נקראים חיים, ולא כשאר מתים שהם חפשים מן המצוות. ובזה נחה דעתו בכל החקירות הנ"ל, שרק באופן שנראה כמו בחיים חיותו נידון הוא כאדם שחייב במצוות, מצטרף ופוטר את אחרים, מה שאין כן שאר מתים שהם נחים על משכבותם, אינם מצטרפים למנין.

לפיכך אין מקום להתיר לומר קדיש סמוך לקברות הצדיקים, וכל שכן שאר קברים, בלי מנין עשרה אנשים, ויש למחות במי שעושה כן, ואם עבר ואמר קדיש אין לענות אחריו אמן.

כהנים בקברי צדיקים

וכמו כן יש ליוזר שהכהנים לא יעלו לקברי צדיקים, אף לא בערב ראש חודש ניסן, או בל"ג בעומר וכיו"ב. יש הטועים בדבר עפ"י הכתוב במדרש משלי (פרשה ט, וכן הוא

קדיש בבית הקברות

בילקוט משלי סימן תתקמ"ד) שכשנהרג רבי עקיבא על ידי מלכות הרשעה, נטפל בקבורתו אליהו הנביא זכור לטוב, והיה נושאו על כתפיו, יחד עם רבי יהושע הגרסי, תלמידו של רבי עקיבא. שאל רבי יהושע הגרסי את אליהו: והלא כהן מר, ואסור לכהן ליטמא למת? אמר לו אליהו: חייך, רבי יהושע, שאין טומאה בתלמידי חכמים ולא בתלמידיהם. ועל יסוד מדרש זה חשבו כמה פוסקים למצוא היתר לכהן לבקר בקברי צדיקים, מפני שאין צדיקים מטמאים. וכך דעת הרמב"ן (יבמות סא ע"ב, בבא בתרא נח, ופרשת חוקת), הרשב"א (יבמות שם) וכן בספר החינוך (מצוה רסג). וכן כתב גם הגאון היעב"ץ (בהגהותיו לבבא מציעא פה ע"ב).

אולם יש מהראשונים שביארו על פי דברי הגמרא (סוכה כה ע"ב) על אותם אנשים שהיו טמאים לנפש אדם, ובאו לשאול ממשה רבינו על הקרבת פסח, ואמר להם שיעשו פסח שני, נושאי ארונו של יוסף הצדיק היו, ומי לנו גדול מיוסף הצדיק. ובגמרא (בבא בתרא נח ע"א) מסופר על רבי בנאה שהיה מציין קברי האבות, וכתבו הרשב"ם והתוספות שהיה מציין קברי האבות במערה משום טומאה. וכן כתב רבינו גרשום, הריטב"א והנימוקי יוסף (שם) דהיינו כדי להרחיק הכהנים שלא יאהילו על הקברות. ומבואר שגם קברי האבות מטמאים באהל. וכן כתב הרי"ף בתשובה (סי' שיג) שרבי בנאה עסק בציון מערתא כדי שיתפרסם מקום טומאה ויבדלו הכהנים. וכן פירש רש"י (בבא מציעא פה ע"ב) שריש לקיש ציין מערתא דרבנן, שלא יכשלו כהנים לעבור עליהן ולהאהיל, הרי שאסור לכהנים לעלות לקברי צדיקים.

מת מצוה

וכבר ביארו התוספות (בבא מציעא קיד ע"א) שעיקר טעמו של אליהו הנביא שנטמא לרבי עקיבא לפי שהיה מת מצוה שאין לו קוברים, שהרוגי מלכות לא היו ניתנים לקבורה, ולכן היה מותר לו להיטמא ולטפל בקבורתו. ועוד בתוספות (כתובות קג ע"ב) על דברי הגמרא שאותו היום שמת רבי בטלה קדושה, היינו לומר שבטלה קדושת כהונה, עי"ש. וכ"כ הרא"ש בתשובה (כלל ל סי' א), ספר האשכול (ח"ב עמ' קעד), הריטב"א (מגילה ג ע"ב), המאירי (יבמות ס"א ע"ב), שו"ת מהרי"ל (סי' קנ), שו"ת בתי כהונה (ח"א סי' כג), בעל ההפלאה בספרו פנים יפות (פרשת חוקת).

גם הגאון רבי שמואל גרמיזאן בשו"ת משפטי צדק (סי' עו) כתב שאסור לכהן להשתטח על קברי הצדיקים, שגם צדיקים מטמאים באהל, כדמוכח בגמרא (סוכה כה ע"ב, סנהדרין לט ע"א, כתובות קג ע"ב), ואליהו הנביא לא נטמא לרבי עקיבא אלא בגלל שהיתה שעת הקבורה, או משום שהיה מת מצוה, ורק אז הותר להיטמאות אליו, משמע שצדיקים מטמאין. וכן פסק הגאון רבי יעקב חאגיז בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' קעז) והזהיר כי חלילה לזרע קודש של אהרן הכהן להשתטח על קברות הצדיקים.

לפיכך מצוה להוכיח לכהנים החרדים לדבר ה' באמירה נעימה לבל יכניסו עצמם באיסור טומאה דאורייתא, ולחלל קדושת כהונתם וימנעו מלעלות אף לקברי צדיקים.

קדיש ודברי תורה בבית הקברות

ובעצם אמירת קדיש במנין בבית הקברות, אף שהלכה רווחת בידינו שאסור להתפלל ולקרוא קריאת שמע בבית הקברות, וכן אסור ללמוד תורה בבית הקברות, וכמבואר בגמרא (ברכות יח ע"א) ובשולחן ערוך (יו"ד סי' שסז ס"ג), משום דהוי כ'לועג לרש' (משלי יז ה). וכתב הש"ך (שם סק"ג) בשם מהרש"ל שהוא הדין אמירת קדיש שצריך להרחיק משם ארבע אמות, ושכן פסקו הב"ח והפרישה. וכך כתב הרמב"ן בתורת האדם (ענין התחלת אבלות דף נ ע"ב) שאחר הקבורה מרחיקים מעט מבית הקברות ואומרים קדיש וכו', וכן אמר גאון שמנהגינו להרחיק מבית הקברות חמישים אמה או מאה אמה, אבל בתוך ארבע אמות לא, שהמת תופס מקומו ארבע אמות לקריאת שמע. וכן אמר רב מתתיה, שאין אומרים 'יתגדל' בבית הקברות אלא אם כן מרחיק ארבע אמות כדין קריאת שמע.

לכבוד המת

מכל מקום כיון שכוונת אמירת הקדיש אינה אלא לכבוד המתים ולעילוי נשמתם, אין בזה משום 'לועג לרש' כשאומרו סמוך לקברות, כפי שביאר הנימוקי יוסף (בבא קמא טז ע"ב) בשם הרמ"ה על פירוש הגמרא (שם) את הפסוק (דברי הימים-ב לב לג) "וכבוד עשו לו במותו" - שהושיבו ישיבה על קברו, שזהו דוקא כשעושה כן לעצמו כאדם הקורא בתורה, אבל אם עושה כן לכבוד המת, כגון בני ישיבה שעושים כן לכבוד רבם (עי' רש"י יבמות קכב ע"ב), אין בזה משום 'לועג לרש'. ואמנם התוספות והרא"ש כתבו שהושיבו ישיבה על קברו חוץ לארבע אמות, אולם לפי הנימוקי יוסף אין איסור בכך.

וכן כתב בשו"ת רבינו יוסף הלוי אבן מיגאש (סי' מז) על דברי הגמרא (ברכות ג ע"ב) שאין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת, והיינו אפילו בדברי תורה, זהו דוקא כשעוסקים בתורה להנאת עצמם, אבל כשמתכוונים לכבודו של המת שפיר דמי, ואין בזה משום 'לועג לרש'. ומרן הבית יוסף (סי' שדמ) כתב בשם רבינו הגדול מהר"י אבוהב שעל זה סמכו לומר פסוקים ודרשה למתים בבית הקברות. וסיים שכך הוא מנהג פשוט. וכן פסק בשולחן ערוך (יו"ד סי' שד"מ סי"ז) שמותר לומר פסוקים ודברי תורה לכבוד המת בתוך ארבע אמותיו או בבית הקברות. וכן פסק בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' רכד) שמה שנהגו לדרוש בדברי תורה בפני המת, אין בזה משום 'לועג לרש', כיון שמתכוונים לכבוד המת. וכן כתב מרן החיד"א (שיורי ברכה סי' שד"מ סק"ז).

וברור שהוא הדין לאמירת קדיש שיש בה תועלת לנשמת הנפטר, שבודאי אין בזה משום 'לועג לרש', וכתב בספר מעבר יבוק (שפת אמת, סוף פרק כט) שהקדיש הוא דבריו של מת שמתפללים עליו, ואין צריך להרחיק ארבע אמות מן המת או הקבר, כי ידוע שבכח הקדיש מבטלים האש של גיהנם, ומכניסים את נשמת המת לגן עדן.

דברי מרן הראש"ל שליט"א נאמרים מדי יום שישי, ערב שבת קודש, ונערכים ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות: 8033050@gmail.com

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

התחדשות

'הקמת המשכן' מהווה בפנימיותה תכנית 'שיקום' לכפרה על מעשה העגל. נדרשת מחשבה מרובה איך לקום ממשבר. במה פותח משה רבינו? ויקהל משה את כל עדת בני ישראל. אחדות. ניגשים בתמימות דעים, כאיש אחד, למשימה הקדושה. דרשו רבותינו כי כאשר משה מכריז: **זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צָוָה ה'!** הוא מתכוון על אחדות השורות.

בתום 'שנת מבול' שעברה עלינו עלינו לשקם את הנוער. מוסדי עולם זעו, מסגרות וחומות התרופפו, כלים וכללים התעופפו, חוקים וחוקים התכופפו, 'מרחוק ה' נראה לי, תפילה מרחוק, לימוד מרחוק... כעת הזמן לקרב ולהתקרב.

משה רבינו מלמד אותנו **כלל ראשון** בגיוס משאבים - אנושיים וכספיים: שיהיה בשמחה ורצון טוב, בכך יתגייסו להתייצבות ולהביא **בשפע** את הרשימה היקרה של חומרי הגלם. אינו חפץ בתרומה מתוך כפייה, שהרי הקב"ה צוה **ויקחו לי תרומה**, וכפי שמוסיף יונתן בן עוזיאל **ולא באַלְמוּתָא**, לא בכח! כוחנות אינה לתועלת! משה בורר מילותיו, ויש ללמוד מסגנונו המעודד והמזמין! לא 'מגבית חובה', אלא **נדיבות הלב, רצון**, מי שרוצה **יזכה** ויתרום. למרות שהקמת המשכן כרוכה **בעבודה רבה**, והתורה אף משתמשת במילה זו פעמים רבות בפרשות אלו, משה עצמו איננו מזכיר **עובדים**, שמשמע חובה ועול כבד. אדרבא, הוא הופך את העבודה **לזכות ושאיפה!** כשהוא מזמין עושי מלאכה אינו מכנה אותם פועלים או אומנים, שהרי למילים אלה קונוטציה של משא ושעבוד, הוא מכריז שדרושים **חַכְמֵי לֵב**, ומי אינו רוצה להימנות בין החכמים? גישתו הצליחה מעל למשוער! יצאו מלפני משה **בהתלהבות**, **כל איש ואשה אשר נדב לבם אתם להביא... ויבאו כל החכמים העושים את כל מלאכת הקדש... עד ששבו אליו והודיעו מרבים העם להביא! די! עצרו את התרומות! בדיבור נכון הלבבות נפתחים! כשרוצים - רצים!**

כלל נוסף הוא 'עבודת צוות', לדעת כי המשימה וההצלחה הן של כולם - ויחד ברינה יקצרו. אין האחד בצוות מבליט עצמו, כל אחד מכיר ערך מקומו, תומכים ומעודדים אלה את אלה, כולם אהובים כולם ברורים. מעל-ולצד כולם **ניצב המנהל**, לא בהתנשאות אלא בחכמה, מגייס במילים מעודדות, מתבטא במילים **משתפוט**, מילים שמפיחות רוח חיים ורצון להוסיף עוד ועוד. לא עבודה אלא חכמה. לא "תעשה כך וכך" אלא "אני זקוק לעזרתך... אתה הכי מתאים... מה דעתך בענין זה...". נוכחתי בעבר באירוע **בית-ספרי מרכזי**, שלקראתו גייס סגן-המנהל את הצוות **כולו** להיות פעילים בעשייה הרבה. בתום האירוע שמעתי איך המנהל אומר למחנך ותיק "לא ידעתי שהנך מוכשר בארגון

התחדשות

מְקַלְהָה!׃ הַשִּׁיב לֹא הַמְחַנֵּךְ בַּלְחַשׁ ״לֹא יִדְעַת, כִּי מַעֲוֹלָם לֹא בִיקְשַׁת. ׳הַסֵּגֶן׳ יוֹדֵעַ - מֵתוֹךְ שֶׁהוּא שֶׁאֵל!׃׃

בפרשה נאמר וַיַּעֲשׂוּ כָּל חֲכָם לֵב בַּעֲשֵׂי הַמְּלָאכָה אֶת הַמְּשָׁפָן עֶשֶׂר יְרִיעֹת... כְּרָבִים מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב עָשָׂה אֲתָם. הַפְּסוֹק פּוֹתַח בְּרָבִים, וַיַּעֲשׂוּ, וּמַסִּיִּים בִּיחִיד, עָשָׂה. דַּרְשׁ רַבִּינוּ אֹר הַחַיִּים הַקַּי רַעִיּוֹן חוֹשֵׁב: בְּדֶרֶךְ כָּל, כֹּאֲשֶׁר אַנְשִׁים רַבִּים עוֹשִׂים דָּבָר אֶחָד, יוֹצֵא הַדָּבָר עִם צוּרוֹת שׁוֹנוֹת וּמִשׁוֹנוֹת (נִדְמִיִּין לַעֲצָמָנוּ חֲלוֹת מַעֲשֵׂר אֹפּוֹת, אֹו צִיּוֹר מַעֲשֵׂרָה צִיּוֹרִים) אַךְ כֹּאן, לַמְּרוֹת שֶׁהִיָּה וַיַּעֲשׂוּ, רַבִּים, הִיוּ הִירִיעוֹת זֶהוּת לַחֲלוּטִין, כֹּאִילוּ עָשָׂה אֲתָם אֹוּמָן אֶחָד בַּלְבָּד, וּזֹאת בִּהְיוֹתָם חֲכָמֵי לֵב. אִמֵּר הַחֲכָם ׳אֵי אֲפָשֶׁר לְלַמֵּד אַנְשִׁים, אֲפָשֶׁר לַעֲזוֹר לָהֶם לַגְּלוֹת וּלְהַבִּין מַעֲצָמָם׳. כָּל אֶחָד הִרְגִישׁ וְחֵי ׳אֲנִי עוֹשֶׂה!׃

בשבת זו נקרא ׳הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם׳. מַחֲסָדֵי הַבּוֹרָא שִׁישׁ בְּנוֹ תַכּוֹנַת הַתְּחַדְּשׁוֹת. זֹכִים לְהַתְּנַעַר וּלְפַתּוֹחַ דַּפִּים חֲדָשִׁים בַּחֲיִינוּ. הַקַּב״ה, הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, הַכִּין וְנָטַע בְּנוֹ כּוֹחוֹת, אֹרוּכָה וּמִרְפָּא, גַּם לַחֲסָרִים בַּלְמִידָה, לַחֲסָכִים בַּחֲבֵרָה, וְגַם לְשִׁיקוֹם הַמַּעֲרֻכוֹת וְהַמְּסַגְרוֹת. אַךְ ׳כְּזֶה - רְיָאָה וְקַדְּשׁ׳ - נִדְרַשְׁתׁ הַדְּרָכָה, שִׁיתוּף, שִׁיחַ אֶחָד, ׳מְשָׁכּוּ וְקָחוּ לָכֶם׳ - בִּיחָד!

עַל הַמְּנַהֲלִים הַחֲיִנוּכִים לַחֲלוּל שִׁיחַ בֵּין צוּוֹת הַחֲיִנוּךְ לַבֵּין הַהוֹרִים, לַכוּוֹן לַמְּטָרוֹת מִשׁוֹתְפּוֹת, שִׁיבִינוּ אֵלָה אֶת קִשְׁיֵי אֵלָה. מִשֶּׁה מַבְרֵךְ אֶת אֶחָדוֹת הַשׁוֹרוֹת ׳תִּשְׂרָה שְׁכִינָה בַּמַּעֲשֵׂה יַדִּיכֶם׳. אֵלָה פְּקוּדֵי הַמְּשָׁפָן, וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ! וְכִימִי צִאתָנוּ מֵאַרְץ מִצְרַיִם נִרְאָה נִפְלָאוֹת, לַבְּנוֹת מִשְׁכֵּן בַּלֵּב, וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם, הַשִּׁכֵּן אֲתָם בְּתוֹךְ... בְּדַמִּיךָ חֵי!

חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזַּק! בַּהַצְּלָחָה בַּעֲבוּדַת הַקּוּדֵשׁ!

יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

חידות

חדוותא – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ שאלות בפרשת ויקהל

- א. היכן בחז"ל מצאנו שלא כדעת רש"י במהות "בגדי השרד" (יומא עב)?
- ב. אלו דברים בפרשה נקראו כשם אברי האדם (לפחות 4)?
- ג. היכן מצאנו לשון "צמיד"? לשון "חבל"? ולשון "הכרזה" (עי' סוטה ג.)?
- ד. היכן מצאנו מקור בפרשה לאיסור הוצאה (שבת צו:)? ומהיכן בקשו חז"ל ללמוד שיעור ל"פתח" (עירובין ב:)?
- ה. מנין שאין מעמידין פרנס על הציבור אא"כ נמלכין בציבור (ברכות נה.)?

שאלות בפרשת פקודי

- ו. אלו קרבנות הקריב משה ביום השמיני למילואים, ואלו הקריב אהרון?
- ז. מהיכן נלמדת כמות החוטין שהיה החוט מורכב מהן בכל אחד מבגדי הכהונה (עי' יומא עב:)?
- ח. איזה לשון מוזכר בפרשה הן כשייך למנורה והן כשייך לשלחן, ובחז"ל מצאנוהו הרבה בנוגע למזבח?
- ט. מנין שהייתה הפרוכת כפולה מעט כעין גג (סוכה ז:)?
- י. היכן מצאנו שיעור לכיור (זבחים כא:)?

חדוותא דאפטרותא פרשת החדש (יחזקאל מה-מו)

- יא. מנין שאם היה לו רק פר אחד או איל אחד מקרבנות ראש חודש יקריבם (מנחות מה.)?

יב. היכן הוזכרו בפרשה "שבעה שבטים" (שם)?

תגובות ופתרונות (לכל השאלות או חלקן) נא לשלוח לכתובת. 7628366@okmail.co.il

*

תשובות לחדוותא כי תשא

א. איזה "בגד" שאינו שייך לא למשכן ולא לבגדי הכהונה מוזכר בפרשה (עי' רש"י)?

(לג) וַיִּכַּל מֹשֶׁה מְדַבֵּר אֲתָם וַיִּתֵּן עַל פְּנֵיו מִסּוּהָ: ופירש"י ויתן על פניו מסוה. כתרגומו בית אפי, לשון ארמי הוא בגמרא סוי לבא (כתובות סב:), ועוד בכתובות (ס.), הוה קא מסוה לאפה, לשון הבטה, היה מסתכל בה, אף כאן מסוה, בגדי הניתן כנגד הפרצוף ובית העינים, ולכבוד קרני ההוד שלא יזונו הכל מהם, היה נותן המסוה כנגדן, ונוטלו בשעה שהיה מדבר עם ישראל, ובשעה שהמקום נדבר עמו עד צאתו, ובצאתו יצא בלא מסוה:

ב. היכן מצאנו ברש"י בפרשה קל וחומר שנשא משה (2)?

1. (לב, יג) זָכַר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וְכוּ' ופירש"י לאברהם ליצחק ולישראל. ואם אינן נצולין בזכותן, מה אתה אומר לי ואעשה אותך לגוי גדול, ואם כסא של שלש רגלים אינו עומד לפניך בשעת כעסך, קל וחומר לכסא של רגל אחד (ברכות לב.):

2. (לב, יט) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמִּחֻנָּה וַיֵּרָא אֶת הָעֶגְלָה וּמַחֲלַת וַיִּחַר אֵף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת הַלְּחָת וַיִּשְׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר: ופירש"י וישלך מידו וגו'. אמר, מה פסח שהוא אחד מן המצות, אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו, התורה כולה כאן, וכל ישראל מומרים ואתננה להם:

ג. היכן מצאנו לשון "תרועה"?

(לב, יז) וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת קוֹל הָעַם בְּרַעַה וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה קוֹל מְלַחְמָה בְּמִחְנֶה: ופירש"י ברעה. בהריעו, שהיו מריעים ושמחים וצוחקים:

ולשון "זיוף"?

(לב, ד) וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיִּצַּר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֶׂהוּ עֵגֶל מִסֵּכָה וְכוּ' ופירש"י ויצר אותו בחרט. יש לתרגמו בשני פנים, האחד ויצר לשון קשירה וכו' והב' ויצר לשון צורה, בחרט כלי אומנות הצורפין שחורצין וחורטין בו צורות בזהב, כעט סופר החורט אותיות בלוחות ופנקסין, כמו וכתוב עליו בחרט אנוש (ישעיה ח, א.), וזהו שתרגם אונקלוס וצר יתיה בזיפא, לשון זיוף הוא, כלי אומנות שחורצין בו בזהב אותיות ושקדים שקורין בלע"ז ניי"ל, ומזייפין על ידו חותמות:

לשון "סודר"?

(לב, ד) וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיִּצַּר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֶׂהוּ עֵגֶל מִסֵּכָה וְכוּ' ופירש"י ויצר אותו בחרט. יש לתרגמו בשני פנים, האחד ויצר לשון קשירה, בחרט לשון סודר, כמו והמטפחות והחריטים (ישעיה ג, כב.), ויצר ככרים כסף בשני חריטים (מלכים-ב ה, כג.).

ולשון "נפש"?

^מ ויש לדון אם היה נחשב לבגד שיהיה מותר לצאת בו בשבת, כי הלא אינו לא להגנה ולא לכבוד האדם.

תשובות לחדוותא כי תשא

(לא, יז) בִּינִי וּבִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹת הוּא לְעֵלָם כִּי יִשְׁתַּחֲוֶיֶם יָמִים עֲשֹׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנְפֹּשׁ: ופירש"י וינפש. כתרגומו ונח, וכל לשון נופש הוא לשון נפש, שמשׁיב נפשו ונשימתו בהרגיעו מטורח המלאכה, ומי שכתוב בו לא ייעף ולא ייגע (ישעיה מ, כח.), וכל פעלו במאמר הכתיב מנוחה לעצמו, לשבר האוזן מה שהיא יכולה לשמוע:

ד. מנין שהנותן מתנה לחברו צריך להודיעו (ביצה טז.)?

"(שמות לא, יג) לדעת כי אני ה' מקדשכם אמר לו הקב"ה למשה משה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיע אותם מכאן אמר רבן שמעון בן גמליאל הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו".

ומנין שהמתנה שבפרשה ניתנה בצינעא (שם)?

"א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי כל מצות שנתן להם הקב"ה לישראל נתן להם בפרהסיא חוץ משבת שנתן להם בצנעא שנאמר (שמות לא, יז) ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם".

ואיזו מתנה נוספת הוזכרה בפרשה (נדריים לח.)?

התורה, שדרשו חז"ל "וא"ר יוחנן בתחלה היה משה למד תורה ומשכחה עד שניתנה לו במתנה שנאמר (שמות לא, יח) ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו":

ה. איזה מן הדברים שהקב"ה מכריז עליהם בעצמו מוזכר בפרשתינו, ואיזה בהפטרת פרשת פרה (ברכות נה.)?

פרנס טוב מוזכר בפרשה, והוא בצלאל, והשובע מוזכר בהפטרות.

שדרשו חז"ל "אמר רבי יוחנן שלשה דברים מכריז עליהם הקב"ה בעצמו ואלו הן רעב ושובע ופרנס טוב רעב דכתיב (מלכים ב ח, א) כי קרא ה' לרעב וגו' שובע דכתיב (יחזקאל לו, כט) וקראתי אל הדגן והרבייתי אותו פרנס טוב דכתיב (שמות לא, ב) (ויאמר) ה' אל משה לאמר ראה קראתי בשם בצלאל וגו'".

ומנין שאין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה (שם)?

"אמר רבי יוחנן אין הקדוש ברוך הוא נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה שנא' (דניאל ב, כא) יהב חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה שמע רב תחליפא בר מערבא ואמרה קמיה דרבי אבהו אמר ליה אתון מהתם מתניתו לה אנן מהכא מתנינן לה דכתיב (שמות לא, ו) ובלב כל חכם לב נתתי חכמה".

*

חדוותא דאפטרותא פרה (יחזקאל לו)

ו. מחמת אלו מקראות בהפטרה לא נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל (ברכות לב.).?

”אמר רבי חמא ברבי חנינא אלמלא שלש מקראות הללו נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל חד דכתיב ואשר הרעותי וחד דכתיב (ירמיה יח, ו) הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל וחד דכתיב (יחזקאל לו, כו) והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר רב פפא אמר מהכא (יחזקאל לו, כז) ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחקי תלכו”

ז. היכן מצאנו לשון "קטטה" או "אנחה" (עי' רש"י לעיל ו, ט, ולעיל כ, מג)?

(לא) וְזָכַרְתֶּם אֶת דְּרָכֵיכֶם הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא טוֹבִים וּנְקָטָתֶם בְּפָנֵיכֶם עַל עֲוֹנוֹתֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם: ופירש"י ונקוטותם בפניכם. דמוני"ר בלע"ז תמקו בעצמיכם בבשתכם על הגמול הרע אשר גמלתם לפני ואני גומל לכם טובה:

ולעיל על הכתוב (ו, ט) וְזָכַרוּ פְּלִיטֵיכֶם אוֹתִי בְּגוֹיִם וְכוּ' וְנָקְטוּ בְּפָנֵיהֶם אֶל הָרָעוֹת אֲשֶׁר עָשׂוּ לְכָל תּוֹעֲבוֹתֵיהֶם: פירש"י ונקוטו בפניהם. מנחם חברו עם ראיתי בוגדים ואתקוטט' (שם קי"ט) יתקוטטו על עצמם על אשר לא שמעו אלי וי"ת וידנקון ואינן יהון חזן וכן תרגם הנאנקים דמדנקים ובכי ואנק' דמדנקון דמוני"ר בלע"ז:

וכן על הכתוב (כ, מג) וְזָכַרְתֶּם שֵׁם אֶת דְּרָכֵיכֶם וְאֵת כָּל עֲלִילוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר נִטְמְאַתֶּם בָּם וּנְקָטָתֶם בְּפָנֵיכֶם בְּכָל רְעוּתֵיכֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם: פירש"י ונקוטותם. לשון קטטה לשון אחר כתרגומו ותידנקון וכן תרגם יונתן הנאנחים דמוני"ר בלע"ז:

כתב חידה / הרב אשר קופלוביץ

כתב חידה לפרשת ויקהל פקודי

הַאֲכִילָה מִחוּץ לַגֶּן תּוֹלִיךְ
וְאֵת זְמַן הַכַּעַס נְבִיא יַעֲרִיךְ
תְּשׁוּבַת חָכֶם ה' הַפְּרִיךְ
כְּשֶׁאֵת הַצָּר עַל הָעִיר, הַמְּלִיךְ
וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ לְחִידָה זֹו צָרִיךְ

*

הַגְּנֵבָה אֲסוּרָה הִיא וּמִטְעָה
וְגַם הַתּוֹרָה יִרְדָּה וּמִשְׁמִיעָה
כִּי לְסוּף מַעֲשֵׂה, אַחֲרֵית רִישָׁעָה
בְּקִשְׁת טוֹב קָדָם לְתַרוּעָה
וּבְשִׁלוּשָׁה נְאִים הִרְחַבָה תְּדַעָה

*

תִּתְעַרֵב עִם הַבְּרִיּוֹת שְׁבַקְהֶלָה
לְמַעַן שִׁבַּח וְהַלֵּל חֲסוּדָה פְּלָה
לְנָשִׁים תִּהְיֶה הַחִידָה קְלָה
וּמוֹל שָׂאֵר בְּנֵי אָדָם נִבְטְלָה
פֶּתַר אוֹתָהּ לְשִׁמוּשׁ הַהִבְדָּלָה

*

פיתרון כתב החידה לפרשת כי תשא: 'מחשבה'

בְּכֶסֶף וְזָהָב בְּפָרֶשֶׁת הַפְּקוּדִים, ולחשוב מחשבות לעשות בכסף ובזהב (שמות לא, ד)

יְתַמְנָה לַעֲשׂוֹת גְּדוֹל הַמְּלַמְּדִים, מינו לכך את בצלאל

בְּקִי הוּא בְּאִמָּנוֹת לְשָׁנֵי הַצְּדָדִים. מעשה חושב שהאריגה היא לשני הצדדים (שמות כו,

א)

נְכַרְיֹוֹת עָנוּ עַל פְּרִשְׁת הַבְּרוּדִים, רחל ולאה ענו ליעקב לאחר הסיפור עם הצאן - הלא

נְכַרְיֹוֹת נִחְשַׁבְנוּ לוֹ (בראשית לא, טו)

וּמִמְּלַךְ יִנּוּחָמוּ אַחִים חֲרָדִים. ואתם חשבתם עלי רעה אלוקים חשבה לטובה (בראשית נ,

ב)

*

לְמִרוֹת שְׁלֹטְמָאָה בִּירִידָה מוֹבִילָה, כל הכלים יורדים לידי טומאתן במחשבה (סוכה יד).
נִזְפִיר גַּם אֶת מָה שְׁעָלָה: מה שעלה במחשבתו של הקב"ה
עַל אֶחָד בְּמָקוֹם שְׁנָיִם, מִתְחַלָּה, על אדם הראשון: מתחילה עלה במחשבה לברוא שתיים
ולבסוף נברא אחד (ברכות סא).
וְרַחֲמִים בְּמָקוֹם דִּין, חֲלִילָה, על העולם: שעלה במחשבה לברוא במידת הדין ולבסוף
ברא במידת הרחמים (רש"י בראשית א, א)
שְׁתַּקִּי! נֶאֱמַר עַל מִיתָה מְבִהִילָה. על מיתת רבי עקיבא אמר ה' למשה " שתוק כל עלה
במחשבה (מנחות כט):

*

בְּשִׁכְרוֹת טָעָה כִּהֵן בְּעֵצוּבָה, ויחשבה עלי לשיכורה (שמואל א' א, יג)
בַּל יִפְסֹל זְבָחִים מִלְקַרְבָּה. מחשבת פיגול פוסלת קרבן (מסכת זבחים)
רָשַׁע בָּעַל אָוֶן יִצְוֶה עַל עֲזִיבָה, יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו (ישעיה נה, ז)
אֲלֵקִים, עֲצָתוֹ קִלְקַל בְּתַגּוּבָה. וכל החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל
מחשבתם
הֲאֵם לַעֲשִׂיָה יִצְרָפוּ רְעָה וְטוֹבָה? מחשבה טובה ה' מצרפה למעשה ומחשבה רעה אין
מצטרפת למעשה (קידושין מ).

*

בְּגִבוּתָהּ ה' וּבְדַרְכּוֹ נִתְנַפֵּא יִשְׁעָהּ, כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבת
ממחשבותיכם (ישעיה נה, ט)
נִהְפְּכָה לְאֵגְגִי בְּמִסְבַּת שְׁתִּיָּה. הזמן חשב על היהודים לאבדם (אסתר ט, כד)
דִּינָיִם כּוֹבְשִׁים קָלִל בֶּן שְׁטַח בְּצַדִּיקָה, לדיינים שלא רצו לדון את ינאי אמר שמעון בן שטח
יבוא בעל מחשבות ויפרע מבעלי מחשבות. וגבריאל הרגם (סנהדרין יט):
וּלְמִצּוֹה, גַּם בְּאֵנָס, זְכִיתָ בְּעֲשִׂיָּה. מאי לחושבי שמו? שאם חשב לעשות מצוה ונאנס
מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה (ברכות ו).

פולמוס / הרב משה יוחאי רז – רב ק"ק "תפילה למשה" ומו"צ שכונת נאות יצחק לוד, ורבני ולומדי אספקלריא

שאלת הרב משה יוחאי רז

האמנם יש ראייה מההגדה שצריך להסב בקריאת ההגדה?

רבי שלמה קלוגר בפירושו להגדה 'מעשה ידי יוצר' (דף יד טור ד) כתב: מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע וכו' שהיו מסובין בבני ברק. מכאן מוכח שראוי להיות בהסיבה בשעת אמירת הגדה, שאם לא כן על מה הוצרך המגיד לספר לנו שהיו מסובין בשעת אכילת מצה וכו', הלא אין כוונתו רק להראות שהיו מספרין כל הלילה, אלא ודאי שצריך להיות בהסיבה אף בסיפור יציאת מצרים, ודלא כדעת השל"ה שסובר שאין צריך הסיבה ואסור להסב בשעת אמירת הגדה. ע"כ. וכעין זה כתב החיד"א בהגדת שפה אחת בפיסקא זו.

ובעניותי יש לעמוד בראייה זו, שהרי דרך התלמוד לומר לשון "היו מסובין" על כל פעם שיושבים בסעודה, לפי שכך היה דרכם לאכול בהסיבה כנודע, וכמו שתראה בברכות (יא.) מעשה ברבי ישמעאל ורבי אלעזר בן עזריה שהיו מסובין במקום אחד, והיה רבי ישמעאל מוטה ורבי אלעזר בן עזריה זקוף וכו'. ע"כ. ושם (לז.): ומעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו מסובין בעלייה ביריחו, והביאו לפניהם כותבות ואכלו. ע"כ. וכיוצא בזה בפסחים (ק.) ובסוטה (מח:) ועוד רבים, והכא נמי מה שאמרו 'מסובין' להורות נתן שישבו לאכול ביחד, אבל אינו מוכרח שהיו קוראים ההגדה בהסיבה דוקא.

*

תגובה א.

הרב יהודה יברוב, נתיבות - כותב מדור "לעומקה של פרשה" באספקלריא

לכבוד הרב משה יוחאי רז שליט"א

בדבר דחייתו לדקדוק האחרונים מלשון ההגדה "שהיו מסובין בבני ברק" שהגדה בעיא הסיבה, דהלא מצינו שאכילה קרויה "הסיבה" מפני שדרכם היה לאכול בהסיבה.

יש לומר דרך היכא דאיירינן באכילה ממש נקטינן לשון הסבה, אבל בההיא דזקנים - הלא לא מיירי באכילתם את המצות והמרור וסעודת ליל הסדר, אלא בסיפור יציאת מצרים, ואי לאו דהיו מסובין בשעת הסיפור לא הוה ליה למינקט לשון זו.

בכבוד ובברכה

יהודה יברוב,

נתיבות

*

תגובה ב.

הרב אליעזר שלאס

זוכרני שהאריכו בזה רבני אספקלריא בטוטו"ד במשא ובמתן נראה לי לפני שנתיים .

בברכה מאליעזר

*

תגובה ג.

הרב ישעיהו שניידר

כיהודה ועוד לקרא להדר"ג שליט"א, ומ"מ י"ל שאין ראייתם מופקעת, דסו"ס במקומות הנ"ל שציינתם כידכם הטובה, מיירי שממש הסיבו - שכן היה דרכם - לאכילה, ועדיין לא מצינו להדיא לשון מסובים שאינו לאכילה או למצות הסיבה.

ואם באנו לומר שכאן הכוונה שהיו מסובין ל'סעודת ה'סדר', להא הקדים הגרש"ק ואמר: 'שאם לא כן על מה הוצרך המגיד לספר לנו שהיו מסובין בשעת אכילת מצה וכו', הלא אין כוונתו רק להראות שהיו מספרין כל הלילה, ואם נקבל טענה זו, ה"ה ואולי ק"ו שלא הוצרך לומר שהסבו אכילתן.

ומ"מ שפיר נראה שיש מקום למאן במה שהיה פשוט לו, ע"פ מ"ש כת"ר בטוטו"ד.

בברכת הדיוט לפסח כשר ושמח לאכול מהזבחים והפסחים, ולהגדיל תורה ולהאדירה!

הרב ישעיהו שניידר

*

תגובה ד.

הרב יהודה יעקב בנדיקט, בני ברק

למה זה לא ראייה מוכחת, הרי אין ראייה מוכחת למעלה מזו, הרי כתוב "מסובין" וכתוב "מוטה". משמע שזה שני דברים נפרדים. ואילו לדברי ר' שלמה קלוגר "מסובין", היינו כהלכתו שהכונה למוטה לצד שמאל. ומהגמ' ברכות מוכח בפי' שמה שכתוב "מסובין הכוונה כדבריק" שיושבין בסעודה."

*

תגובה רי"ח רוה

אדרבא היא הנותנת.

מכיון שדרכם הייתה שכשהיו יושבין בסעודה היו בהסיבה, לכן כתבו תמיד "מסובין".

אבל זה אכן היה כך בפועל על דרך הרוב. וכשהיו לומדים, או עוסקין בתורה, לא הייתה הרגילות לעשות זאת בהסיבה, ולכן אין כתוב "מסובין", אלא "יושבין".

והשתא, סיפור יציאת מצרים, כבר אינו בתוך הסעודה, אלא לפניה - ב"מגיד", או לאחריה, עד סו"ז ק"ש.

אי לכך, אם לא שבאמת הסבו, אין לכתוב כלל מסובין. אלא יושבין, כפי שכותבין על עסק בתורה. אלא ודאי שאם שינו מן הרגילות וכתבו מסובין, בהכרח שכתבו כן משום שאכן הסבו בפועל. (ומשא"כ במי שאכל מצה אך לא היה מוטה, שכתבו מסובין ע"ש אכילתו בסעודה).

כללו של דבר, אם כתבו מסובין על אכילה, אז מסתמא שהסבו אז, שכן הייתה דרכם, ורוב היושבים אצל סעודה, בהסבה היו יושבין, אך עדיין אפשר לומר שאם אכלו, כתבו הסבה עקב אכילתם, ולא עקב הסבה בפועל.

אך אם כתוב הסבה שלא אצל סעודה, אלא אצל עסק ביציאת מצרים, (על אף שהיה לפני או אחרי הסעודה). אין לך אלא שהסבו בפועל ממש, ולכן זו ראייה אלימתא טובא, שיש להסב באמירת ההגדה, דאל"כ מדוע ראו צורך להסב, שלא בזמן אכילה, ובהכרח שהסבו, דאל"כ מדוע **כתוב** שהסבו, על אף שכבר לא היו אוכלין ממש. ועפ"ז, מה שהקשה כ"ת שליט"א, לק"מ לענ"ד.

*

תגובה ו.

הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס יוסף החדש', ועוד

ב"ה

ראיתי השאלה שכתבתם בשם הגאון הנפלא רבי משה יוחאי רו שליט"א. והנה בספרי "פרדס יוסף החדש" על הגדה של פסח כתבתי בזה ב"ה כדלהלן:

שהיו מסובין בבני ברק, והיו מספרים ביציאת מצרים. בהגדת מעשי ידי יוצר להגאון ר"ש קלוגר ז"ל, כתב להוכיח מכאן שראוי להיות בהסיבה בשעת אמירת ההגדה, דמה הצריך המגיד לספר לנו שהיו מסובין בעת אכילת מצה, הלא אין כוונתו רק להראות שהיו מספרין כל הלילה, אלא ודאי שצריך להיות בהסיבה אף בסיפור יציאת מצרים, ודלא כדעת של"ה [מובא בחק יעקב סימן תע"ג (ס"ק ל"ה)], שסובר שא"צ הסיבה, ואסור להיסב בשעת אמירת ההגדה, עכ"ד.

ואולם בשו"ת שיח יצחק (סימן רט"ז) כתב לדחות דבריו דהרי טעם השל"ה הוא כדי שיאמר ההגדה באימה ויראה, דהרי יש לה דין תפילה, (עיין דרכי משה סי' תע"ג סקי"ב), ולזה אין ראייה מהתנאים האלוקיים הדומים למלאכי השרת, שהם ירונו בגאון ה', מלאי אימה ופחד, אף אם מסובין הן, ומי ידמה עצמו לאיתני עולם אילים ותרשישים אשר גובה להם ויראה להם אף בהסיבה בלכתם ילכו, ודו"ק. וכעין דמדומי ראייה מברכות (ל' ע"ב) אביי הוה קא בדח טובא וכו' א"ל אנא תפילין מנחנא. (עכ"ד).

וראה בגליון מעדני אשר להגאון הנפלא רבי אשר אנשיל שוורץ שליט"א (גליון ע"ה) שכתב דאין ראייה כלל, דהכוונה שהיו מסובין, שהסיבו לסדר, ולא שהיו מסובין כל הסעודה, וכלשון בני אדם איפה אתה מיסב, עכת"ד.

ונראה לי להוסיף ראייה לדבריו, דאם היה כתוב שהיו מסובין ומספרים בבני ברק כל אותו הלילה, היה משמע שהסבו בשעת אמירת ההגדה, אבל השתא דכתוב שהיו מסובין בבני ברק, והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, משמע בהדיא שהיו מספרים לא קאי על היו מסובין, וק"ל.

עד כאן מספרי "פרדס יוסף החדש" על הגדה של פסח.

בברכת כהנים באהבה,

כעתירת גמליאל הכהן רבינוביץ

*

תשובות נוספות לשאלה זו, וסיכומן, התפרסמו בגיליון אספקלריא לפרשת ויקרא תשע"ז, ולתועלת הלומדים נעתיק אותן כאן:

א. תגובת הרב אליעזר דוידזון, ראש כולל ובית הוראה עיון המשפט, בורות ויעוץ בענייני ממונות

ג"א מצטרף לתשובה זו. שהיו מסובין הוא שיגרא דלישניה. מסובין לסעודה, וישבו אח"כ לספר.

אוסף עוד, גם אם נניח שהיו מספרים בהסיבה, אין מכך שאלה על השל"ה. כיון שאינו דומה סיפור יציאת מצרים, לקריאת ההגדה עצמה. ולדוגמא, בקריאת ההגדה אסור לשתות. ואילו אם מספר ביציאת מצרים כל הלילה, אין כל איסור לשתות. (מים בלבד - בגלל האפיקומן). ומסתבר גם שלכו"ע אין כל איסור לספר ביציאת מצרים בהסיבה.

חשוב לציין שבזמנם הסטנדרט של הישיבה לא היתה על כסא. יש לכך ראיות רבות מספור: דוד המלך היה יושב על הארץ כשלמד, כמו שאר התלמידים. גדר פוסע על ראשי עם קודש (שאסור לחכם להכנס כשכולם יושבים והוא מטריחם שגורם להם לעמוד לכבודו, היה רק בזמנם שהיו יושבים על הארץ. (רש"י מגילה כ"ז ב', וסוטה ל"ט א'). אדם בריא לא היה יושב על כסא, אלא אם היה מלך או נשיא וכדו'. הכסאות המוזכרים בתנ"ך וגם בגמרא, רובם מדברים על כסא מלכות, כסא הכבוד, וכדו'.

ב. תגובת הרב שמואל נוסבוים, ראש כולל 'שערי שלמה'

עוד יש לומר שעיקר חיוב הגדה שעונים עליו דברים הרבה לפני אכילת מצה וזה בוודאי קיימו לפני חצות [ויתכן שלא בהסיבה כשל"ה] ומה שהאריכו לספר כל אותו הלילה עד הבוקר בהסיבה היה תוספת במצוה אם באריכות הלל, או בהלכות הפסח או ב'ספירים' - אורות עילאיים, או בסיפור כפשוטו, כל מדרשי חז"ל על יצי"מ. וקמ"ל דתוספת במצוה מותר גם להשל"ה בהסיבה.

ג. תגובת הרב שלמה רוזנשטיין

לכאורה פירכא מצויינת. מה עוד - "על מיטה מיסבין" - "על כסא יושבים" כסא להסיבה נקרא "כסא נח", משמע סתם כסא לישיבה, סתם ספה להיסב.

ד. תגובת הרב יעקב שלמה שיינברגר, מח"ס במשנת רש"י

איני מונח בענין זה כעת, אך זכורני שהגר"א וייס בעל המנחת אשר יש לו בענין זה שיחה נפלאה בהגדתו מנחת אשר עיי"ש ותמצא נחת.

ה. תגובת ישראל אברהם קלאר

מה שכתב שלשון מסובין נהוג בלשון חז"ל לאו דוקא בהסיבת שמאל, ונימק הטעם כיון שהיו רגילים בהסיבה: המלה 'הסבה' אינה מסגירה כלל את ההטייה לצד! הסבה פירושה ישיבה סביב סביב! ולפי שהיו רגילים בהסבה לכן קראו 'הסבה' לישיבה בדרך המסורתית לישיבה לאכילה – הטייה לצד.

ומאותה סיבה תרגום" וישבו לאכל לחם" – "ואסתחרו למיכל לחמא", ואף תרגום "ובמושב לצים לא ישב" – "ובסיעת ממיקני לא אסתחר", והדברים מתאימים להפליא עם עיקר תירוצכם, וביתר שאת.

ר' שמואל נוסבוים ליא"ק

בענין לשון הסיבה (לבאר סברת ר"ש קלוגר והחיד"א): בכל סיטואציה אחרת הסיבה פירושה 'סביב' כמו שכתבתם, אבל בליל הסדר חז"ל פירשו לנו שהסיבה יש לה כוונה הלכתית מיוחדת ואפילו עני שבישראל שיש לו רק ספסל פשוט חייב להסב עליה (תוס' ריש ערבי פסחים) ימין לא, פרקדן לא, ז.א. מסובין כמו שהילדים אומרים במה נשתנה, אהן געלייגט, נטייה חזקה לצד שמאל. ואם השתמשו בביטוי מסובין בבני ברק על אותו הלילה מסתבר שהכוונה למצוות הסיבה.

מענה יא"ק לר' שמואל נוסבוים:

בלי ספק הסבה משמשת לישיבת 'אהן געלייגט', וגם כמובן ש'מסתבר' שכשכתוב מסובין הכוונה אהן געלייגט כדבריכם, ומה שאמר הרב רו הוא שאין ראייה, ולכך הסכמתם לכאורה. וגם הוספתי שהמלה הסבה מצד עצמה הלוא אינה מסגירה את 'אהן געלייגט', שכן במקורה היא ישיבת סביב [אולי רק לאכילה], והידיעה שכך עוזרת להבין אם מצאנו מקום (כמו בברכות) שנאמר הסיבה על זקוף, שהרי במקור הסבה שייכת גם בזקוף.

ושוב ראיתי ברשב"ץ בפירוש ההגדה (הביאו הרב יהודה בן דוד בתגובתו כאן) שפירש להדיא שמסובין הנוכח ב'מעשה ברבי אליעזר' הכוונה לאכילה בצוותא, לעומת שאלת המסובין במה נשתנה שפירשה 'דרך חירות'.

ובהערת הגדת 'תורת חיים' על דברי הרשב"ץ הללו כתב שאולי הכרחו משום שרבי עקיבא היה תלמיד בפני רבו ואין צריך הסבה, אכן לאור האמור אפשר שכוונתו משום שסיפור יציאת מצרים אין טעון הסיבה כלל. ועי"ע בהערה שם מקור מדברי רש"י על

הפסוק (שמואל-א טז, יא) – "כִּי לֹא נָסַב עַד בָּאוּ פָּה": "לא נסוב – לא נשב לאכול, כל מושב סעודה קרויה הסבה".

אכן בהערה שם הובאה גם אפשרות שהטעם לכך ששייבה לאכילה קרויה הסבה הוא לפי שהיתה דרכם לאכול בהטיית שמאל, ועיין במצודת ציון בשמואל שם שכתב: "נסוב – הישיבה לאכילה קרויה מסיבה, כי דרכם היה לשבת מסובים", והוא לכאורה כפי שנקט הרב רו שליט"א, אם לא שנאמר ש'לשבת מסובים' כוונתו סביב סביב, שהלוא המציא לנו הרב שלזינגר (ראה דבריו להלן) מה שנאמר ב'הגדה שלמה', ושם מובא מדברי הערוך שפירש בערך 'סב' – 'היקף סביב הכסאות לשבת לסעודה', ובערך 'מסיבה' – 'כי דרכם היה בימי קדם, ועוד היום באנשי מזרח לישב על המאכל והמשתה סביב סביב, והוא ממש כפי שנתבאר.

ועוד הביא בהגדה שלמה שם מפירוש המשניות לרמב"ם (ברכות פ"ו מ"ו) שפירש 'הסבו אחד מברך לכולם' – פירוש הסבו הטו, וענינו שהיתה אכילתם על דרך קיבוץ וחברה, הרי שסבר שגם הסבה של הטייה נובעת מכך שהיתה אכילתם על דרך קיבוץ וחברה, ולא להפך.

ומציע בהגדה שלמה שם באריכות פירוש חדש לשאלת 'כולנו מסובין', שאולי קודם החורבן היתה מצות ההסיבה רק אכילת הפסח 'בחבורה', והיו אוכלים בהטייה לצד רק מצד מנהגם תמיד בעת אכילה בחבורה, ואחר החורבן תקנו הסבה של הטייה לצד דרך חירות, ובזה מבאר ששאלת 'כולנו מסובין' מקורה מזמן הבית, והיתה הכוונה על האכילה בחבורה, וזו הכוונה גם ב'שהיו מסובין בבני ברק'. עי"ש אריכות דבריו.]

ו. תגובת הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ועוד

יש להוסיף ראיות מעניינות לכל הדברים הנפלאים והראיות שהעלו כאן, שיש לחלק בין לשון "הסבה" שפירושה התאספות בלבד, שע"ז נאמר בברכות "הסבו" אחד מברך לכולן, ללשון "הסיבה" עם חיריק בסמך, שמשמעותה לשון ישיבה על כרית. וראיה לזה, כי בלשון תימן המדוקדקת, "מיסבין" של מה נשתנה, מנוקד צירי במ"ם, ופתח בסמ"ך, ואילו לשון "שהיו מסובין", נכתב בשוא במ"ם ובשורוק בסמ"ך, הרי ששניהם פעלים נפרדים.

מומחה הדקדוק יעקב לויפר:

אני נוטה יותר לדברי הרב רו, הרבה פעמים מכילה מילה הן משמעות כללית יותר והן משמעות מצומצמת. ולכן 'מסובין' יכול לבוא במשמע מצומצם המתאר את צורת הישיבה, וכן במשמע רחב של 'היו ישובים ביחד', כי הדרך ברגיל בהסיבה ולכן כל ישיבה ביחד נקראת הסיבה. [כמו המילה 'לחם' שיכולה לשמש הן ללחם מדגן, והן בהרחבה על כל הסעודה].

ומה שדייק הר"י צברי מלשון תימן - נקודה מעניינת, אבל סבורני שאין מכאן הוכחה אלא לשתי הגיות שהשתמרו אצלם, אבל לא שיש כאן באמת שתי משמעויות.

ז. תגובת הרב דוד שלמה שלזינגר, מח"ס נאות דשא על מ"ב

ראה בהגדה שלמה (בעמ"ח תורה שלמה, במבוא עמ' 116-115) שכבר הקדים לפרש תיבת מסובין דהיינו ישיבה מסביב וכן פירש גם את השאלה של מה נשתנה. ולעצם הדבר של איסור הסבה בעת ההגדה יש לחלק בין זמנם שהיו רגילים בזה לזמנינו שאין רגילין אם כן איכא איסור בזה.

ח. תגובת הרב יהודה בן דוד, עורך קבצי 'משנת יוסף' ממשנת הגרע"י זצ"ל

הנה ראשית לענ"ד אף שיש כאן שאלה, צורתה שונה, וזאת מכיון שמפורש בהגדה שהיו מסובין, ומאי קמ"ל? (וכן הקשו רבים מן האח', וכל א' תירץ כדרכו). וכך יש לשאול, דמאחר ובזמנם נהגו לישיב בהסיבה, מנין לנו שמה שקראו ההגדה בהסיבה הוא מצד החיוב, שמא הוא מצד שכך היה מנהגם (מצד הנוחות, ולא מדינא).

ומש"כ הרב יעקב שלמה שיינברגר שבהגדה של פסח "מנחת אשר" יש בזה שיחה נפלאה, עיינתי שם (עמ' רמו), ואף שמתחילה רצה להביא ראייה ממש"כ "מסובין" שהיו מסובין ממש בהגדה. למסקנה הסכים עם הפירכא, שזהו שיגרא דלישנא, ושכך מוכח מהגמ' ברכות (יא). שהביא הרב המקשה "מעשה ברבי ישמעאל ורבי אלעזר בן עזריה שהיו מסובין במקום אחד, והיה רבי ישמעאל מוטה ורבי אלעזר בן עזריה זקוף וכו'. ע"כ. ומוכח דאף שהיה זקוף נקרא מיסב. אמנם לענ"ד אינה ראייה מוכחת כ"כ, די"ל דבמקום שכתבו להדיא "זקוף" שאני.

וכתב (שם, עמ' עז) שמחמת שזמן אכילת האפיקומן הוא בחצות, א"כ אחר חצות אינו בגדר מצוות מגיד, אלא הוא רק בגדר "כל המרבה". וא"כ וי"ל לפי"ז שאף להשל"ה אין אסור להסב אלא רק בעיקר ההגדה, ולא בתוספת. (וכמדומה שראיתי יישוב זה באיזה מקום).

ובאמת שעיקר מה שכתבו הגר"ש קלוגר ומרן החיד"א הוא לאפוקי ממש"כ השל"ה ש"אסור" להסב, ובזה יש להוכיח מדכ' בעל ההגדה "מסובין", ולא חשש שילמדו מזה ש"אפשר" להסב, ש"מ שאין בכך איסור, ואף שאין הוכחה ש"צריך" להסב.

ובאמת שמצאתי שכן כתב המאירי (פסחים קח). להדיא וז"ל "ארבע כוסות כולם צריכין הסבה, הן שתייתם הן הדברים שהם מסודרים עליהם, ר"ל קידוש וקריאת ההגדה וקריאת ההלל וברכת המזון. ואם היה מיסב בכל הסעודה הרי זה משובח". ע"כ. [ועי' להרב המגיה לחי' תלמיד הרשב"א (פסחים שם, הע' מ) מה שדייק מדבריו. ואין דבריו מוכרחים]. אלא שיש לעמוד בזה מלשון הרמב"ם (חמץ ומצה פ"ז ה"ח) שכתב "ואימתי צריכין הסיבה בשעת אכילת כזית מצה ובשתיית ארבעה כוסות האלו, ושאר אכילתו ושתייתו אם היסב הרי זה משובח ואם לאו אינו צריך". עכ"ל. ומשמע שרק בזמן האכילה והשתיה הרי זה משובח, אבל שלא בזמן האכילה והשתיה אפי' משובח אינו. וכן העיר במשנת יעב"ץ (השמטות ומילואים לסי' יח). ועי' להגר"ש מורגנשטרן שליט"א בקובץ אור שמואל (תשס"ג, עמ' ס), מש"כ בזה.

ומרן הגרע"י זצוק"ל בספר חזון עובדיה (הל' ליל הסדר עמ' י) כתב "ובהגדה ובהלל ושאר ברכות יש מחלוקת בפוסקים. ואם ירצה להסב יש לו על מי לסמוך". ובעמ' נו כתב

"אם ירצה יאמר את ההגדה כשהוא יושב, ואם ירצה אומרה כשהוא מיסב". ע"כ. ועיין שם שעמד בכל זה. ושם (עמ' י) בהערה נראה דדעתו נוטה לדברי המאירי, דבהגלות נגלות דבריו אמרינן אפוישי במחלוקת לא מפשינן. עיין שם.

שוב מצאתי בספר אוצר ההלכות (טאוב) שהביא שבפירוש ההגדה להרשב"ץ כתב בזה"ל "ולשון מסובין לשון היושבין לסעוד בלשון התלמוד (ברכות מג. מו:) כיצד סדר הסיבה". עכ"ל. ונמצא שאלו ואלו דברי אלקים חיים, ומקורם בראשונים.

[ובמש"כ במנחת אשר (שם, עמ' רמה) לתמוה על מה שכתב המשנה ברורה בסימן תפ (סק"א) "ואומרים הלל מיושב אף שבכל השה אומרים מעומד, בפסח שאני, מפני שיושב הוא דרך הסיבה וחירות", והקשה שהרי בסי' תעג (ס"ק עא) "ואין לומר בהסיבה, רק באימה ויראה". לענ"ד לא קשיא מידי, דכוונת המשנ"ב בסי' תפ היא גם כן דאין להסב, וביאור דבריו הוא שמכיון שסתם ישיבה בפסח היא בהסיבה, אם כן כשיושב בלא הסיבה חשיב כעומד לגבי ישיבה בימות השנה. וכן משמע מלשון השבלי הלקט שהביא שם, (שהביאה הב"י) שכתב "והר"מ כ' לפי שדרך ליל פסח דרך הסיבה וחירות אין מטריחין אותו לעמוד". ודו"ק. שוב ראיתי שבחזון עובדיה הנ"ל (עמ' י) עמד בכל זה. עיין שם].

*

סיכום הדברים

הוכחות שונות:

א. בגמרא מבואר לכאורה ש'הסבה' שייכת גם בזקוף: "מעשה ברבי ישמעאל ורבי אלעזר בן עזריה שהיו מסובין במקום אחד, והיה רבי ישמעאל מוטה ורבי אלעזר בן עזריה זקוף וכו'" (ברכות יא.). [אמנם יתכן שאין מוכרח, שאולי במקום שכתבו בפירוש "זקוף" – שונה (ר"י בן דוד)].

ב. בגמרא מבואר לכאורה ש'הסבה' עניינה ישיבה לאכילה ולא דוקא בהטיית שמאל: בהרבה מקומות (כגון: ברכות יא. לו. פסחים ק. סוטה מח: ועוד).

ג. ברש"י מבואר ש'הסבה' עניינה ישיבה לאכילה: רש"י על הפסוק (שמואל-א טז, יא) – "כי לא נָסַב עַד בָּאוּ פָּה": "לא נסוב – לא נשב לאכול, כל מושב סעודה קרויה הסבה".

ד. ברשב"ץ מבואר ש'הסבה' עניינה ישיבה לאכילה – בלשון התלמוד [לפעמים]: בהגדה של פסח 'מעשה ברבי אליעזר וכו' שהיו מסובין בבני ברק' מפרש שבשונה מלשון 'מסובין' בשאלות 'מה נשתנה', כאן אין הכוונה דרך חירות [-הטיית שמאל] אלא ישיבה לסעוד.

ה. בערוך מבואר ש'הסבה' עניינה ישיבה סביב סביב לאכילה [בכסאות! לא בהטיית שמאל בארץ]: ערוך בערך 'סב' – 'היקף סביב הכסאות לשבת לסעודה', ובערך 'מסיבה' – 'כי דרכם היה בימי קדם, ועוד היום באנשי מזרח, לישב על המאכל והמשתה סביב סביב'.

ו. במצודת ציון מבואר ש'מסיבה' עניינה [כנראה 'כל'] ישיבה לאכילה, כי דרכם היתה לשבת בהטיית שמאל: בשמואל שם שכתב: "נסוב – הישיבה לאכילה קרויה מסיבה, כי דרכם היה לשבת מסובים" (כנראה כוונתו שלכן גם כשאינם יושבים בהטיית שמאל נקראת הישיבה לאכילה 'מסיבה').

ז. בתרגומים מבואר ששורש 'סחר' הארמי, המקביל ללשון 'הסבה', עניינו ישיבה [לאכילה, ואולי גם שלא לאכילה]: תרגום אונקלוס על 'וישבו לאכול לחם' – 'ואסחרו למיכל לחמא', תרגום 'ובמושב לצים לא ישב' – ובסיעת ממיקני לא אסתחר', ופירש במוסף הערוך (ר"ב מוספי) שפירושו ישיבה מסביב לשולחן.

*

טעם ישיבה לאכילה קרויה הסבה

אפשרות א. הסבה בשורשה היא לשון 'סביב סביב' [ולאו דוקא בהטיית שמאל], ומה שקורים להטיית שמאל דרך חירות 'הסבה' – בגלל שבדרך כלל ישיבתם לאכילה סביב סביב היתה בהטיית שמאל.

אפשרות ב. הסבה יש בה בשורשה שתי אפשרויות. הסבה היא לשון 'סביב סביב' [ולאו דוקא בהטיית שמאל], ומה שקורים להטיית שמאל דרך חירות 'הסבה' – זו מלה משורש אחר לגמרי וללא קשר.

[שיש לחלק בין לשון "הסבה" שפירושה התאספות לאכילה – ללשון "הסיבה" עם חיריק בסמ"ך, שמשמעותה הטייה לצד. וראיה לזה, כי בלשון תימן המדוקדקת, "מיסבין" של מה נשתנה, מנוקד צירי במ"ם, ופתח בסמ"ך, ואילו לשון "שהיו מסובין", נכתב בשוא במ"ם ובשורוק בסמ"ך, הרי ששניהם פעלים נפרדים (ר"י צברי). ברם שמא אין מכאן הוכחה אלא לשתי הגיות שהשתמרו אצלם (י. לויפר)].

אפשרות ג. הסבה בשורשה היא הטייה לצד. כיון שדרכם היתה בהסיבה [הטייה לצד], לכן כל ישיבה לאכילה קראו 'הסבה', על דרך משמעות רחבה ומצומצמת^{מא} (פשטות מצודת ציון הנ"ל). [ואולי כל ישיבה על גבי מיטה או ספה קראו לפעמים הסבה מפני סיבה זו, גם שלא לצורך אכילה].

אפשרות ד. הסבה בשורשה היא הטייה. כיון שדרכם היתה לאכול בקיבוץ וחברה לכן נקראת אכילתם 'הסבה' [הטיית שמאל שזו תוצאה של אכילתם בהתקבצות, או: שנוטים האחד אל מול השני בהתקבצות] (פירוש המשניות לרמב"ם ברכות פ"ו מ"ומב).

אפשרות ה. הסבה בשורשה היא ישיבה בהתקבצות, ולפי שכשהיו יושבים בהתקבצות היו נוטים לצידם לכן קורים להטייה לצד הסבה (הגדה שלימה^{מג}).

^{מא} במשמע מצומצם המתאר את צורת הישיבה, וכן במשמע רחב של 'היו יושבים ביחד', כי הדרך לפי הרגיל היא בהסיבה, ולכן כל ישיבה ביחד נקראת הסיבה. [כמו המילה 'לחם' שיכולה לשמש הן ללחם מדגן, והן בהרחבה על כל הסעודה].

^{מב} על 'הסבו אחד מברך לכולם' – "פירוש הסבו הטו, וענינו שהיתה אכילתם על דרך קיבוץ וחברה".

^{מג} ולפי דבריו מיישב שגם 'כולנו מסובין' בשאלות מה נשתנה הכוונה לאכילת הפסח בחבורה, עיי"ש.

הקדמה: יש מחלוקת ראשונים אם צריך הסבה באמירת ההגדה, דעת המאירי (פסחים קח.) שצריך^מ. ומלשון הרמב"ם (הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ח) משמע שלא בזמן האכילה והשתיה אפילו משובח אינו^מ, ואף לרשב"ץ כך הוא בפשטות. והשל"ה כתב שאסור.].

*

'שהיו מסובין בבני ברק' – האם רואים מפה שחובה או ראוי או מותר להסב בשעת סיפור יציאת מצרים, או שאין להוכיח מפה?

החיד"א ור' שלמה קלוגר: מוכח מפה שראוי / שצריך להסב. (הגדת 'מעשה ידי יוצר' לר"ש קלוגר, דף יד טור ד, והגדת שפה אחת לחיד"א, פיסקא זו).

ואף אם נאמר שבשאר המקומות יש לשון הסבה שאינו הטייה לצד, בליל הסדר חז"ל פירשו לנו שהסיבה יש לה כוונה הלכתית מיוחדת, ואם נאמר 'מסובין' מסתבר שיש בכך כוונה מיוחדת (ר"ש נוסבוים).

ואף אם אין הוכחה שצריך להסב, על כל פנים ממה שלא חשש בעל ההגדה לנקוט לשון "מסובין", ולא חשש שילמדו מזה ש"אפשר" להסב, שמע מינה לכל הפחות שאין בכך 'איסור' (ר"י בן דוד).

*

תירוצים ליישב עם דעת השל"ה שסובר שאסור להסב בשעת סיפור יציאת מצרים

א. נקט מסובין רק על שם ישיבתם לאכילה [כמו ההסברים הנ"ל] (רשב"ץ ועוד^מ).

ב. נקט מסובין מפני שגרת לשון, שהיו מסובין לסעודה, וישבו אחר כך לספר (ר"א דוידזון).

ג. אולי האיסור להסב לפי השל"ה הוא דוקא ב'אמירת ההגדה' ולא ב'סיפור יציאת מצרים' שמעבר לכך (הגדת מנחת אשר עמ' ע"ז, ר"א דוידזון, ר"ש נוסבוים). [ואולי נכלל ב'אמירת ההגדה' כל סיפור יציאת מצרים שלפני חצות, סוף זמן אכילת האפיקומן – לחם שעונים עליו דברים הרבה (הגדת מנחת אשר, ר"ש נוסבוים, ועוד)].

ד. אולי בזמנם שהיו רגילים בהסיבה לא היה איסור להסב, רק בזמנינו שאין רגילים (רד"א שלזינגר), אולי לא הסבו מצד החיוב, רק מצד שכך היה מנהגם מצד הנוחות (ר"י בן דוד).

בין המקורות: הגדת מנחת אשר לר"א וייס, הגדה שלימה לרמ"מ כשר במבוא עמ' 115 ו 116, הגדת תורת חיים, אוצר ההלכות לר"א טאוב, כותבי אספקלריא – כדלהלן, ועוד.

^מ ועי' להרב המגיה לחי' תלמיד הרשב"א (פסחים שם, הע' מ) מה שדייק מדבריו. ואין דבריו מוכרחים (ר"י בן דוד).
^מ וכן העיר במשנת יעב"ץ (השמטות ומילואים לסי' יח). ועי' להגר"ש מורגנשטרן שליט"א בקובץ אור שמואל (תשס"ג, עמ' ס), מש"כ בזה (ר"י בן דוד).

^מ ראה בהגדת 'תורת חיים' שאולי הכרחו משום שרבי עקיבא היה תלמיד בפני רבו ואין צריך הסבה, אכן לאור האמור אפשר שכוונת הרשב"ץ משום שסיפור יציאת מצרים אין טעון הסיבה כלל. ברם, אפילו אם היתה מצוה להסב מובנים לכאורה דברי הרשב"ץ, כיון שהנושא בפיסקת מעשה דרבי אליעזר אינו מצות ההסיבה, אינו מן העניין שיזכירו שהיו מסובין.

אספקלריא לדף היומי – הארות במסכת פסחים

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים

דף צז.

תוספות ד"ה ורועה 'פירש רש"י ויפלו דמיה לקיץ המזבח ממדרשו של יהוידע, ואין נראה לריב"א דלא נאמר מדרש יהוידע אלא בהפריש מעות לחטאתו או לאשמו ונשתייר מהם או אבדו והפריש אחרים ואחר כך נמצאו דמה שנשתייר יפלו לנדבה, אבל בכי האי גוונא שלא נתכפרו עדיין בעלים אמרינן תימכר ויביא אחרת בדמיה, והביא ר"י ראייה לדבריו דתנן בפרק ולד חטאת (תמורה דף כא:): ושאבדה אם משכיפרו כו' ואם עד שלא כפרו בעליה תרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא אחרת בדמיה, והשתא בדחוייה גמורה כמו אבדה דמודי ריש לקיש לאחר כפרה דמתה קתני עד שלא כיפרו יביא בדמיה אחרת בעברה שנתה דלאו דחוי גמור הוא דאף לאחר שכיפרו בעליה אינה מתה לא כל שכן שאם נסתאבה קודם כפרה דיביא אחרת בדמיה, לכאן הוא קו' עצומה על רש"י, אמנם לכאן יש מקום ליישב דברי רש"י מראיה זו, כי י"ל ד"אבודה" כל מהות דחייתה הוא רק "לאחר כפרה" כי זה שהיא "נאבדה" בפועל, עדיין לא היה כאן שום "מעשה דחייה" וכל הדחחה הוא במה ש"אבדה והקריב אחרת תחתיה" [עכ"פ לחכמים דרבי בתמורה כד ע"ב, ובדעת רבי יש לפלפל ואכמ"ל], ולכן כל זמן שלא הקריב אחרת תחתיה, תקרב בעצמה חטאת, משא"כ עברה שנתה שזה עצמו שעברה שנתה הוא עצמו "סיבת הדחייה" כי "עבר זמנה" וכבר אינה ראויה להקרבה, ע"כ מיד נחשבת ל"מותר" כי כבר אינה עומדת להקרבה, וממילא חל עליה דין מותר חטאת שאולא לנדבה, משא"כ באבדה שלא חל עליה כלל דין מותר חטאת, וק"ל.

*

דף צח.

תוספות ד"ה הא חייל עליה אנינות 'אף על גב דקרינא ביה לפי אכלו בלילה מכל מקום אינו יכול לשלח קרבנותיו כדאמרינן (זבחים דף צט:): שלמים בזמן שהוא שלם, מזה משמע לכאן בהדיא שהוא מדאורייתא מה שאינו יכול להקריב פסח מחמת האנינות, וצ"ע דלעיל [בדף צב סוע"ב] כתבו התו' שהוא מדין העמידו דבריהם, וכלשונם 'ולעיל הוי מצי למיחשב נמי אונן בהדי הנהו דהעמידו דבריהם במת קודם חצות, וצע"ג.

*

דף צט.

בגמ' 'אמר רב הונא לא צריכא אלא לרבי יוסי דאמר אוכל והולך עד שתחשך הני מילי בערבי שבתות וימים טובים אבל בערב הפסח משום חיובא דמצה מודה' צ"ב דגם קידוש וסעודת שבת הוא חיוב ואולי כי אינו חיוב לאכול סעודה בליל שבת רק יכול לאכול ג' סעודות ביום השבת [כמבואר בתו' בדף ק ע"א אמנם יעוי' במג"א סי' רעד ומשנ"ב שם

שמשמע שזה רק בגדר תשלומין אבל עיקר מצוות הסעודה היא בלילה, וצ"ע] ועוד שברשב"ם מבואר שהעניין גם משום יין קידוש וגם משהו יצטרך לאכול משום קידוש במקום סעודה ולמה שבזה לא יהיה עניין של לתיאבון, וזה לכאו' בוודאי שעיקר החיוב הוא בלילה [אע"פ שיש לו תשלומין ביום אבל עיקר החיוב בלילה], ואולי די בכך שיש לו תשלומין שלא חמיר כ"כ כמצה שאין לו תשלומין, ואולי יש לחלק בין מצוות סעודת שבת שאם אינו נהנה אינו חייב לבין מצה שכולם חייבים בה, [ויעו' כעי"ז במשנ"ב סי' רעג סעיף ד' לעניין ערבות], אבל לכאו' לעניין לתאבון מסתבר יותר שאדרבא סעודת שבת שכל עניינה עונג יותר צריך להיות לתיאבון, וצ"ע.

*

תוספות ד"ה עד שתחשך 'מקשים אמאי איצטריך עד שתחשך פשיטא ועוד דבגמרא גבי שבתות וימים טובים לא קתני ליה, ואומר הר"י מקורבי"ל דגבי מצה דווקא בעינן עד שתחשך כדתניא בתוספתא הפסח ומצה ומרור מצותן משתחשך וטעמא משום דכתיב (שמות יב) ואכלו את הבשר בלילה הזה ומצה ומרור איתקשו לפסח, אבל סעודת שבת וימים טובים מצי אכיל להו מבעוד יום כדאמר בפרק תפלת השחר (ברכות דף כז:): מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קידוש היום מבעוד יום ואומר מהר' יחיאל וכו', ורבינו יהודה תירץ אפילו אי בעינן גבי שבתות וימים טובים עד שתחשך הכא איצטריך למיתני דאתא לאשמועינן דאע"ג דשחיטת פסחים מבעוד יום אינו נאכל מבעוד יום כשאר קדשים, וכן יש בירושלמי בריש פירקין תני ערב שבת מן המנחה ולמעלה לא יטעום כלום עד שתחשך, לכאו' צ"ע האם רבינו יהודה סובר באמת שבשבת ויו"ט א"א לאכול עד שתחשך, הרי הביאו התו' קודם גמ' מפורשת שאפשר לקדש מבעוד יום, והיה אפשר לומר שהכוונה שעכ"פ אינו יוצא י"ח סעודת שבת רק אחר שתחשך, ואמנם מותר להתחיל את הסעודה מבעו"י אבל צריך לאכול כזית משחשכה [וכפי שיש סוברים באמת, יעו' במשנ"ב סי' רסז], אבל ממה שהביאו מהירושלמי שלא יטעום כלום עד שתחשך, משמע שכוונתם לפרש בירושלמי שאסור לאכול עד שתחשך, והירושלמי אמר שאסור לטעום כלום, וזה צ"ע שא"כ איך יתפרש מה שמפורש בגמ' שאפשר לעשות קידוש מבעוד יום [ואין קידוש אלא במקום סעודה, ועכ"פ את הכוס של קידוש צריך לטעום], ולולי דברי התו' היה אפשר לפרש שאין כוונת הירושלמי לשתחשך בצאה"כ אלא הכוונה עד שבת, ועיקר הכוונה שלא יאכל מבעוד יום, כדי שיאכל לתאבון, וכמבואר בסוגיא דידן, [אלא שהלשון לטעום קשה קצת, ובאמת גם לפירוש התו' קשה קצת הלשון לטעום, דעיקר הכוונה שאין לעשות הסעודה של שבת, וצ"ע], ועכ"פ לפי מה שנראה מדברי התו' שבדברי הירושלמי מבואר שא"א להתחיל הסעודה מבעוד יום, צ"ע איך יתפרש הסוגיא בברכות, וצע"ג.

*

תוד"ה ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב 'דסלקא דעתך דהסיבת עני לא חשיבא הסיבה דאין לו על מה להסב ואין זה דרך חירות, ויש מפרשים דאדלעיל קאי עד שתחשך ואפילו עני שבישראל פירוש אפי' עני שלא אכל כמה ימים לא יאכל עד שתחשך, יל"ע

אם הכוונה שההפסק הוא אחר עני שבישראל, ומלא יאכל עד שיסב הוא עניין בפני עצמו, ולכאור' כך ריהטת לשון התו', אבל קשה לומר כן, דא"כ אין משמעות להמשך המשנה 'לא יאכל עד שיסב' שעל מי קאי ומה באו לומר בזה, לכן נראה שכוונת התו' שכל הבבא הזו היא המשך להרישא, והיינו שאפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, דהיינו בלילה שיסב ויאכל, אלא שיל"ע למה שינו הלשון שבתחילה אמרו עד שתחשך ובסיפא אמרו עד שיסב, וצ"ע.

*

דף ק.

תוספות ד"ה רבי יוסי אומר אין מפסיקין 'וגומר כל הסעודה ומברך ברכת המזון ואח"כ מקדש כדמוכח בברייתא דלקמן (דף קב.). משמע דאין צריך לעשות סעודה לשם שבת דאי צריך מה לו להמתין יפסיק מיד, וא"ת ואיך יעשו קידוש בלא סעודה הלא אין קידוש אלא במקום סעודה, וי"ל דחשיב קידוש במקום סעודה כיון שמיד אחר הסעודה עושה קידוש, ואותה סעודה עולה לו לסעודת שבת כדמוכח בתוספתא דקתני במילתיה דרבי יוסי ומזכיר של שבת בברכת המזון, צע"ג מה הביאור בזה, דאיך עולה זה לסעודת שבת הרי חוץ מהברכת המזון לא היה כאן בשבת כלום, ואולי י"ל דעיקר המצוה בסעודה היא מצב העונג שאחרי הסעודה רק שלא ניתן דברינו לשיעורין כמה זמן אכל קודם שבת יספיק לכן קבעו שתלוי בהברכת המזון אבל זהו דוחק גדול וחידוש גדול מאוד לומר כן, וצ"ע, גם יל"ע במה שהוכיחו התו' מהתוספתא שמזכיר של שבת שזה עולה לסעודת שבת, שלכאור' צ"ע למה יש ראייה מזה שעולה לסעודת שבת, הרי י"ל בפשיטות שצריך להזכיר של שבת כי "עכשיו" הוא שבת, ומנ"ל שהזכרת שבת הוא דווקא ב"סעודה של שבת" הרי הזכרת שבת היא גם כשאוכל כמה סעודות בשבת אע"פ שאינו חייב בהם, וא"כ חזינן שהכל תלוי בזמן, ומנ"ל לומר שאם מזכיר של שבת זה ראייה שיוצא בזה סעודת שבת, וצ"ע.

*

תוספות ד"ה שאין מביאין את השלחן אא"כ קידש 'והא דאמר בכל כתבי (שבת דף קיט:): מצא שלחן ערוך מלאך טוב אומר כו' לא קשה דערוך הוא במקום אחר אך אין מביאין אותו למקום סעודה עד אחר קידוש, ועכשיו שלחנות שלנו שהם גדולים יותר מדאי וקשה להביאם אחר קידוש שלא להפסיק כל כך בין קידוש לסעודה אנו רגילין לפרוס מפה ולקדש, והטעם מפורש בשאלתות כי היכי דתיתי סעודתא ביקרא דשבתא, ויש מפרש זכר למן שלא היה יורד בשבתות וי"ט והיה טל מלמעלה ומלמטה והמן בינתים', לכאור' לטעם של יקרא דשבתא [שזה בפשטות הטעם העיקרין] ה"ה אם מביא את הלחם אחר הקידוש ג"כ מתקיים עניין זה, וא"כ יל"ע במה שכתבו התו' שעכשיו שולחנות שלנו הם גדולים וע"כ א"א להביאו אחר קידוש, ולמה א"א להביא רק הלחם לאחר קידוש שזה אינו טירחא גדולה, ולכאור' משמע שהוא כי עי"ז נפסיד את המעלה של שולחן ערוך, וסבי"ל לתו' שמעלה זו של שולחן ערוך עדיפא כיון שעכ"פ מקיימים קצת את היקרא דשבתא ע"י הפריסת מפה, אבל זה חידוש קצת לומר ששם שולחן ערוך תלוי

דווקא בלחם שעל השולחן, וצ"ע [ובמעשה רב מבואר באמת להביא את הפת אחר קידוש, ואולי סובר שאין חסרון של שולחן ערוך כשאינן עליו פת, א"נ סובר שיקרא דשבתא עדיף על מעלת שולחן ערוך, וצ"ע עוד בזה].

*

דף קא.

רשב"ם ד"ה אף ידי קידוש לא יצאו. 'כדפרשינן טעמיה לקמיה אין קידוש אלא במקום סעודה דכתיב (ישעיה נח) וקראת לשבת עונג במקום שאתה קורא לשבת כלומר קרייה דקידוש שם תהא עונג ומדרש הוא. אי נמי סברא היא מדאיקבע קידוש על היין כדתניא לקמן (דף קו א) זוכרהו על היין מסתמא על היין שבשעת סעודה הוקבע דחשיב, והנה כתב הרשב"ם בהמשך [בד"ה והלכה כר"ש בגרירה] 'והמקדש לאחרים חוץ מביתו נראה בעיני שאין צריך לסעוד שם שאפילו לא סעד שם יצאו בני אותו הבית דלדידהו הוי מקום סעודה, ויל"ע לפי השני של הרשב"ם כאן שהנקודה היא כי יין שבסעודה חשיב, א"כ לכאו' צריך להיות מקום סעודה אצל המקדש שאל"כ אינו יין של סעודה, וצ"ע.

*

תוספות ד"ה דאכלו ושתו וגנו בבי כנישתא 'וא"ת והא אמרי' בפ' בני העיר (מגילה דף כח.) בתי כנסיות אין אוכלין בהן ואין שותין בהן, אף על גב דאכילה ושתיה של מצוה מותר כדאמרי' בירושלמי שהיו אוכלים שם בקידוש החדש וגם עכשיו נוהגין לשתות כוס הבדלה וברית מילה מ"מ שאינה של מצוה ושינה אסור, ואפי' בשל בבל אין אוכלין בהן וכו', וי"ל דלאו דוקא בבי כנישתא אלא חדרים שהיו סמוכין לבית הכנסת קרי בי כנישתא ומשם היו שומעים הקידוש וכו', לכאו' יל"ע שהרי עסקינן כאן בסעודת שבת שהיא של מצוה, וא"כ למה אינה בכלל אכילה ושתיה של מצוה שמותר, אמנם יתכן דכוונת התו' להקשות כי משמע מלשון הגמ' שהיו אוכלים כל השנה כולה וע"ז הקו', אבל סתימת התו' משמע קצת שבסעודת שבת לא נחשב דבר מצוה, ויל"ע בטעמא דמילתא, נובאמת יש דברים שמצאנו שסעודת שבת נחשב דבר מצוה, יעוי' ברמ"א סי' רעו סעיף ב' ויעוי' במשנ"ב סי' שכה ס"ק סב, אבל מכמה פוסקים שדנו לעניין סעודה ג' בביהכ"ס משמע דפשיט"ל דעצם הדבר שהיא סעודת שבת אינו מספיק, ויעוי' בסוף סי' רמח שיש שני דרגות של מצוה, ואכתי צ"ע היטב בעניין זה].

*

דף קב.

רשב"ם ד"ה ה"ג תניא וכו' בסוף הדיבור 'ומשום דקבעי למיתני ועקרו רגליהן כדי לילך לבית המדרש הלכך נקט חברים תלמידי חכמים' צע"ק מה נאמר בביהכ"ס, שהרי שנינו בברייתא בית הכנסת או בית המדרש ולבית הכנסת הולכים לאו דווקא חברים ת"ח, וצ"ע, ולולי דבריו הקדושים היה אפ"ל דההדגשה בזה הוא להורות שדווקא שיש קשר ביניהם שישבו בצורה של חברים יחד אז מהני מה שנשאר, אבל אם היה עוד אדם בחדר שאינו קשור לחבורה זו לא יועיל, כי יסוד הדבר הוא שהחבורה לא נעקרה, ולכן

דווקא מי שישב יחד בבחינת "חברים" ונשאר, בזה נחשב שהסעודה לא נעקרה, וצ"ע בסברא זו.

*

תוספות ד"ה רב אמר יקנ"ה יומה שאין מזכיר בשמים פירש רשב"ם דטעם בשמים משום איבוד נשמה יתירה וביום טוב נמי איכא נשמה יתירה, וקשה דאם כן במוצאי יום טוב אמאי לא תקינו בשמים, לכך נראה דביום טוב ליכא נשמה יתירה והכא אין מזכיר בשמים משום דשמחת יום טוב ואכילה ושתיה מועיל כמו בשמים, ויש טעמים לא נכונים וזה הטעם נכון ועיקר, ונראה ליישב דעת רשב"ם דביו"ט יש נשמה יתירה אבל לא כמו בשבת, ולכן אינו כ"כ קשה סילוקו שיצטרכו בשמים בשביל זה אבל עכ"פ הוא מספיק בשביל שלא יורגש הסילוק של שבת כ"כ ולכן אי"צ בשמים אז וק"ל.

סגולה מהמגיד מקוז'ניץ לצרכי הפסח בהרחבה לספר שלשת סיפורים אלו / אוצר ישראל

צרכי הפסח בהרחבה

המגיד הקדוש מקאזניץ זי"ע, סיפר בכל שבת מברכין ניסן אלו הג' סיפורים, ומסוגלים להשפיע לבני ישראל צרכי פסח בהרחבה. [וכ"ק מרן בעל שומר אמונים זי"ע ציוה לספר הג' סיפורים ביומא דהילולא של רבינו רבי אלימלך זי"ע].

מעשה הראשון

היה איזה יהודי, שעשה לפני חג הפסח חבית יין שרף, ונסע למכור את החבית יי"ש, ועבר עם החבית יי"ש את הגבול בין מדינה למדינה, ותפסו אותו שומרי הגבול ולקחו ממנו את החבית יי"ש, כי היה אסור לפי חוקי המדינה לסחור עם יי"ש מבלי רשיון מיוחד.

נסע היהודי תיכף להרבי רבי אלימלך זי"ע, ובכה מאד שלקחו ממנו החבית יי"ש. אז אמר לו הר"א שילך ויאמר לשומרי הגבול שיטעמו מהחבית יי"ש ויראו שזה חבית מים ולא יי"ש, וכן עשה היהודי, וציוה לשומרי הגבול לטעום מהחבית, וראו שהיא מלאה מים ולא יי"ש ונתנו לו בחזרה החבית יי"ש.

והיהודי חזר שוב להר"א ובכה לפניו שהחבית יי"ש הינה מקור הכנסה עבורו לצרכי פסח, ועכשיו החבית יי"ש מלאה מים, אז אמר לו הר"א שיטעום ויראה שהחבית מלאה יי"ש, וכך הוה! שהחבית מים נהפך שוב ליי"ש, והיה להיהודי צרכי פסח בהרחבה גדולה.

מעשה השני

פעם היה מלך שנאבדה ממנו טבעתו, וצוה לחפש הטבעת ומי שקיבל על עצמו לחפש הטבעת נתן לו המלך הרבה מעות שיהיה לו אפשרות לחפש הטבעת. והיה שם יהודי שהיה עני ואביון ולא היה לו במה להכין צרכי חג הפסח, אמרה לו אשתו הנה אתה רואה שהמלך נותן מעות למי שרוצה לחפש טבעתו, תלך גם אתה ותאמר שאתה גם כן רוצה לחפש הטבעת והמלך יתן לך מעות, ובזה המעות יהא לנו במה להכין צרכי חג הפסח.

ונראה בעינינו עצת אשתו, והלך להמלך ואמר שרוצה ג"כ לחפש טבעתו, והמלך נתן לו מעות והיהודי הכין בזה המעות צרכי פסח בהרחבה גדולה. והיהודי היה ג"כ מכניס אורח, והביא לביתו על הסדר של ליל חג הפסח הרבה אורחים. אחד מיועצי המלך היה גלח שונא ישראל מובהק, ולא היה יכול לסבול איך יהודי הנ"ל רימה את המלך והוציא ממנו מעות, והלך הגלח בליל חג הפסח מאחורי חלון היהודי וכראותו איך שאוכל ושותה ואינו עוסק כלל בחיפוש טבעת המלך הלך הגלח להמלך, ואמר לו: אתה חושב

שהיהודי מחפש הטבעת? הנה אראה למלך מה עשה היהודי במעות שנתן לו המלך! והמלך הלך עם הגלח עד ביתו של היהודי, ועמדו מאחורי החלון והסתכלו בפנים וראו האיך שהיהודי יושב כמלך בגדוד, והיהודי היה לו מנהג כשאמר ההגדה כשהגיע להחרוזים דיינו אמר היהודי חרוז אחד וכל המסובים ענו אחריו "דיינו". ובעת שעמד המלך מאחורי החלון, אמר אז היהודי החרוזים של דיינו, ושמו של הגלח היה "דייני", ואמר המלך הנה עכשיו עושה היהודי חקירה מי גנב טבעת המלך, וכולם אומרים "דייני", והבין המלך שהגלח דייני הוא גנב הטבעת וצוה המלך לאסור הגלח ולהכותו עד שיודה, וכך הוה, שהודה שגנב הטבעת והיהודי היה לו צרכי פסח בהרחבה גדולה.

מעשה השלישי

יהודי אחד עבד אצל פריץ. פעם אחת התפאר הפריץ ואמר להיהודי: נכון הדבר באם לא הייתי נותן לך פרנסה היית גווע ברעב ח"ו? היהודי היה תמים וירא שמים, ענה להפריץ: "מה אתה אומר, אתה מפרנס אותי? הלא יש א-ל בשמים, והוא זן ומפרנס לכל הברואים, ואותי גם כן מפרנס, ואם הפריץ לא יהיה השליח מן השמים - יתן לי השי"ת על ידי שליח אחר!".

כששמע הפריץ תשובתו של היהודי, חרה לו מאד, וציוה להיהודי שיעזוב מיד את מקומו ולא יתן לו שוב עבודה.

זה היה לפני חג הפסח, והיהודי היה עני ולא היה לו במה להכין צרכי החג. להפריץ היה אוצר של מטבעות זהב, והפריץ נהג להכנס לאוצרו לנקות המטבעות מחלודה, והיה מנקה המטבעות ברוק שבפיו. ולהפריץ היה חיה קוף, וכידוע שזאת החיה עושה מה שרואה שהאדם עושה, וכשנכנס הפריץ לאוצרו לנקות המטבעות לקח עמו הקוף, וראתה איך שהפריץ מנקה המטבעות ברוק שבפיו, וחשבה שהפריץ אוכל מהמטבעות של זהב. אחר כך ירדה החיה לבדה להאוצר והתחילה לאכול מהמטבעות עד שנתמלא כרסה עם מטבעות של זהב, ונפלה פגר.

כשראה הפריץ שהחיה נפלה פגר ציוה למשרתו שיזרוק הנבלה לביתו של היהודי, שידע שאם אני לא נותן לו אזי אין לו פרנסה. וכשזרקו החיה בביתו של היהודי נקרע בטנה ונפלה ממנה הרבה מטבעות של זהב, והיה כבר להיהודי צרכי חג הפסח בהרחבה גדולה.

בליל הפסח, שלח הפריץ את משרתו לבית היהודי לראות אם יש לו מה לאכול, ומשרתו הגיע בחזרה ואמר להפריץ שיש להיהודי כל טוב, אז שלח לקרוא את היהודי, ושאל אותו מאין היה לו מעות להכין צרכי פסח?

סיפר לו היהודי איך שזרקו לו חיה בביתו וממנה נפלו מטבעות של זהב, אז אמר הפריץ: עכשיו כבר מודה שהשי"ת זן ומפרנס לכל, והיה להיהודי צרכי פסח בהרחבה גדולה.

(מפי הרה"ח ר' אלעזר ביין ששמע מהגה"ק מפיאסעצנא זי"ע נכד המגיד מקאזניץ זי"ע. מתוך 'אוצר ישראל', הובא כאן בהסכמת המו"ל)

"מתוך ההפיכה" – סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[נ.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה"ב בשנת תשנ"ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לבני ולבנות הנעורים החסידיים בשפה האידית ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק נ"ח "חיים שלום לא שועה לאזהרות"

תקציר ענייני:

חיים שלום פינקלשטיין עובר טלטלה עזה בחייו, עקב אכזבותיו הרבות שנחל עשה טעות נוראה, הוא שועה לדברי מסיתים ומדיחים שמראים לו פנים, כתוצאה מכך הוא מדמיין שיש שלום בעולם ההפקר. הוא מתגייס לאצ"ל משם הוא מגיע לאחר הקמת המדינה לצה"ל ומגלה כישורים מיוחדים.

אך יש לכל אדם מצליח שונאים, הוא מקיץ עליו שונא שעד לרגע זה לא ידוע סיבות השנאה שלו, בנג'י הוא אדם סדיסט שמוכן להקריב מהונו כדי להרע לאחרים, כבר בילדותו כשהיה "חיידר קינד" (תלמיד בחדר) ניכרו בו כישרונותיו הברוכים להציק ולהרע לאחרים, הרבה שלו השקיע בו כוחות והון כדי להטותו לטובה, אך ביניומינקה פערקוביץ שלימים החליף את שמו ל'בנג'י פרי' לא שעה לכל מה שהשקיעו בו הוריו ומוריו הוא גדל עייר פרא והתמקצע בתחום הרוע מאד, עתה חיים שלום הקרבן שלו.

בעין סערה זו נקלע אפרים זלמן גיסו לשעבר שחרד לגורלו של חיים שלום ומנסה בכל דרך לעזור לו לצאת מהצבא, האם יצליח בתפקיד הקשה שנטל על עצמו לפקוח את עיניו המסונוורות של חיים שלום שיכול היה לצאת "א'מייצטער עילוי" כהגדרת חמיו לשעבר רב משה יוסף הויזמן, במקום זה הוא רוצה להיות הרמטכ"ל הבא של צה"ל, משם יש לו חלום להיות ראש ממשלה, החלומות שלו סוגרים את עיני השכל. איך יפקח אפרים זלמן את עיניו הסומות של גיסו לשעבר שאין בכל הבלי עוה"ז אפילו גרגר אחד מתענוגות התורה.

*

פגישה מתוחה

לפגישה השלישית הכין חיים שלום את הרכב שקיבל מהנהלת המחנה, היה זה רכב די חדיש שנע במהירות גם בכבישים שכמעט אינן סלולות. כשיצא מהמחנה פגש ליד השער את בנג'י, הפגישה הייתה פרונטלית ואי אפשר היה לחמוק ממבטו המגחך של בנג'י, שאמנם לא דיבר מילה אחת עם חיים שלום אבל נראה שהוא נעמד בכוונה כדי לרמוז לו:

"אני יודע על כל פגישה שלך מתי אתה יוצא ומתי אתה חוזר, אתה נמצא אצלי ביד ולא תוכל לחמוק ממני".

חיים שלום חש איך שערו נסמר מרוב פחד, מאיפה הוא יודע מתי הוא יוצא לנסיעה פרטית, מי מעדכן אותו על מערך הנסיעות שלו, הרי הוא גם יצא אתמול ושלשום, באותן פעמים איש לא עקב אחריו, רק עכשיו כשאכן יצא לנסיעה פרטית הוא בא לתת לו תזכורת חיים שלום אני עוקב אחריך. מניין הוא יודע את הכל האם יש לו מהלכים למעלה, ישנה חפרפרת שמוסרת לו את כל הלו"ז שלו?

הוא לא יכול לחזור לאחוריו, אסור להראות לבנג'י שפוחד ממנו, הוא קצין מצטיין ויש לו גיבוי בסולם הבכיר של הקצונה מי הוא שינסה לאיים עליו? אבל הצורה המחוצפת והגלויה של בנג'י עוררה חלחלה בתוכו, הוא חש שזמנו הולך ואוזל אם לא יעשה מעשה שיוכיח לבנג'י שהוא לא יכול להתנכל לחיי האחרים.

כל הדרך לפגישה השלישית נסע חיים שלום בדרכים עקיפות הוא הסתכל מפעם לפעם אם יש לו עוקב שיושב על זנבו לאחר ששעה נסיעה מתוחה הגיע למפגש כולו מתוח וחסר סבלנות, כשראה את אפרים זלמן בקושי העלה חיוך, הוא בדק את האזור כמה פעמים, אם הוא נקי מעוקבים, להשתאות הרבה של אפרים זלמן שלא היה רגיל לחיי מסתורין, חיים שלום רמז לו שהמצב כלל לא פשוט, הוא לא יכול לדבר שמא יש לו האזנה.

לאחר שסרק את כל האזור נרגע מעט, הוא חיפש ספסל נוח לשבת ולהמשיך בחשיפת העבר. הוא השתדל לדבר בקול נמוך מדי פעם קם וסרק את האזור, על פניו נראה המקום נקי מחורשי מזימות, אבל אי אפשר לדעת, בנג'י כבר הוכיח לו באותות ובמופתים שהוא יודע על כל צעד שהוא עושה, הוא מתאוה להרע לו בכל מחיר, יש במקום מספיק מקומות מחבוא שאחד מאנשי יכול לעמוד ולהקשיב.

אפרים זלמן הבין מפחדיו שבנג'י מרחרח בכל המקומות שהם נמצאים, יש לו מישהו שמיידע אותו על כל המפגשים מתי הם והיכן והוא פועל בהתאם לכך, אי אפשר לדעת כמה אנשים יש לחתרן הבלתי נלאה שעובדים עבורו, כנראה שהוא אינו מפסיק מלחרוש מזימות, לכן חייבים לשמור על חשאינות מלאה

לפתע מצא חיים שלום מערה שהייתה מכוסה בעשבים. הוא נכנס לפחד אולי זה מקום סתר בו מסתתרים אנשי בנג'י, אך הפחד היה לשוא, המערה הייתה נקיה לחלוטין. אפרים זלמן הציע שכדאי שהם ינהלו את השיחה במערה, כך לא יוכל איש להקשיב להם.

*

לאחר שנרגעו עצביו המתוחים, חזר חיים שלום לסיפור הישן, היה עליו להשלים את כל הפאזל, הוא גולל לאפרים זלמן בהרחבה, איך איציק שם לו למטרה לסיים את מערכת היחסים שלו עם אריאל אטיאס, כמעט שלא הייתה שיחה אחת שלא פסק מלהכפיש את אריאל כאילו זו מצוות היום, מיום ליום נעשו ההתבטאויות מפחידות ומכעיסות, הוא לא הסתיר את כוונתו, לעשות פירוד בין הדבקים.

"איציק לא הפסיק בניסיונות שלו לתקוע טריז בינינו, הוא היה חדור "אש קודש" במערכה זו, הוא היה משוכנע שעליו להציל אותי מהידידות המסוכנת, כל אימת שהתאפשר לו טפטף בזהירות מסרים שליליים כנגדו כדי שאתקרה, אבל האוזניים שלי היו חרשות לחלוטין, לא הייתי מוכן לקבל על אריאל שמץ לשון הרע, שוכח כלל חשוב בהלכות לשון הרע, שאפילו שאסור לקבל אבל מותר ואף מצוה לחוש, שמא חלילה יארע לי רע מחברות זו, האיסור בלשון הרע לקבל את הדברים כאמת גמורה כאילו ראיתי, אבל איציק לא מתייאש ממאמציו, הוא יודע [כלל מהגמרא] "חזקה על לשון הרע שמתקבלת על הלב".

באחת השיחות לאחר השיעור שלי איתו ב"מחשבת ישראל" כשעמדתי לצאת מביתו לכיוון שערי חסד, העלה לפתע את אריאל על המוקד. הוא שאל אותי כאילו בשאלה אגבית: אמור לי חיים שלום, האם אריאל שולט בתורת ברסלב? פניו היו רציניות מאד בשעה שהעלה את השאלה.

"מה? האם אוזני שומעות נכון? הצחקת אותי בשאלה הקנטרנית שמעידה שאתה רק מחפש על אריאל רעות, אדם שנטוע בברסלב שנים ובזכותו אני לומד כבר חודשים את תורת מוהר"ן מעוררים עליו שאלה מרושעת כזו?! צרחתי בחרון.

"אני שואל ברצינות, אמור לי בכנות עד כמה אריאל חברך יודע את תורת ברסלב, לא שאלתי על חברך השני, אני משוכנע שאם אתה יושב אצלו חודשים יש לו משהו באמתחתו, השאלה שלי מופנית כלפי אריאל, ענה על כך בכנות".

הסתכלתי שוב ושוב על פניו חיפשתי את זיק הצחוק בעיניו, אך פניו היו רציניות ביותר, לא ידעתי אם לצחוק או לבכות, האם עד כדי כך ירד איציק, מה יש לו שהוא כל כך חותר להפריד בינינו? כשראיתי שאני לא מצליח לחמוק, החלטתי שאני זורם איתו כדי לדעת מה כוונתו, אמרתי לו שנראה לי שיש לאריאל ידיעות רבות אבל הכל הוא יודע בצורה שטחית ביותר, הוא קורא הרבה חומר ומצלם את זה במוחו, אבל המעבד שלו אינו משובח על דרך ההמעטה, איש לא לימד אותו איך מנתחים חומר באומל של מנתחים (כושר אנליטי).

לפתע פרץ איציק בצחוק דוחה מאד ופלט דברים בוטים, לא לפי ערכו: "חח ידעתי גם ידעתי, כדרכי שאיני טועה באף תחושה, אתה רואה שאני לא סתם ממציא המצאות, מהרגע הראשון חשדתי שהחבר שלך רק קורא טקסטים מתורת ברסלב כדי להראות לך שהוא בעניינים, אבל למעשה הוא בכלל לא בעניינים, הוא למד פעם משהו כדי שלא תחשוד בו שאין לו שום שייכות עם ברסלב, אבל הוא שייך לקבוצה אחרת בכלל ואין לך אפילו חצי מושג מהי מטרתו.

זה שאתה רואה אותו לבוש כירושלמי ותיק עם כל הדקדוקים זה אומר משהו! אתה לא בקיא בתורת המשחק, אם היית לומד על כך משהו היית מגלה שישנם שיודעים להתחפש בצורה מוצלחת מאד, עד שאין לאף אחד צל של חשד על הזהות [המזויפת] של השחקן, אם היית מבין בכך, היה עליך לנסות לבדוק את טיב התחפושת, האם

משכת פעם את זקנו הארוך של אריאל הבנדיט? חח, אולי כדאי שתמשוך את זקנו הארוך ואת פאותיו בלימוד בפעם הבאה, אבל תעשה משיכה ארוכה מאד, תספור עד חמישים עד שתרפה, יתכן שתגלה דברים מדהימים” סיים איציק כשהוא אוחז את בטנו מרוב צחוק.

”אני לא מבין לאן אתה חותר אדוני היקר, מלבד זה שאתה מכשיל אותי באיסור לשון הרע, עניתי לו חמוץ פנים, תראה לאן אתה מוביל אותי, אתה רוצה לרמוז לי שהוא מתחזה לברסלבר עם כל התלבושת הירושלמית...והוא לא אחד כזה!

איציק ביגלמייסטר חיכה לרגע הזה, הוא הסתער עלי עם המשפטים הבאים.

”הגיעה העת שתשים קץ לתמימות שלך, מפעם לפעם אתה מדהים אותי עם זה, כמה שאתה נכשל ולא לומד להפיק לקחים. עשיתי בירור מקיף על המשפיע שלך הרב נחמן נתן הרשקוביץ, עליו אמרת שהוא משפיע גדול של תורת ברסלב, גליתי כמה דברים מעניינים. ראשית חיובית, הוא אכן ”ברסלבר” במקור, אביו ר’ יעקב שלום ז”ל היה חסיד ברסלב נלהב, לכן קרא את שם בכורו על שמות מיסדי ברסלב, הרבי הקדוש ר’ נחמן מברסלב זי”ע ותלמידו ממשיך דרכו רבי נתן זי”ע, אבל צריכים לתייג אותו מחדש, כיום הוא רק ”לשעבר” שנים שכבר אינו במחוז ההוא.”

”אני לא מבין לאן אתה חותר” עניתי לו כשאני מבולבל לחלוטין מהמידע ההרסני שניחת עלי בפתאומיות.

”נתתי לך רמיזה קלילה כדי לחוש למה שאמרתי לך, אבל איני רוצה להביא לך את כל הפרטים שגיליתי על הרשקוביץ כי איני רוצה להיות ”מוציא דיבה הוא כסיל” לפיכך איני רוצה לומר לך רכילות גסה שגם לא תביא אותי למטרה כי אתה תתקומם עלי, אני רואה שאתה נמשך לשיעור שלו כמו מגנט, אין מן התבונה למנוע אותך ללמוד שם, כי אתה לא בשל לכך, יתכן גם שכעת אתה מקבל ממנו ידיעות חשובות נחוצות, על כן תמשיך ללכת לשיעור, אבל עם עיניים בוחנות. אל תקבל את דבריו כתורה מסיני.”

”ומה כל זה קשור לאוריאל אטיאס” אותו אתה מלכלך בלי סוף, מה גילית עליו? אני רוצה פרטים עליו!” אני מגיב לאיציק בזעף, לא אהבתי את הרכילות הזולה שלו, לקחת ולעפר בעפר אדם שאינו מכיר, כעסתי איך הוא לוקח אדם תמים וחמים והופך אותו לאיזה מתחזה.

”אומר לך בכנות, עליו אישית אין לי מידע, רק רציתי לרמוז לך כי אותו רב נחמן נתן שלך אינו משויך לברסלב כלל וכלל, אין לי מושג למה הוא מלמד אותך את תורת ברסלב, אבל לא נראה לי שזו המטרה שלו, לכן אני חושד גם באריאל אטיאס על כך אמרו חכמים: ”לא לחינם הלך זרזיר אצל העורב לפי שהוא מינו” ”אמור לי מי הוא חברך ואומר לך מי אתה”

עמדתי המום מהדברים המרושעים (לדעתי), הוא עוד לא נתן לי ראייה אחת שרב נחמן נתן מתחזה וכבר כרך את אריאל עמו בכריכה אחת, ערבך ערבא צריך (הראייה הראשונה צריכה לראייה ואי אפשר לבסס עליה את ההמשך).

"אולי תדבר איתי דברים יותר ברורים, אחרת אבטל את דבריך מכל וכל" עניתי
בחציפות.

"לא ולא, דיברתי מספיק! מעדיף כעת רק לרמוז לך "לעמוד על המשמר" יודע אני עד
כמה שסבלת בגלל שהלכת למקומות שלא מתאימים לשיטתך ובשביל זה "כמעט הגעת
לשאול" בזה אני מכליל גם את עצמי, למעשה רק סבלת מזה שיצאת את המסגרת שלך,
אם היית תמים הליכות כפי שגיסך נוהג, היית כבר מזמן אחד מהחזקים ביותר בירושלים
הלמדנית.

הוא ממשיך בפאתוס:

אם היית שואל לדעתי והיית אחד שנשמע לאזהרותי, בלי להטיל דופי בהחלטות,
הייתי אומר לך דבר שיכול יהיה להועיל לך בעתיד: להפסיק כבר עתה לבקר אצל אותו
נחמן נתן הרשקוביץ ולא להתחבר לחבר'ה שלו, הוא לא יוביל אותך לשום מקום טוב!
ואם אתה רוצה ללמוד את תורת ברסלב אוכל למצוא לך יהודי צדיק שיודע את כל
תורת ברסלב על כף היד והוא המקור האוטנטי של ברסלב, אבל היות ואני מכיר אותך
כאחד שאף פעם לא מקבל דברים בלי להרהר אחריהם, לפיכך לא אערער על החלטתך,
אבל כידיד וחבר אמת אני מתחנן לפניך, "תזוהר על חייך ועל נפשך".

"איני מבין את דבריך, אני לומד אצלו כבר שלושה חודשים תמימים ואין בינינו שום
שיחה, חוץ מלימוד לעומק של תורת ברסלב, זו תורה מאד מעניינית ויש לי ממש עניין
ללמוד אותה, היא לא פחות מפתיעה אותי מהחידושים שאתה מעביר לי מהחכם
התימני".

"חלילה לי להפריע לך, אני יודע שאתה צמא ללמוד דברים חדשים, וזה מביא אותך
רחוק בגלל שאיפותיך, אבל יש בך משהו מהנחפזות ודבר זה עלול לבוא בעוכריך בעתיד,
לרות את צימאונך, אני מציע לך אדם מן המקור של ברסלב ולא מתחזה".

מאד נפגעת מאד מהקטילה המוחלטת של איציק, לא הבנתי למה הוא שולל את
האחרים שעלולים להביא אותי לכל מיני שינויים, אותי הוא אוחז כ"שטיא" שניתן לעבוד
עליו בלי שירגיש, בשעה שהוא עצמו מטיף לכל מיני שינויים, האם לא ממנו שמעתי
ביקורת קשה על השיטה של אנשי "ירושלים של מעלה" אנשי הישוב הישן שבוחרים
להסתגר בגטו ולא ערוכים לעשות מעשים כדי לקרב את הגאולה, דבר שדורש לא אחת
שיתוף פעולה עם אנשי המחותרות שאורחות חייהם רחוקים ת"ק פרסאות מאורח החיים
החרדיים.

לפיכך לא קיבלתי את הביקורת שלו ברצינות, אחזתי אותו ל"צר עין ואגואיסט" שאינו
אוהב שיש גם לאחרים מה לחדש, הוא אחז את עצמו כ"אחד מגדולי המבינים שבדור"
אם לא גדול המבינים, כמובן חוץ מהחכם התימני, אליו התבטל כעפרא דארעא.

המשכתי כמובן לבוא לשיעורים של אותו רב נחמן נתן הרשקוביץ בשקיקה, מונע מכוח
ההתנגדות של איציק, שאצלי זה פעל באופן הפוך על הפוך, התמדתי לבוא כשאני הוא
המוביל העיקרי, במהירות האור קלטתי את עיקרי דברי מוהר"ן הבאתי לכל דבר מובאות

מהש"ס והמדרשים ומכל המפרשים, אפילו מהקבלה [ממה שקלטתין] היה לי מה להוסיף.

במשך הזמן התהפכה הקערה, התחלתי להיות זה שמוסר את השיעור ואילו רב נחמן נתן היה רק מוסיף על דברי במקום שהדבר היה נצרך, אחרי כן הגיעו ימים שהוא שתק ורק אני הרציתי לכל בני החבורה, ניכר היה שעברתי אותו בכמה רמות.

מאותו יום הרקיעה גאוותי לשחקים, התחלתי להאמין שיש בי כוחות רוחניים מיוחדים במינם, בגיל כה צעיר אני יודע דברים שאפילו בני ארבעים וחמישים אינם יודעים, בעוד שכל חברי מסתפקים בלהבין את הגמ' והשיעורים שמסביב, הם לא ינסו לחקור ב"מחשבת ישראל" רבות, הם לא יודעים איזו חכמה כבירה נמצאת שם, את תורת המהר"ל בודדים ידעו בשל הקושי ללמוד את דבריו, מי מהם ניסה ללמוד את תורת הרמ"ק או דרך ה'?

מי מביניהם לומד את תורת מוהר"ן לעומק, אולי אחד שניים, אבל אין ביניהם אפילו אחד שניסה להיכנס לתוך חקרי הקבלה ללמוד את הזוהר הקודש עם הסולם בעיון רב, ואילו אני למדתי נגלה בבלי ירושלמי ונו"כ, וגם צללתי לעומק הזוהר.

הגיעו זמנים שהתחלתי לחשוב שאני יכול להתמודד מול איציק הקבליסט, למרות גאונותו המיוחדת הוא דיסלקטי שאינו יודע לאיית אפילו משפט אחד נכון, המידע הרב שצבר אינו מלמד אותו את הדבר הפשוט ביותר, איך לאיית משפטים פשוטים? ואילו לי אין שום מחסומים במוח, כל דבר אני תופס במהירות האור, יצא לי לדבר עם עשרות ואולי מאות רבים, בכל מיני מישורים, ואיש לא יכול היה לי.

מאותו רגע הבנתי שאני מבין יותר טוב מאיציק, אולי באמת כבר אין לי צורך ללכת לחבורת הברסלבאים כי אין להם מה להוסיף לי, אבל האם לא צריכים גם לדאוג לזולת? מהיום אני זה שמרביץ את תורת ברסלב, אפילו לאילו ששולטים כל כך בתורה זו, אבל בשל כישורי המיוחדים תפסתי את התורה הזו לעומק, כיום לי יש מה לחדש להם ואילו הם הפכו לתלמידי.

מאותו רגע החלטתי שאני יותר חכם מאיציק, הוא פשוט אינו יודע להחביא את הקנאה העזה שלו בי, לפיכך הוא מנסה לקלקל לי את כל המסגרות הטובות שיצרתי בלעדיו, הוא לא יכול לסבול שיש לי עוד קשרים נוספים.

וכשמתגאים טועים אפילו בדברים פשוטים. העיניים מסתנוורות מהברק האישי שנקרא "אוטווגסטיה" אדם כזה לעולם לא יוכל לשפוט דברים בצורה נכונה ולכן לא ראיתי שאני הולך למהמורות מסוכנות בלי להבחין שהבור כרוי וממתין עלי.

*

לאחר הפגישה השלישית מרמז חיים שלום כי המצב עומד להשתנות.

"אפרים זלמן הגיעה העת להיפרד, אני חייב לדווח לך פרט חשוב, תדע שהמצב לא פשוט במחנה, בנג'י סימן אותי חזק, הוא חותר לאיזה כיוון, מה שנראה לי שהוא רוצה

לקטוע את הקריירה הצבאית שלי, קיבלתי רמיזה מאיזה קצין חשוב שיש מישהו שדואג להתסיס נגדי.

תאמין לי שאין לי מושג מה רוצה אותו בנג'י, אין לי מושג מאיפה הוא בא, אתה יודע אני מכיר את כל המקולקלים של ירושלים, משום מה לא הצלחתי לקשר בין אותה חלאה לכל המקולקלים, משהו כאן משונה מאד, מי הוא? מאיפה התחכך איתי? למה השנאה בוערת בו כלפיי? עד שהוא מחפש את כל האמצעים איך להרע לי ולקלקל את שמי.

מוזר מאד, חייב להיות שבנג'י יליד ממאה שערים והסביבה, איך זה ששנינו לא מכירים אותו? תמה אפרים זלמן.

אין לי מושג, ההיכרות הראשונה איתו היא מהמחנה, אין לי שמץ מחשבה על בחור מאזור מאה שערים, במאה שערים לא נתקלתי איתו, גם בצבא לא היה לי איזה סיפור איתו ולכן אין לי מושג למה הוא מיקד אותי במרכז תשומת לבו, אלמלי הסיפור הזה לא הייתי שם לב אליו במיוחד. מה שידעתי עליו שהוא אדם עצל שלא אוהב להשקיע הוא נראה לי בחור שמחפש להעביר את ימיו ללא מטרה ואין לו מסגרת שיוכל לעשות זאת, כנראה שכמקולקל לא יכול היה להסתובב במאה שערים, לא היה נעים לו מהמשפחה ומהחברים, הדרך היחידה שנותרה לו להיבלע בחברה המקולקלת. אבל לא נראה שזה מושא חייו, לכן מעודף זמן הוא עושה צרות לכל מיני אנשים, איך הצליח לסחוב אותך ואת אביך אין לי כל מושג על כך, אם יהיה לי זמן מיותר אנסה להתמקד על כך.

"מותר לשאול שאלה עניינית?" הגיב אפרים זלמן בפתאומיות.

"איזו שאלה, "עד חצי המלכות ותעש" הגיב חיים שלום ברוחב לב.

"מה חשובה לך הקריירה הצבאית, הרי אתה לא הולך להתחתן עם הצבא, למה שלא תפרוש כעת ותעשה את המעשה הנכון ביותר להקים בית בישראל, אתה לא ילד צעיר, אני ב"ה יש לי כמה ילדים, זה עולם אחר, מתי תעשה לביתך?".

חיים שלום היה המום מהשאלה הישירה שהוטחה בפניו. הוא הראשון שמעז לשאול אותו את השאלה הנכונה, מה הוא הופך עולמות וכי זו היא התכלית העיקרית בחיים? לאחר שהתאושש, ענה לו בצורת בריחה מהמציאות.

"אפרים זלמן יש לך שאלות טובות, אבל אתה מבין לבד שזה לא רגל אחת, אני נטוע עם שתי רגלי בקרקע אי אפשר לעשות שינויים מרגע לרגע, אני לא בשל לעשות שינוי קיצוני, כרגע אני אחוז היטב במקום שלי, יש לי עתיד צבאי גדול ואני לא חושב לוותר עליו, על כן בוא נלך בשיטה "פרה פרה" נתמקד על הנקודה בה אני עוסק כעת. אני מעדיף כעת לסגור נושא ולמצות את הנושא הקודם.

אני ממשיך בנקודה בה עצרתי, אם אתה מעוניין להמשיך בפגישות, לא תהיה לך ברירה, אלא לבוא לאזור תל אביב, כך יהיה לי קל יותר להתנייד, כי בתוך אזור תל אביב יש לי הרבה תפקידים וקל לי לחזור בלי לבזבז הרבה זמן, אסור לנו יותר להיפגש באזור

ירושלים, נראה לי שאותו בנדיט מרושע יודע בערך את המסלול, זה עלול לעורר חשד כבד עלי שאני עושה דברים נוספים.

אני מבקש ממך תעשה לי טובה, אחת לשבועיים תגיע לאזור "פרדס כץ" קרוב לעיר בני ברק יש שם פרדס יפה מלא בעצים ומקומות מסתור, אני מכיר את הבעלים שלו הוא יאות שניפגש שם, זה מקום שקט מאד אין בו את הלכלוך של תל אביב וגם פחות יחשיד אותי, למעשה הייתי מציע לעשות בכל פעם שינוי, כדי שלא יעלו עלי, יש לי עוד חמישה מקומות מפגש שניתן להגיע אליהם בנקל, תקבל איתות ממני לאחר כל פגישה היכן תהיה הפגישה הבאה.

ר' אפרים זלמן ברגע הראשון היה נרעש, היה קשה לו לחשוב שהוא צריך להיסחב למקומות כה מרוחקים מדי שבועיים וכל פעם להתמודד עם המיקום החדש, הוא לא בעל חוש אוריינטציה (כושר התמצאות) עד שהוא קולט מקומות חדשים לוקח לו זמן, עכשיו יצטרך לתמרן בכל פעם מחדש.

הוא ביקש לחשוב במשך חצי שעה, הוא ישב בצד וחשב לעומק הוא היפך בכל הצדדים, לבסוף החליט כי אם רצונו לחלץ את חיים שלום מהשאול בו הוא מצוי, עליו להקריב קרבן זה, הוא נתן את הסכמתו לכך, תיכף ראה את השמחה הרבה שפשטה על פני חיים שלום, נראה כי חיים שלום רוצה לעשות מאמץ רציני להיפגש, הלוואי שזה יביא אותו חזרה למקור.

סיפור / נמסר ע"י הרב פנחס זרביב

"תפילתו של נהג האוטובוס"

סיפר הרב יצחק ברבר שליט"א (הו"ד בכולנו יודעי שמך מטות מסעי תש"פ):

המצב הכלכלי שהגיע בעקבות נגיף הקורונה הינו בלתי נתפס. והאמת שגם עתה הוא עדיין מקוטלג באותה הגדרה – בלתי נתפס! עשרות בשנים של התנהגות מסודרת וקבועה, כאשר מאות אלפי אנשים קמים כל יום לעבודתם, כל אדם ומקצועו בידו והכל כשר וראוי כדי להביא ולהמציא טרף ומזון לבני המשפחה.

והנה ביום בהיר אחד, בתוך רגע ועל ידי נגיף שכלל לא נראה, קרסו כל המסגרות לרסיסים, דברים שנבנו בעמל כפיים משך עשרות בשנים, נעלמו כלא היו, הכל משותק, אנשים מסתובבים ללא עבודה, ללא יצירה וללא מעש, הפרוטה אינה מצויה בכיסם, אין להם מהיכן לממן את הוצאות המחיה והכלכלה, והם אינם רואים סוף, קץ, ופתרון לצרה הנוראה שהתגלגלה לפתחם.

כמה ברכה טמונה בפסוק "יצא אדם לפועלו ולעבודתו עדי ערב", יש לאדם מטרה לצאת בבוקר מפתח ביתו, "לפועלו" - על מנת לפעול ולייצר, "ולעבודתו" - יש לו עבודה עדי ערב, עד ערבו של יום...

מוישה, הוא אדם מעל גיל 50, חווה כמו כולם את התקופה הקשה. במקצועו הוא נהג אוטובוס. מאז שהחל הנגיף להשתולל, צומצמו הנסיעות, ונהגים רבים שבו ריקם לביתם, כעבור מספר חודשים חש את הריקנות, כאשר אין כסף, כי אין עבודה, וממילא אין הכנסה. כל הנסיונות לצאת ולהיחלץ מתוך הבור אליו נפל עלו בתוהו, תחושה של כשלון וחוסר אונים מוחלט השתלט עליו עד כדי דכאון קשה. מה יהיה? מה עושים? אל מי פונים???

בוקר אחד פנו אליו מספר נהגים מפוטרים וביקשו ממנו לייצגם בתכנית הנשמעת בכל הארץ. בקול שבור הסביר עד כמה מצבו ומצב חבריו קשה וחוסר אונים, "...הגענו עד פת לחם ממש, זו צרה איומה שאי אפשר להאמין שהיא מסוגלת לבוא", סיים את דבריו בקול רועד.

יום למחרת, פנו אליו מאחת הישיבות, וביקשו ממנו לנסוע עמו למקומות הקדושים בצפון.

"נסענו", מספר מוישה הנהג, "בכל המקומות שהגענו והם ירדו להתפלל, ירדתי אף אני ועמדתי לא רחוק מהם, ונחלי דמעה גלשו על פני, התפללתי עם כל הלב שבורא עולם שהוא כל יכול לא יעזבני בשעה קשה זו. אחרי הנסיעה שבתי לביתי. והנה, צלצל הפלאפון, על הקו היה יהודי שאני מכיר, הוא לא ידע כלום על מצבי הקשה, וביקש ממני עזרה בעניין מסוים. מאחר והמצב הביא אותי להיות שקוע בתוך עצמי, השבתי לו תשובה שמעולם לא עניתי ליהודי. אמרתי לו "אני מצטער, אך הפעם אני לא יכול לעזור..."

ואז, הוא היכה בי כרעם ביום בהיר "ממך ציפיתי לקצת יותר אמונה...". מילים בודדות אלו היממו אותי. לפתע תפסתי את עצמי, כל האמונה כביכול התנפצה לי מול העיניים, מה קרה? אין בורא עולם? לאן הגעתי ??? מיד התנצלתי בפניו והשבתי לו "אתה צודק, אטפל בענין עוד היום". הסתיימה השיחה, פניתי לאזור פתוח ושקט, פרשתי ידי לשמים, ובקול בוטח הנשען על אבא שבשמים אמרתי בפשטות: "אבא, גם אתה בבקשה אל תגיד לי לא, אתה יודע שנשארו לי יומיים לשלם חוב של שכירות, ואין לי אפילו קצה חוט מהיכן להביא את הכסף, זה מציק לי מאוד, אנא עזור לי...". "תודה לך אבא שהקשבת לי".

לא חלפו עשרים דקות, ומכשיר הפלאפון צלצל שוב. מה עכשיו? שאלתי את עצמי בלחץ, בעברו השני של הקו היה יהודי שהכיר אותי היטב, אך זה כ-12 שנה לא פגשתי ולא החלפתי עימו מילה. הוא עשיר מופלג ואני עבדתי אצלו לפני שנים רבות.

האמת שנדהמתי, גם כשעבדתי אצלו, זה היה תחת מנהל עבודה, הוא היה בעל הבית, ולא היתה אליו גישה. ומדובר במפעל עם עשרות רבות של עובדים, והנה הוא פונה אלי אישית... כיצד הגיע אלי? – תהיתי.

הוא הציג עצמו בפני ושאל בפשטות "מה שלומך?"

השבתי לו "ברוך ה'" כזה רפה, שהצד השני יכול להבין כמה חמוצים פני... ואז באה ההפתעה אני מבין שמצבך הכלכלי לא נחמד. "אתה מבין נכון". השבתי. "שלח לי בבקשה במייל את מספר הבנק והחשבון שלך, אני רוצה לעזור לך". לא רציתי לשאול "מה קרה? מהיכן הגעת אלי? מי שלח אותך?"... העברתי לו במייל את מספר הבנק והחשבון.

בתוך כמה רגעים קיבלתי מייל עם אסמכתא שהוא העביר עשרת אלפים (!) לחשבוני.

כשהתקשרתי להודות לו, זכיתי לראות איך נעו גלגלי ההשגחה.

"ב'מקרה' (מקרה - רק מה)" שמע אותו עשיר את הראיון של נהגי האוטובוסים, הוא מיד זיהה את הנהג שדיבר, שהכיר לפני שנים רבות (12 שנה), שעבד אצלו במפעל, והחליט לאתר את מספר הטלפון שלו, לאחר נסיונות לא קלים הצליח, ואז התקשר להעביר את הכסף כפי ההוראה שנתן בורא עולם למוחו של אותו עשיר, מסיים מוישה בהתרגשות את סיפורו.

לעולם אל תגידו 'לא' ליהודי המבקש טובה! ודבר נוסף: כואב לכם, מציק לכם, לא רואים אור בקצה המנהרה, פשוט דברו אליו, והוא ברחמיו מקשיב לכל מילה, שומע ומאזין ומצמיח ישועה!